

O OBŠUNU NĚMČŮ Z ČESKOSLOVENSKA

/Sborník dvah a statí/

Praha 1979

P o z n á m k a :

Předkládaný sborník obsahuje texty, zabývající se problémem odsunu Němců z Československa, které byly buď v Československu publikovány, nebo v rukopisné formě rozšířeny nebo vyšly v zahraničí v češtině nebo ve slovenštině, a to počínaje rokem 1967.

Některé texty jsou zde pořadatelé sborníku zveřejněny ve zkrácené podobě. V takovém případě je to uvedeno v titulu. Byly také zkráceny a tím údajně pozměněny "Tézy o vysídlení československých Němců" /Danubius/. K tomuto zásahu došlo bez účasti sestavovatelů tohoto sborníku.

Doc. dr. Jan K r e n : Odsun Němců ve světelných pramenech

/Dialog, měsíčník pro politiku, hospodářství a kulturu,
Ústí nad Labem/ 1967

I. část č. 4, str. 1-5

II. část č. 5, str. 6-10

III. část č. 6, str. 9-13

I.

Odsun německého obyvatelstva byl jedním z hlavních aktů, který formoval naši národní demokratickou revoluci. Přesuny obyvatelstva, které se tak či onak dotkly životních osudů miliónů lidí, figurují stále na politické "obrazovce" dnešní Evropy a zvláště pak ve vztazích mezi socialistickými zeměmi a zeměmi západními, speciálně Německou spolkovou republikou. Tím špiše překvapuje poměrně malá pozornost, jež je tomuto velkému tématu věnována v socialistické historiografii, což je platné nejen pro nás, ale i pro Polsko, Maďarsko, Jugoslávii i NDR. Problém odsunu je až dosud do značné míry doménou západoněmecké literatury, jejíž mimořádná aktivita zde významně ovlivňuje i mezinárodní veřejné mínění. I když jistě nelze považovat všechny západoněmecké práce - včetně tzv. sudetské literatury - za pamflety bez jakékoli vědecké hodnoty, nemalou jejich část ovšem dost dobře jinak charakterizovat nelze. Jsou to práce, které přirozeně zaujímají určitý předem zaujatý postoj a mají určitým způsobem vymezený pohled. I to je důvod, pro který je vědecké zkoumání tohoto problému, jenž není zdaleka jen mrtvou historickou záležitostí, velmi žádoucí i pro nás.

Nebude asi sporu, že při systematickém rozboru tohoto problému bude jednou z prvních otázek, odkud myšlenka odsunu vznikla, kde se vzala a jaké jsou její kořeny. Tato otázka není uspokojivě objasněna ani v nejnovější a dosti rozsáhlé práci R. Luži.¹

Jaké je nejčastější vysvětlení? Pomíne-li se občas se vyskytující a vědecky nedoložený náhled, že iniciátorem transferu Němců byli komunisté či Stalin nebo podobně, nejobvyklejší odpovědi existující literatury je tvrzení, že iniciátorem tohoto opatření

byl dr. Beneš a československá emigrantská vláda v Londýně.² Jedním z nejposlednějších obhájců tohoto názoru je R. Hilf,³ který tvrdí, že myšlenka transferu Němců vznikla "v prostředí pomstychtivých maloměšťáků, kteří se etablovali jako československá exilová vláda v Londýně".

Dojem o tom, že "výhradní autorské právo" myšlenky transferu Němců patří československé emigraci v Londýně vzniká obvykle z četby Benešových Pamětí, které této otázce věnují nemalou pozornost. Beneš zde napsal, že si už na počátku své emigrační činnosti stanovit "zásadní řešení problému, jež bude muset zůstat naším nezměnitelným cílem, jak v této nové válce, tak i po ní", dodává, že "tato politická směrnice ... se pak podle poměrů přizpůsobovala válečným událostem".⁴ Tento dojem byl i po válce často podporován Benešovými stoupenci. Byl to zejména Ripka, na základě jehož svědectví, že Beneš o transferu jako o řešení německé otázky v ČSR uvažoval už po Mnichovu, tuto tezi přijala i anglická historička F. Wiskemannová.⁵ Proti tomu byly již v literatuře vzneseny námitky.⁶ Kvalifikace těchto námitek není ovšem vyčerpávající, poněvadž se tyto stati tímto problémem zabývají jen na okraji, anebo jejich argumentace má silné mezery dané mj. tím, že autoři neměli k této otázce k dispozici prvořadě autentické materiály.

Přestože se zpočátku Benešovy emigrační činnosti nezachovalo právě mnoho dokumentů, lze dodatečně Ripkovo svědectví konfrontovat s některými závažnými dokumenty, o jejichž autenticitě a výpovědní schopnosti nemůže být pochyb. Nejvýznamnější z nich je dlouho postrádaný záznam jednání dr. Beneše s poslem skupiny svých domácích spolupracovníků dr. Drábkem 31. ledna 1939, který byl nedávno objeven v našich archivech.⁷ V onom intimním a důvěrném prostředí, v němž se rozmluva konala, Beneš nepotřeboval brát žádné taktické vnější ohledy a mohl tu své nejvnitřnější názory volně rozvíjet. Tím spíše je Drábkův záznam této několikahodinové debaty, v níž dr. Beneš vyložil i své představy o budoucím řešení německé otázky v Československu, zajímavý. Jejich rezultat zachytil Drábek na náčrtu mapy republiky, na níž zakreslil území, jež měla být podle Beneše od republiky odloučena. Kromě nemalých změn východních hranic republiky šlo především o část západních Čech od Tachova po Doupovské vrchy /na odstoupeném území byly mj. Karlovy Vary, Kadaň a Vejprty/, v severních Čechách o území od Ústí nad Labem k Tanvaldu /včetně Děčína a Liberce/, Broumovský výběžek a pak menší území kolem Králík, Mikulova, Bystřice a Kaplic.

Nejasný je náčrt, pokud jde o severní Moravu. Kromě nové hraniční čáry zakreslené Drábkem zahrnujícím odstoupení značného území od Králického Sněžníku přes Šumperk, Rýmařov, až k Opavě, je tu ještě druhá čára tužkou, naznačující rozšíření československého území směrem na sever.

Soudě podle úryvkovitých písemných poznámek Drábkových, mlo se Československo touto cestou zbavit asi 1,4 mil. Němců. Existenci tohoto Benešova projektu připouštějí, i když s jistým váháním, někteří emigrantští autoři, a to i z okruhu jeho blízkých spolupracovníků za války.⁸

Znalost těchto skutečností umožňuje také správně pozoruhodně velmi diplomatickým a začasť mlhavým formulacím v Benešových Pamětech, kde zdůrazňuje, že při svých úvahách o budoucím řešení německé otázky v ČSR rozhodl se především, že "musí navázat na náš postup z doby boje o Mnichov, kdy jsme šli až na poslední hranici možností a kompromisu" a že "bude třeba přesvědčit Čechoslováky, že tomuto cíli budou muset i oni přinést některé oběti".⁹

Benešova slova o navázání na politiku z doby Mnichova přivádějí na stopu toho, kde je východisko těchto projektů. Tímto východiskem byly totiž jeho návrhy ze 16. září 1938, se kterými byl tehdy do Francie vyslán ministr Nečas.¹⁰ V této souvislosti má zvláštní význam pátý bod těchto návrhů, v němž byla naznačena ochota odstoupit Německu Žatecko /mimo linii vojenských opevnění/ a potom výběžky v severovýchodních Čechách /Frýdlant, Rumburk aj./, území o celkové rozloze asi 4-6 tisíc km², a to za podmínky, že Německo převezme asi půldruhého až dva milióny československých Němců. Na tuto souvislost poukazuje K. Rabl¹¹ a v jiné interpretaci, totiž v tom smyslu, že v těchto návrzích je naznačena možnost transferu, i R. Luža.¹² Záměr odstoupit Německu poměrně rozsáhlé pohraniční území proto, aby republika mohla podstatnou měrou zmenšit počet příslušníků německé menšiny se v politických kombinacích benešovské emigrace neobjevuje jen na počátku roku 1939, ale často a v různých obměnách i prvních letech války. Tato myšlenka byla tehdy stálou součástí Benešových představ o budoucím uspořádání osvobozené republiky. I když veřejně a oficiálně nebyl tento plán nikdy prezentován /zůstával spíše jen programovou úvahou pro foro interno a byl rozšiřován nanejvýš důvěrně a nezávazně mezi Benešovými československými spolupracovníky a politickými přáteli anglickými a jinými/, měl přesto značný /i když vlastně nevyslovený/ vliv na celou jeho politiku v německé otázce.

To, proč Beneš s tímto projektem nevystupoval na veřejnost, bylo nejspíš podmíněno dvěma důvody: jednak se musel obávat nepříznivé reakce nacionálně mnohem radikálnějšího domácího odboje, jednak - a to bylo hlavní - nemohl se neuvědomit, že vlastně narušuje základní programový princip, na kterém se zakládal veškerý zahraniční odboj, totiž princip právní kontinuity, který implicitně zahrnoval i integrální obnovu předmnichovských hranic. V době, kdy se tato otázka stala předmětem výměny názorů mezi Benešem a domácím odbojem, poukazoval Beneš na tuto okolnost zcela otevřeně. Ve svém vzrasku domů z 18. listopadu 1940¹³ odůvodňoval své stanovisko, "aby Němci opět v republice byli", především tím, že "jinak by se všude soudilo, že opouštíme předem hranice historické ..."

Tento Benešův postoj nebyl diktován jen jeho vnitřním přesvědčením. Ji když dr. Beneš byl neposrně politikem "české národní revoluce", nebyl - aspoň ve vztahu k Němcům - stejně jako celý "hradní" tábor, nikdy žádným českým nacionalistou či dokonce šovinistou/. Nacionální tolerantnost a umírněnost, kterou se "Hrad" už před válkou odlišoval od pravicových českých nacionalistů kramářovského typu, si Beneš zachoval i v době války nebo určitě aspoň na jejím počátku. To bylo podmíněno situací, v jaké byl československý zahraniční odboj na Západě nucen v prvních letech války působit.

Pozice československé cvěci a také postavení československého zahraničního odboje v tehdejší světě, zvláště pak v Anglii a ve Francii, byla velmi zarmucující. Požadavek obnovy Československa nebyl vlastně nikdy zařazen mezi válečné cíle anglo-francouzské spojenecké aliance. V čele vlád obou západních velmocí zůstávali stále titíž appeaseři, kteří byli iniciátory mnichovského komplotu proti ČSR a kteří, jestliže vůbec byli ochotní o obnově ČSR uvažovat, pak toliko za podmínky zachování platnosti mnichovské dohody, od níž se jim nechtělo upustit.

Tato situace byla ovšem neobyčejně příznivá pro Německou nebo tzv. sudetskou emigraci z ČSR, jejíž většina zůstávala z rozličných důvodů mimo československou zahraniční akci. Její nejpočetnější skupina - němečtí sociální demokraté v čele s W. Jakschem, povzbuzování přímou i nepřímou podporou anglické vlády, kladli si pro účast v československé zahraniční akci dalekosáhlé podmínky, které se příliš nelišily od tzv. IV. plánu, jejíž vypracovala na konci léta 1938 československá vláda, aby vyšla vstříc Henleinovým požadavkům. Jaksch - pokud vůbec uvažoval o tom, že by se Su-

čety měly vrátit Československu - odůvodňoval tyto své dalekosáhlé požadavky tím, že se prý německým demokratům nemůže dát němě než byleschota poskytnout nacistovi Henleinovi.

Československá emigrace s dr. Benešem jako její politická hlava, vydán v této věci nákolikerému nátlaku a také v zájmu prosazení základního cíle československého zahraničního odboje /tj. mezinárodního uznání integrální obnovy Československé republiky/, by nucen uvažovat o odstupu, a to častí dalekosáhlých. Nejčastěji se tato tendence objevovala v souvislosti s jeho jednáními se zastupci sudetské emigrace /hlavně s W. Jakschem/ o její účasti v československém zahraničním odboji. Z hlediska problému, který se zde řeší, má význam především ta skutečnost, že už sama tato jednání /jeť s přestávkami probíhala až do přelomu let 1942-43/, znamenala implicitně uznání toho, že v budoucím Československu německá menšina zůstane. I když dr. Beneš při každém z těchto setkání zdůrazňoval, že se zahraničí nemůže nijak zavazovat co do budoucího uspořádání republiky, o němž musí rozhodnout osvobozený lid doma, jeho odolnost vůči ohroženému zahraničnickému /hlavně anglickému/ tlaku měla své meze; vždyť v určitých okamžicích kladla anglická vláda dohodu se sudetskými Němci jako podmínku uznání československé zahraniční vlády vůbec.

A právě v této souvislosti se v Benešových politických úvahách o řešení německé otázky objevují další momenty, a sice různé projekty německé samosprávy v budoucí Československé republice. Úvahy o těchto plánech, rozvíjené, jak bude ještě ukázáno, paralelně a sečtené v kombinaci se závažnějšími projekty na odstoupení části československého pohraničí Německu, vyvrcholily na podzim 1940 a na počátku roku 1941. Tehdy dr. Beneš propracoval své představy na úpravu budoucího postavení Němců v osvobozené republice do značných podrobností. Rozvinul zde myšlenky, které nejjasněji naznačil v Londýně již na jaře 1940 ve své přednášce v polo-oficiálním britském institutu mezinárodních vztahů /tzv. Chatham House/. Podle záznamu J. Smutného zde Beneš prohlásil, že v osvozeném Československu "Němci, soustředění v četných okresech, hlavně na západě a severu Čech mohou dostat 'local government'".¹⁵ Ještě širěji rozvedl dr. Beneš tyto úvahy ve svém vzásku domů z listopadu 1940, ve kterém mj. zdůrazňoval, "nevzdávám se hranic historických, ale je to pro nás otázka opportunity a ne zásady. Hlavní věcí je a bude, abychom si vytvořili pro budoucnost nové, větší národnostní české území a zajistili je. K tomu bude třeba rozšířit co nejvíce české území Moravy na sever a jih a odstraniti

tak naše sevření Němci z Rakouska a ze Slezska ... Zůstaly by pak mimo národnostně české území tři šupy: krnovská, liberecká a karlovarská ... Tři německé šupy by byly ohrazeny tak, aby nás pro budoucnost naši Němci nemohli terrorizovat, že když se odloučí, dojde opět k nemožným hranicím, vojensky neobhájitelným, jako po Mnichově. Jinak však zásadně bych trval na tom, aby i po tomto národnostním rozhraničení šupy zůstaly v rámci našeho státu ...", kde se jim mělo dostat oné "local government".¹⁶

Najpodrobněji jsou tyto úvahy rozvedeny v Benešově elaborátu "Mírové cíle československé", který pochází z února 1941. Pokud jde o německou otázku, rekapituluje stručně obsah tohoto rozsáhlého dokumentu H. Ripka, ve svých poznámkách z 25. května 1941. "Kozmís-li dobře, prezidentská koncepce je stručně tato: 1. trváme na historických hranicích, 2. v jejich rámci vytvoří se český 'Lebensraum', jehož ohraničení nebude se řídit sřeteli jen etnografickými, nýbrž strategickými, hospodářskými a komunikačními, 3. tento 'Lebensraum' bude ryze český, 4. aby se toho dosáhlo, bude potřeba aplikovat princip transferu Němců z tohoto prostoru /podtr. J. K./, 5. mezi tímto českým prostorem a historickými hranicemi vznikne území německé, které bude autonomní, a to z důvodů hospodářských, bude mít vždy zájem na tom, aby patřilo, k Československu ... podobně by se upravily hranice v jiných středoevropských státech, a pokud by v nich zůstaly národnostní menšiny, mohlo by se v nich rozvést určení všeobecných národnostních práv ve smyslu nového prostředí, práv volného občana a člověka."¹⁷

Tento projekt, jenž vzbudil neshody i mezi Benešovými nejbližšími spolupracovníky /např. Ripka tehdy dává přednost myšlence odstoupení území Německu/, ukazuje, že tyto dvě varianty řešení německé otázky - "Local government" a odstoupení území Německu - nestály nikterak ostře proti sobě, i když moment zachování historických hranic vystupuje stále více do popředí. Tehdejší chaotic-
ká doba nebyla příznivá tomu, aby se vytvářely definitivní programové koncepce - mnohé ze základních otázek nemohly být vyřešeny a zůstávaly otevřeny nejroznějším eventualitám vývoje, jímž také odpovídaly různé varianty řešení či jejich kombinace. S určitostí však lze o všech těchto povětšinou neoficiálních projektech budoucího řešení německé otázky říci, že v zásadě z nich tehdy ještě nefiguroval transfer německého obyvatelstva v té podobě, v jaké byl později v roce 1945 uskutečněn. Pojem transferu se zde ovšem vyskytuje často, avšak v odlišném pojetí. To je vidět např. z jednoho z prvních Benešových dokumentů k této otázce vzniklých v období války, totiž z jeho projevu v Chatham House v březnu 1940, kde podle záznamu Sautného Beneš prohlašoval, že při řešení

německé otázky v budoucím Československu "se zášedou stěhování ... souhlasí a počítá s ní. Uděláme-li určité korektury hranic vůči Němcům, kompenzované zase na druhé straně, musíme hledět, aby s odstoupeným územím event. byl odstoupen co největší počet Němců. Vnitřním stěhováním je nutno zrušit všechny jazykové ostrůvky, zajistit, aby strategicky důležitá místa, jmenovitě v severovýchodní Moravě, byla česká".¹⁸ Myšlenka transferu, to znamená přestěhování německého obyvatelstva vystupuje v tehdejších Benešových představách především v podobě ~~vnitropolitického~~ vnitropolitického opatření, jež mělo přesuny německého obyvatelstva ze smíšených oblastí vnitrozemí do pohraničí zajistit předpoklady pro vytvoření národnostně homogenní oblasti české a v pohraničním pásu oblastí německých.

Tato myšlenka se v emigraci neobjevuje poprvé u Beneše, nýbrž u W. Jaksche, který již v létě 1939 ve svém elaborátu "Co přijde po Hitlerovi" navrhoval odsun německého obyvatelstva z tzv. jazykových ostrůvků do německého pohraničí s cílem vytvořit zde souvislé pásmo německého osídlení. "Situace byla taková," napásl později ve svých pamětech, "že záchrana vlastního sudetského území se zdála možná jen obětováním kulturních práv Němců z jazykových ostrůvků. Kdyby zároveň ustalo favorizování českých menšinových skupin v německémjazykovém území, byl tím vytvořen předpoklad dobrého federativního soužití. Pozdější dochoda o vzájemné ochraně pozůstalých menšin by pak jistě stále ještě byla možná ..."¹⁹

Na základě toho, co tu bylo ve stručnosti vyloženo, lze vy-
loučit, že by to byl v prvních letech války Beneš /a západní čs.
emigrace/, který byl iniciátorem onoho řešení německé otázky,
jež by bylo založeno na transferu obyvatelstva asi v té podobě,
v jaké byl uskutečněn v roce 1945 a dalších. Odkud se tedy bere
myšlenka transferu v podobě masového odsunu Němců nebo "vyčiště-
ní německého území od Němců"?

- 1 The transfer of the Sudeten Germans, Londýn 1964.
- 2 Sr. W. Turnwald, Dokumente zur Austreibung der Sudeten-deutschen, Mnichov 1951, str. VIII, XVI.
- 3 Die Stellungnahmen der Komitern und der KSČ zur Frage der Deutschen in den Sudetenländern, Bohemia č. 5, 1964, str. 495.
- 4 E. Beneš: Paměti, Praha 1947, str. 315-316.
- 5 Sr. E. Wiekemann, Germany's Eastern Neighbours, Londýn 1956, str. 62.
- 6 Sr. J. W. Brügel, Die Aussiedlung der Deutschen aus der Tschechoslowakei; Vierteljahrsshefte für Zeitgeschichte, roč. VIII, 1958, č. 2; J. Křen, Revanšisté a protinacistickou minulostí, Československý časopis historický, rok 1961, č. 8, str. 51 sd.; K. Nabl, Zur Frage der Deutschen-ver-treibung aus der Tschechoslowakei, Bohemia, sv. 2, Mnichov 1961.
- 7 Státní ústřední archiv, dále jen SÚA - 1/246/14/1.
- 8 Sr. K. Táborský, Beneš and Stalin, Moscow 1943-1945, Journal of Central European Affairs, VII, 1953, str. 154; J. Stránský, Odsun Němců z ČSR z hlediska národního a mezinárodního, Rozprava I, Londýn 1953, str. 13; J. Smutný, E. Beneš a česko-slovenský odboj za druhé světové války, Svědectví, roč. VI, č. 21, č. 56.
- 9 E. Beneš, Paměti, str. 315-316.
- 10 Sr. J. Pechta - P. Reiman, O nových dokumentech k otázce Mnichovchova, Příspěvky k dějinám KSČ, 1957/1, str. 104 sd.
- 11 K. Nabl, cit. stať, str. 438.
- 12 E. Luža, cit. dílo, str. 226.
- 13 Archiv Ústavu dějin KSČ - dále jen AÚD - 38, 16.
- 14 Viz /kromě memoárů Benešových a Jakschových/ např. J. Křen, Revanšisté a protinacistickou minulostí, Československý časopis historický, 1958, č. 8./O poměrech v sudetské emigraci a o Benešových jednáních s Jakschem, jejichž historie se vymyká rámci tohoto příspěvku./
- 15 Zápis J. Smutného z 9. 3. 1940; Dokumenty z historie česko-slovenské politiky 1939-1943. K vydání připravily L. Otáhalová a M. Červínková, Praha 1966 /dále jen DHČP/, dok. 61.
- 16 AÚD KSČ - 38, 172.
- 17 SÚA - 1/285/5.
- 18 Zápis J. Smutného z 9. 3. 1940; DHČP, dok. 61; viz též Benešovo memorandum E. Welesovi z jara 1940, AÚD KSČ - 38, 12.
- 19 W. Jaksch, Europas Weg nach Potsdam, Stuttgart 1958, str. 361.

II.

Myšlenka masového transportu obyvatelstva není ani československým vynálezem a nepochází ani z doby druhé světové války. Komplikovaná národnostní skladba zvláště ve střední a východní Evropě, národnostní promíšení obyvatelstva a z toho plynoucí těžké konflikty vedoucí zeštetě až k nepřekonatelným antagonismům, to všechno vedlo už po první světové válce k návrhům transferu obyvatelstva, které měly zjednodušit národnostní složení v této části Evropy a usnadnit tím i řešení národnostních třenic. Jedním z těch, kteří již po první světové válce propagovali toto opatření, byl např. francouzský sociolog Bernard Levergne.¹

Toto opatření bylo tehdy také skutečně použito, a sice na Balkáně při řešení vztahů mezi Řeckem a Tureckem. To ovšem bylo jen výjimka. V zásadě se tehdy nesčetné problémy národnostního promíšení evropského obyvatelstva řešily složitou soustavou tzv. ochrany minority zakotvenou versailleskými mírovými smlouvami.

Nejflagrantnějším dokladem ztroskotání této kompromisní soustavy minoritního zákonodárství a minoritních garancí /většinou nedodržovaných/, bylo právě Československo, země, která ve vztahu k německé menšině relativně nejvíc dbala dohodnutých minoritních práv. Německá menšina v Československu, jejíž převažující politická reprezentace se přesunula v "pátou kolonu", rozvracela tento stát. Toto tvrzení není jen tezí československé literatury; k témuž závěru došli i četní autoři západní, o mnohých z nichž se rozhodně nedá říci, že by snad byli nakloněni komunismu nebo Československu.² Má-li se vážně zkoumat otázka, jak se v českém prostředí ujala myšlenka transferu nebo vystěhování německého obyvatelstva z Československa, která vycházela z přesvědčení o nemožnosti vzájemného soužití Čechů a Němců v jednom státě, pak nelze nekonstatovat, že poprvé byla tato myšlenka v praxi i teorii formulována nikoli z české, ale z německé strany - už sama mnichovská dohoda sudetských Němců "Heim ins Reich" znamená implicitě jejich rezignaci na státní spolužití s Čechy. Nacistické germanizační plány a politika dala této tendenci pak kvalitativně nový, nacionálně agresivní ráz. Pomínutí těchto skutečností je jednou z hlavních "chyb" tzv. sudetské literatury, jež je vydávána v NSR. Její líčení tohoto problému se pozoruhodně málo zabývá tím, co transferu předcházelo - analýza nacionální politiky hitlerovského fašismu zde často vůbec chybí anebo je více než "decentní". V nejlepším případě

dospívají autoři tohoto druhu k závěru, jakoby zde byla historická odpovědnost - pokud tento pojem má v této souvislosti vůbec jaké oprávnění - rovnoměrně rozložena na obě strany. Z prací posledních dob nejvýrazněji formuloval toto mínění R. Hilf:³ "Beneš se nemohl přenést přes svou životní porážku v Mnichově. Hledat vinu také u sebe, myslet na to, že před rokem 1938 bylo české politice dáno dvacet let času a moci umožnit německým spoluobčanům dorozumění s novým státem - to mu bylo úplně vzdáno. Stejně jako pro jeho protivníka Hitlera /1/ nebylo pro něho práva, které by stálo nad mocí." V složitém běhu moderní historie vzbuzuje ovšem otázka "kdo začal" dojem poněkud infantilní. Přesto však v jistých mezích má svůj význam, který nelze přejít ani při zkoumání česko-německého vztahu a jeho řešení v letech 1938-1945. Problém odsunu německého obyvatelstva a vůbec celého řešení německé otázky v ČSR je zcela nepochopitelné bez onoho přepokladu, kterému sudetská literatura věnuje pramalou pozornost, totiž bez zachycení nacistického režimu národnostního, sociálního, hospodářského a kulturního útisku českého národa, na němž se sudetští Němci významným způsobem podíleli.

Český národ vstupoval do protektorátního režimu s důvěrou nedůvěrou vpenství německých vládnoucích tříd. Germanizační plány, které se postupně krystalizovaly jako cíl hitlerovské nadvlády v tzv. protektorátě, nebyly také pro českou veřejnost žádným tajemstvím. Ostatně už samo drastické znásilnění vyspělého a nacionálně citlivého národa nutně v něm vyvolá ostrou reakci, city odvety, které suma zkušeností s nacistickým režimem neustále stupňuje. Tato nálada, jejíž šíření lze dokumentovat u prvních dnů okupace jak dokumenty proveniencí nacistické, tak třeba i z rozsáhlé dochované korespondence českého podzemí s emigrací.⁴ Nachází svůj odraz v tvořícím se českém odbojovém hnutí. V široké české veřejnosti a zvláště pak v odboji se uplatňoval všeobecně názor, že po smutných zkušenostech z minulosti musí být otázka německé menšiny rozřešena, a to jednou provždy a definitivně tak, aby česká samostatnost nebyla ohrožována. Tento názor zaznamenávají i levicoví činitelé rezistence, kteří nepodléhali snadno nacistickým náladám. Docent Fischer, jeden z vedoucích socialistické podzemní organizace PVVZ, vzkazoval v dubnu 1939 do emigrace, že "celková představa vyrovnaní s Němci ... - jest dnes velmi radikální. Zdá se, že Hitler možnosti příštího smíru úplně zmařil. Důkladné snížení jejich počtu se zdá obecným požadavkem. Nikdy pochopitelně nebylo u nás takové nenávisti". Proud nacionálního radikalismu se nejsilněji

odrážel v postojích vznikajících vojenských a důstojnických podzemních organizacích - Obrany národa. "Nejdůležitějším požadavkem" - vzpomíná jeden z vedoucích činitelů moravského odboje, prof. Grňa - "za kterým stáli zejména mladí vojáci neprosto nekompromisně, byl odsun Němců. Poukazovali na to, že není jisto zda spojení - to je Francie a Anglie - dají svůj souhlas k tomuto plánu, a proto trvali na tom, že musí být vše připraveno, aby mohl být odsun proveden revolučně a svět postaven před hotovou událost."⁶

Postoj civilních odbojových organizací byl rezervovanější. Důvody tohoto umírněnějšího postoje byly v podstatě dvojí: jednak to byla stráž víra evropské demokracie v obrodné a demokratické síly Německa, která se těžko smiřovala s tím, že by německý národ neprohlédl nakonec hitlerovské zločiny a nedistancoval se od nich, jednak to byly v podstatě tytéžmezinárodní ohledy, které ještě více ovlivňovaly i postoj Benešův. Zřetelně tyto motivy ukazují již citované paměti prof. Grni. Vzpomínaje na své rozhovory s vedoucími činiteli FVWZ uvádí autor, že v jedné věci se s nimi shodl jen v zásadách: v otázce budoucího vystěhování Němců. Oba byli sice stejného mínění, že republika nebude v budoucnosti zabezpečena, jestliže nebudou všichni Němci vysídleni ..., ale oba to pokládali za ideál nesplnitelný, především z důvodů mezinárodních.⁷

I v civilních kruzích odboje byla ovšem v poměru k řešení německé otázky značná diferenciacce. Stručně by bylo možno říci, že čím více nalevo, tím byl poměr k nacionálnímu protiněmeckému radikalismu, který v odboji představovali hlavně vojáci, zdrženlivější a odmítavější. Typické názory těchto kruhů vyjádřil v červnu 1939 ilegální časopis mladých intelektuálů IGNO: "Bez svobodného Německa není a nebude svobodného Československa ... Bylo by nebezpečnou iluzí snít o fyzickém zničení Německa. Ne Německo, ale nacistické katy, průmyslové bonzy a kapitál musíme zničit, chceme-li zabránit novému fašismu ... Zvláště významným naším spojencem je protihitlerovská opozice: dělníci, velká část vojáků, katolíci a jiní. Opravdu není Němec jako Němec."⁸

Nejvyhraněnější postoj v této věci měli komunisté, kteří rozhodně a ostře odmítali všechny radikální projekty řešení německé otázky, v nichž spatřovali projev českého nacionalismu, politicky tradičně spíše konzervativního. Tento postoj komunistů byl logickým vyústěním jejich postavení a politických tradic: KSČ byla stranou internacionálního složení a ideologie. Načěje v německou revoluci a síly německé demokracie patřily vždycky k základním prvkům komunistického myšlení. Na podzim 1939 byl tento postoj posí-

len novou politickou orientací mezinárodního komunistického hnutí a Kominterny, v jejíchž tehdejších politických kalkulacích měla právě perspektiva německé revoluce velmi významné místo. I čeští komunisté ve své podzemní agitaci, v tisku a v letácích toto přesvědčení houževnatě obhajovali: "Nevěřte, že všichni Němci jsou takoví, jako je Hitler a Frank" - zapřísahal jeden z ilegálních letáků KSČ z počátku roku 1940. "Ohromná většina německého lidu v čele s dělnickou třídou začíná zvedat hlavy a každým dnem je nás více."⁹ Víra v německou revoluci, která svrhne hitlerismus, osvobodí utiskované národy a učiní revolučním způsobem konec - jak se tehdy říkalo - imperialistické válce, která v sobě měla jistě prvek ušlechtilé utopie, podstatnou měrou posílila odmítavý postoj komunistů a jejich vedení k projektům radikálního řešení německé otázky. "Revoluční perspektiva" svazku s německým proletariátem a Sovětským svazem a ostře odmítavé stanovisko vůči "protiněmeckému šovinismu", který tvoří ideologickou platformu benešovského odboje,¹⁰ to byly úvahy, na kterých komunisté zakládali svůj postoj k této otázce.

Jestliže je pravděpodobné, že ono ideologické "rozdělení", které nastalo v domácí veřejnosti i odboji následkem zostření vztahů mezi SSSR a Západem v období tzv. podivné války nebylo tak hluboké, jak se někdy přepokládá, a jestliže také mnohá politická stanoviska komunistů, zejména jejich nedůvěřivý a odmítavý postoj k Západu, docházela v české veřejnosti sluchu nebo alespoň nenařácela na nesouhlas, pak postoj vůči německé otázce byl oním bodem, v němž se tehdy asi názory komunistů s ostatních směrů domácího odboje nejvíce rozcházely.

Vyznačovala-li se v samých počátcích české illegality protiněmeckým radikalismem jen určitá část odboje, hlavně odboj vojenský, pak "pokroky" hitlerovské nadvlády radikální tendence v českém prostředí posilovaly. Zejména podzim 1939 a zima 1939-1940, jež přinesla velkou vlnu nacistické perzekuce po říjnových a listopadových demonstracích, zlikvidovala mnohé z iluzí, které ještě mohl okupační režim v českém prostředí pomocí háchovské kolaborace a jiných metod vyvolávat. Zesílení politického útlaku, jež šlo ruku v ruce s rozsáhlými germanizačními opatřeními /jazyková nařízení, uzavření českých vysokých škol atd./, velmi silně zostřovalo již baztak silný česko-německý antagonismus. Psychóza národního boje na život a na smrt, jejímiž iniciátory byli bezohlední nacističtí germanizátoři, ovlivňovala stále více myšlenkové klima

na obou stranách. Naděje na to, že se aspoň část německé společnosti distancuje od hitlerismu, tály zejména po německých jarních úspěších na frontách roku 1940 jako jarní sním. To byly nuceny konstatovat i skupiny, jejichž předchozí zpravočejství zaznamenávalo určité zjevy kolísání a projevů odporu mezi německým obyvatelstvem. "Vše, co jsme vám psali o stísněnosti Němců", referovala jedna z takových skupin - "je postaveno na hlavu, neboť německé úspěchy posledních dnů zdvihly Němcům hlavy velmi vysoko."¹¹

Nesčetné zprávy podzemních organizací do emigrace, pozoruhodně shodné s názory nacistických orgánů v protektorátě, jež rovněž, ze svého hlediska ovšem, zaznamenávaly prudký vzrůst česko-německého antagonismu,¹² shodovaly se v tom, že, jak stálo v jedné z domácích depeší z první poloviny roku 1940, "mezi ověma národy vyrůstá propast, již nesmiřitelná a nepřeklenutelná".¹³

Snad nejvýraznějším projevem narůstající protiněmecké nálady české veřejnosti, podněcované ještě stále rostoucími nadějemi na brzké vítězství Západu ve válečném střetnutí s Německem, byl tón, který na jaře 1940 nasazuje aspoň část českého ilegálního tisku. Např. nejrozšířenější podzemní nekomunistický list "V boj" začíná od února 1940 zásadně psát slovo Němci a Německo s malým písmenem. Poprvé se tato svérázná transkripce objevily v článku, jehož základní myšlenka byla příznačná: "V nové Evropě - nezapírejme si to - budou Němci hrát roli podřadnou a nejméně významnou ... ve vzkříšené naší republice budeme muset proto zabezpečit svou budoucnost tím, že do kořene vymýtíme z hranic státu německý živel."¹⁴

Tento rostoucí proud protiněmeckého radikalismu nemohl ujít pozornosti komunistů. V ilegální KSČ se tyto skutečnosti odrazilily ve sporech, které v té době vypukly v jejím podzemním vedení. Extrémní názory některých členů tohoto vedení, kteří stále více stavěli svou politickou orientaci na naději v blízkou revoluci německého lidu, narazily i ve funkcionářském aktivu strany na odpor, který považoval tuto víru za iluzorní a obával se, že setrvání na tomto stanovisku hrozí ilegální straně nebezpečím izolace v širokých masách českého a slovenského lidu.¹⁵

Tento proces ostatně nebyl specificky českým jevem. Německá otázka přestávala být už jen lokálním problémem porobeného Československa a přeměňovala se v problém evropský. Nepochopení tohoto procesu je další z charakteristických "chyb" sudetské literatury, která prozrazuje jednu z jejích nejvážnějších vad - totiž omezený provincialismus /těžko někdy říci, zda tento provincialismus je zdrojem její tendenční neobjektivnosti či naopak/. Na tomto zmezinárodnění německého problému anebo otázky německých menšin - obě

věci stále více splyývaly - se - jakkoli to sni na první pohled paradoxně - počátečně podílela politika samotného hitlerovského režimu. Ve svém pověstném řířovém projevu ze 6. října 1939 zmínil se Hitler mimochoodem také o nutnosti "snovu upravit etnografické vztahy" ve střední Evropě.¹⁶ Tuto ohavou poznámku osvětlilo druhý den obhlášené jmenování Himmlera tzv. říšským komisařem pro upevnění německví, které se stalo impulsem k velkým a brutálním přesunům obyvatelstva, pro něž sami nacisté razili název "přesídlení" neboli "Umsiedlung". V letech 1939-1940 začaly totiž masové násilné deportace Poláků a Židů ze západních oblastí Polska, vtělených do říše tzv. generálního gouvěrnementu, na jejich místo se pak masově stěhovalo německé obyvatelstvo. Kromě rozsáhlého přístěhovalectví Němců do tzv. protektorátu dochází tehdy ještě k většin organizovaným přesunům tzv. Volksdeutsche. Tyto přesuny byly založeny po dohodě o přesídlení Němců z Horní Adíře do Německa, kterou podepsal Hitler a Mussolinia. Tento proces pokračoval pak občetnými smlouvami o baltických Němcích uzavřenými se Sovětským svazem. V české veřejnosti a zejména v odbojových kruzích vyvolalo toto hitlerovské opetření svéráznou reakci, jejímž příznačným projevem bylo např. psaní ilegálního časopisu "V boj" na jaře 1940: "Když nyní Hitler dokázal, že je možno přeháněti statistické masy Němců ze státu do státu jako stádo dobytka, proč by neměly být německé menšiny ze všech evropských zemí nuceně přesídleny zpět do říše?"¹⁷

V této chvíli nebyla ovšem podobná reakce již jen specificky českým zjevem. Přes všechno neúnávné propagandistické působení německé, rakouské i československé emigrace tomu, že by Hitler byl ochoten uskutečnit své nelidské germanizační záměry, jež kdysi s takovou bezostyšností vyloučil ve své knize "Můj boj", do podzimu roku 1939 nikdo kromě Německa nevěřil.¹⁸

Přenesení hitlerovského teroru mimo hranice vlastního Německa, nejprve do ČSR, pak do Polska a dalších zemí, bylo počátkem kvalitativní změny nejen ve vývoji nacistického režimu, ale také v pohledu vnějšního světa na něj. Vzdávající mnoštví zpráv o hitlerovských zločinech v okupovaných zemích, zejména v Polsku, vneslo do světového či evropského mínění nové prvky. Dosud ani v českých zemích nevidaná brutalita, se kterou nacisté začali v Polsku uskutečňovat své barbarské vyhlazovací a germanizační plány, vyvolala přiměřenou reakci polské veřejnosti a našla svůj obraz v postoji polského odboje doma i v zahraničí. V současné polské historické literatuře, pokud aspoň sahají naše informace, není bohužel

monograficky zpracována otázka předstev a postoje polského odboje k budoucímu řešení německé otázky a osudu německé menšiny v Polsku. Avšak přirozený vzestup polského protiněmeckého radikalismu lze spon z části pozorovat z reakcí polské emigrace, jejíž vládní orgány zaujaly od počátku v této otázce velmi rigorózní a nemiřitelné stanovisko. Už první číslo informativního bulletinu ministerstva zahraničních věcí z listopadu 1939 proklamuje nutnost územní redukce Německa a jeho eventuelního rozdělení.¹⁹ V instrukci, kterou poslal polský ministr zahraničí A. Zaleski jednomu vládnímu posla diplomatickým misím v únoru 1940, se pak přímo adresovalo: "Otázka obyvatelstva německého původu se stala zvláštním problémem, který přerůstá hranice menšinové otázky a je neoddelitelně spojen se vztahem polského státu a Německa. Běžná utrpení polského lidu dává v této oblasti speciální práva polskému národu, který se může domáhat toho, aby jeho kati po německé porážce opustili polské území, na němž se do budoucna stalo spolulítí polského lidu a německé menšiny nesnesitelným."²⁰ Již na jaře 1940 byla československá emigrace informována, že představitelé polské vlády "otázku německé menšiny chtějí ... vyřešit přesstěhování německého obyvatelstva".²¹ Polští vládní reprezentanti často pak kritizovali umírněný postoj československé emigrace ve vztahu k německé otázce a dožadovali se toho, aby v této věci Čechoslováci zaujali "stejně rozhodné stanovisko jako Poláci".²²

- 1 K. Beneš, Demokracie dnes a zítra, Londýn 1941, str. 174.
- 2 srv. např. L. de Long, The German Fifth Column in the Second World War, Londýn 1956.
- 3 Cit. stat., Měnesia č. 5, 1964, 395 a 396.
- 4 srv. např. V. Král, Die Deutschen in der Tschechoslowakei, 1933-1947, Dokumenten - sammlung, Praha 1964 /dále jen DIT/, dok. 305, str. 403; zpráva z domova ze 4. 12. 1939; AÚD KSČ - 37, 8; zpráva z domova ze 17. 12. 1939; AÚD KSČ - 38, 172.
- 5 Zpráva z domova ze 14. 4. 1939; AÚD KSČ - 37, 10.
- 6 J. Grňa, Sedm roků na domácí frontě; rukopis vzpomínek, str. 12.
- 7 J. Grňa, cit. resp., str. 21-22.
- 8 TŽSO, č. 7, 27. 6. 1939 VHA, DO, kr. 29.
- 9 Ilegální leták z počátku roku 1940; AÚD KSČ - 1940/1.
- 10 Depaše kl. Gottwalda ilegálnímu ÚV KSČ ze 16. 10. 1939; KIMRI, Moskva.
- 11 Zprávy z domova z 21. 5. 1940; VHA - CH - 37 21/3 /11, str. 586.
- 12 srv. např. DIT, dok. 300 8, str. 398.
- 13 SGA, SVČ - F, 1939-1940, Karton 4, verze.
- 14 SGA "V boj", č. 47; VHA - DO, kr. 26; srv. též "V boj", roč. 2, č. 9 /z počátku března 1940/; SGA - 13/18.
- 15 srv. memoandum s. K. Urbe z 27. 5. 1940; AÚD KSČ - sbírka BIST; zpráva Specifika s Černočechy z jara 1941; AÚT KSČ, Kg 16/1.
- 16 H. Wiekemann, cit. dílo, str. 54.
- 17 SGA "V boj", č. 28; VHA - DO, kr. 26. Je zajímavé, že i anglo-američtí autoři z řad tzv. sudetských historiků jsou nuceni uznat, že Hitlerovy přesuny obyvatelstva německých menšin z Tyrol a Pobaltí byly nejvýznamnějším právem a politickým precedensem pozdějšího transferu. /srv. K. Rahl, Das Recht auf die Heimat, sv. 4, Mnichov 1960, str. 49 ad./
- 18 H. Wiekemann, cit. dílo, str. 54.
- 19 srv. zpráva polaka v casine drugiej wojny światowej na arenie międzynarodowej, Varšava 1965, str. 125.
- 20 Tamtéž, str. 141.
- 21 J. Slávik, Soubojná zpráva o rozhovorech v Angers 16. - 28. 3. 1940.
- 22 Zpráva J. Rejreta ze 6. 2. 1941; SGA - 1 20/32.

III.

Bylo by zbytečné líčit celou věc jen jakousi záležitost česko-slovenských a polských emigrantů nebo jenom jako záležitost říčkovských organizací, které tehdy také na mezinárodním fóru proti hitlerovskému Německu velai ostrře vystupovaly. I když v období tzv. podivné války ve vládnoucích kruzích Západu a neutrálních zemích převažovaly appeaseračné tendence, v tehdejších světovém veřejném mínění lze zároveň pozorovat postupně stále více proudů protiněmeckého zvýšení, k němuž bylo podnětem mj. i otázka německých menšin. Podpora, kterou poskytla německé menšiny v Polsku hitlerovské agresi, a pozdější události, jež se oběhly při bojích na Západě, v Dánsku, Norsku, Belgii, Holandsku a Francii, ukazovaly světu stále jasněji, že jádro věci není jen v poměru česko-německém, ale že má mnohem širší smysl. Německé menšiny, které pod vlivem atmosféry appeasementu o horlivé nacistické propagandy světové veřejné mínění často považovalo za oběti nacionální expanze okolních německých národů. Jeví se po těchto zkušenostech světu ve zcela novém světle, jehož výrazem byl pojem hitlerovské "páté kolony", který se v této době udomácnil v evropském veřejném mínění, jež si nyní - jak výstišně popisuje holandský historik L. de Jong - počíná vážně klást otázku, zda lze vůbec "ještě důvěřovat třeba jen jednomu Němci?"¹

Zatímco britské veřejnost se tímto problémem ještě zdaleka tolik nezabývala, na kontinentě působily tyto skutečnosti mnohem větší znepokojení. Ve francouzském tisku se objevovalo stále větší anšletví úvah o potřebě nového řešení minoritního problému v Evropě a zvláště pak otázek německých menšin. V této souvislosti přitahovala stále větší pozornost i myšlenka transferu, která se na jaře 1940 stala předmětem četných veřejných diskusí a úvah, zvláště ve Francii. Příznačným projevem tohoto proudu byla stať, kterou na jaře 1940 uveřejnil v pařížském časopise "Politique étrangère" řecký vyslanec Politis. Článek, vycházející z toho, že versailleská soustava ochrany menšin ztroskotala, vyslovil se s ohledem na precedens v hitlerových přesunech Němců pro řešení menšinových otázek v Evropě masovým a v případě potřeby i nuceným přesídlováním obyvatelstva.² Nejpiným důkazem toho, jak se tyto tendence začaly uplatňovat ve francouzském veřejném mínění, byla i reakce některých představitelů německé emigrace.³

Tyto skutečnosti, jakož i stále nové a nové konflikty v okupovaném protektorátě, měly přirozeně zpětný vliv zvláště na česko-

slovenskou emigraci, v jejích řadách také protiněmecký radikalismus nerůstl. Nacionálně nejradikálnější složky byly v zahraničnické odboji soustředěny podobně jako v odboji domácí, totiž v zahraniční armádě a v jejím důstojnickém sboru. Protiněmecká nálada v zahraničních jednotkách /podněcovaná mj. i mizivou účastí německých emigrantů v čs. zahraničním vojsku/, která se začasť spojovala s "apolitickou" politickou dezorientací a nejhrůznějšími, třeba i krajně pravicovými politickými tendencemi, vydešovala mnohdy až v projevy črnného protiněmeckého šovinismu. Do těchto nálad dává aspoň z části nahlédnout memorandum čs. vojenského stáť v Londýně pplk. Kally Benešovi z ledna 1940, které mj. konstatuje, že mezi vojáky a důstojníky zahraničnických jednotek mnozí počítají s tím, že se budeme moci úplně zbavit Němců. Říká se: část jich povraždíme, část vyženeme, mnoho jich uteče před pomstou a zbytku se zbavíme přestěhováním Němců, příp. úpravou hranic ... Potřebujeme, aby v Sudtech tekla hodně krve, a to ze dvou důvodů: a/ aby si Němci po celé generace pamatovali, jaké hrozné následky měly jejich hříchy ... rány musí být tak veliké, aby strašily sudetské Němce po desítky let; b/ aby se opravdu německá menšina zděcinovala co nejvíce."⁴ Tendence, která prolíná tímto pozoruhodným a citrnným dokumentem, odrážela v podstatě ono "myšlení odvety", jež se v odpověď na rostoucí nacionální útlak zdvíhalo v českém prostředí a zasahovalo přibrozeně¹ odboj domácí. Příznačným dokladem byla epizoda, která se stala na jaře 1940.

V květnu 1940 byl totiž v Anglii zformován oddíl dobrovolníků do čs. jednotek, ve Francii, v němž byla také skupina německých emigrantů. O odjezdu tohoto oddílu byla v českém vysílání BBC reportáž, v níž mj. promluvil jeden z dobrovolníků německé národnosti, přirozeně, že německy. Doma toto vysílání vyvolalo pozoruhodnou reakci. V časopise "V boj" se v této souvislosti objevila nezvykle ostrá polemika,⁵ která se nezastavila dokonce ani před doma stále vysoce oceňovanou autoritou emigrace. Do této doby to byl vlastně jediný případ, kdy domácí ilegální tisk "veřejně" kritizoval postoj emigrace, přičemž se - šetře navenek osobní autority Benešovy - velmi rozhodně postavil proti jakémukoli zastoupení Němců ve vedení zahraničnické odboje, jak o tom v té době Beneš pod tlakem britské vlády usiloval.⁶ Ve vzkazech do zahraničí ilegální skupiny z domova zděrazňovaly, aby při tvoření event. zahraniční vlády "bylo zabráněno alespoň jednomu precedentu, tj. přihrání Němce do vlády. Chápeme obtíže s Jakschem, ale doma by to možná působilo osudně; psychologie se od okupace příliš změnila

a přitvrzení Němce by bylo anticipací, o níž se ani neví, zda se splní."

Beneše, který se takto ocitl ve dvojitěm ohni - na jedné straně byl pod tlakem anglické vlády, která důrazně naléhala na to, aby se se sudetskými Němci a sejsmena s W. Jakschem dohodl, na druhé straně byl pod stejné rozhodným tlakem radikálních elementů z domova i z emigrace, jež každou takovou dohodu odmítaly - donutilo toto napětí k ještě opatrnějšímu a složitějšímu manévrování. V zákrutech jeho "německé" politiky ovšem zřetelně převažuje zahraniční vliv. Jednání o zastoupení Němců ve vedoucích orgánech zahraničního státního zřízení Benš i přes námitky z domova nepřerušil a naopak pod vlivem londýnského prostředí byl stále více náchylný k značným ústupkům Jakschovi, před jejichž realizací jej nejspíš uchránila houževnatá nedostupnost Jakschova.⁷

K rozhodné změně v postoji domácího odboje v německé otázce došlo zřejmě v průběhu druhé poloviny roku 1941. Radiová depeše EVODU Benešovi z 19. 8. 1941 ukazuje, že jednotlivé složky nekomunistického odboje se sjednotily na společném stanovisku v německé otázce: "Názor na řešení sudetské otázky se obecně upevnil a radikalizoval. Podle konečného přesvědčení lidu musí být ČSR obnovena v historických hranicích s Němci vyhnání. Jave si však vědomi mezinárodních souvislostí při řešení domácího problému i při úpravě hranic. Podle našeho programu budou opatření, týkající se Němců, učiněna v rámci potrestání viníků a zrádců, nápravy škod a sociálně hospodářských reforem, nikoli jako represálie národnostní. Zmenšení počtu Němců u nás je nutné, výměna obyvatelstva žádoucí, ale bez ztrát území."⁸ Tento společný a velmi rozhodný postoj domácího odboje přiměl dr. Beneše k aspoň částečné revizi dosavadního postoje, patrně z jeho odpovědi, odeslané 8. září 1941: "Sdě- lil jsem vám, že názor doma je velmi radikální. Zachovat starou hranici a vyhnat nebo vystěhovat všechny Němce z republiky. A proto také doma by vyvolalo odpor jmenování Němců do Státní rady. A tomu vám sděluji toto: 1. nedám nic proti tomuto radikálnímu programu. Naopak, stále přemýšlím o tom, jak by se dal uskutečnit a zjišťuji si zde ..., jaké by asi byly možnosti tohoto řešení. Ale každý odpovědný politik si musí v zájmu národa a státu položit otázku: co a jak mám dělat v případě, když se tento maximální program uskutečnit nedá. Jinak by vedl národ do zklamání, nových krizí a rozvratu. Proto můj první závět je tento: vy i my musíme mítí váš uvedený program maximální, ale vy i my musíme mítí také

program druhý, druhé dostupní linie pro případ, že program maximální neprosadíme ... To znamená tudíž mít dva programy: a/ maximální: zachování historických hranic při vyhnání /vystěhování/ všech Němců; b/ minimální: zbavení se aspoň milionu Němců za každou cenu, tj. pokud možno se zachováním původních hranic, eventuálně i za cenu menších a pro nás snesitelných pohraničních ústupků ... Zůstanou-li však ... u nás nějací Němci, je v zájmu věci, abychom je my zde za hranicemi do spolupráce přibrali a vyhnání jednoho milionu ostatních provedli se jejich souhlasu nebo aspoň mlčení ... Odmítnutí spolupráce s nimi zde je však nebezpečné, poněvadž se to zde od Angličanů a Američanů snadno bere jako zříkání se z naší strany tak zvaného sudetského území a přijímání nějakého zlepšeného Mnichova."⁹

Tento vztek nebyl jediným příznakem počínající záhny Benešovy politiky v německé otázce. Krátce poté odložil Beneš na neurčito /pak se ukázalo, že to byl vlastně počátek definitivního zakončení/ jednání s W. Jakschem o zastoupení Němců v zahraničním státním zřízení. Velmi důležité bylo odůvodnění tohoto kroku, který Beneš uváděl do souvislosti s postojem domova a s událostmi, které byly spjaty s příchodem E. Heydricha do funkce "zastupujícího" říšského protektora v českých zemích.¹⁰

Údobí Heydrichova působení v tzv. protektorátě, zakončené atentátem a brutální perzekucí, jež po něm následovala, bylo dobou, kdy s konečnou platností vykrytalizoval krutý a drsný antagonismus mezi Čechy a Němci. I zde vzešla z německé strany. Hitlerovské Německo bylo v té době na vrcholu své moci. Díky úspěchům na východní frontě rozkládalo se nacistické panství prakticky nad celou kontinentální Evropou. V Německu vzniká přesvědčení, že válka je prakticky vyhrána a nacisté začínají postupovat tak, jakoby tomu ve skutečnosti tak bylo. Psychóza vyhrané války se odrazila i na postoji německého živlu v českých zemích. Sudetští nacisté se počínají dožadovat, aby se už zahájilo "konečné řešení" české otázky, k čemuž mělo být důvodem zrušení protektorátu a jeho rozdělení mezi okolní německé župy. I když Heydrich záhy /mj. i pod vlivem stagnace východní ofenzívy/ rozpoznal, že okamžité uskutečňování "konečného řešení" české otázky je nereálné a předčasné,¹¹ jeho brutální teror a "maskované" přípravy germanizace měly své důsledky jak v českém, tak i v německém prostředí.

Mezi německým obyvatelstvem bylo Heydrichovo teroristické opatření proti českému odboji přivítáno s uspokojením a požadovalo se ještě další zostření proti-českého kursu. Jak vyplývá z čet-

ných dokumentů o smýšlení německého obyvatelstva, šířilo se mezi ním mínění, které vyjádřilo např. hlášení budějovické úřadovny Sicherheitsdienstu z 2. 10. 1941, že by totiž "bylo nejlepší, kdyby Češi byli co možná nejdříve vysídleni".¹² Tyto reakce vnesly důležitou změnu do česko-německého vztahu: z německé strany bylo dáno najevo, že další soužití obou národů v českých zemích není možné. Heydrichovým brutálním terorem proti českému odboji a jeho zásahy do protektorátní správy, v nichž česká veřejnost oprávněně spatřovala "rozhodující krok ke germanizaci",¹³ vstoupil vztah obou národů do nové epochy - vyvstal jako otázka života či smrti jednoho nebo druhého, jako otázka kdo z koho. Výzva germanizace vyvolávala v české veřejnosti přiměřenou odpověď: myšlenka odsunu Němců se stala dominující představou české veřejnosti o budoucím národně politickém uspořádání státu. Příznačný v tom směru byl zejména vývoj levicových skupin českého odboje, které dlouhou dobu zastávaly vůči Němcům umírněné stanovisko. Tak např. ilegální časopis "Český kurýr", který patřil k nejvýraznějším mluvčím tohoto směru, napsal 30. září 1941, že vlnou heydrichovského teroru Němci "vyvolávají proti sobě takovou záplavu nepřátelství na život a na smrt, že ji ve chvíli překypění národního hněvu budou s naší zemí smeteni". I když tisk ještě počítá, že po válce v ČSR zůstane aspoň část Němců, kterých však - jak dodává - "nebude mnoho", odmítá Němcům pro budoucnost dřívější menšinová práva a vyslovuje se otevřeně pro transfer "obyvatelstva německé národnosti z území Československa a jiných států - a to v míře co nejširší". Poslední počátkem roku 1942 už ve věznici napsané číslo tohoto listu, který vstoupil kdysi do boje s velkými nadějemi v to, že se mezi německým lidem najdou protihitlerovské síly, jež zajistí demokratické soužití s Čechy, vyznívalo přímo symbolicky: "Německá otázka musí být vyřešena rázně a v celém rozsahu jednou pro vždy."

Tento ostrý nacionální antagonismus, vystupňovaný ještě v napjaté atmosféře teroru po atentátu na Heydricha v hluboké odcizení obou národů, ovlivnil rozhodující měrou i projekty budoucího řešení německé otázky v Československu. Skutečnost, že v domácím "veřejném" mínění převládly radikální představy, zkoncentrované v myšlence rozsáhlého transferu Němců, odrazila se i v postoji zahraničního odboje.

I když se Beneš, zvláště v období vrcholícího boje o odvolání Mnichova Anglií, čas od času znovu vrací ke svým projektům even-

tuálního odstoupení části československého území Němcku, jež měly usnadnit redukci počtu německého obyvatelstva v budoucí osvobozené republice,¹⁴ začíná se svými spolupracovníky sondovat v Anglii půdu ohledně odsunu jakožto základní metody řešení německé otázky. Příznačný v tom směru byl např. rozhovor Huberta Ripky s polským ministrem zahraničí Radzyňskim 29. listopadu 1941, ve kterém Ripka říká: "samozřejmě, že chceme restauraci historických hranic a vůbec principiálně nemůžeme se vzdát těchto hranic, jaké měla první republika ... Ale chtěli bychom užít této války k tomu, abychom všemi prostředky, které se naskytou, zmenšili počet Němců v Československu. ... Proto uvažujeme o kombinaci rektifikace hranic, která by neuškodila ani z hlediska strategického, ani ekonomického, s transferem obyvatelstva. Ustoupíme-li kusy území, máme za to právo, abychom žádali vystěhování většího počtu obyvatelstva než toho, který by byl odstoupen s územím. Podle tohoto plánu mohl by se počet Němců změnit o jeden a půl až dva milióny."¹⁵

V zimě 1941-1942 se v politice čs. vlády v Londýně projekty transferu obyvatelstva objevují stále častěji a stále důrazněji.¹⁶

V průběhu roku 1942 se myšlenka transferu v emigraci krystalizovala do definitivní podoby. V Londýně byl tehdy vypracován již první projekt odsunu německého obyvatelstva - zatím jako podklad pro diskuse v úzkém Benešově kruhu - který vycházel z toho, že všichni Němci z ČSR jsou říšskými občany a že si československá vláda vyhrazuje právo stanovit, kteří z nich mohou obdržet nebo si zachovat československé občanství. Návrh obsahoval již dosti podrobné technické propozice k odsunu německého obyvatelstva, určoval "kategorie občanů německé národnosti, které svým chováním a postupem to zasluhují,"¹⁷ při čemž jejich rozsah /v úvahu pro odsun přicházeli nejen aktivní nacističtí funkcionáři, ale i všichni příslušníci německých ozbrojených složek armád a také "všichni Němci, kteří těžili nebo pokoušeli se těžiti pro sebe z obsazení Československa hospodářsky a finančně"/¹⁸ zjevně nasvědčoval, že se bude týkat velké většiny německého obyvatelstva Československa.

Ani tento konečný obrat čs. zahraničního odboje nelze vysvětlit toliko z lokálních československých poměrů a jen jako výsledek vývoje česko-německého napětí, které se vytvořilo v okupované zemi. Myšlenka transferu, k níž se přiklonila londýnská vláda, byla součástí proudu světového veřejného mínění, který vznikl na základě rostoucí sumy zkušeností světa s agresí německého militarismu. Fakt, že v Němcku nebylo cítit odpor k neslýchaným zločinům hitlerovského režimu, stavěl německý národ do tragické pozice

spoluviníka, což nemohlo zůstat bez vlivu i na představy o budoucím řešení německé otázky v Evropě vůbec. Projekt transferu se zařadil do proudu žhavé nenávisti vůči Německu, která se šířila ve světě a jejímiž nejznámějšími mluvčími byli - v Anglii lord Vansittart, v USA Morgenthau /iniciátor prvních plánů na poválečné rozdělení Německa/ a v Sovětském svazu Ilja Erenburg. Ve světovém veřejném mínění i v politice vlád států protihitlerovské koalice se počaly krystalizovat nové představy o řešení německého problému - požadavek bezpodmíněčné kapitulace Německa, projekty poválečného rozdělení Německa, idea historické viny německého národa a z ní vyrůstající koncept potrestání válečných zločinců atd.

V této atmosféře se odehrávala i rozhodující etapa celého transferového projektu, totiž získání souhlasu velmocí k jeho uskutečnění. Tento proces byl započat v létě 1942, kdy k odsunu dala zásadní souhlas vláda britská, a byl završen při Benešově cestě do USA, kdy se ve prospěch transferu Němců vyslovil Roosevelt a krátce po něm i vláda sovětská.¹⁹

Všeobecné přijetí myšlenky likvidovat tíživé problémy německých menšin ve střední a východní Evropě transferem - i když ani ono se neobešlo bez obtížných peripetií, jež byly předmětem četných diplomatických jednání v letech 1944-1945 - odpovídalo obecným tendencím vývoje tehdejší Evropy.

x

Od té doby uplynulo prakticky již čtvrt století - doba z hlediska lidského života dost dlouhá, aby se lidské soudy vykrystalizovaly a nabyly definitivnější podoby, z hlediska dějin, - i když zrychlování jejich běhu zkracuje historický čas - však stále ještě příliš krátká, než aby se daly vynášet konečné dějinné soudy, pokud je to vůbec možné.

Přehlédnout dějinnou nosnost tohoto velkého řešení s odstupem a v novém zorném úhlu, obohaceném dnešními zkušenostmi a skutečnostmi, není stále ještě snadné a naše úsudky sotva mohou být vyčerpávající. Čas, který je v dějinách nejvyšším soudcem všech hodnot, však již i zde provedl aspoň první probírku a některé aspekty této historické změny se dnes jeví jasněji než v optice emocí a vášní tehdejší doby. Lidé, kteří byli těmito obrovskými přesuny tak či onak zasaženi - ať již to byli ti, kteří se trpce nazývají "Vertriebene" a nebo ti, kterým se říká "usídlenci" - zalo-

žili si už nové existence, na nových místech vyrůstá nová generace, která už sotva sdílí city z doby před dvaceti lety. Těžko lze očekávat, že by se tyto city mohly obnovit normálním během vývoje jinak, než novou evropskou válečnou konflagrací. A jsou-li za své "Recht auf die Heimat" ochotni tuto hrůznou cenu platit zarytí předáci stárnoucích revanšistických "Landesmannschaften", jimž západoněmecká politika žel stále ještě poskytuje prostoru i sluchu, sotva to lze říci o veškeré německé veřejnosti a o ostatních národech Evropy, které za druhé světové války určitě nebojovaly proti nacismu za obnovu Mnichova.

Vystěhování miliónů lidí z míst, kde po staletí žili, bylo jistě zákrokem přiměřeným kruté a drsné době války a boje na život a na smrt. Ani zemím, které touto cestou řešily problém ohrožení své státní a národní existence, nepřineslo toto řešení jen zisk a prospěch. Odchod několika miliónové, civilizačně vyspělé populace zanechal v jejich ekonomice, demografické fyziognomii a kulturní sféře nemalé mezery, které se těžko zaplňovaly a zanechávají dodnes boletné stopy. Podobné nucené přesuny miliónových mas, které s sebou nesly rozkotání jejich existence, asi sotva kdy budou patřit k nejskvělejším výkonům evropské civilizace dvacátého století a nové generace na ně nebudou pohlížet s pocity nacionální vítězoslávy. Jejich zorný úhel je a bude jiný - budou je přijímat v jejich nejskutečnější a podstatné dimenzi - jako tragickou dějinnou nezbytnost, která k dnešku a budoucnosti promlouvá tím nejsamozřejmějším a zároveň nejhumánnějším poučením - nechť se toto válečné a poválečné utrpení již neopakuje, nechť budoucí generace už nikdy nejsou postaveny před podobnou tragickou nutností, jako jejich otcové před dvaceti a pětadvaceti lety.

- 1 L. De Jong, cit. dílo, str. 127.
- 2 Drv. E. Hrabl, cit. stat., str. 494.
- 3 Drv. např. brožura německých sociálních demokratů z ČSR Brügge-
la, Goldschneida a Kolarze: Le problème du Transfer de Popu-
lations; ÚD KSČ - 38, 130.
- 4 AÚD KSČ - 40, 27-28.
- 5 Drv. "Hša boj", č. 54, 55, 56; PHA - DU, str. 26.
- 6 Zpráva z domova 19. 4. 1940; SÚA - CH - 37 - 41/3/II, str. 452.
- 7 Přesto, že vliv nacionálního radikalismu v domácí odboji ne-
pochybně sílil, znamenalo to ještě, že by všechny složky
nekomunistického odboje na radikalismus vojáků přistoupily.
V roce 1940-1941 došlo ve vedení domácího odboje - UVODu mezi
vojáky a civilními organizacemi /PU a PVVZ/ k ostrým konflik-
tům právě o německou otázku. Zástupci ON, kteří měli jednoznačně
negativní postoj k již zmíněnému Benešovu listopadovému vka-
zu, své stanovisko neprosadili. Konečným výsledkem bylo, že
UVOD ve své odpovědi na vůči Benešovu vzkazu některé kritic-
ké výhrady, avšak v zásadě Benešovo stanovisko odmítnuto nebylo.
- 8 Vzkaz UVODu Benešovi z 19. 8. 1941; SÚA - 37 - 10- 48.
- 9 Benešův vzkaz domů z 8. 9. 1941; SÚA - 37- 10- 44.
- 10 Drv. E. Beneš, Paměti, str. 321-322.
- 11 V dané chvíli - prohlášoval např. ve svém projevu v Černínském
paláci 2. 10. 1941 - "máme z válečně důležitých a taktických
důvodů přivádět Čechy do zůřivosti a k výbuchu" /V. Král,
Kločiny proti Evropě, Praha 1964, str. 174.
- 12 Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933-1947. Dokumenten-
sammlung, Praha 1964, dok. 358, str. 460.
- 13 Heydrich Hermannovi 22. 1. 1941; Č. Amort, Heydrichiáda, Pra-
ha 1965, str. 120.
- 14 Definitivně od této myšlenky Beneš ustoupil v prosinci 1943 po
jednání se Stalinem v Moskvě. /Drv. P. Reiman, k dvaceti o od-
sunu německé menšiny; Československá revoluce 1944-1948; Praha
1966, str. 151. /Prosinec je dátum, ve kterém se také změnil
postoj komunistů k německé otázce. V moskevských jednáních
s Benešem došlo k podstatnému sblížení stanovisek obou stran./
Drv. UK, dok. 1, str. 36; dok. 2, str. 56-57; Kl. Gottwald,
Spisy, II, Praha 1955, str. 270-271. /
- 15 AÚD KSČ - 40, 123 - Polsko 63. Obdobný projekt vložil Ripka
o tři dny dříve /26. 11. 1941/ anglickému vyslanci Nicholsovi./
/AÚD KSČ - 40, 72 - 19./

- 16 E. Wiskemannová píše, že "během zimy 1941-1942 nečítali Če-
ši v Londýně velké tajemství ze svých plánů na vyhnání nebo
přesun - všeobecně bylo používáno slovo 'odsun' - většiny
sudetských Němců z budoucího Československa". /E. Wiskemann,
cit. dílo, str. 65-66./
- 17 Dr. J. Smutný, Němci v Československu a jejich odsun z re-
publiky, Londýn 1956, str. 65-68.
- 18 Tamtéž.
- 19 Tamtéž.

prapor, připouštím. Víím, že pouliční existovala skupina, které se podařilo vyhodit dva dny před koncem velké šest mrtvů, z nichž tři jsme dosud neranovovali. Ti lidé utekli z Vídně, kde byli nasazení, schovávali se po lesích, přepadali hostince, trafiky, statky: po těchto "akcích" dávali postiženým potvrzení, že to, co si odnášejí bylo zabaveno ve prospěch odboje. Takže jsem vlastně jen nevěděl na svůj chlepecký smutek, když jsem se k této problematice vracel později, v dospělém věku: tu jsem si definitivně uvědomil, že onen všeobecný nesmírně ordinární boj byl pouhou legendou. Četl jsem v jedné studii, že celý protektorát hlídalo pouhých pět tisíc německých policistů. Dověděl jsem se, že existovaly přísné směrnice pro nacistickou bezpečnostní službu, aby na území protektorátu byli zatýkáni výhradně lidé, kteří představovali skutečnou nebezpečí. Nacistická správa prostě nechtěla plynout svými kádry na hlídání málo nebezpečných Čechů ve vsích.

Nebo odsun. Nemozřejmě, bylo to rozhodnutí velmocí. Ale což někdo má být zbavit odpovědnosti za odsun nás samých? Já bych chépal, kdyby došlo k nějakému národnostnímu vyrovnání obyvatelstva v českém vnitrozemí. Žilo-li v městečku, které mám na mysli, sedm německých rodin, šlo se uvažovat o nějakém migračním řešení. Ale my jsme vytesňovali celý národ z kompaktních oblastí, z měst, městeček, vsí. Každému jsme povolili padesátkilové zavazadlo, ať byl vinen nebo nevinen. Přitom většina z těchto tří miliónů odsunutých Němců byla velice přinejmenším lhostejná a rozhodně se nepodíleli na žádných zločinech. To je naprosto nepřijatelné: politice, byť jakkoli zdůvodněné, které nebere ohled na jednotlivého člověka, které usiluje pouze o dosažení globálních /provedlivých/ cílů bez ohledu na konkrétní osud konkrétních lidí, je tragická a koneckonců špatná politika.

Důhl: Vyhlášení odsunu neznamená ovšem ne postupianské konferenci nebo v našem odboji. V moderních dějinách je poprvé a ve velkém použito "řešení odsunem" při konfliktu mezi Čechy a Turky v období po první světové válce. Pak je odsunuto německé obyvatelstvo z území MSK po uzavření paktu Stalin-Hitler v roce 1939. V českém domácí odboji se návrh na toto řešení objevuje poprvé po stanném právu v roce 1939, jako vážný politický požadavek pak po stalin-grafské bitvě. Bohrovní vedení KSČ bylo až do roku 1944 v opozici vůči požadavku odsunu: zprvu vůči domácímu odboji, později proti londýnské vládě. Nakonec však byla myšlenka odsunu přijata "jednotně".

Psychologicky je pochopitelné, proč. Množství příslušníků SS, kteří se rekrutovali z řad sudetských a protektorátních Němců, bylo značně vysoké, relativně /vzhledem k počtu obyvatel/ vyšší než u Němců říšských. Já jsem prožil okupaci a pětadvacátý rok v Brně, u nás v ulici bydlely dvě německé rodiny. Před válkou to byli štattní, spofádání lidé, samozřejmě mluvili i česky. Za války se z nich staly největší bestie, donášedí gestapa, před nimiž se nikdo neopovážil ani promluvit.

Zůstane ještě v Brně: zde vznikla známá "akce pomstychtivosti", inspirovaná zřetla - pochod kolony odsunutých Němců z Brna přes Mikulov na rakouské hranice, akce, kterou na Západě vydávají za protiváhu pochodu sarti. Johann Wolfgang Briedl, historik s antifasistickou minulostí, který má k odsunu velmi kritické stanovisko, podotýká, že jeden z kořenů brněnské lokální "pomstychtivosti" je třeba hledat v politice někdejšího brněnského německého starosty Judexe, jenž ve městě převážně českém dělal /za okupace/ politiku německého Brna.

Je-li odsun psychologicky vysvětlitelný, je-li nesporné, že s třemi milióny Němců uvnitř nové republiky bychom zažili mnoho komplikací, neznamená to rozhodně, že to řešení, které jsme zvolili v pětadvacátém roce, bylo optimální; v tom souhlasím s Procházkou: psychóza nemůže omluvit zločin. Historik se ostatně nezabývá omluvami. Vysvětluje pouze, proč vznikla děvová psychóza tohoto druhu, a má také posoudit, nakolik bylo z dlouhodobého hlediska prospěšné, že oficiální politika této děvové psychózy podlehla.

HPD: Karl Jaspers tvrdí, že se Hitlera varovali poprvé v dějinných zločinný stát, tedy nikoliv stát, který páché jednotlivé zločiny "prostřednictvím" svých institucí, představitelů a podřízených /takto tomu bylo podle Jaspersa před nacismem/. Nacistický stát byl útvar, pro který se stal zločin základem prostředkem dosahování politických, vojenských, hospodářských, nacionálních a dalších cílů. To zřejmě cítili i naši lidé v pětadvacátém roce a každý, kdo byl ve službách tohoto státu, se stal pro veřejné mínění sám zločincem, podílníkem zločinného státu. Při této dřeze vypedly ze zorného ohlu dvě "malíčkosti": jednak to, že ve službách tohoto zločinného státu byla za okupace črtivá část českého národa /a že za tyto služby nacistickému státu byl národ "odměňován"/ a že stát, i když je to stát totalitní, není nikdy totálně to národ.

Pokud jde o řešení německé otázky odemena, máme stejně všichni stejné zájmy. I já jsem přihlížel v městysi, v němž jsem žil na konci války, jak ozbrojený "revolucionář" s červenou páskou na ruce a sterou puškou na zádech vořil po ulicích nacistického pohlavě. Místní nacisté byl bos, strhaný, "revolucionář" jej držel na špagěti. Po ulicích musel nacisté prohlašovat, že je vinen všemožnými zločiny a odprošovat kolemjdoucí. Tento muž prosil o milost: ale zločiny, z nichž byl obviněn /sart a věznění několika místních obyvatel/ rozhodně nespáchal. Avšak kdo byl onen "revolucionář" s páskou? Byl to příslušník luzy. Když začal odemna, ucítila luza krev a stala se stoupencem revoluce. Tak tomu bylo ostatně při všech ozbrojených revolucích. Naše revoluce se od této luzy také neověděla distancovat a očistit, to, co začalo při odsunu, pokračovalo dál. K ů strana intelektuální a kulturní elity a strana nejvyspělejší části dělnictva, stala se - bohužel - i stranou luzy a počbízelo se jí. A samozřejmě, nebyla to jenom KSČ, kdo se v pětáctyřicátém roce počbízěl luze. Ostatní strany na tom nebyly lépe.

Ůhl: Přitom jsme vlastně znevážili i své vlastní politické tradice. Benešova lípie za první republiky patřila - pokud jde o německou otázku - k nejumírněnější a nejosvědčenější v Evropě. Vztahy Benešova ministerstva a výmarské republiky byly nasmírně korektní: ještě po roce 1933 jsme se nejen vyhýbali konfliktům s Hitlerem, ale také jsme se nikdy nesnížili ke ztotožnění německého státu s německým národem. Znevážili jsme vlastní koncepci i pokud jde o jazyková a další práva německé menšiny: u nás měli Němci za první republiky nejlepší podmínky, v poskytování jazykových práv jsme byli nejvelkorysejší ze všech malých států na východ od Švýcarska. I tuto tradici humanního a kulturního řešení jsme tedy jedním rázem škrtnili.

Procházka: V pětáctyřicátém roce jsme měli několik možností, jak koncipovat svou perspektivu. I dnes existuje několik otevřených možností. Ale žádná z nich není reálná, nedokážeme-li dát do pořádku své vztahy k německému národu. My přece nemůžeme německý národ zlikvidovat, škrtnout z Evropy. Němci mají samozřejmě povinnost vyrovnat se s dědictvím nacismu, nás však musí zajímat především naše povinnosti vlastní.

HDD: Procházka tu říkal, že jsme měli několik možností. To je v pořádku, člověk je bytost alternativní, i děset v dějinách je

volbou alternativ. Byla tu možnost vymout se oné variantě socialismu, kterou jsme deset let oficiálně budovali, ve skutečnosti spíš česazovali a flikovali? Byla tu solidní nebo spíš politická síla, která by byla schopna ověřitelně a závažně prosadit jinou variantu? Jak bychom dnes asi vypadali, kdyby se byla prosadila tato alternativní síla a realizovala svou představu?

Kdyby ... Tu se dostáváme na vrátek půdu dohodu, které historici nesoují rádi. Ale chce se přece hodnotit. A jak můžeme hodnotit historické události, nebudeme-li uvažovat také o alternativách, které bylo možno realizovat?

Procházka: Přes všechno negativní, co tu bylo v pětadvacátém roce v mentalitě národa, přes onu až odporovou snahu udělat za pět minut dvanáct nebo pět minut po dvanácté nějaké vlastenecké gesto, přes křesťovitou snahu vytvořit legendu o všeobecném hrdinném odboji, přes chamtivou snahu účastnit se dědictví /získat se opuštěné půdy, opuštěných statků, dřevů, míst, bytů atd./, jít se neočekávanou příležitostí /o které se málo přemýšlelo, ale tím více se za ní šlo/, byly tu tři základní věci, kterých se dalo programově využít. Byla tu obrovská touha po svobodě a touha udržet si tuto svobodu za každou cenu, za druhé pak takřka všeobecné přesvědčení o tom, že je potřeba pokračovat v demokracii a rozvíjet ji, a konečně se třetí neobyčejně silná potřeba sociálních ferorez. snaha o skutečnou sociální spravedlnost. To bylo v roce 1945.

V pětadvacátém roce se pak začalo prosazovat pojetí, podle kterého musíme obětovat demokracii a svobodu za reformy.

Hůbl: Mluvit o alternativních možnostech pětadvacátého roku, o silách, které byly schopny alternativní cestu prosadit, znamená především zamyslet se nad možnostmi a intelektuálními schopnostmi komunistické strany. Gottwald i Klánský /nebylo mezi nimi podstatného rozdílu/ předpokládali, že období poválečné rekonstrukce potrvá snad osm až deset let a že v tomto období potrvá spolupráce mezi politickými stranami. Byla tu jakási předtucha konfliktu, ale nikde z komunistických předáků nepředpokládali asi konflikt v jeho pozdějším ukončení provedení. Gottwald i Klánský byli toho názoru, že Československo půjde k socialismu svou vlastní cestou, že se přitom bude respektovat, že jde o zemi s rozvinutým průmyslem, o zemi s demokracií a tradicemi, o zemi s velkou vanou středních vrstev inteligence.

Je to jedna stránka věci, v těchto stanoviscích byly vyjádře-

ny možnosti, kterými disponovala KSČ. Ale je tu druhá stránka věci. Období tzv. bolševizace zformovalo vedoucí komunisty tak jednostranně, že o těchto možnostech neuměli uvažovat dost samostatně, hluboce a zároveň prakticky. Hlavní bylo neustále vyrovnávat zákryt se sovětským svazem. Myšlenka specifické cesty není vlastně myšlenka Gottwaldova, nýbrž Stalinova. Ten ji ovšem razí především z taktických důvodů, poněvadž mu v zájmu rekonstrukce SSSR jde o pozdržení rozpadu antifašistické koalice.

Představy vlastní cesty k socialismu se pohybovaly spíš v rovině všeobecných úvah. Určité náčrtky k vypracování vlastního /ne-sovětského/ programu tu snad byly v oblasti ekonomické. Frejka, Löbl a další chtěli zachovat určitou pluralitu /vícesektorevost/ ekonomické sféry, což by se pochopitelně muselo projevit i v oblasti politické. Pokud však jde o sféru politickou, byli vůdcové strany "monisty". Měli představu, že dříve nebo později musí nastat situace, kdy tu bude jediná politická strana, která bude povolána uskutečnit socialismus - v té době, v jaké ho realizoval Sovětský svaz. To byla největší vnitřní zábrana tvořivého myšlení, kterou komunističtí předáci měli. Jakmile se pak rozpadá světová antifašistická koalice a začíná období studené války, je myšlení komunistických předáků určeno zcela: co dobrého jest, od Sovětského svazu jest, co nad to jest, od ďábla neboli buržoazie jest.

Dotaz: To, co tu Hübl vylíčil jako problém myšlenkové kapacity komunistických předáků, lze nazírat ještě jinak: při uskutečňování socialismu v SSSR chtěl Lenin převzít projekt vypracovaný Marxem na základě analýzy Pařížské komuny. Tedy projekt vycházející ze zkušenosti devatenáctého století, ze zkušenosti jediného města, města bez velkého průmyslu atd. A koneckonců nespomeňme, že Pařížská komuna trvala pouhých sto dní. A nyní byl model inspirovaný naprosto nesouměřitelnou situací přesazen do země, která svou rozlohou tvoří šestinu světa, ve které žily desítky znepřátelených národů, desítky miliónů zemstalých mužů, do země, jež byla zčásti Evropou a zčásti Asií. Pochopitelně, že původní představa musela být upravována: k Marxovu projektu byly připojeny prvky samoděržavné, asiatské atd. Nebo byly "do socialismu" postupně včleňovány. Nebo byl projekt upravován podle schématických představ revolucionářů-sektářů, neuznávajících hodnotu jednotlivého lidského života.

Vnitřní zábrany našich komunistických předáků dané "sovětskou"

výchovou, jakož i jejich celkovou myšlenkovou orientací působily, že si KSČ tuto podstatu věci vůbec nepřipustila. Tak se tedy první šance, která tu byla, promarnila především zevnitř, nikoli zvnějšku. A tak vznikaly vnitřní předpoklady, aby bylo kombinace Marxe se smoděršavim, Evropy s Asií, revoluce s terorismem prohlášena za vzor a zaslíbeně přenášena do československého prostředí.

Procházka: Hübl tu použil^v jedné souvislosti obratu, že politika podlehnla davové psychóze. To je naprosto přesné, od pětáctýřicátého roku jsme podléhali mnoha davovým psychózám a mnoha fantastickým iluzím. Já se vrátím ještě na samý konec války. Tehdy jsem si říkal, že už žádnou válku ve svém životě neuvidím, a tak jsem pozoroval boje kolem našeho městečka se střechy baráku. Strašně mě překvapilo, že ruské dělostřelectvo sestřelilo ze všeho nejdřív hodiny na věži /lámal jsem si hlavu otázkou, jaký asi měly strategický význam/, a pak zaútočily dvě jezdecké kolony Rudé armády na cihelnu Panovských. Ta však byla úplně prázdná. místní Volkssturm ležal na hlavní ulici. Pak jsem se dověděl, proč ten zběsilý útok. Kozáci omylem považovali cihelnu za lihoval, a když zjistili svůj omyl, cihelnu demolovali. Ale to já chápu, kamarád Bondarev říká, že voják miluje některé věci úplně stejně jako vlast. Jenže to není to hlavní: se střechy našeho baráku jsem viděl k smrti zničenou německou armádu a ze ní šlo do útoku armáda sovětská stejně k smrti zničená. Řekl bych, že se z posledních sil dobelhala na evropskou demarkační čaru a zastavila se. Přesto však se okamžitě vytvořil mýtus o neporazitelné, všemohoucí armádě. Do roku 1956 byl obraz reálné sovětské armády a sovětského vojáka prakticky naprosto potlačen a cenzurován. Tajil se například údaj o ztrátách sovětské armády, jen aby legenda zůstala zachována.

HED: Dokonce údaj o počtu obyvatel SSSR se utajoval, protože z něho se dala odvodit cifra ztrát.

Procházka: A legendu o neporazitelné armádě začal záhy doprovázet mýtus o SSSR jako o ideálním státě. Musel to přece být ideální stát, když porazil Hitlera. A pod dojmem této sugestivní iluze jsme přestali přemýšlet o vlastní cestě, o vlastním modelu socialismu. To se nevztahuje ani tak na vedoucí činitele KSČ, jako spíš na členstvo. Já jsem vstupoval do strany v roce 1947 jako středoškolský mládežnický funkcionář. Byl to v Olomouci a tam také za mnou jednou přijel prostějovský poslanec John. Pozval mne na oběd a navrhl mi, abych nevstupoval do komunistické strany, nýbrž abych vstoupil

do sociální demokracie. A aby svůj návrh podepřel argumenty, vykládal mi o procesech v SSSR. Přesně totéž, co říkal Chuščov na dvacátém sjezdu. Ale na mne to nepůsobilo, říkal jsem si: Ty jeden agente imperialismu, ty mne chceš svést ze správné cesty.

Hübl: Je až podivuhodné, jak snadno podléhala iluzím stranické inteligence. Přitom to byli lidé, kteří v sedmáctém nebo osmáctém roce protestovali proti negativnímu vývoji v SSSR. V U-bloku probíhaly na toto téma velké diskuse, ale tentýž architekt Kroha, který v osmáctém roce protestoval, v padesátých letech podlehł iluzi o sovětské dokonalosti úplně. E. F. Burian inscenoval v osmáctém roce Třetího Hamleta, protestoval divadelní mluvou proti deformacím, k nimž docházelo v SSSR, a musel dokonce opustit řady komunistické strany. Ale v padesátých letech napsal báseň o tom, že by chtěl líbat koleje, po kterých k nám přicházelo sovětské obilí ... Tentýž Burian! Jak lehce jsme se vzdávali tradice kacířskosti, která byla pro českou kulturu tak typická!

HDD: Tak se nám, prvek po prvku, skládá celkový obraz poválečné situace. Snad je tu aspoň část odpovědi na otázku, proč nebylo využito některé alternativní možnosti, které by zachránily naši společnost od dnešní krize.

Hübl: O komunistech, o komunistických intelektuálech jsme tu řekli dost. Ale abychom nepodlehli optickému klamu, že to byly pouze slabosti komunistů, které způsobily dnešní neutěšený stav. Mluvil jsem o defektním demokratismu komunistického vedení. Ale neméně defektní byl demokratismus nekomunistických politiků. Například slovenská otázka: čeští nekomunističtí politikové nechtěli za žádnou cenu připustit, že Slováci jsou svébytný národ a že musí být chráněni jakožto menší národ před možnou majorizací ze strany Čechů. Tito velcí borci za demokracii /teď mám na mysli české národní socialisty/ se ochotně podíleli na konstruování "důkazů" o luďácko-separatistickém snažení slovenských nekomunistických politiků v roce 1947. Na základě těchto konstrukcí musel odejít z politického života např. Ursiny, který nebyl žádný separatista, nýbrž naopak stoupenec čechoslověckého směru.

Ještě se vrátím k německé otázce. Četl jsem protokol ze zasedání vlády v roce 1945, kde Gottwald právem vytýká Ripkovi psaní národně socialistických žurnalistů, kteří ve velkém rozvíjeli protiněmeckou kampaň a jítřili beztak už rozjitřené národní vědomí.

V Erně národní socialisté nejednou vyslovili argument, že krajský tajemník Šling/odsouzený později k smrti v procesu se Slánským a protistátním centrem/ nadřazuje Němcům, neboť je sám německého /židovského/ původu. Často také národní socialisté "diskreditovali" komunisty obviněním, že se zdráhali provádět odsun Němců, o němž bylo rozhodnuto v Postupimi.

Procházka: Od pětáctýřicátého roku byla politika nahrazována politikářením. Důvod? Malost politiků. Programy se nedělaly z hlediska vzdálenější budoucnosti, o tu se nikdo nezajímal, ale ze dne na den, všechno bylo podřízeno politickým plotichám. Do všech čtyř politických stran se dostalo mnoho aféristů a ti strhávali strany do morálního bahna.

A přece si myslím, že systém čtyř stran, který byl pro české země vytvořen v pětáctýřicátém roce, skýtal dosti velký prostor pro hledání, pro krystalizaci myšlenek a programů. Do února se to změnilo: zmizel prostor pro člověka, zmizel pocit svobody. Roosevelt prý ve svém prvním prezidentském projevu v období velké krize řekl, že je rád, že těžkosti, s nimiž se Amerika potýká nejsou duchovní povahy. Náš ústřední problém je - bohužel - právě problém duchovních a morálních ztrát. U nás dnes existuje jediné velké vakuum: vytlačili jsme náboženství, zlikvidovali nacionalismus, dosadili neživotnou univerzalistickou ideologii. A máme tu smutnou kontinuitu malých politiků, neschopných analyzovat situaci a říci pravdu. Někdy mi to připadalo, jako kdybychom jeli autem nesprávným směrem po stále horší cestě a přitom si říkali: teď už to nemá cenu vracet se zpátky.

Dübl: A přece jsme se vzchopili v okamžiku, kdy se to nejméně očekávalo. My jsme u nás promarnili více šancí než jenom tu z pětáctýřicátého roku. Byla tu i šance v roce 1956 a šance v letech 1963-1964, ale zůstalo jenom u náznaků nové koncepce. A najednou /v okamžiku, kdy se zdálo, že vrcholí vlna neostalínismu, kdy se zdálo, že vše je ztraceno na deset, dvacet let/ se ukázalo, že hluboký pád může být naprosto neočekávaným počátkem vzestupu. Jak k tomu došlo, tím si budou historikové snažit celé Evropy ještě dlouho lámat hlavu. V jistém smyslu je dnešní ovzduší podobné ovzduší pětáctýřicátého roku, v jistém směru se však liší. Jsme prostě zralejší.

Procházka: Národ je takřka sjednocen ve své nespokojenosti a žádá změny. Ta nefiktivní jednotu spojuje "pětáctýřicátý" a "osmašedesátý", nespokojenost je prvek odlišný. Souhlasil jsem, když

jste říkali, že jsme mohli zakotvit v realitě jinou alternativu. Ale někdy si myslím, že jsme museli projít všemi těmi krizemi a rozčarováními, abychom získali tu dnešní poválečnou šanci, v pořadí snad čtvrtou nebo pátou.

Hübl: Uvažujeme-li o pětáctyřicátém roce na počátku roku osmašedesátého, myslíme především na princip plurality^v politickém a veřejném životě vůbec. Osobně si nemyslím, že je to možné jednoduše obnovit stav z pětáctyřicátého roku. Jaká podoba plurality je nejvhodnější pro současnost, to zatím nikdo neví. Ale měla by to být rozhodně pluralita, která by dávala volnost toku myšlenek, soutěži koncepcí a která by nás vyvedla ze slepé uličky, do níž jsme se dostali. Podaří-li se nám vyřešit tento problém rehabilitujeme přinejmenším sami sebe. A možná i socialismus.

D a n u b i u s : Milá redakcia
 /Časť dopisu/

/ Svädectví 54/1977, str. 326-327/

Milá redakcia,

...

Česi potrebovali Slovákov v jednotnom štáte ako protiváhu trojmiliórovej nemeckej menšiny. Po vyhnaní Nemcov však tento dôvod odpadol. Okrem toho, Česi si v očiach Slovákov pokazili svoju reputáciu kvôli dosiaľadne uplatňovanej fikcii jednotného československého národa. K tomu teraz pristupuje ďalší faktor: káďšie sa otázka či je opodstatnené pre Slovákov zostávať s Čechmi v jednom štáte, s národom na ktorý skor či neskor môže dopadnúť kľistba s pomsta silného nemeckého národa. Majú aj Slováci niesť zodpovednosť za vyhnanie nemeckej menšiny Čechmi, niesť zodpovednosť sa to čo neurobili a čo is formálne ponúkal Kešický vládný program, na ktorého základe mohli vyhnať trištrite milióna Maďarov a obráť ich o ich majetok. Zhodou okolností sa to k prospechu Slovákov nestalo.

Ak sa Česi sami vohnali do ruského chomáta a zaviazali sa bolševikom "na večné časy", prečo sa proti nim neskoršie revoltovali? Veď Rusi boli petrómski odsunu, schválili Benešov transfer a mocensky ho zaistili. Oni umožnili českému národu poskrednúť pohraničie, devastovať obrovské hodnoty, znasniť sa cudzieho majetku - a tým si zaviazali český národ na stáročia, skompromitovali ho a nechali ho poľpiniť si ruky. Čo teraz s takýto národom? Majú s nim Slováci i naďalej íť v spoločnom štáte?

Rusi to v roku 1948 naplno nepovedali, iba naznačili. Mávali hrozbou západného Nemecka. Ale predstavme si, že by Rusi vtedy povedali: "Dobre, ste proti nam, odchádzame z tejto oblasti, prenecháme ju Nemcom a buďte si istí, že si vyberú aj úroky za to čo ste is urobili." Vtedy by všetci, od Kovotného po Vaculíka, od Štrougala po Kosiaka padli pred Rusmi na kolena a prosili ich, aby len zostali. Tento troas Rusi ešte nevytiahli, aby skrotili odbojných intelektuálov. Majú ho však v zásobe.

Je sš neuveriteľné, že sa Česi nechcú vyporiadať s otázkou

vyhnanie Nemcov, a sudetáci sú pre nich ešte stále synonymom hno-
ja, ak parafrázujeme Solženicynové pripomienky o vzťahu k Vlasov-
com. Ani najbystrejšie české hlavy sa ešte nedokázali vyporiadať
s vecou, ktorá má nielen pre minulosť a súčasnosť, ale najmä pre
budúcnosť ich národa osudový význam. Zvisťnosť s Rusmi nezásada
oslobodenia, ale podčielenie na vytrhnutí niekoľko - storočnej ci-
vilizácie, ktorá sa vyvíjala v rámci rakúskej monarchie. Je predsa
jasné, že náš priestor, stredoeurópsky priestor, chce-li strie-
davo ovládnuť dve mocnosti - Nemci a Rusi, čo sa ukázalo aj v tom-
to storočí. Rusko ako náhle sa vymenilo zo svojich ľaskostí zpo-
sobených revolúciou a občianskou vojnou a Nemcko "skonsolidované"
Hitlerom, začali boj o československý priestor. Kto v budúcnosti
zariadi, ak Rusku nestanú nové ľaskosti a v strednej Európe nasti-
ne vákuum, že Nemci nezasiahnu a nepredložia Čechom účet za vy-
hnanie sudetského obyvateľstva?

Jan Křen : Výzva - ale komu?

/Storník Historické studie, Praha, leden 1976,
str. 222-232/

J. W. Brügel, Tschechen und Deutsche 1939-1946, München 1974,
str. 326.

J. W. Brügel, známý německý publicista, žijící nyní v Londýně a pocházející z Československa,¹ vydal již před deseti lety obsáhlou knihu o česko-německých vztazích ze první republiky², která měla nemalý ohlas v odborném i neodborném tisku a jejíž oceněním je i anglický překlad.

V návaznosti na ni vyšel roku 1974 druhý, samostatný díl, pojednávající o válečném období,³ v němž se autor odvádně pouští do nejchoulostivějšího a zároveň nejzložitějšího jádra této problematiky, která postupem doby jakoby vůbec neztrácela na své aktualitě.

S kronikářskou důkladností probírá zde autor všechny proudy česko-německé konfrontace v této dramatické době. Své líčení počiná rozberem vývoje česko-německého vztahu v západní emigraci v letech 1939-1942. Předmětem obou prvních kapitol knihy jsou vztahy těch sil, z nichž se v emigraci vyvinuly politické reprezentace Čechů i českých Němců, personifikované jmény Beneše a Jaksche /pokud jde o sudetoněmeckou sociální demokracii, zaznamenává ovšem i dobovou roli tzv. Zinner-Gruppe/. Na základě - pro naši veřejnost - vesměs známých dokumentů /s cenným ovšem doplnkem aktů Foreign Office/ sleduje především vývoj představ o řešení německé otázky v budoucím Československu i v tehdejších zahraničních státních zřízení, zaznamenává se zejména transformace myšlenky transferu obyvatelstva, za jejíž první náznak považuje Jakschovy návrhy z léta 1939 /Was kommt nach Hitler/. Autorevo pojetí je kritické, a to jak k Benešovi a k české straně vůbec, tak také k Jakschovi. Na tyto kapitoly navazuje další, věnovaná komunistům a převratu jejich postoje, který proběhl v době po roce 1941. Jak materiálově /zejména pokud jde o postoje komunistů do roku 1941/, tak i myšlenkově je tato kapitola ve srovnání s předchozími chudší. Kesnelil-li se autor podle svého dost o překonání nesnadných neuristických překážek, způsobených nepřístupností čtených závažných do-

komentář k této věci, není to snad ani tolik způsobeno nedostatkem badatelské podnikavosti, které Brügel v jiných případech prokázal dostatek, nýbrž spíše jeho vnitřní postoje, zásadním ostře negativním stanoviskem vůči komunistům, jejich postoje redukuje bez bližší analýzy na čistě utilitární politiku, vedenou výlučně mocenskými, nadto vesměs vnějšku diktovanými smysly ambicemi.

Tato část knihy je uzavřena krátkou, avšak velice obsažnou kapitolkou, jež podává vývoj představ emigračního Londýna o řešení německé otázky v druhé fázi války; dosavadní stav znalostí je zde doplněn několika cennými dokumenty anglické a americké provenience. Obrát v Benešově politice se v této době dovršuje: původní jeho úvahy o možné autonomii pro sudetské Němce v budoucí republice, spojené se snahou zmenšit jejich počet především drznými korekturami ve prospěch Německa, ustupují stále více transferovým projektům, které se čs. zahraniční vláda snaží uplatnit ve spojecké politice.

Druhá část knihy, jež má vylíčit vývoj problémů "doma", začíná poněkud neorganicky kapitolou o Němcích slovenských, kteří žili ve značně odlišných poměrech ve srovnání s Němci českými a lišili se od nich i celým svým společenským, politickým a duchovním habitem, bližším spíše méně nacionálně vyvrážděným a méně "politickým" Němcům maďarským; především z těchto důvodů bylo nacistické násilí na nich vykonané, nesrovnatelně zjevnější. Teprve pak přistupuje autor k rozboru nacistického národného konceptu v českých zemích. Až na některé fakta ze západoněmeckých archivů /Aus-Wärtiges Amt, Reichskanzlei/ tvoří základní oporu líčení dokumenty publikované a zpracované v Československu; pro naši odbornou veřejnost se zde nepřinášejí v celku nic nového. Ze této kapitoly, dovezenou zhruba do let 1942-1943, následuje - opět poněkud neorganicky /kam však s ní?/ - kapitola o protihitlerovském odporu Němců v Československu. Jako pečlivý kronikář shromažďuje zde autor všechny projevy tohoto druhu, přičemž v částech věnovaných domácímu pohraničí jde až k jednotlivým případům a osobám, z nichž některé - zejména z řad sociálně demokratických a křesťanských - jsou v naší literatuře neznámé. Lidéky jímavé a mravně - právě pro svou osamocenost - nesmírně hodnotné nejsou zajímavé jen pro německé čtenáře. Z hlediska tématu knihy, to jest vztahu obou národních kolektivit je velmi závažný závěr, který text čtenáři přímo vnucuje, aniž jej autor výslovně formuluje, že totiž odboj se zde realizuje v podstatě jen na více méně individuální rovině, aniž se podařilo vytvořit něco, co by se blížilo pojmům odbojového hnutí a nebo aspoň širší opozice.

Následující kapitola nazvaná "Košícký program a skutečnost", probírá řešení německého problému na sklonku války a v první době po osvobození. Přestože autor uznává příčinnou souvislost transferu s obecnou, nacionálně vzedmutou atmosférou v českém prostředí, za bezprostředně stimulující faktor pokládá mocenské soupeření Beneše a komunisty, které vystupňovalo pocity revanše v české veřejnosti. Zajímavé a osobními prožitky zjevně obohacené je psaní líčení ohlasů osudů sudetských Němců na Západě, zejména v kruzích, které transfer odáily.

Největším přínosem celé knihy je rozhodně obsáhlá kapitola o postoji valmoci k řešení německé otázky v ČSR, které přináší i mnoho nových dokumentů americké a britské provenience. Citelná je ovšem mezera, způsobená nepřístupností archivů sovětských a rovněž tak československých; přesto však po mém soudu akcentuje autor nejen jeden nový poznatek. Ne zcela jednoznačné rozhodnutí Postupimské konference v této otázce je známé; jeho neurčitost však po mém soudu akcentuje autor více než by odpovídalo i oficiálním dokumentům, jež cituje. Ovšem přespříliš jednoznačný obraz těchto problémů, jehož původcem je vesměs Beneš a jeho okolí, je zde oprávněně korigován.

Závěrečná, vlastně již hodnotící část Brügelovy knihy počíná kapitolou, v níž se opět vrací k nacistické politice vůči Čechům a zejména k její praxi. Předností je tu - aniž by se tu prezentovaly nějaké převratné objevy - využití nacistického tisku z protektorátní doby, který výstižně dokresluje utlačovatelskou a krutě protičeskou politiku nacismu; její míra nemá v staleté historii česko-německých nacionálních třenic obdobu. Autor, osvědčený anti-fašista, tu vystupuje jako nemilosrdný a sarkastický soudce způsobu, který ani v demokratické německé literatuře, jež už dnes není nepočtená, není vždycky obvyklý. Toto líčení tvoří odrazový můstek pro závěr knihy. Autor zde přesvědčivě vyvrací některé legendy, jež kolují zejména v určitých dálech tzv. sudetské literatury a stejně tak přesvědčivě se vyrovnává s mylnou představou o Benešovi jakožto původci transferových projektů, což je ostatně známo i z literatury naší. Jen velmi zřídka se tu autor zmiňuje o - významově klíčovém - postoji domácího odboje, aby v závěrečné pasáži položil a zodpovídal stěžejní otázky svého díla: byla reálná alternativa k vysídlení a dalo se mu zamezit /na obě odpovídá záporně/ a zejména pak otázku viníků, k níž se vyjadřuje poslední větou své knihy: "Der Totengräber des Sudetendeutschtums heisst Adolf Hitler."

Stručný obsah Brügelova díla, které - spolu s předchozí knihou o letech 1919-1938 - čítá přes 800 stran čistého textu a je dosud největší prací o této tematice, nevystihuje ovšem celé jeho faktografické i myšlenkové bohatství. U autora Brügelova typu je zbytečné zmiňovat se o dokonalé orientaci v literatuře. Oproti předchozí jeho knize, jejíž nejcennějším pramenem byla sbírka německých archivů z Bonnu a Koblenze, rozšiřuje se nyní prameny o nově zpřístupněné, event. publikované dokumenty Foreign Office, State Departmentu aj.⁴ Z archivu čs. provenience jsou využity jen publikované prameny; přestože jich nebylo zveřejněno málo, zůstává celá řada fondů nevyužita a za dnešních poměrů je otázkou, kdy se tak vůbec bude moci stát. Na rozdíl od mnoha západních autorů zná Brügel zřejmě česky a jeho seznam naší literatury je až na několik málo výjimek překvapivě úplný.⁵ Jednou z posledních autorových výhod je i fakt, že byl činným účastníkem této historie, což mu zřejmě usnadňuje i přístup k dalším pamětníkům, event. spolupracovníkům, které nepovažuje za vhodné jmenovat. Způsob Brügelovy práce je značně ovlivněn tím, co by se dalo nazvat pamětnickým kronikářstvím. Tento přístup, který mu umožňuje s výhodou kritický rozbor mnohých, v literatuře tradičně tradičních tezí a legend, vtiskl už jeho předchozí knize poněkud rozvleklý a těžkopádný ráz. V strukturálně i jinak složité tematice poválečných let se tyto nedostatky projeví trochu víc: Literární konstrukce díla je dosti komplikovaná, některé souvislé děje jsou neorganicky přerušovány, k jednotlivým otázkám je autor nucen se několikrát vracet atp. V určité míře musí mít tyto nedostatky každé práce nad touto tematikou: dějinný tok se v této době dělí na několik navzájem téměř zcela oddělených a nanejvýš dost nezávislých proudů /évoji emigrace, nacismus, domácí odboj v Protektorátu, Sudety, Slovensko/, jejichž sledění není nikterak jednoduché a sotva kdy se dá provést tak, aby se vůči němu nevznášely námitky. K autorově kompozici bych však měl výhradu podstatnější, která se dotýká věcného řešení problému. Jeho postup, kterým nejprve sleduje vznik a evoluci otázky transferu v emigraci a teprve pak analyzuje - a to mnohem chuději - protičeskou politiku nacismu "doma" /včetně podílu sudetských Němců na ní/, zaměňuje⁶ historické sugesci příčinu a důsledek a bezdůvodně problém deformuje. S tím těsně souvisí i zcela nedostatečný rozbor českého domácího "veřejného" mínění, o němž byla emigrace - přinejmenším do roku 1942 - dobře zpravena a kte-

rý nemalou měrou ovlivnil i její postoje. To se ostatně týká i politických protagonistů. Autor naprosto správně a přesvědčivě líčí např. vstupní pozici Benešovu. Beneš rozhodně nebyl český šovinista a k transferovým projektům se nepřiklonil snadno, bez vnitřního boje a možná, že nikdy ne zcela. Zredukovat stimuly tohoto obratu jen na politické závedení a komunisty se mi zdá zjednodušující, neboť se tu pomíjí nová zkušenost a zážitek české národní kolektivity, jejímž vyjedřovatelem a mluvčím Beneš nepochybně byl, byť i jeho postoj nemohl nebýt ovlivňován specifickými poměry emigrace. Totéž platí i o Jakschovi, k němuž má autor zjevně dávny a oprávněný kritický odstup, byť i jej vyjedřuje velmi delikátně. Tím se snad dá vysvětlit, proč neříká naplno, co z jeho líčení Jakschova vývoje jasně vyplývá, že totiž i on byl nemalou měrou ovlivněn vlnou německého nacionalismu a že jeho postoje zejména v prvních letech války /ale často i později/ nejsou tuto pečeti. Obdobně je tomu podle mého soudu i u komunistů, jejichž odvrát od tuhého až ortodoxního internacionalistického stanoviska prvních let války také nelze bez zbytku redukovat jen na stalinistickou mocensko-politickou manipulaci, jejíž smrodatnou váhu nelze ovšem popírat. KSČ se za války hluboce proměnila, už v odboji a zvláště pak po roce 1945 přichází do jejich řad nová členská masa vyrostlá na zážitku protiněmeckého boje. Nacionalismus v ní nebyl jen utilitárním nástrojem, ona sama se v sobě nacionalizovala, což je ostatně vidno i jinde, např. na vztazích českých a slovenských komunistů.

Je-li tématem Brügelovy knihy vztah Čechů a Němců v tomto nejdramatičtějším období, pak vývoj obou stran nelze beze zbytku zredukovat jen na postoje politických reprezentací, které nikdy a v tomto období zvláště nemohou úplně suplovat vývoj a postoje obou národních kolektivů. Jejich analýza, zejména pro tuto dobu metodologicky velmi obtížná, je přesto možná,⁶ a naprosto nezbytná k pochopení dramatu jejich úplného duchovního rozchodu, oboustranného odcizení, jdoucího až k rezignaci na vzájemné soužití, přeměny permanentních národnostních rozporů v dobově neřešitelný antagonismus boje na život a na smrt. Toto vyústění staleté epochy dějin česko-německých vztahů, které nadlouho zastřelo pozitivní tradice vzájemné součinnosti, je stejně podstatným zdrojem transferových projektů jako děje tzv. vysoké politiky.

A stejně tak nelze transfer pochytit jen v dimenzích česko-německých vztahů; ty ostatně již ze starého Rakouska nebyly jen

vnitřní záležitostí českých zemí a za první republiky také nebyly jen vnitropolitickým zjevem, event. předmětem bilaterálních československo-německých vztahů. Jako celá jejich evoluce byla propletena s veškerou středoevropskou a možná ještě širší problematikou, tak také jejich dobová katarze ve formě nacistických plánů na vyhlazení Čechů a české odpovědi v podobě transferu, je nepochopitelná bez těchto souvislostí, zejména bez oné atmosféry ve světě, z níž vyrostly doktríny o bezpodmínečné kapitulaci, rozdělení Německa, kolektivní vině německého národa atd.

Problém transferu zůstává vědecky nevyřešený, nezahrnuje-li jeho pojetí také širší dimenze historické, není-li zároveň interpretován jako ztroskotání dávnych představ o německé misi ve střední Evropě a stejně tak představ o organizaci demokratického a rovnoprávného soužití malých národů v prostoru mezi Německem a Ruskem; v opačném případě se stává jen ojedinělým vybočením s vykloubením historie, která tak ztrácí notnou část svého poznávacího a humanitního náboje. Pro něj^{ne} přestává být tento problém skuteční a aktuální, a to jak pro tragické osudy Čechů - mohou-li být bráni jako pars pro toto malých středoevropských národů, tak pro neméně tragické osudy Němců a nejen jich, neboť rozdělení tak velkého evropského národa se nemůže nedotýkat celé citlivé soustavy evropské rovnováhy, existenční podmínky tohoto kontinentu vůbec.

Těmto požadavkům je ovšem autor svým zásadním postojem práv. Celou jeho prací pronikají dvě myšlenky, jež tvoří její nosnou osnovu. Brügel jako humanisticky smýšlející demokrat principiálně odmítá transfer jako metodu řešení národnostních rozporů;⁷ jako přesvědčený antifašista pak jasně a nekompromisně spatřuje v nacismu původce tohoto výbuchu nacionálních antagonismů, který nadlouho zatarasil cestu pozitivnímu a demokratickému řešení. To zůstává - Brügelova kniha je toho výrazným dokladem - úkolem a výzvou současným generacím, pro něž není marno nahlédnout do vskutku hrůzně tragického víru, v němž se ocitly osudy jejich otců, Čechů stejně jako Němců, do víru, jehož těžko a jen pomalu odstranitelné následky dodnes otravují evropskou atmosféru.

Historiografii - a především české - klade Brügelova kniha,⁸ svým demokratickým postojem v německé literatuře poslední doby ostatně ne ojedinělá, dalekosáhlou výzvu, odbornou /neboť dotčený problém nelze považovat ještě za zcela vyřešený/, národní /neboť vyrovnání se s touto otázkou je závažnou a nedoceněnou p o t ř e b o u našeho vlastního národního vývoje/ i etickou /neboť úcty-

hodnost autorova kritického postoje k vlastnímu národu vyžaduje i na české historiografii pendant obdobné úrovně/. Nebude-li tento úkol s to splnit současná oficiální historiografie, pak je to výzva pro jiné ...

- 1 Ze své blízké spolupráce s L. Czechem vytěžil zajímavou biografii /J. W. Brügel, Ludwig Czech, Arbeiterführer und Staatsmann, Wien 1960/, jež obnovuje paměť na tohoto ne nevýznamného a neprávem zapomínaného představitele českých Němců.
- 2 J. W. Brügel, Tschechen und Deutschen 1918-1938, München 1967, 663 stran.
- 3 J. W. Brügel, Tschechen und Deutschen 1939-1946, München 1974, 326 stran.
- 4 Stále závažnější zábranou hledání historické pravdy se stává nepřístupnost archivu v SSSR a také ve Francii; o současné situaci v československých archivech nemluvě. Svět má ovšem p r á - vo na historickou pravdu, a to tím spíš u velmocí, které podstatnou měrou ovlivňovaly a ovlivňují osudy ostatního světa; z toho vyplývá také širší povinnost a odpovědnost než jak ji určuje partikulární státní zájem, nadto subjektivně pojatý.
- 5 Chybí snad jen velmi cenné příspěvky z dnes patrně těžko přístupného časopisu "Odboj a revoluce", který vydával v roce 1970 zrušený Výbor pro dějiny čs. protifašistického odboje, v jehož tehdejší badatelsko-dokumentačním středisku byla i bohatá sbírka rukopisů, pamětí atd. Přirozeně, že chybí též práce těch čs. historiků, kteří nemohou publikovat.
- 6 Např. konfrontací zpráv domácího odboje emigrací /jejichž počet jde řádově do tisíců/ a nacistických Stimmungsberichte.
- 7 V tomto ohledu zůstává věren postoj, který zaujal již na počátku války /srv. J. W. Brügel, L. Goldschmidt, W. Kolarz, Le probleme du transfer de population - trois millions sudetes doivent - ils émigrer, Paris 1940/.

Při přetištění recenze ve Svědectví č. 57 byla příznačně vynechána věta citující Brügelův závěr: "Hrobař sudetského němectví se jmenuje Adolf Hitler."

Jan P ř í b r a m : Příběh s nedobrym koncem
/výňatky/

/Svědectví 55/1978, str. 384-385, 387-389/

...

Význam bezprostředně poválečných let pro budoucnost naší země není možno přecenit. Je to čas nikoho, noc ducha, hektické vření. Po každé katastrofě dochází k uvolnění pudovosti, neboť "objektivní duch", vládnoucí před otřesem je více méně zrušen. To, co přetrvává, je spíše nediferencovanou masou, vášní a nekultivovanou energií, a teprve ona má vzniknout novým formám, které vyplní uprázdněná místa. V hektickém vření 1945-1946 však v českém etniku nenalézáme žádné soustředění tvořivých sil, které by bylo účinnou protiváhou uvolněných vášní.

Po skončení války dochází k hromadnému pokusu o vyvázání se z historického času. Tato exploze se navenek tváří jako akt spravedlnosti, jako odplata za okupační příkoří. Propadnou jí především ti, jimž šlo během války o pouhé přečkání, tedy většina. Je inscenován jakoby nadčasový "soud dějin", jeho první oběti jsou čeští Němci a tzv. kolaboranti. Odsun tří miliónů Němců je akcí, která nemá v západní a střední Evropě obdoby, nepočítáme-li ovšem samo nacistické Německo. Jeho provedení je kapitolou, která bude v Čechách sotva kdy napsána, neboť byla kvapem zapomenuta; jeho oprávněnosti totiž nelze s klidnou myslí a jistotou přitakat. Kdybychom chtěli být upřímní, museli bychom odhlédnout od "politické prozíravosti". Pak bychom ovšem přiznali, že vyhoštění českých Němců bylo neoprávněné. Česká mysl to ostatně tuší, dává o tomto se vyhýbá a nedaří-li se jí to postývá klidu. Pro její nedávný i současný stav je příznačné, že si dosud doma nikdo nedovolil veřejně revidovat mravní stránku odsunu či alespoň vhodnost revidy naznačit. Opět další neuralgický bod a další důvod špatného svědomí.

Také zdůvodnění s "kolaboranty" přesáhlo míru spravedlnosti a důvod je nabíledni: "kolaborace" byla za okupace životní strategií českého obyvatelstva už tím, že nebylo odporu, který by byl zářezem životního smyslu /tím bylo přečkání/. I ona musela tížít svědomí. Jakkoli nelze počítovat o vině příslušovců nacistu,

nelze skrýt paradox, že se role "kolaboranta" po válce prolíná s rolí obětinného beránka. To, čemu se tehdy říkalo "očista národní cti", nabývalo forem, které byly v rozporu i s tehdy platnými československými zákony. Blýská se však na časy: v lednu 1946 je poprvé otevřeně formulován požadavek beztrestnosti policejní zvěle,¹ aniž vyvolal větší rozhořčení. Nápadně hojně pořádání manifestací, oslav apod. se zdá být čímsi komplementárním. Kritické hlasy se odvažují protestovat aspoň proti této nutkavé slavnostní náladě, neboť se mohou opřít o fakta: prudký pokles výroby a její rentability. Marně.

...

Pozastavme se na chvíli u českého "pohraničí",² stalo se totiž jakýmsi paradigmatem osudu českých zemí, tedy tím, na čem je to podstatné vidět. Minulost těchto končin je výmluvná a obsažná. Jazyková hranice neprobíhala vždy místy, uvedenými v poznámce pod čarou. Ještě počátkem minulého století zažíval český živel do oblastí, které byly později čistě německé. Dříve tomu bylo opět jinak.³ Přes všechny poměrně pozdní - germanizační trendy a tlaky měli Němci v Čechách od pradávna domovské právo a net-ylí menšinou jen tak obyčejnou; i ve vnitrozemí byl český a německý živel promíšen a Němci byli od nepěmětí tvořivým prvkem českých měst. Jejich vzdělanost byla vyšší, proto na Čechy často shlíželi nevlídně, ale ze dávných časů to tolik nevadilo, neboť "státy se udržují idejemi, z nichž vznikly" a idea Českého království byla jiná než idea Rakousko-Uherska nebo První republiky. Občas to však vadilo, zejména když v Evropě vznikly novodobé národy a kdy i Češi vstoupili na dějinnou scénu. Ale ještě Palacký se dokázal domluvit s vůdce českých Němců L. Loehnerem na případném uspořádání národnostních poměrů v samosprávních Čechách.

Protože myšlenka nacionalismu v Evropě zvítězila a nebylo myslitelné být člověkem a nebyt současně uvědomělým příslušníkem národa v novodobém /tj. romantickém/ smyslu, začaly se vztahy mezi oběma národnostmi zhoršovat, což pak vyvrcholilo během 1. světové války. Vítězství nacionalismu pomohlo sjednotit Německo či Itálii. České země však ohrozilo, neboť jejich historická hranice po staletí zdaleka nebyla hranicí jazykovou. Národnostní konflikt tu musel vyústit v konflikt "vnitropolitický", v tu či onu formu občanské války. Problém tohoto druhu lze sprovodit ze světa buď překonáním nacionalismu, anebo znesvéprávněním některé z národnos-

tí.

Staré Rakousko - opomineme-li dobu josefinskou - bylo vcelku bezradné a kolísalo mezi oběma typy řešení. V novorozené ČSR převážila na české straně druhá varianta, německé oblasti jsou obsazovány českým vojskem, dojde i ke krveprolití. Čeští Němci se tu přestávají cítit doma. Nárokují si stejně jako Češi právo nasebaurčení, které považují - stejně jako Češi - za právo přirozené. Češi, solidární s přirozeným právem Slováků vůči Maďarům /a pouze vůči nim/, je upírají Němcům ve jménu práva historického. Snad mají kus pravdy, neboť ani germanizace Čech neprobíhala pouze přirozenou cestou, ale té pravdy je jen kus, neboť historie, již se dovolávají neznala národů v tom smyslu, v jakém je jim rozuměno nyní.

Buď jak buď, s více než třemi milióny Němců je v novorozené ČSR nakládáno jako s neuvéprávnými: nemají možnost podílet se na ústřední práci. Máme přirozený sklon stranit Čechům, těžko však popřít, že tu vznikl závažný problém, který česká strana nechtěla vidět. Není nemožné vcítit se v mysl strany opačné: čeští Němci měli pocit křivdy. Měli asi kus pravdy.

S pokračujícím rozpadem staré Evropy /který unikl i tvůrcům ČSR/ a zejména po hospodářské krizi 1929-1932 a po vítězství nacismu v Německu se čeští Němci ocitli na nepřátelské straně. Přibál Mnichov, Protektorát, čeští Němci mstili české křivdy a mstili je tvrdě.⁴ Během války uzrála myšlenka jejich vysídlení, tedy radikální řešení druhého typu.⁵ Západní spojenci se jí zpočátku vzpěchovali, neboť v nich dožíval duch staré Evropy. Nebylo tomu tak na Východě. Sovětské vedení poskytlo myšlenku odsunu souhlas a podporu.⁶ Po válce byly z Českých zemí vyhoštěny tři milióny Němců, každý z nich s dvaceti kilogramy propriet.

Provádění odsunu Němci pamatují. Češi už méně. Těsně po válce se stávalo: kdesi v českém vnitrozemí se ten a ten rozhodl, že "půjde do Sudet". Trofejních zbraní bylo dost. V Sudetech tehdy žilo civilní obyvatelstvo a mužů, schopných vojenské služby, tam bylo nemnoho, protože bylo těsně po válce. Na české straně bylo statných mužů dost. Z protiněmeckých pogromů nebyl u nás zcela zapomenut ten v létě 1945 v Krásném Březně.⁷

České "pohraničí" se vyprázdnilo. Po vlně mstitelů německých křivd následovala vlna lašnicích po majetku. Část se obohacena vrátila zpět. Tehdy vznikl pocit, že se roztrhl pytel hojnosti a vřelo se sousloví "po Němcích", označující původ hmotných statků.

Tzv. Fond národní obnovy /majetek po vysídlených Němcích/ byl původně odhadnut na 80 miliard. Zanedlouho se ukázalo, že obnáší pouhé 34 miliardy. Nezbyvá než se smířit s tím, že více než polovina byla prohospodařena a rozkradena. České "pohraničí" zpustlo.

Po oněch dvou spontánních invazích začalo organizované osídlení. Došlo k tomu, o čem se buditelům národa ani tvůrcům nového československého státu nesnilo: jazykové hranice splynule s historickou. Nechce se vidět, nelze však nevidět, že zárukou této vítané změny je nynější uspořádání Evropy i nynější postavení Československa.

Do pohraničí přicházeli především ti, kteří se doma z nejhrůznějších důvodů necítili jako doma, kteří chtěli začít znovu a jinde. Vnitřní ustrojení i zjevný postoj nových obyvatel k světu a životu /byť nesen soukromými motivy/ tak v čemsi korespondoval s tím, co se skrytě odehrávalo v hloubi české poválečné mysli vůbec.

V pohraničí se tak etablovala sociální struktura, která pochopitelně nemohla niterně navázat na temnější staleté tradice. Navázala jen vnějškově a zčásti: města zůstala městy, silnice silnicemi. Ze samoty a vsí, které prozrazovaly osobitý a kultivovaný sloh, se staly ruiny, polní a lesní cesty zarůstaly, kostelíky byly demolovány a boží muka u cest vyvrácena. Kontinuita života vzala za své. Města se stala přívěsky průmyslových komplexů a obklopila se hradbou uniformních sídlišť. V knihovnách není starých knih, v obcích není pamětníků. KSČ tam měla silné pozice hned po válce.

Nějaký čas tam bylo cítit němou žalobu, kterou vznášela zraněná a cizí působící krajina. Noví obyvatelé byli ohroublí. Život tam pulsoval pouze v továrnách, v hospodách a na fotbalových hřištích. Čas vše překlenul. Učinil tak ale s překvapivou zálučností: pohraničí se nepřizpůsobilo vnitrozemí, nýbrž právě naopak. I ve vnitrozemí kapitulovala města před továrnami a sídlišti, zmizely staré knihy, lidé zšedli, zhrubli a jejich život zpovrchněl. I tam jsou vyvrácena boží muka a leccos zarůstá býlím.

Úpadek pohraničí je nesporný, jeho příčiny očividné. Úpadek vnitrozemí není na první pohled tolik zřejmý, jeho příčiny praují skrytě, podobnost je však nápadná. Je možností klást otázku, zdali síly, které rozhodovaly vnitrozemí nejsou příbuzné těm, které devastovaly končinu, již jsme označili za paradigma. Nový řád zavede v pohraničí samozvané instituce, Národní výbory a poli-

cevní sbory, které tak získávají první zkušenosti s uplatňováním nekontrolované zvláště za tichého souhlasu českého obyvatelstva. Snad tehdy vznikl dojem, že dochází k nápravě minulých křivd. Současně šlo i o setbu budoucnosti.

- 1 V usnesení 1. celostátní konference ÚRO /leden 1946/ stojí psáno: "Žádáme, aby vláda a parlament učinily bezodkladné opatření, aby pro revoluční činy a národní očistu nemohl být nikdo, ať z jakýchkoli důvodů stíhán..." - Pozor: v tomtéž usnesení je i jiný požadavek: "Zejména je třeba sankcionovat všechna opatření, která byla učiněna po osvobození revolučními závedními radami..." - Toto těsné sousedství obou přání výmluvně ilustruje blízkost hlubinných psychologických motivů. A také nám usnadní odpověď na otázku, která politická doktrína bude nejvhodnějším nástrojem vznícených vášní, za nimiž lze tušit špatné svědomí.
- 2 Uvozovky jsou důvodné, i když od nich záhy ustoupím. Nešlo v pravém slova smyslu o pouhé pásmo podél historické hranice. Předválečná jazyková hranice zasahovala hluboko do vnitrozemí a např. na západě a severu Čech končila okresy Domažlice, Plzeň, Manětín, Rakovník, Louny, Roudnice, Mělník, odtud k Bezdězu a Ještědu. Mladší generace dnes málokdy vědí, že Jihlavsko, Svitavsko a Novojičínsko byly převážně německé.
- 3 V roce 1754 žily v Českých zemích asi 3 milióny Čechů a 1 milión Němců /tedy čtvrtina/. V roce 1910 tu bylo už 35 % Němců.
- 4 Během několika let podlehla nacismu většina českých Němců. V r. 1935 získává Henleinova Sudetendeutsche Heimatsfront 44 poslaneckých mandátů a stává se tak druhou nejsilnější politickou stranou v ČSR. Nacismu odolalo jen nepočetné jádro sudetoněmeckých levicových stran a křesťanů. Loajalita Němců k ČSR však nevymizela zcela a jejím představitelem se právem stal Wenzel Jaksch, později Benešův spolupracovník v londýnském exilu.
- 5 Formuloval ji poprvé - a rovnou jako celonárodní požadavek - E. Beneš ještě v Londýně. Tím končí jeho spolupráce s W. Jakschem.
- 6 Předvídalo se již, že v poválečných poměrech by čeští Němci nebyli živlem konformním, kdežto ve východoněmecké diaspoře. Je buď možno zvládnout. Naznačuje to i veřejné vystoupení K. Kreibicha v r. 1945. Krom toho se lze domnívat, že sověti správně předpokládali význam odsunu pro psychologickou připoutanost Čechů /a Poláků/ k Moskvě.
- 7 Nebylo možno jej utajit, protože mrtvolý pobitých odneslo Labe. Opatrné zmínky se objevily i v českém tisku, reakce

však byla povrchní a prchavá. O to více dotčenosti vyvolával britský tisk, který objektivně referoval o postavení českých Němců po válce. Toho pak na oplátku využíval komunistický tisk k osočování Velké Británie a jejího poválečného postoje.

J. B. B r ů g a l : Úvodem k tomu, co následuje ...

/zvěděctví 97/1978, str. 103-104/

Nad vyňávají výjavy, abych řekl několik slov úvodem o znanostní studii o vysídlení Němců z Československa, která došla ze Slovenska. Český autor, který píše pod pseudonymem Jan Příbram, právně se postavil nad tím /č. 55 tohoto časopisu, str. 103/, "že si dosud doma nikdo nedovolil veřejně revidovat mravní stránku odsunu či alespoň vhodnost revize naznačit." Čestnou výjimkou rozhovoru s otázkou odsunu mezi Milanem Hüblerem, Vladimírem Bláskem a Janem Procházkou, vyšlého v revui Host do domu v květnu 1948, se Češi až dosud tomuto tématu vyhýbali.

Tím spíše nutno uvítat jako první vlastovku kretelské připomínky. Plně souhlasím s vývoody mi neznámého autora s registrací je s určitou dávkou zedostizdnění, poněvadž, odividně neznaže moje publikace, došel k stejnym závěrům jako já. Moje kniha Tschetschen und Deutsche 1919-1946, která kritizuje jak oficiální politiku odsunu a komunistické taktizování v této věci, tak argumenty některých německých odpůrců této politiky, vyšla již 1974, ale nenašla v československých médiích až dosud sebezaní ozvěnu. /že se v Československu musí o ní mlčet se nepřekvapuje./ Ve srovnání se slovenským autorem mám v této knize o jeden argument proti odsunu navíc: že totiž rozhodnutí zbavit se miliónového počtu obyvatelstva rovná se abdikaci víry v politickou demokracii, schopnou řešit i nejkomplikovanější otázky.

Na popud zveřejného dra Jaroslava Stránského jsme měli v padesátých letech v Londýně několik diskusí o této problematice. Redo-hodli jsme se. Dr. Stránský a /mezitím rovněž zveřejlý/ vyslanec Karel Lisický mluvili o věci stejně kriticky jako já. Jini hájili co se stalo, odmítali uznat strávnost tese, kterou jsem zastával, že totiž bez odsunu nebyl by býval možný únor 1948. Když mi bylo namítáno, že konec konců "Němci se s tím smíří," řekl jsem, že na tom záleží, poněvadž Češi se s tím nešli smířit. S odtupem 25 let, že nichž se z Československa deportovaní Němci váli do západoněmecké nebo rakouské demokracie /v jejím rámci se mají nepoměrně lépe než obyvatelé Československa/, soudím, že máj teh-dější argument platí dosud. Jako příslušník německého národa a

svého času funkcionář německé politické strany má přirozeně k věci jiný postoj než průměrný Čech: ale vždy jsem se snažil v této souvislosti /a i jinak/ dívat se na věc objektivně a z vyššího hlediska.

To mě snad opravňuje k níže otištěné studii i kritické slovo. Podle mého názoru její autor si měl také položit otázku, jaké jiné politika v německé otázce vůbec, a k vnitropolitickému německému problému zvlášť, byla v situaci roku 1945 možná.

Pro nevázání na situaci z roku 1938 chyběly všechny politické a psychologické předpoklady. Ale jak by byla vypadala demokratická alternativa k tomu, co se pak stalo? Těžko si představit v tehdejší atmosféře pochopitelně protiněmecké nálsdy, v které komunisté se snažili přetransformovat tradičně šovinistické vrstvy českého národnostnictva, řešení, které by bylo bývalo zcela v souladu se zásadami demokracie a morálky. Přesto bychom se neměli vyhnout publicistické povinnosti, když jsme něco kritizovali, jak se to podle našich představ mělo dělat jinak.

Ve své poslední knize jsem se pokusil vytyčit zásady demokratického a aspoň teoreticky /při dobré vůli rozhodujících činite-lů/ přece jen možného uspořádání. V tomto rámci přinejmenším všech nacistických zločinů by bylo samozřejmé, ovšem za podmínek právního státu, kdy obžaloba musí dokázat vinu obžalovaného, nikoliv obžalovaný svou nevinu. Výjimečné právo pro přechodnou dobu bylo nevyhnutelné v okresech obydlených ve větším počtu Němci, kteří v nejtěžších hodinách dokázali věrnost republice, demokracii a lidstosti.

Těm příslušelo, aby se jim dala přímo demonstrativně možnost zúčastnit se znovuvybudování státu a spolupracovat při zjištění viny nebo nevinu jiných. Pro přechodnou dobu a až do přezkoumání byli by ztratili volební právo všichni, kteří se stali členy NSDAP nebo zastávali exponované místa v německé administrativě /zkoušenost mne poučila, že mnozí, kteří vstoupili do NSDAP, mohli častěji právě z tohoto titulu prokazovat pronásledovaným Čechům a Židům větší služby, než Němci, kteří z poctivosti nechtěli mít s nacisty nic společného/.

Vine československé politiky - od leva do prava - není jen v tom, že se uchýlila k nelidskému /a sebevražděmu/ popření lidských práv statisícům lidí bez jakéhokoliv individuálního přezkoušení. Je také v tom, že nikdo si nelámal hlavu jak by se to mělo a mohlo dělat jinak. Od upírání základních lidských práv

skoro čtvrtině obyvatelstva ke konfiskaci všech práv všemu obyvatelstvu je poměrně malý krok. Když šlo "jen" o Počkerpetako, tak tuto záležitost dr. Beneš dobře postihl a aspoň tehdy odmítl podrobit se sovětskému diktátu. "Jakkmile opustíme základnu zákona ... v kterékoliv otázce," telegrafoval 27. listopadu 1944 do Moskvy, půjdeme po nashleněné ploše v otázkách všech." Nešťastí bylo v tom, že neviděl nebo nechtěl vidět, že tím také vyslovil rozsudek nad svou vlastní politikou odsunu.

P a n u b i u s : Tézy o vysídlení československých Němcov
/Svědectví 57/1978, str. 105-122/

I.

Transfery veľkých skupín obyvateľstva v XX. storočí sú mimoriadnym historickým fenoménom. Vždy vyvolávali pozornosť kritickej politikov a vedcov, pretože boli spojené so zásadnými spoločenskými, politickými, ekonomickými a etickými problémami. Transfery obyvateľstva boli zviszané s najzávažnejšími otázkami uskutočňovania a presadzovania ľudských práv, pretože išlo o násilné domtenie zmeny bydliska, opustenie vlasti predkov, stratu domova, čo sa samo o sebe viazalo na nesmierne ľudské utrpenie, takže boli právom zrovnávané s praxou genocídy, pokiaľ aj doslova neboli skutočnou genocídou.

Ak historicky predchádzajúce transfery /francúzskeho-nemeckého a grécko-tureckého obyvateľstva/ sa uskutočňovali skor zásadou reciprocitv či menej násilného zásahu proti skupinám obyvateľstva postihnutých transferom a proti ich majetku, transfery 40. rokov XX. storočia nesú v sebe vlastnosti mimoriadneho preexponovania násilia. boli plodom totalitných diktatúr, zbožňujúcich režim a štát a nivelizujúcich ľudskú osobnosť a jej záujmy. Hitlerovská genocída európskych Židov, ako aj transfery obyvateľstva v dôsledku nemecko-ruského paktu z roku 1939, boli predzvestou alebo súputníkom akiev, naplno uskutočňovaných bolševikmi.

Masové násilné transfery celých národných skupín sa uskutočňovali v Sovietskom Zväze počas druhej svetovej vojny. Roku 1941 deportovali milión ruských Němcov z Povolžia, roku 1943 Karačajevcov a Ingusov, roku 1944 Čečencov, Ingusov a Balcharov zo severného Kaukazu a napokon roku 1945 deportovali krymských Tatárov. Historiografie usudzuje, že tieto transfery boli výsledkom osobných rozhodnutí Stalina a jeho blízkych spolupracovníkov, či orgánov bezpečnosti, o ktorých nevedelo ani politické byro, ani ústredný výbor bolševikov, avšak o ktorých nevypnutnosti sa venkoncom nepochybovalo. Po násilných aktoch, ktoré mali rozmery genocídy, nasledovali právne akty, kodifikujúce tieto skutočnosti: v júni 1945 dekrét Najvyššieho soviatu zrušil zásadné úvery transferom postihnutých národnostných skupín na severnom Kaukaze a Kryme.

Táto dočasná legalizácia sa už nemôže zvalovať iba na Stalina a druhov. Vysídľovacie akcie v rokoch 1941-1943 v Sovietskom zväze boli uskutočnené mimoriadne brutálne a znamenali fyzickú likvidáciu prevážnej časti deportovaného obyvateľstva. Ak ešte 200 000 krymských Tatarov bolo možné obviniť z kolaborácie s okupantom, "toto obvinenie je celkom neprevádzateľné pre obyvateľstvo kaukaských oblastí, do ktorých sa nepriateľ nedostal" /Aragón/. Vďaka z tejto kolaborácie nemohli obviníť sovietskemu krídleniu ležálnych povolňských Nemcov.

stredoeurópske transfery po II. svetovej vojne sú spojené s terorom pupečnou ňandrou so sovietskymi transfermi prvej polovice 40. rokov - použili ich ideu iracionálnej posily /historicky niekto motivovanej, kontinovanej s utilitárnym zdúmajom úžasného zisku/, orientálno-aziatskú metódu brutality a ich prax; mocensky boli na najvyššej úrovni presadzované Stalinom a celou autoritou Sovietskeho zväzu; predohra k tragédii stredoeurópskych Nemcov tak začína v tragédii povolňských Nemcov a jej finále sa dovršuje na genocide krymských Tatarov. stredoeurópske transfery prekryli orientálno-aziatské transfery ruského impéria masovosťou /týkali sa okolo 11 miliónov ľudí/, rozsahom /zasiahli viacero štátov - Poľsko, Československo, Maďarsko i niektoré balkánske krajiny/ a princípom "kollektívnej viny" /všetkých Nemcov za vyvolanie II. svetovej vojny a za jej masakry/.

Na kultúrnej vrstve národov, v ktorých mene sa čiaľi akty vysídlenia, leš morálne ťarche vypořiadat sa s týmito problémami najdosaľnejšieho aktu porušovania práv človeka. Sovietska nersimová historiografia /Origorenko a iní/ a literatúra /olčeni-cyn/ proti oficiálnemu tabu s tým aj olčanlivosti oficiálnej historiografie otvorili tento problém. Pomohli tak zbavovať sa adnej a mysliacej časti obyvateľstva ťarchy viny, uskutočnenej voči trýzneným národom, za ktoré sa totalitný režim rád skrýva, vydávajú ju za voľu národa. Avšak vysídlenie stredoeurópskych Nemcov nasaľo predovšetkým doma kritikov. Československí historici sa problému odcau vyhýbali vzhľadom s neprekročiteľnou tetu oficiálnej linie, ktoré trvá čosiel. Niektorí historici transfer čs. Nemcov prijímali ako samozrejmosť, niektorí ho však vehementne hájili /najvýraznejšie saľay falzifikátor Václav Král/, pričom aj kránsa literatúra počala v riešení tohto problému čokaz katastrofálneho zlyhania všetkých ľudských hodnot /predstavovaná Ká-stupom Václava Řezáča/. Archívy týchto - dnes socialistických -

štátov, ukrývajúce pohľadstvo materiálu o vysídlení Nemcov, sú aj po troch desaťročiach prísne uzavreté dokonca aj pre renomovaných režimových historikov. A tak transfery Nemcov zo stredoeurópskeho a východoeurópskeho priestoru spracová západná a emigrantská literatúra, v mnohom kolísajúc medzi antinemeckým nacionalizmom a objektívnym hľadania historickej pravdy.

Nemcká historiografia a literatúra problém vysídlenia Nemcov spracovála a podrobne dokumentovala, pričom v nej prevažuje pozícia vymaniecka. V badaní sa pokračuje aj ďalej na polooficiálnej úrovni zbierania dokumentácie o násilí, spáchanom v čase transferov. Avšak to je nemecká záležitosť, ktoré neospravedľňuje čs., poľských, maďarských a iných historikov v ich mlčení - skorej napak.

Je najzávažnejší však považujeme fakt, že československá ne-režimová historiografia a literatúra nenašla dostatok morálnej odvahy, ani materiálovej fundovanosti postaviť sa otvorene k tomuto problému, ktorý historicky znamená dočasné ukončenie stáročného súžitia česko-nemeckého, završenie dlhej historickej etapy, "dekolonizáciu" Československa. Hoci už od polovice 60. rokov sa na vedeckých konferenciách tu a tam vnsával problém vysídlenia čs. Nemcov, formalizovaný skor ako hravý problém /"kto má právo vytrhnúť stáročnú civilizáciu"/, než ako solídne študovaný a erodovaný vykládaný historický proces; taký zostal aj do času československej reformy roku 1968, interpretovaný v známej brnenskej diskusii J. Procházkom, V. Šlažkom a predovšetkým V. Hüblerom. Od toho času diskusie o transfere prestali, pretože vedecké tvorivé kolektívy režim druhej okupácie rozohnal; prestali však aj napriek skutočnosti, že násilie, spáchané na troch miliónoch čs. Nemcov mohlo v obecnom i konkrétnom prejave násillia na čs. historikoch priniesť hlbšie pochopenie týchto problémov, násillia, prežité na vlastnom tele a vlastným osudom drsťicky otvára historikovi cestu k pochopeniu obecnej podstaty násillia, ktoré režim vykonával po desaťročia na celých skupinách a vrstvách obyvateľstva. Je to síce tvrdá, ale náročná cesta k poznaniu, ktorému by režim druhej okupácie najradšej všetkými prostriedkami - najmä donútením historikov k fyzickej čine chcel zabrániť. Riešenie problému bolo síce na prvý pohľad okupáciou prerušené, ale zároveň aj urýchlené. Pred čs. spoločenskými vedami, skor však pred jej praprádeľovanými jednotlivcami či kolektívami vzniká povinnosť pectivo a dôstojne sa vyporiadať s problémom vysídlenia čs. Nemcov, posúvať sbevovať ná-

rod viny, zahlanej do kolektívnej mlčanlivosti a tichého schvaľovania, čo režim vo svojich dosledkoch si vykladá ako svoju podporu. Avšak aj tu, v národnom kolektíve v tomto smere prebieha diferenciácia, pred okupáciou sotva badať: na začiatku 70. rokov, keď v súvislosti s normalizáciou vzťahov s nemeckou spolkovou republikou bola v obmedzenom a prísne utajovanom vnútroštátnom priestore verejnej mienky daná otázka, čo súdite o transfere čs. Nemcov, vyše tretina respondentov odpovedala, že šlo o zbytočnú, ekonomicky a morálne škodlivú skutočnosť, pri čom transfer odsúdili v zásade. Na verejnosť tieto názory neprenikli, všeobecné mlčanie a prešľapovanie nad týmto otvoreným problémom predlžuje vládu morálne neudržateľnej situácie. Skôr sa prikláňame ku Kohákovým poznámkam o transfere ako o použití násillia proti celej skupine ľudí, ktorí sa previnili národnosťou, než k vývodom prof. Mastného, ktorý vidí v kenešovej koncepcii transferu štátnický čin.

Transfer československých Nemcov je predovšetkým záležitosťou štúdia československej historiografie a písomnictva, našim otvoreným, obchádzaným a často škripne interpretovaným problémom.

II.

Transfer troch miliónov čs. Nemcov /druhá premena udávajú 2 250 000 osôb/ predstavoval vysídlenie československých občanov nemeckej národnosti. Prezident ČSR dr. Eduard Beneš a čs. vláda v exilácii, a potom aj po oslobodení na domácej pôde, dosledne vychádzali pri dozrievaní na medzinárodných práv z kontinuity ČSR, z jej územnej celistvosti a vnútornej integrity. Ak sa neuznávalo teritoriálne udĺpenie pohraničných oblastí a juhoslovenského územia, či Počkarpatskej Rusi a uplatňovali sa plné nároky na predmnichovské štátne čs. hranice, týkalo sa to pine aj obyvateľstva, sídlaceho na tomto teritórii a súsedného neuznávania všetkých právnych aktov okupanta, včítane zmeny štátnej príslušnosti čs. občanov. V tejto koncepcii nebolo možné robiť výnimky, ak mala byť uznaná ako celok: dožadovať sa predmnichovských hraníc a pritom nechať o obyvateľstvo tohto teritória. Čs. Nemci a Maďari boli československými štátnymi príslušníkmi a ich dočasné zmenenie štátnej príslušnosti v dôsledku násilných aktov okupanta bolo od začiatku - práve tak ako mnichovské rozodnutie - neplatné.

Vysídlenie čs. Nemcov / v súvislosti so stredoeurópskymi

transfermi/, ktoré bolo najväčším sťahovaním národov v novšej histórii, predstavovalo teda násilné deportovanie troch miliónov obyvateľov, obývajúcich od XIII. storočia /a postupne osídľujúcich/ pohraničný priestor českého kráľovstva a niektorých častí uhorského Slovenska, pozdejšie rakúskej, či rakúsko-uhorskej monarchie a naspokon samostatnej ČSR; bolo to vysídlenie celej jednej civilizácie /chápanej vo vertikálnom, historickom zmysle/, vyvíjajúcej sa v kontinuite vlastnej a v súvislosti českých dejín. Geografické určenie sídla tejto civilizácie /či kultúrneho spoločenstva/, akoby symbolicky uzavretej pretenciou českých pohraničných hor spôsobilo, v neustálom stretaní sa s českým národom a južnou, rakúskou civilizáciou, že čs. Nemci sa politicky a mentálne vyvíjali nezávisle a politicky aj často protikladne k nemeckej, najmä veľkonemeckej, prúskej civilizácii.

Čs. Nemci zohrali v československom priestore špecifickú ekonomicko-sociálnu a kultúrnu úlohu, ktoré vytvorila trvalý pozitívny prínos pre túto oblasť, od skultivovania ťažko dostupných hornatých krajín, zcivilizovania pohraničia, až po vytvorenie špecifickej pražskej nemeckej kultúrnej vrstvy. Stáročiami sa stali plodní a deľmi tejto zeme. Veľkonemecký smer, ktorý medzi čs. Nemcov začal prenikať od konca XIX. storočia, nedosiahol tu petrnejšej prevahy: posledných niekoľko rokov predmníchovskej republiky, keď sa tento smer medzi čs. Nemcami presadil nemôže ex post zvrátiť stáročný civilizačný trend, ani ctenie, tradíciu, mentalitu obyvateľstva, jeho zaskotvenosť v priestore a čase. Nemožno ztotožňovať stáročný historický vývoj s niekoľkoročnou poslednou skutočnosťou; K. Henlein a K. H. Frenk neboli organickým dôsledkom vývoja, či akými "vydstením" toku tejto civilizácie na nešom území, ale momentálnou historickou anomáliou, nesúvisiacou so zmyslom historickej kontinuity čs. Nemcov. Prijať opačnú tézu znamená tvrdiť, že nemecké dejiny vyústili v III. ríši a v A. Hitlerovi a že celý predchádzajúci vývoj nemeckých kmeňov a pozdejšie národa bol iba prípravou k tomuto výlazu: takého ahistorického zmyslárneho deformácie, vznikajúce z pera dvorných historikov poznáme; celý historický vývoj Československa bol iba ťažkou predohrou k poslednému výkriku dejín - socialistickej epochy. Ztotožnenie Henleina a silnejúceho veľkonemeckého prúdu, inklinujúceho k prúšictvu, znamená násilnú, utilitárnu aplikáciu a zdôvodnenie "kolektívnej viny" čs. Nemcov na zániku ČSR. Päť či sedem rokov posledného vývoja nemôže vyvrátiť zmes a smerovanie 5-7 storočí historického vývoja

čs. Nemcov. Transfer čs. Nemcov tak znamenal zbavenie sa vlastnej československej populácie, civilizácie tohto priestoru, vyvážanej sa v tomto geograficko-historickom prostredí. Aj preto je predovšetkým československou záležitosťou a to nielen populačne /až po 40 rokoch sa dosiahol stav z roku 1935 - 15 miliónov občanov/, ale aj ekonomicky, politicky a najmä morálne.

Pri zdôvodňovaní oprávnenosti vysídlenia čs. Nemcov sa často opakuje argument, že zo všetkých stredoeurópskych krajín sa čs. Nemci tešili najväčším svobodám a výhodám. Tento argument svedčí o historicky pokrokových kvalitách parlamentnej ČSR. Nepripomína sa už tak často, že až na prvé mesiace ČSR českoslov. Nemci hľadali cestu k lojalite a spolupráce s čs. vládou /najmä v 20. rokoch/ a že až keď veľká hospodárska kríza v prvej polovici 30. rokov vyostрила sociálne naspätie v ČSR, ktoré v načeských národnostiach nadobúdalo výrazný nacionálny aspekt, dochádzalo k sociálnej a nacionálnej demagogii.

Ola to práve Komunistická strana Československa, ktorá podnecovala, organizovala a viedla masové sociálne hnutia čs. proletárskych nemeckých vrstiev a ktorá neprestávala tvrdiť, že sociálne a národnostne utlačované menšiny - Nemci, Maďari, Slováci, Ukrajinci, Poliaci - nemôžu sa v ČSR cítiť ako doma a teda právom nepovažujú čs. štát za svoj. Na základe toho KSČ už roku 1931 žiadala pre menšinu úplnú autonómiu. Pozdejšie, po II. svetovej vojne, KSČ na tieto skutočnosti akoby zabudla.

Nemožno zbavovať československé vlády predmnichovskej republiky začasizodpovedností, že neriešením, resp. nevčasným ustápením sociálno-nacionálnym požiadavkam a právam čs. Nemcov de facto podporili vzrast veľkonemeckého prúdu a Henleinovského vplyvu v čs. Nemcoch. To, čo prezident dr. Eduard Beneš predkladal čs. Nemcom v čase núdze a krízy roku 1938 vo svojich niekoľkých plánoch, mohlo sa predložiť už roky skôr, čím by sa v značnej miere vzal viator z plachiet Henleinovej demagogii; avšak vtedy už bolo pozde.

Henleinovské ako aj horthyovské či ľudácke hnutie za prvej republiky je neoddeliteľnou súčasťou vtedajších historických realít, plodom debý a nie voluntaristickým výstrelkom tej či onej nacionálnej skupiny. Hoci sa ináč na predmnichovskú republiku najmä z komunistického tábora po roku 1945 neprestávala valiť kritika a odsudzovanie pre nerešenie sociálnych a národnostných problémov menšín, ako aj Slovákov, Nemci z toho boli vynechávaní, aby tak dostatočne vynikol voluntaristický, vrtošivý a proti-

český charakter čs. Nemcov. Bolo to dobré pro momentálne ciele režimu, nie je to prijaťelné pre historické bádanie. Vina čs. Nemcov na rozbití ČSR je v značnej miere aj vinou politiky režimu a politiky vlád, vrátane politiky prezidenta ČSR. Tento argument sa nepripúšťal, pretože odporuje akcentu absolútnej, "kolektívnej viny" čs. Nemcov na rozbití štátu a dokonca na vyvolaní II. svetovej vojny /Benešova argumentácia/. Takže aj po tejto stránke - zodpovednosti za viny - problém čs. Nemcov predmanichovských zostával problémom čs. Nemcov po roku 1945; mal byť plne riešený doma.

Totalitný režim nacistického Nemecka a okupácie českých krajín zatiahol mnohých čs. Nemcov do zločinného aktivizmu, čo sa prejavilo najviacej na vyhnaní vyše 100.000 Čechov z pohraničia /v rokoch 1938-1939/, v službách okupanta na českom území ako aj v službách armády a polície. To všetko boli akcie zločinnosti, ktoré mali byť trestané individuálne; jednotlivci, uskutočňujúci násilie, mali byť pohnaní podľa miery svojej viny pred súd národa, proti ktorému sa tak ťažko previnili. Avšak tento pojem individuálnej viny bol zastrený "kolektívnou vinou" všetkých čs. Nemcov. Dnes už predsa poznáme, čo dokáže totalitný režim urobiť s národom /a najmä v čase vojny a všeobecného teroru/, ako ho vtiahne mnohými prostriedkami k súhlasu so svojou politikou a ako znásilní národ. Avšak sociologický vzorec aktivizmu v totalitnom štáte sotva presahuje 10-15 % obyvateľstva; ostatní sa "vezú" s formálnym schvaľovaním politiky režimu /účast vo voľbách a iných obecných akciách režimu/. Pri všetkom zveličení môžeme konštatovať, že aktivistická nacistická a fešistická skupina v čs. Nemcoch nepresahovala 300-500.000 osôb. Tito čs. Nemci, ktorí mali pôvodne čs. štátne občianstvo, a ktoré im podľa vyššie spomenutých zásad neuznania právnych aktov okupanta patrilo, mali byť podľa platných čs. zákonov súdení a odsúdení pre činnosť proti ČSR, pre zločiny proti čs. obyvateľstvu a v prípade prisúdenia najvyššieho trestu z ČSR vysídlení.

Transfer postihol aj pôvodné české obyvateľstvo, za zločincov bez práv a domova boli prehlásení aj českí manželia a manželky Nemcov a ich deti. Do transferu zaraďovali české deti, ktoré nemecky ani nevedeli, a ľudí, ktorí zostávali Čechmi; hoci sa uznával princíp zmiešaného manželstva pre neuplatnenie odsunu, ten sa však uplatňoval iba sporadicky a náhodne. Zvolenie Nemca za životného družu znamenalo dopustiť sa zločinu!

Sám transfer tak vychádzal z hlbín iracionálnej pomsty, všestranne sa vyhýbajúc dôkladnej analýze a skutočného poznania rozsahu a dosahu viny čs. Nemcov. Napokon aj sám v sebe vykazoval nesmierne nezrovnalosti: nemeckí odborníci, potrební pre priemysel, neboli zrazu "zlí" Nemci, potvrdilo sa jim pôvodné čsl. štátne občianstvo a mohli zostať doma. Mnohí aktívni fašisti, ktorí predtým udávali českých ľudí a nemeckých antifašistov ochotne sa ponúkli novej štátnej moci a udávali čs. Nemcov; ak mali navyše dostatok prostriedkov /šperky, zlato, peniaze ap./, vykúpili sa a zostali. A napokon aj tí fašisti, ktorí si trest zasluhovali a boli odsúdení na dlhoročné žaláre v ČSR, boli po ročnom, dvojročnom väznení urýchlene prepustení a odsunutí; minister spravodlivosti dr. Prokop Drtina to zdôvodňoval, že po uplynutí lehoty na odsun, ktorú veľmoci stanovili, z väzenia prepustení Nemci po odpykaní trestu by zostali v ČSR, a tak sa im radšej trest odpustil, aby bol uplatnený trest vyšší, trest odsunu.

Nemeckým antifašistom sa doporučovalo odísť s "pomýleným" obyvateľstvom a prevychovávať ho; iba tejto časti čs. Nemcov dovolili odviezť si väčší osobný majetok /obyčajne pol vagóna/. Avšak mnohí antifašisti s princípom totálneho vysídlenia nesúhlasili a najmä keď zpoznali metódy, akými sa transfer uskutočňuje, odišli na protest sami.

Samotný princíp transferu vykazoval v celoštátnom meradle základnú anomáliu: hoci Košický vládny program a potom aj postupné rozhodnutie víťazných mocností automaticky predpokladali vysídlenie nemeckého a maďarského obyvateľstva, toto sa uskutočnilo iba u čs. Nemcov, hoci, uplatňujúc vtedajšiu argumentáciu, vlna za rozbitie republiky u slovenských Maďarov nebola menšia, ak v dôsledku ich iredentistickej činnosti bola odtrhnutá a okupovaná tretina slovenského územia. Tu odsunuli iba niekoľko tisíc najektívnejších nyilašov, zatiaľ čo vlastný transfer mal byť riešený výmenou obyvateľstva na záseade reciprocitu; na nej aj zlyhal. Na prípade maďarského obyvateľstva sa názorne ukázalo, že zásadné otázky možno riešiť aj celkom iným, humánnym spôsobom, ktorý nebude v sebe obsahovať barbarský prvok vytrhávania stáročnej civilizácie. Argumenty, že Maďarsko sa vtedy pretváralo na ľudovú demokraciu, sotva obstoja, ak napríklad sovietska zóna Nemecka dávala tiež záruku nového politicko-sociálneho vývoja. Avšak boli to práve Rusi, ktorí najneochotnejšie prijímali do svojej zóny vysídlených čs. Nemcov, práve tak, ako ešte v čase "divokého" od-

sunu odmietali ich prijímať vo svojej zóne v Rakúsku. Odmietli prijať desaťtisíce brnenských a juhomoravských Nemcov a keď, tak uplatňovali aj tu zásadu recipročného spôsobu výmeny obyvateľstva; za každého čs. Nemca bude vysťahovaný /vymenený/ jeden viedenský alebo rakúsky Čech.

Vysídľovanie čs. Nemcov vykazovalo tak náhodné prvky nesystematickosti a voluntarizmu, nebolo ideove, politicky a organizačne pripravené a bolo uskutočňované skôr iracionálne, živelne, ad hoc, než logicky.

Na vysídlenie čs. Nemcov za takýchto pomerov ťažko doplatili Lužickí Srbi, do územia ktorých bolo dirigované premrštené kvantum vysídľencov; svojim spôsobom sa tak dielo činnosťou úradov, ktoré uplatňovali protislovanský odpor v sovietskej zóne. Ukázalo sa, ako Rusom pramálo záleželo na lužických "slovanských brat-roch": predimenzovanie čs. Nemcov na ich území malo za následok podstatné urýchlenie ich asimilácie a konečné splynutie s nemec-kým etnikom.

III.

Princíp "kolektívnej viny" čs. Nemcov, kombinovaný s brutálnym násilím bol určujúcou metódou transferu, preadzovanou najmä Rusmi avšak aj Angličanmi /Churchillov výrok: "Dobrý Nemec - mrt-vý Nemec!" / a Američanmi. Ruské kalkulácie boli zjavné: odsunutím poľských a čs. Nemcov, za čo sa mocensky zasadili, mohli uplat-niť požiadavky teritoriálnych zmien voči oboj štátom; nemohli nič stratiť: za uvoľnené české pohraničie pre český národ požadovali spokojne Podkarpatskú Rus; za východné Prusko a hranice na Odre a Nise zas na Poliakoch východopoľské historické teritória, čo aj učinili.

Účasť západných veľmocí na príprave a konečnom schválení transferu bola podmienená ich pocitom viny na Mníchove, resp. trp-ného prihliadania k tomuto vývoju. Prezident Beneš s týmto faktom "viny Mnichovom" argumentoval nielen Rusom, aby im odôvodnil ná-tlak vo veci transferu na západné mocnosti, ale pripomínal to v rôznych súvislostiach aj predstaviteľom Anglicka a USA. Od po-čiatočného zmietania a váhania sa /po Benešovej ceste do Moskvy/ s výhradami pripojil k myšlienke totálneho transferu. Ich rozpaky na výsledkoch Postupimi však nič nememlia, ak Beneš tu dôkladne využil Stalinov tlak na nových vládnych predstaviteľov západných

nečnosti. Zo strany západných mocností bol transfer aktom trestu a represie, ktorým zajmali časť viny na Kričov a získavali si náklonnosť Československa, avšak prakticky nič nezískali.

Ruská dôstojnosť bola podstatne iná. Okrem spomínaných teritoriálnych záujmov sa aj u Rusov prepadil princíp pomsty za nacistické násilie nevlastnou dzeň, ale mal tu význam aj nekontrolovateľný spôsob vyberania si reparácií /vývoz majetku, celých tovarní z českého pohraničia/ a zabezpečenia si dôležitých zdrojov pre povojnový vývoj /zbranie českoslov. umeleckých zdrojov/. Najdôležitejší však bol princíp budúcej historickej zviazanosti /večnej vďačnosti/ s národom, ktorý de facto uskutočnil transfer pod ich mocenským patronátom.

Princíp "kolektívnej viny" bol určujúca faktorom v politike čs. vlády voči čs. Nemcom. Prezident Beneš označoval čs. Nemcov za iniciátorov II. svetovej vojny, v čom tkvela podstata jeho interpretácie "kolektívnej viny" Nemcov /"Za Hitlera, Henleina a Himmlera je zodpovedný celý nemecký národ"/. Ale ztotožnenie sa s princípom "kolektívnej viny" značí ztotožniť sa s totalitnou ideológiou antidemokratických režimov, znamená predlžovať ich životnosť a obľudnú prax.

V duchu "kolektívnej viny" bol uskutočnený transfer čs. Nemcov. Víťaz, ktorým bol aj československý štát, sa pomstil. Použil tie isté metódy ako okupant, ak ich ešte aj nezdokonalil. Víťaz ako by tu zabudol na svoju diametrálnu odlišnosť chápania ľudskosti a ideálov humanity.

Pred čs. verejnosťou sa roky táto skutočnosť kamuflovala do fráz o tom, čo "chcel", "plánoval" - ale neuskutočnil napríklad; v porovnaní s inými národmi sa tu nachádzala žiadna katastrofa. Keď bolo Poliakom z českej strany vytýkané barbarské vyháňanie nielen Nemcov ale aj Čechov /ze Sliezka a Tesínska/, argumentovali, že majú na to morálne právo, že zatiaľ čo každý piaty Poliak padol, český národ sa vojny početne vzdáť, čím poukazovali na oprávnenosť svojich násilných metód vyháňania Nemcov z východného Pruska, zatiaľ čo používanie týchto metód upierali národu, ktorý vojnou utrpel nezrovnateľne menej. Keď sa aj doko vykytol kritický hlas, že zatiaľ čo Jugoslávci tvrdo bojovali proti nemeckým okupantom v čase vojny, avšak po vojne sa k civilnému nemeckému obyvateľstvu Jugoslávie zachovávali veľkorys a zhovievavo, bol rýchlo utlčený. Napripádňal sa fakt, že aj národy Jugoslávie boli podstatne viacej postihnuté stratami na ľuďoch a majetku než český

národ. Tento argument sa vzťahoval aj na Slovákov, ktorých dŕžím sa prehnala vojna a vyžiadala si ťažké obete. Preto teda v tomto národe toľko suroveosti, keď dokazov o kolaborovaní celých skupín a vrstiev obyvateľstva - najmä levinovitého udevačstva - bolo dosť? Možno práve preto!

A táto suroveosť sa prenášala aj na tých 150.000s. Nemcov, čo zostali v Československu, akoby tu na nynianie nadvŕšovali metódy ešte rafinovanejšie: vyše 70 rokov sa im upierali práva menšiny, mosi predtým "nfašizovaní" Maďari ich dostali inneš, nehovoriac o preferovaných Rusínoch /"Ukrajincoch"/; v ľudovo-demokratickom a socialistickom Československu boli vystavení násilnej asimilácii, odnárodneniu, strate reči a kultúry - bez škôl a národných inštitúcií. Používanie metód násilnej asimilácie, ktoré národy Čechov a Slovákov vo svojej histórii poznali a zažili viac ako dosť, tvorí jednu z najtmavších stránok dejín tohtocštátu. Aj tu prežíval duch prvého okupanta so svojou praxou germanizácie. Predpokladalo sa, že práve národy, ktoré na vlastnom osude zažili záhubu odnárodnovania, budú obzvlášť citlivé proti tejto plinge; avšak vývoj po II. svetovej vojne tu ukázal opak.

Vysídlenie čs. Nemcov sa tak dialo v česoch slobody českého a slovenského národa. V jej čase sa robil transfer: ústecký masakr a brnenský /juhomoravský/ pochod smrti sú iba najviditeľnejšími výšinami tejto tragédie tisícov zabitých a umyrtých v "divokej" fáze transferu /máj-november 1945/; sem patria stovky sebevražd ako dôsledok transferu; sem patrí vyčistenie Revolučných gárd v zberných táboroch, ktoré v nich nezastali sa fašistickými koncentráckimi; tu umierali novorodenatá a malé deti v dôsledku plánovaného a koordinovaného obmedzovania potravín, ponížovania, odopierania právnej pomoci a ochrany, verejné bitie a urážanie a vobec morálny a fyzický teror proti čs. Nemcom. Upaľovanie ľudí na kančelábroch v Prahe, cez verejné popravy, ktorým prihliaďali deti, sa diali predovšetkým v prvých týždňoch po oslobodení; ale ešte aj v júli 1945 bolo možné verejne zastrelit Nemca a ešte 1946 brnenský Zemský národný výbor konštatoval vyhánanie Nemcov z domov, lípenie ich majetku, ich bitie a všemožné šikanovanie, čo prísne zakázal. Proti čs. Nemcom všetkých vrstiev, tried, bolo postupované tak, ako postupovali nemeckí fašisti a gestapáci proti Židom; včítane verejného označenia /pásy na rukách/, zvláštnych potravinových lístkov, objemu osobných zavazadiel, ktoré si mohli vziať, transporty v nakladných vagónoch /"čobyťčiakoch"/, sčistredovanie v zberných táboroch. Postupovalo sa proti nim tak, ako proti vŕs-

ňom v koncentračných táboroch fašistického Nemecka na skonku vojny, vžitane pochodov smrti.

Toto všetko bolo uplatňované voči čs. Nemcom, ktorí sa prevínili svojou národnosťou, čo tvorí najotrasnejšiu kapitolu čs. dejín. Plná zodpovednosť za tieto činy padá na povojnové vlády sociálneho demokrata Zđ. Pierlingra a komunistu Klementa Gottwalda, na mocenské orgány štátu /veľké ministrom vnútra komunistom Noskom/ a špeciálne útvary čs. armády /Svobodovej/, ktoré odsun organizovali a uskutočňovali. V obecnom zmysle to možno však považovať aj za zlyhanie národa v čase, keď ostatné národy boli oslobodené. Vývoj mnohých retardovaných prvkov v našom národnom organizme, ktoré vidíme vrcholiť v prvej polovici 30. rokov a ktoré v mnohom prežívajú dodnes, nesažime po zmocnení sa moci komunistami roku 1948, ale práve už roku 1945.

IV.

Rozhodujúcim iniciátorom a teoretickým zdovodňovateľom transferu čs. Nemcov bol prezident dr. Eduard Beneš. Názory roznych občianskych skupín, vrstiev obyvateľstva či jednotlivcov už od začiatku prvej okupácie boli pre mocensko-politické riešenie problému nerozhodujúce, hoci možno pripustiť ich vplyv na vývoj Benešových názorov na transfer. Od pôvodných dvah - vtiahnuť predstaviteľov emigrácie čs. Nemcov do exilovej vlády a jej orgánov /Jaksch/ a spolupracovať s nimi, sa názory Beneša /najmä po lidickej tragédii/ vyvinuli v presvedčenie o nerealizovateľnosti povojnového odžitia s čs. Nemcami a v prijatí plánov na násilné vysídlenie.

Prezident Beneš bol vedený pocitom odvety za rozbitie čs. štátu, ktorý však nerozbili sudetskí Nemci, ale jeho pád bol spôsobený rozkladom versailleského systému a ustupovaním západných mocností pred Hitlerovou agresivitou.

Na Benešovu obranu je možné uviesť, že ako dieťa liberalizmu a parlamentarizmu, či už v rámci konštitučnej monarchie, alebo parlamentnej republiky v prvých desaťročiach XX. storočia nepochopil manipuláciu totalitných systémov /vžitane totalitných politických strán/ a veľkými skupinami ľudí a rozhodnutie a činy celých týchto sociálnych skupín či menšín /čs. Nemcov/ pokladal a vydával za výsledok myslenia a konania slobodných ľudských osôbností a teda aj plne zodpovedných za svoju činnosť. Kresy II. svetovej vojny

/tento definitívneho krachu liberalizmu z konca XIX. a začiatku XX. storočia/ akoby ho v tomto presvedčení upevnili; Beneš pri všetkej svojej diplomatickej chytrosti nemohol pochopiť Stalina a motiváciu jeho rozhodnutí, pred ktorými napokon stál ako ohrozený: Oklamal mal isto sa podivovať, ako toto rýchlo pochopil Gottwald a ako vehementne - viac ako on s národnými socialistami - dosledne presadzoval transfer.

Jedným z hlavných bodov Benešových moskovských rokovaní v decembri 1943 bol práve transfer; z neho vychádzal, k nemu sa vracal a on zabral aj najviadejší argumentov - bola to červená niť, tiahnucsa sa celým jeho jednaním. Za podporu v tajto hlavnej veci, v ktorej ho ešte vonkoncom nepodporovali západné mocnosti, sľúbil Sovietom čo najužšiu vzácnosť ČSR s východnou veľmocou. Podľa moskovských rokovaní mal byť nemecký majetok základom všeobecného znárodnenia a socializácie ČSR, štruktúrálnej sociálnej premeny ČSR. Beneš prisľúbil viesť a vyhrať boj aj s českou buržoaziou, ak by kládla odpor. Hoci mu Rusi nedovolili trestať Slovákov tak ako chcel a odmietli tu účesť, v prípade ča. Nemcov mohol očakávať plnú podporu. Za ruskú pomoc násilného vytrhnutia Nemcov v ČSR dr. E. Beneš v decembri 1943 v Mskve sľúbil to, čo malo pre suverenitu a slobodný vývoj štátu osudový význam. Jozef Stalin ako geniálny stratég ruského impéria vytušil, k čomu sa mu tým český národ /s historicky ruskému impériu/ na stáročia zaväzuje; najviac bez rizika, pretože transfer sa konal nie na ruský, ale český účet. Stalin sa toho pevne chopil a v Postupimi najdoslednejšie a najrúsnejšie presadil transfery stredoeurópejských Nemcov, ak mal k tomu aj úzenné zisky. Musel vyvinúť značný nátlak na nových predstaviteľov Anglicka a USA., lebo živelná "divoká" fáza odsunu z Československa vyvolala najmä v Anglicku hĺbkovú pohoršenia, stala sa predmetom parlamentných debát a interpretácií, tiež kritizovala jej barbarské metódy, ľudské uskutočnenie transferu sa stalo aj podmienukou rokovania o poľiшке Československu.

Historická zodpovednosť Beneša - vo vnútornospolitických reláciách - za vysídlenie Nemcov je v tom, že transferu dal v jeho počiatočnej fáze podnet k nevidanej brutalite, a to výjavou "vylikvidovať Nemcov" vo svojej prvej verejnej reči v Prahe. "Vylikvidovať" znamenalo nedvojzmyselne civilizácie vytrhnúť. Nová, v histórii Čechov nevidaná vec si vyískadala aj sémentický novotvar.

Keď sa Beneš čoskoro presvedčil, ako jeho výzvu pochopili mocenské orgány a široké vrstvy ľudu k "excesom, nevhodným zeme Nessarykoveš" /jeho formulácia/, musel sa proti nim "veľmi rozhodne

postaviť a verejne ich niekoľkokrát kategoricky odsúdiť a pranie-
rovať /napr. vo svojej reči na Mälníku 14. X. 1945/. Jeho vystú-
penie však na brutálnej praxi venkoncom nič zmenilo, hoci tvrdí
opak! Persecúcia čs. Nemcov pokračovala aj naďalej, a to aj
v rokoch 1946 a 1947.

V

Avšak najväčší politický kapitál vo vnútroštátnej politike
z transferu nevyťažili národní socialisti - ale komunisti. Keď po
počistočnom zaváhani /po Benešovej iniciatíve v Kremli/ zistili,
aký akútne politický fenomén pre český národ transfer predsta-
vuje, plne sa ho chopili, prakticky rýchlo prekonávali počistočné
zaskočenie národnými socialistami a im vlastnou vervou začali trans-
fer uskutočňovať. Ich tlač najdôraznejšie, najvytrvalejšie a naj-
dlhšie hájila princíp totálneho transferu a jeho úplného uskutoč-
nenia. Nimi riadené Revolučné gardy, pohotovostné pluky armády,
milície a závodné výbory sa vo vzťahu k čs. Nemcom chovali najbru-
tálnejšie. Hoci ich internacionálna povinnosť, ktorou sa vždy tak
vehementne oháňali, zaväzovala chovať sa zhovievavo k nemeckým anti-
fašistom a k nemeckým proletárom, uznávať prednostné zásluhy čs.
Nemcov pri založení, budovaní a existencii komunistického hnutia
v ČSR, zahodili túto sústavu internacionalizmu a nepoznali viac
nemeckých združení, proletárov a robotníkov; skoby pre KSČ neme-
ckí antifasisti, bývalí sociálni demokrati a komunisti neexistova-
li. Túto svoju taktiku vo vzťahu k nemeckým proletárskym vrstvám
podriadili svojej strategickej linii - dobytia politickej moci,
avšak im každý prostriedok bol nezbytný. Boj o moc zahŕňovali
heslom získať /dobyť/ väčšinu národa. A sám voľca strany Klement
Gottwald, aby nepoškodil tento hlevný sújeh strany, vymazal zo
svojho slovníka na verejných vystúpeniach a prejavoch až do roku
1947 "nemecký antifasista"; použil ho iba ojedinele a váhavo na
priene uzavretých partajných fórach, vždy však zo zákazom publiko-
vania. /Až po mnohých rokoch, keď boj o moc bol rozhodnutý, publi-
kovali tieto prejavy./ Pre KSČ a Kl. Gottwalda platil princíp "ko-
lektívnej viny" čs. Nemcov bezozbytku.

A bol to aj rozhodujúci podiel komunistov, ktorí vyhlásili
nielen požiadavku úplného odsunu, ale aj zničenia všetkého, čo Nem-
cov ako národ pripomína. Preexpanovaná, umelo vyvolávaná nenávisť

proti všetkému nemeckému - a to z najvyšších miest - zachádzala nielen ku grotesknosti /písanie Nemeck a Nemecko s malým "n"/, ale k totálnemu laženiu proti nemeckej kultúre vobec. Bol to komunistický minister školstva a osvety univ. prof. Zdeněk Nejedlý, ktorý s okamžitou platnosťou zrušil všetky nemecké školy - od najnižších po vysoké - v Československu, nesterajúc sa, kde sa tieto deti budú učiť celé roky do ukončenia transferu /do roku 1947/. Z jeho ministerstva padala nenávisť aj na Goetha a Schillera, Kanta a Hegela a hoci bol vzdelaním muzikolog, odrazu "moji Pražané" zakázali hrať "svojho" Mozarta, lebo zistili v ňom Nemca a ešte rok po oslobodení ho komunistické ministerstvo, vedené muzikologom Nejedlým zakazovalo hrať, spolu s Beethovenom.

Kapitoly dejín vzťahu k čs. Nemcom, svojim bývalým súdruhom v čase transferu patria k najhanobnejším v celej histórii strany. KSČ úplne prepadla nacionálnemu šovinizmu a vzdala sa posledných zvyškov internacionalizmu a humanizmu. /Preto tiež komunistickí historici túto súvislosť čelikrátne obchádzajú./ Najpočetnejšia časť transferu - proletárske vrstvy - nedočkali sa zastania z tej strany, v ktorej princípe malo byť ochránenie utlačovaných. Naopak, táto strana sa stala ich najväčším utlačiteľom.

VI

Ale transfer čs. Nemcov sa všeobecne uznával za nevyhnutný a spravodlivý v celej československej spoločnosti. Nevyskytol sa jediný verejný hlas, jediný významnejší intelektuál či politik nevystúpil proti princípu transferu na základe kolektívnej viny všetkých čs. Nemcov. /Domnievame sa, že ďalšie podrobnejšie štúdium ukáže diferencovaný postup v tejto otázke; publikované dokumenty však k tomu zatiaľ nedávajú podklad./

Hoci v čase procesov proti cirkevným hodnostárom a rádom v rokoch 1950-1952 komunisti vytýkali rímskokatolíckej hierarchii, že odsudzovala transfer, chránila čs. Nemcov a "rezervovala" im fary, bola to iba ďalšia zámienka k diskreditácii cirkve. Súčasne s transferom začal sa útok aj na ňu, takže bola v ťažkej situácii: majetok nemeckých cirkví a rádových spoločností sa stal predmetom statkov komunistického ministra poľnohospodárstva J. Furiša a konfiškácie, hoci iba nedávno fašistické moc proti nemeckému cirkevnému majetku a rádom postupovala úplne rovnako /rozohnanie rádov, uväz-

nenie a internovanie ich predstavených/. Rímskokatolícka cirkev sa tak od začiatku dostala do ofenzívy a zmohla sa iba na obhajovanie cirkevného majetku ako takého, hrdiac, že nejde o nemecký, ale cirkevný majetok, dočasne spravovaný Nemcami. Ich odstránenia sa vlastnícke pomery majetku nemenia. Takto v záujme záchrany cirkevného majetku ako celku dostala sa cirkev do bludného kruhu, ktorý sa ukázal byť neprekročiteľný.

Arcibiskup dr. J. Beran, ktorý mal za sebou skúsenosť nacistického koncentráku, akcentoval slavanské princípy cirkve. Čs. vláda ho spočiatku predstavovala ako svojho "koňa" a vkladala doňho veľkú nádej v urovnaní zlých pomerov štátu s Vatikánom; imponovalo jej Beranovo slovanstvo a jeho tolerancia. Beran tak prehliadol zmysel zásadnej otázky transferu v počiatku, čo sa prejavilo aj v jeho vzťahu k nemeckému litoměřickému sídelnému biskupovi Wernerovi, ktorého donútili k abdikácii a sám Beran prevzal po ňom ordinariát jeho diecéze. Arcibiskup Beran nebol kardinál Mindszenty, ktorý ostro a verejne odsúdil vysídľovanie Nemcov z Maďarska a jeho zásluhou tiež prestalo násilné vysťahovanie juhoslovenských Maďarov na práce do českých zemí, keď už chýbali nemecké pracovné sily.

Odsudzujúce výroky proti transferu v rímskokatolíckej cirkvi vznikli až neskôr, keď vláda proti nej začala presadzovať násilné metódy riešenia sporov /konfiškáciu majetku, zoštátnenie škôl a iné/. Cirkev sa zo všetkých zložiek v ČSR najskôr presvedčila, čo znamená a aké môže mať dôsledky ustupovanie najzákladnejším ľudským právam, ustupovanie násiliu; až keď to sama poznala na svojom osude.

Okrem poukazovania ekonómov na to, aké nedejstné hospodárske straty vzniknú pre ČSR transferom jediným svetlým bodom vo vtedajšej českej histórii bol redakčný kruh Obzorov, týždenníku, vydávaného výkonným výborom Čs. strany ľudskej. Obzory na konci leta 1945 a v jeseni 1945 celkom otvorene, najmä v listoch čitateľov, začali systematicky odhalovať brutalitu "divokého" odsunu, "gestapizmu", ktoré sa uplatňovali proti Nemcom v zberných táboroch, ale aj vôbec v ČSR. Hoci sa tu neozval otvorený hlas priamo proti zásade transferu, redakčný kruh Obzorov a jeho spolupracovníkov ako jediný sa zjavne objektívne postavil proti transferu v jeho praktických dôsledkoch. Napokon z tejto iniciatívy vznikli aj akcie niektorých politikov v Čs. strane ľudskej /okolo ministra

zdravotníctva Procházku/, ktoré zasiahli proti brutálne uskutočňovanému transferu /komisia k prieskumu zberných táborov/.

Tento jediný výrazný hlas proti vysídleniu čs. Nemcov však bol exemplárne utlčený. Komunisti a s nimi politicky spriaznení sociálni demokrati /najmä Fierlingrovo krídlo/ sa na čele s ministrom inforácií Václavom Kopeckým vrhli na odporcov metód transferu a nepredstavitelným fanatizmom, usilujúc o likvidáciu Obzorov; napokon Obzory v záujme svojej holej existencie museli problém transferu stiahnuť, pozdejšie iba marginálne poukazujúc na trvajúce násilensť /aj v rokoch 1946-1947/ s odkazom, že o tom už dávno písali.

Na prerušenie kritiku Obzorov nadviazal Feroutkov Dnešek, ktorý najmä v Marešových reportážach odhaľoval ekonomické a morálne hroziace dôsledky transferu.

K vysídleniu čs. Nemcov nemali všetky zložky spoločnosti rovnaký vzťah a nemohli ani niesť rovnakú mieru zodpovednosti. Komunistická interpretácia tomuto tvrdeniu odporuje, snažiac sa urobiť transfer nedielnou súčasťou myslenia a praxe celého národa a teda aj celonárodnej zodpovednosti. Hľadať princíp "kolektívnej viny" Čechoslovákov za "vylikvidovanie" trojmiliónovej nemeckej menšiny z Československa by bolo práve takým nezmyslom, ako úplatňovať tento princíp na konanie čs. Nemcov. Pred ďalším bádaním sa otvára celý rad problémov, komu a ako vyhovoval transfer a kto sa ako na ňom podieľal.

VII

Ak transfer znamenal katastrofu pre tri milióny čs. Nemcov v čase ich násilného vysídlenia a prvých rokov v novej vlasti, dokiaľ tam nezapustili pevne korene, zostáva katastrofálny pre československú spoločnosť v jej povojnovom vývoji a v budúcnosti Československa.

Vidáme to v tomto:

1. Československo ako malý stredoeurópsky štát žijúci medzi dvoma veľmocami Ruskom a Nemeckom zakladal v minulosti svoju stabilitu na vyrovnanom vzťahu k oboj mocnostiam, vychádzajúc z logického pochopenia svojej geografickej a historickej skutočnosti. Je otázkou životnej nutnosti a zachovania, aby malé štáty našli

svoj modus vivendi so svojimi silnými susedmi, najmä ak ich zvierali medzi sebou. Pre ČSR je to o to závažnejšie, že ako samostatný štát vznikla vo chvíli, keď obe susediace veľmoci boli dočasne vyradené zo svojej zahraničnej veľmocenskej politiky a plne boli zaujaté riešením vlastných vnútorných problémov; v Rusku revolúciou a občianskou vojnou, v Nemecku riešením dôsledkov porážky. Preto nemali dostatok možností účinne zasiahnuť do stredoeurópskeho priestoru, kde vzniklo mocenské vákuum. Garantmi Československa sa stali mocnosti, nesusediace s ČSR, ale značne vzdialené /čo, ako sa historicky ukazuje, je pre Československo "historickým" šťastím/.

Akonáhle však susediace mocnosti oživia, stredoeurópsky priestor si začali "podávať": roku 1939 Nemci, od rokov 1944-1945 Rusi, čo bol aj koniec československej nezávislosti, samostatnosti a istej suverenity; vytvárala sa nová "samostatnosť" v rámci ochrany tej ktorej mocnosti: najprv nemeckej, potom ruskej. Táto triviálna skutočnosť, zvýraznená v ľudovom slogane "9. máj je výmena okupantov", akoby sa stratila z nášho zorného poľa. /Z tohto hľadiska je pochybné tvrdiť, že vývoj čsl. ľudovej demokracie závisel na schopnosti či neschopnosti vnútropolitických síl; nový patrón ČSR by si skôr či neskôr, pokojne či zbreniami vynútil svoju, gottwaldovskú alternatívu, čo žiadna chytrosť politikov občianskych strán nemohla zmeniť. Február 1948 bol logickým završením 9. mája 1945, práve tak ako celkom logicky bola riešená otázka čs. reformy roku 1968./ O stredoeurópsky priestor, v ktorom žijú Česi a Slováci, sa bude zápasiť dotiaľ, kým obe mocnosti budú existovať, či už budú víťazné alebo porazené, silné alebo oslabené. Teda ak Česi a Slováci naďalej budú chcieť byť len okupovaní, budú sa trpieť "prevažovať" z jednej strany na druhú; avšak ak nebudú chcieť byť len okupovaní a zvolili by si predsa len akúsi reálnu alternatívu slobody a samostatnosti v rámci susedstva oboch mocností, nemôžu si vo svojich dejinách, vo svojom živote a v činnosti vytvoriť precedens, ktorý im niektorá z mocností predloží ako ne-splaciteľný účet. V zmysle rovnováhy si musia uchovávať čistý štít k oboj susedom, mať v pohotovosti obe alternatívy spolupráce s oboma veľmocami, riadiac sa ich vzostupom či poklesom. Transferom však možnosť dvoch alternatív bola zničená v prospech jedinej, preferovanej dejinne. Najmä pre Čechov západná nemecká alternatíva spolupráce, súžitia, garancie bola transferom zničená, zatiaľ čo jej nosnosť, potenciálnu silu a variabilitu prevzala alternatíva

východná, ruská.

2. Spôsob uskutočňovania transferu so všetkou brutalitou mal pre povojnový československý vývoj osudový význam, ktorý je dosiaľ obecné bagatelizovaný. Za transferu došlo k nevídanému narušeniu hodnôt, hodnototvorných systémov a civilizačných väzieb. Táto strata hodnôt vychádzala z neúcty a nerešpektovania právľudskej osobnosti, jej dôstojnosti a zvrchovanosti, v chápaní človeka ako človeka. K československým Nemcom si mohol po máji 1945 dovoliť každý čo chcel: nebolo mu v tom bránené, bolo to dokonca schvaľované a podporované štátnou mocou. A ak sa takto čsl. obyvateľstvo učilo chovať k cudzím, kde malo záruku, že spáchané násilie sa neobráti aj proti nemu? História iba o pár rokov pozdšie dala odpoveď na túto otázku viac ako názorne: národ, čo sa dopustí surovosti voči inému národu, sám je jeďom tohozločinu otrávený a v ďalšom svojom konaní už jeďná tak, ako jeďná ako nemocný a nie silný, suverénny a dôstojný národ. Násilie, obrátené voči inému národu - v hoďine víťazstva a čase mieru - obráti sa v konečných dôsledkoch proti nemu samotnému.

Bola to však aj zrada ideálov humanitných a národných, tých zásad, ktoré tomuto národu pomáhali existovať. Národ akoby zabudol na zmysel svojho poslania. "Čím jame se udrželi nad voďou pries tolikere protivienstvi? Čím jiným, než věrností ideálům, vznešeným myšlenkám svobody lidské a národní, pravdy, spravedlnosti pro všechny, víry, lidskosti? ... byli jame v průběhu svých dějin takřka vždy na straně práva proti zvěli, svobody proti totalismu, velkých ideálů proti krátkodechým heslům - šli jame obvykle s těmi, kdož usilovali o osvobození člověka z pout bídy mravní a hmotné ... Za své místo ve světě jako svéprávný, svobodný a kulturní národ věďčíme těto věrnosti, a ničemu jinému ... Buď zůstaneme jako národ a jako stát věrni těmto ideálům a doťvdíme své právo na svobodný život, nebo se jim zpronevěříme a ztratíme nárok na to, zvat se kulturním národem, a ztratíme také svůj samostatný stát ... státy se udržují těmi ideály, z nichž vznikly. Náš stát byl vybudován na zásadách humanitní demokracie a jako takový vydobyl si svého místa na světě a jenom jako takový má nárok na svéprávný život v rodině svobodných národů. Chceme-li se zpronevěřit ideálům humanity, svobody a demokracie ..., pak ... jame skoncovali se svou národní tradicí a odkazem svých dějin a začínáme zcela novou éru nazcela jiných cestách, jež vedou ke zcela jiným cílům než jaké jame dosud pokládali za metu svého usilování národního

a štátného." Toto varovanie Obzorov v máji 1946 už nebolo ani výstrahou, skôr epilógom za celou jednou dejinnou etapou národa a priam vešteckou viziou etapy novej.

Pri "konečnom riešení nemeckej otázky" v Československu, teda pri vysídlení čs. Nemcov sa v tejto zemi zahniezdilo dovtedy nevidané násilie, ktoré bolo masovo osvojované a uskutočňované českými a slovenskými ľuďmi. Bolo jej toľko, že sa na ňu verejne poukazovalo: "... v centru Prahy je dům, v němž bezpečnostní orgány republiky vyslýchají lidi politicky podezřelé. Je bezpečně zjištěno, že mnozí z vyslýchanych jsou tam týráni způsobem, který si nijak nezačá s metodami gestapa .. říkáme jasně a otevřeně, že republika Masarykova a Benešova nebude se brzo smět hlásit k těmto jménům, dovolí-li aby se gestapismus šířil v zemi dokonce z moci úřední!" /Obzory, 1946./ Fašistické metódy prežívali tak vo svojej pôvodnej podobe, uskutočňované však ľuďmi inej národnosti.

Dôsledky pre spoločnosť boli desivé. To, čomu sa vyšetrovatelia a ergéisti naučili v nemeckých zberných táboroch po vojne, akoby to po roku 1948 našli už hotové a dotvorené v jáchymovských, ruzyňských či ilavských mučiarniach. Z praxe permanentného násillia sa upevňovala komunistická moc. Ľudia mali ešte čerstvý, nevytratený pocit z prvej okupácie a tak sa celkom logicky začali báť nového pána, ktorý dupal, kričal, cejchoval a bil! A z celkom ľudského hľadiska, civilizačného oportunistu, tento plod totality, odovzdávali mu svoje hlasy, aby mali pokoj, a priviedli ho k víťazstvu.

3. Násilné vysídlenie čs. Nemcov vnieslo do československej spoločnosti nielen zničenie pocitu k ľudským, národným a štátnym hodnotám, ale vytvorila sa tu aj devastácia pocitu aj k akýmkoľvek materiálnym hodnotám. Všetok majetok Nemcov bol jediným dekrétom prezidenta ČSR konfiškovaný. Majetok, získavaný generáciami, vydobytý rodmí bol odňatý jedinou listinou, jediným podpisom. Nič podobné nová historia nepozná - okrem bolševického vzoru - aby v 15miliónovom štáte sa narez odňal nemovitý a movitý majetok celej pätine obyvateľstva, a ak sa scvrkol - okrem malej časti antifašistov - do 30kilového uzlíčka. Čs. štát sa tak dostal do úlohy lupiča, ktorý šmahom vzal majetok chudobným i bohatým len preto, že sa previnili národnosťou. A potom tento majetok veľkoryso rozdával. Dal tak možnosť malým i veľkým zlodějom tak kolosálne kradnúť, ako to dejiny nepoznali.

Celé vlakové súpravy nábytku, skla, porcelánu, bicyklov, obrazov, starožitností, látok, poľnohospodárskeho náčinia a strojov, fabrických zariadení a všetkého, čo sa dalo previesť, prúdili nielen do českého vnútrozemia, ale do celej republiky, na východné Slovensko. Sem prúdili aj vlaky so škrydliami, tehľami, stavebným drevom, oknami a dvermi zo systematicky rozoberaných nemeckých dedín, ktoré ešte "trestajúce" čs. delostrelectvo nestáčilo cvične zničiť. A to, čo zostalo, Fond národnej obnovy /aký honosný názov!/ v rámci centralizácie priemyslu úmyselne roztrieskal: tak zanikli tisíce prusiarní, mačkární, píl, keramických dielní, vyhní, drobných podnikov a fabrík.

Ta bolo pre ľudskú slabosť príliš nákazlivé. Kto prišiel do pohraničia a videl tú úmyselnú devastáciu, dostal nepochybne chuť k ničeniu, lúpeniu a kraďnutiu. "Zlatokopectvo" dosiahlo takého rozmachu, že sa stalo terčom kritiky dokonca komunistov. Nevadilo nikomu, že prezidentský dekrét označil všetok nemecký majetok za československý národný majetok. Bol to vždy "nemecký majetok" a v pohraničí bolo dovolené všetko; ako sa nakladalo s Nemcami ako s ľuďmi, tak sa nakladalo aj s ich majetkom, zvieractvom, symbolmi tradície.

4. Dôsledkom transferu bolo zničenie obrovských hmotných hodnôt na území československého štátu. Zničené boli celé exportné odvetvia ľahkého priemyslu, ktoré mali svoje hlavné sídlo v priemyslovom severočeskom pohraničí /sklo, porcelán, keramika, bižutéria, textil a iné/. Tisíce hektárov poľnohospodárskej pôdy spustli; zabrala ich buď armáda, alebo sa o ne nik nestaral.

Ekonomické straty, ktoré sebou transfer prinášal, kalkulovali vo výpočtoch ekonómov: predvídali, že nebudú pracovné sily /dodnes s biedou pokrývané Poliakmi a Slovákmi/ v exportnom priemysle, v lesnom priemysle a poľnohospodárstve. Vypočítali, k akým obrovským stratám dôjde pre celé čsl. hospodárstvo. Avšak ani najsmelší ekonóm si nedovolil uprednostniť ekonomický stimul pred politickým. Unizóno napokon vyzneli všetky ekonomické expertízy: riešame vec dejín, epochálnu vec národa a budúcich generácií, žiadne hľadisko nesmie prekryť tento fakt!

A tak zmizli z povrchu zemskeho stovky dedín a mestečiek, polia zarástli býlím a drevinami a lúky zhorkli. Nad mnohými rozpadávajúcimi sa tovarňami trčia mŕtvé komíny. Aj napriek vládnym ekonomickým injekciám pohraničie ekonomicky spustlo. Návštevník Československa, ktorý na hraniciach Bavorska a Rakúska opúšťa civilí-

zovnan krajinu, prichádza do iného civilizačného pásma, do inej civilizácie, akoby zostalej Ázie. Tam, ktorú generácie Ľ. Nemcov po storočia kultivovali, bola vrhnutá - bez laskavých rúk - za desaťročia do bezradnejšej devastácie. Čo získal národ z majetku troch miliónov Nemcov? Na túto otázku sotva možno odpovedať pozitívne. Stratil nielen morálne, ale aj materiálne.

VIII

Krovné vysídlenie Ľ. Nemcov znamenalo porušenie základných ľudských práv: právo na domov, právo na vieru. Ak sa dnes my vehementne hlásime k ľudským právam a bojujeme za ich dodržiavanie, právo na domov a vieru musíme považovať za prvotný postulát nielen v súčasnom chápaní, ale aj v historickom zmysle. Veríme tým advokátom nacistickým a fašistickým vrabom, ktorí potupili meno veľkého nemeckého národa pred dejinami. Dopadol na nich trest a bude dopadať súd dejín. Ale takisto nemôžeme zatvárať oči nad faktom, že v našej nedávnej minulosti v našej zemi došlo k zločinu, ktorý sa nám v mnohých forách stále dosiaľ a komplikuje našu budúcnosť, sier našich potomkov.

Vysídlenie Ľ. Nemcov nie je iba nemecká tragédia, ale je to aj tragédia naša. S ňou a jej následkami sa musíme vyperiadať predovšetkým sami v sebe a pre seba. Čo je nemecké - v zlom i dobrom - nechávame Nemcom. Našu vinu musíme a plnou zodpovednosťou riešiť my, ak sa nechceme dočkať opakujúcich sa dejstiev tejto tragédie.

Milan H ů b l : Glossy k vysídlení čs. Němců

Glossy k vysídlení čs. Němců vznikly tak, že autor spojil do jednoho souvislého textu původní postupně vzniklé Glossy k Danubiovým тезисům o vysídlení čs. Němců /5. 2./, Dodatečné glossy k Danubiovým тезисům /7. 3./ a Třetí glossy k vysídlení čs. Němců /25. 3. 1979/. Autor přitom jednotlivé glossy ze všech tří částí nově seřadil chronologicky a tematicky, aby tvořily stručný přehledný výklad problému odsunu Němců z Československa.

Praga duben 1979

Pseudonym Danubius napsal teze o vysídlení československých Němců /Svědectví č. 57/1978, str. 103-122/, v kterých jako slovenský historik vyslovuje morální odsudek českého národa za transfer sudetských Němců, když mlčky přechází osud tzv. karpatských Němců na Slovensku. Myšlenkově tak navazuje na dopis redakci Svědectví č. 54, kde stejný pseudonym se ještě křestelštěji obořil na Čechy a končil závěrem, co jste si, vy Čechi odsunem nadrobili, po tom nám, Slovákům, až vás stihne německá pomsta, nic není. Byla asi chyba, že tento primitivní pohled na dějiny česko-německých vztahů zůstal bez odpovědi, takže se nyní rozrostl dokonce do tezí.

Historie česko-německých vztahů v 19. a 20. století je příliš vážné, rozsáhlé i složité téma na to, aby je bylo možno obhájet a posoudit v poměrně stručných тезисích nebo antitezích. Historici na takových tematech pracují léta, než si dovoří předložit výsledky veřejnosti nejen odborné, ale i širší. Tím spíše, že jde o téma náročné nejen na odbornou skříň, ale navíc pro svou expozitivnost i na politický jevnost. Protože Danubiov text nemá ráz vědecké práce, ale politického pamfletu, rozhodl jsem se napsat k jeho тезисům glossy, abych názorně předvedl, jak jeho selektivní přístup k faktům a apriorismus důdků se spronevřuje vědecké metodologii. Problémy historie řeší historici badatelskou prací a na otázky dějinami kladené odpovídají svým dílem. Dělal to i čsl. historiografie v 20. letech, kdy přistupovala k problému vysídlení čs. Němců nanejvýš seriózně a zodpovědně a namáhala-li korunovat své zkoumání veřejnými díly, nebylo to jejím přičiněním. Veškerá moci přispět aspoň jednou veřejněnou monografií o historických příči-

nách česko-německého rozchozu, nezbyvá než reagovat na publicistické podněty zcela publicisticky.

T. U. Mesáryk se dovolával K. H. Borovského na důkaz toho, jak "politika a filosofie dace souvisí" /Karel Havlíček, Praha 1820, str. 503/. Ještě užší je nepochybně souvislost mezi politikou a historiografií, zejména u dějin nejnovějších. Spor mezi historiky o hodnocení keltského období našich dějin, okolností a důsledků jejich odchodu z této země je tématem čistě akademickým ve srovnání s analogickým tématem týkajícím se odchodu čs. Němců. Tam nelze úplně oddělit spory ryze profesní povahy, týkající se metodologie, jejího apriorismu, selektivnosti v práci s fakty od souvislostí společenských, na výsost politických a mezinárodně politických. Zvláště, když Danubius sám sesypal historické s aktuálně politickým do jednoho kornoutu svých tézí!

Glosa osobní

Danubius se v textu dovolává mého vystoupení v brněnské diskusi v roce 1968 /ná sřejmě na myslí tzv. triolog v literárním časopise Host do domu č. 5/. Byl jsem redakcí přizván k této diskusi sřejmě proto, že jsem se jako jeden z českých historiků novodobých dějin věnoval také vztahům k ostatním národům a národnostem v republice, zejména Slovákům a Němcům. V disertační práci z roku 1958 jsem se ve dvou podkapitolách zabýval příčinami i důsledky odsunu Němců ze závěrem, že to bylo tvrdé, ale nutné opatření. V triologu Hosta do domu nastolil tema odsunu spisovatel Jan Procházka, a to čistě z morálního hlediska. Jako historik jsem mu v mnohém oponoval poukazem na historické souvislosti a okolnosti. Diskuse trvala čtyři hodiny a zážitek o ní vydaný v Hostu do domu č. 5, 1968 zachycoval jen její hrubou kostru. Zveřejněný text uvádí můj výrok, že "odsun byl psychologicky vysvětlitelný" nebo že "to řešení nebylo optimální", chybí tam však závěr, kdy jsem odpovídal na otázku, zda se v dané historické situaci po šestileté okupaci tak, jak proběhla, dalo najít jiné optimální řešení - podle mého soudu nikoliv. Jako historik jsem nepovažoval ani v roce 1968 a nepovažuji ani nyní z profesního hlediska za správné mistrovat historii, radit zpětně jejím hlavním aktérům, co měli a neměli dělat, už vzhledem k tomu, že co se v historii stalo, nemůže se odejít, a navíc není ani v českém ani v polském zájmu, aby se to

s odsunem odsedlo. Přirozeně, že jsem se s Procházkou shodoval v kritice excesů, zejména v prvních měsících, kdy docházelo k divokým odsunům, ale i tam jsem uváděl na pravou míru některá jeho tvrzení. Šlo zejména o divoký odsun z Brna koncem května 1945, když jsem ho upozornil, že to bylo Slovo národa /tehdejší brněnské mutace Svobodného slova/, které inspirovalo demonstraci před brněnskou novou radnicí, kde demonstranti požadovali pod pohrůškou generální stávky okamžitý hromadný odsun Němců z Brna, a pod tímto tlakem veřejnosti daly vládní orgány souhlas k odsunu 10 000 osob do Rakouska. /Zápis 75. schůze vlády, 1. 6. 1945./ Když na podzim vláda znovu projednávala už po Postupimské dohodě další postup při odsunu, vytýkal Gottwald národně socialistické straně a zejména jejímu tisku rozněcování národních vášní. Na to odpovídal ministr Šipka, že souhlasí s výtkou, že některé články v tisku jeho strany měly ráz šovinistický. /Zápis 77. schůze vlády, 12. 10. 1945./ To lze nakonec vyčíst i z torzevitého závěru triologu.

Danubius se mně tedy naprávem dovolává na podporu svých velmi zjednodušených tezí nedbajících historických okolností a souvislostí, v nichž výhlenka transferu vznikla a uskutečnila se. /Udivuje mne to tím více, když mu nemůže být utajeno, jaký krajně odmítavý postoj jsem zaujal k úvahám, aby takové teze byly vydány jako dokument nebo diskusní materiál CH 77./

Olova o nostalgické vlně

Shodou okolností přede mnou ležely vedle sebe Danubiovy teze a texty diskuse západoněmeckých historiků o knize západoněmeckého historika prof. Helmutha Hildea z Erlangenu "Die Geschichte der Deutschen". Hildeovy "Dějiny Němců" jsou psány antichronologickou metodou, začínají konferencí tří velmocí v Jaltě /1945/ a na ni navazujícím poválečným vývojem Německa, teprve poté se vracejí ke II. světové válce, uchopení moci nacisty v roce 1933 a račím způsobem kráčejí pozpátku až k počátku německých dějin. Prof. Bernhard Jäckel velmi zásadně odmítá tuto metodu jako nevědeckou a zcestnou, protože porušením dějinného řádu přetvárá řetěz příčinných souvislostí. Na mnoha faktech dokazuje, jak vytržení událostí z jejich vlastního dějinného kontextu vede k falešným závěrům. Jestli Hilde dále odkazuje na Hitlerův program /25 bodů NSDAP z 24. 2. 1920/ dokázat, že Hitler a nacisté byli vlastně pro mír a ucelova-

lí jen o nápravu křivé versailleské mírové smlouvy, Jäckel dokazuje na faktech, že nacistům a jejich hezlem "Volk ohne Raum" šlo po celou dobu o dobytí nových území a porotění národů tento prostor obývajících. Odkazuje nejen na příslušné pasáže Hitlerovy knihy "Mein Kampf", ale zejména na celou praktickou politiku směřující k ovládnutí prostorů ležících za hranicemi území obývaného Němci. Totéž pokud jde o důsledky nacistické politiky při "Endlösung" židovské otázky a odmítá Diwaldovu snahu negatelizovat důsledky nacistické politiky vůči okupovaným evropským národům. Zarazí nápadná shoda v Diwaldově přístupu a metodologii a Danubiovými tezemi, vždyť i Danubius vykládá Knichov jen jako důsledek rozpadu versailleské soustavy a ne jako součást expanzivní Hitlerovy politiky, jež pak pokračovala ucvácením zabývaných území republiky, přepaden Polska, Dánska, Norska, Holandska, Belgie, Francie, Lucemburska, Jugoslávie, Švecka, Sovětského svazu.

Dosud šedný čsl. autor nezašel tak daleko ve výkladu této problematiky až na Olgu Berenyiovu v románu "Pražský tanec mrtvých", kdy autorka v předmluvě napsala, že svým románem postavila z papíru pomník, pomník pro stotisíce Němců a šest set Čechů, které zavraždil "krutý hlas pražského rozhlasu" /Olga Berenyi: Prager Totentanz. Ein Roman aus den Tagen der Prager Revolution, Knichov 1958, str. 9/. To byla ovšem autorka za protektorátu tak exponovaná, že po válce považovala za nejlepší odejít ze země. Ale proč se na této nostalgické vině chce věst československý historik, přece jen udiví. Až po takový lapsus, jako když výrok "Dobrý Němec - mrtvý Němec" upře lordu Vansittartovi a připiše Churchillovi. U Diwalda by to nepřekvapilo!

Glosa metodologická

Historik je povinen klást si ve své profesi dvě základní otázky: Wie es eigentlich gewesen a potom Warum es eigentlich gewesen. Není-li a to dostát nárokům na první otázku, jak to vlastně bylo, bude nutně defektní i jeho odpověď na druhou otázku, proč to vlastně bylo. V obojím je Danubiova odpověď mylná. Když přistupoval ke zpracování tématu, neměl dostatečnou znalost ze studia pramenů, protože se dříve zabýval jiným regionem, a proto i jeho znalost literatury naší i německé je jen velmi kusá. Navíc mu chybí korektiv autopsie současníků, který by ho uchránil před některými krajně zjednodušenými soudy. Občas se namítá, že publicisté nespoutaní

profesionálními zábrannami mohou provokovat k nekonvenčním vyhlášením a závěrům. Provokovat mohou, ale pochybuji, že k hlubšímu pro-
myšlení problémů. Spíše evadují ke zjednodušení a mytologizujícím
výkladům. Takový přístup k tematice spíše zatašňuje problémy, místo
aby nasedal k racionálnímu uvažování. Nejasnost dvou evadů pek i
k bezhlavému jednání. Je to tendence, která se projeví i v době
Fraňského jara - Danubius je jakýmsi jejím opožděným výhonkem. Pří-
značná je, jak tato tendence dostala svůj díl kritiky při 10. vý-
ročí roku 1968. Právě z těch kruhů záp. Evropy, jejichž autority
se nejvíce dovolává. Týdeník SPD Vorwärts je bez ohledu na spole-
čenské konvence nazývá plným jménem politickým sloužnictví a pro-
vazovací, kteří jednají nazývá, nerespektovali zájmy své země a
zasahovali vojenskému zákroku. V tomtož článku Vorwärts podrobuje
kritice aporadické hlasy těch, kdo se v roce 1968 dovolávali neu-
trality. Nazývá to politickou utopií. V podobném duchu se vyslovil
k 10. výročí srpna 1968 i předseda SPD a socialistické internacio-
nály Willi Brandt, který vytýká soudobému hnutí na obranu lidských
práv, že v jeho řadách existuje tendence nedbat skutečnosti, pomě-
ru sil a celkové konstelace ve světové politice. Umím si předsta-
vit, co řekne na takové Danubiovy teze, které nabourávají jeho tzv.
Ostpolitik, a tváří se tak, jako kdyby otázka odzbrojení Mnichova ne-
byla vyřešena mezivládní dohodou československo-západoněmeckou, a
to nejen v otázce neměnnosti hranic, ale i v otázce státního občan-
ství bývalých československých Němců.

Glosa historická

Danubius tvrdí, že vývoj v posledních několika letech republi-
ky /1933-1938/ byl jen momentální historickou anomálií nespojuje-
jící se s myšlenkou historické kontinuity československých Němců a že
přijmout opačnou tezi mohou jen dvorní historici. Je to tvrzení
velmi apodiktické bez jediného skutečného důkazu. I když se místo
na celých 5-7 století soustředíme jen na vývoj česko-německých
vztahů od r. 1848 až 49, nemůžeme noci přijmout idealizující pohled
Danubiův. Přeměna Rakouska ve federativní stát byla maximální po-
žadavkem české politiky ve státoprávní oblasti až do roku 1914.
A nepodařilo-li se dosáhnout tohoto cíle za 65 let, nezpůsobil to
jenom konzervatismus stárnoucího vládaře, ale rovněž odpor převlád-
né části právě českých Němců. Inečtní západoněmecké historiografie

je v té věci mnohem analytičtější, když soudí, že čeští Němci svým valkoněmeckým a ještě více všenněmeckým postojem byli hrobaři Rakouska a předchůdci nacismu. /Karl J. Newman Zerstörung und Selbstzerstörung der Demokratie, Europa 1918-1938, 1965, str. 83./ Fokuš Danubius tvrdí opak, nerespektuje skutečnost, že Deutsche Arbeiterpartei, později Deutsche Nationalsozialistische Arbeiter Partei vznikla v německé části českého severu, odkud se přenesla i do Vídně, kde se s její ideologií a politickou praxí seznámil adj. Hitler - rodem Rakušan, který ji přenesl do Bavorska, a teprve odtud do ostatní říše. Nacismus se nezrodil v Prusku, ale v Sudelech. Vypjatý nacionální a šovinistická ideologie zpravidla vzniká na hraních, kde se stýkají a také potýkají sousedící národy. Všenněmci z Čech bojovali již v 19. letech minulého století pod heslem "reze německy, všenněmecky, nerozděleně" a v roce 1901 vyslovili tezi "německý lid v Čechách nechť rozhodne, zda chce být poslovanštěn nebo podle svého poslání chce germanizovat". Tomuto postoji všenněmců odpovídal na druhé straně postoj českého básníka Viktora Dyky, který v roce 1909 prohlášoval, že oba národy jsou nuceny svou situací usilovat o zdoření druhého. A ve verších to vyjádřil takto:

"Vím, v mezích dneška nelze věčně žít,
svůj chránit kout,
Vím, šel nás je Čechy počestiti
anebo zahynout."

/Bedřich Loewenstein, Středověk XX. století, 1970, str. 142./ Netvrdím tím, že všenněmecký šovinismus George von Schönerera či K. H. Wolfa byl jediným postojem Němců v české otázce. Stejně jako si nemyslí, že vypjatý nacionalismus Dyky a jeho druhů vyjadřoval mínění celé české politiky své doby. Naopak, jak čeští, tak němečtí sociální demokraté odmítali takový krajní přístup k vzájemným vztahům, stejně jako odmítali liberálové a demokraté včetně T. G. Masaryka a K. Beneše představu o takovém řešení. To, že se nakonec Dykova vize naplnila, nelze pochopit bez přihlédnutí k dalšímu vývoji za první světové války při vzniku republiky v letech 1918-1919, stejně jako v letech 1933-1938 nebo 1939-1945.

Gloss o loajalitě

Danubius tvrdí, že až na první měsíce republiky hleděli česko-

slovenští Němci cestu k loajalitě. Zase zjednodušuje. Vznik republiky v roce 1918 byl provázen pokusem českých, moravských a slezských Němců o okamžité odtržení od nově založeného československého státu. Poslanci všech německých stran v zemích koruny české vyhlašují již 29.-30. října 1918 v severních a západních Čechách tzv. Deutscheböhmen, na severní Moravě a moravském Slezsku Sudetenland, v jižních Čechách Deutschsüdböhmen a na jižní Moravě Deutschsüdmähren. Včetně sociálních demokratů odmítli zůstat součástí nové republiky a chtěli se jako jedna z provincií "Deutsch-österreich" připojit k Německu. Činili si přitom navíc ještě nárok na Brno, Olomouc a Jihlavu, které měly být jako územní enklávy vyčleněny z Československé republiky /tzv. Einschlussgebiete/. Oblast tehdejší Moravské Ostravy měla být spravována jako kondominium Rakouska, Československa a Polska. Jak by v této podobě byl nově vznikající československý stát schopný života, ukáže byl jen letmý pohled na mapu. Tento postoj zaujímaly všechny německé strany v republice, bohužel včetně sociální demokracie, až do uzavření mírových smluv. Teprve potom až v roce 1920 došlo k jejich rozdělení na aktivistické a negativistické ve vztahu k republice. Je pravda, že aktivistické strany se postavily na půdu existující republiky a usilovaly v jejím rámci o uplatňování svých sociálních, demokratických a národních zájmů. Jejich vůdčí silou byla německá sociální demokracie v Československu. Existoval však také velmi militantní negativistický proud odvozující se od Vše-němců, v němž postupně převahy nabývali sudetoněmeckí nacisté /Koloman Gajen: Nacionalismus a české a německé strany v Československu v meziválečném období /1918-39/, Příspěvky k dějinám KČ Č. 2, 1967, str. 190-200./ Je nesporné, že byla řada problémů v oblasti sociální, ekonomické a národnostní, které měla první republika ve vztahu ke své německé menšině řešit, avšak v prvních letech nemohla pro nezáměr, ba přímo odpor samotných Němců. Doba do roku 1933 byla příliš krátká na to, aby se tento problém mohl plně vyřešit. Příznačné je, že autor, který dovede omluvit to, že Rakousko nebylo s to vyřešit českou otázku za 100 let, by chtěl na Češích, aby ji vyřešili v deseti letech. Po roce 1933 už vůbec nešlo o řešení německé otázky jako problému národnostní menšiny v Československu, ale stávala se nástrojem valmocenské hry nacistického Německa k rozbití republiky a jejímu pohlcení pozdější velkoněmeckou říší.

Glossa okupační

Danubius ve svém apriorismu obtchází mnohé souvislosti, jež vytvořila skupace a válka. V důsledku mnichovského diktátu v roce 1938 byla stanovena demarkační čára takovým způsobem, že od republiky odtrhovala nejen území obývaná většinou Němci, ale i území převážně česká jako Chodsko, Zábřežsko, Břeclavsko, Opavsko, jen proto, aby české území bylo co nejvíce roztrháno a rozkouskováno se strategickým cílem podřídít to, co nacisté nazývali "Resttschechei", zcela říší. Hranice šla několik kilometrů od Plzně, Brna a ostravská předměstí byla přímo obsazena. I letný pohled na mapu tzv. protektorátu Čechy a Morava ukazuje, že v hranicích, vnučených Československu Mnichovem, nebyla republika schopna vlastního života a musela se v krátké době stát kořistí okupanta. Ozývá-li se dnes požadavek bezpečných hranic pro ten či onen národ či stát, je nutno říci, že Mnichov takových hranic Československo zbavil a sám sobě již nastolil problém, co udělat, aby se hranice republiky bezpečnými staly. Příznačné je přiznání W. Jakseho ve Směrnících pro zahraniční politiku sudetoněmecké sociální demokracie ze října 1939: "Nezapíráme, že mnichovskými hranicemi byl mnohdy porušen národnostní princip a že uvnitř těchto hranic by obnovený stát Čechů a Slováků nebyl schopen života. Jako součást sudetoněmeckého národa musíme však především zastávat zájmy tohoto národa." /E. Beneš, Paměti, Praha 1948, str. 486-487./

Jakschův politický antipod Karl Hermann Frank přiznal po válce, že včlenění ryze českých území jako okolí Domažlic, Planě a Turnova Hitler žádným způsobem nedostal prohlášením, že nechce v říši žádné Čechy "obsazením zbylé ČSR své prohlášení snesvětil a nedodržel" /Zpověď K. H. Franks, Praha 1946, str. 48-50/. "... Hitler rozbořil Československou republiku a zasáhl do staleté geopolitické jednoty a celistvosti historických zemí Čech a Moravy. Zbytek Československa nebyl již schopen života jako suverénní stát bez opory nebo spojení s nějakou vlnocí. Prvnímu kroku roztržení první Československé republiky musel přirozeně následovati druhý politický krok" /o. d., str. 181/. Sudetoněmecký nacistický i sociálně demokratický politický předák shodně uznávají, že v hranicích určených mnichovskou delimitační linií přestalo být zbylé české území schopno vlastního svábytného života a Frank označuje za přirozený druhý krok jeho obsazení a přeměnu v německý protektorát. Zřejmě uvažoval v duchu zásad geopolitiky, které učávají

směr politice a jejímu pohybu. Danubius velmi zlehka, téměř idyllicky líčí důsledky Mnichova a okupace, jakoby nanejvýš šlo o vyhnání "výše 100 000 Čechů" z pohraničí. Nevím, kde došel k tomuto číslu, když dokonce i sudetoněmecké statistiky uvádějí na území připojeném k Říši tzv. Aowanderungsverlust 308 255 osob porovnáním výsledků sčítání lidu v roce 1930 a 1939, což je ještě neúplné, protože nezahrnuje přírůstek českého obyvatelstva na tomto území v letech 1930 a 1938. /Alfred Bohmann, Das Sudetendeutschtum in Zahlen, Mnichov 1959, str. 138./ Danubius zaujímá bagatelizační přístup k důsledkům německé okupace pohraničí a potom i zbývajících území tzv. protektorátu, jak se to projevuje v mnoha směrech. Především si vůbec neklade otázku, co se stalo s českým obyvatelstvem, které i po záboru zůstalo na okupovaném území. Sudetoněmecká statistika uvádí, že zde po mnichovském diktátu zůstalo 319 000 Čechů, z nichž 193 000 přijalo říšskoněmecké občanství při zachování české národnosti a 119 000 toto občanství nepřijalo, i když mu za to hrozilo vystěhování. Danubius se slůvkem nezmiňuje o režimu, jemuž byli tito Češi vystaveni. Zato K. H. Frank o tom vypověděl: "Do všech měst a důležitých úřadů přišli říšští správní úředníci, většina šéfů úřadů byli říšští úředníci. Většina českých škol byla zavřena a české děti poslány do škol německých. Veškeré české nápisy odstraněny, ochrana menšin pro české obyvatelstvo nebylo." /Zpověď K. H. Franka, str. 48./ Dále vypověděl, že přes všechny české noviny, svazy, spolky a organizace byly rozpuštěny, jejich jmění připadlo k dobru Říši nebo obdobným spolkům německým, české knihovny byly zavřeny. Majetek Čechů, kteří se přistěhovali v letech 1918-1938, legionářů a politicky podezřelých byl v mnohých případech policejně zabaven. "Česká menšina v Sudetech měla být tímto opatřeními pokud možno rychle germanizována", tak vysvětluje Frank smysl těchto opatření /c. d., str. 171/.

Ve stejné době mělo 261 524 Němců v tzv. protektorátě 4 vysoké školy, desítky škol středních, 36 měšťanských a 130 škol obecných. V té době byly již všechny české ^{vysoké} školy zavřeny, nejdříve na 3 roky, pak do konce války. V roce 1942 byl v protektorátě rozhodnutím okupačních úřadů snížen počet studentů v českých gymnáziích na polovinu a výuka byla postupně převáděna do němčiny, takže nakonec se jen čeština měla učit česky. Nemá tedy pravdu Danubius, když říká, že germanizaci tohoto území okupanti jenom chtěli či plánovali, ale je nutno říci, že ji cílevědomě po celou dobu okupace prováděli, jak o tom svědčí i vystěhování českého obyvatelstva

ze Sedlčenska, Vyškovska a usídlování dalšího německého obyvatelstva na území protektorátu. Podle vlastní šudetoněmecké statistiky se během války nově usídlo na území protektorátu na 400 000 Němců z "Altreichu" /A. Bohmann, c. d., str. 194/. Pro tyto nově přistěhované Němce z říše se zabýraly byty zabavované občanům židovského původu nebo rodinám vězňů a tito nově příchozí Němci obsazovali klíčová místa ve správním aparátě státním i hospodářském. Tato statistika přitom nezahrnuje údaje o počtu policejních a vojenských jednotek okupantů. Danubius tyto skutečnosti zcela bezostyšně obchází řečmi o kamuflážních frázích, ačkoliv je dostatek důkazů o tom, že postupující germanizace českého obyvatelstva v tzv. šudetech, tak v protektorátě měla jasný cíl úplně germanizace celého území po vítězné válce. Češi na rozdíl od jiných slovanských národů byli vzadu ke své civilizační úrovni a kvalifikaci považováni ze dvou třetin za schopné poněmčení a byli by se museli buď asimilovat nebo vystěhovat.

Danubius zřejmě nezažil na vlastní kůži okupační režim v českých zemích, když neví, že "plánované a koordinované omezení potravin" měli Češi od 1. září 1939, kdy po vypuknutí války byl zaveden přidělový systém. Na kmenové listy domácností se vydávaly odstupňované přiděly podle označení - D pro Němce nejvyšší, T pro Čechy snížené, J pro Židy nejnižší. Češi dostávali celou válku nižší přiděly než Němci, přestože českým zemědělcům okupační předpisy stanovily výrazně vyšší dávky než německým sedlákům. Nebylo v tom tedy nic nespravedlivého, když bezprostředně po válce byly české přiděly zvýšeny, židovské zrušeny a když při nedostatku potravin dostávali Němci po jeden dva roky nižší přiděly než Češi, zvláště když spojenci nedovolovali, aby přiděly z UNRRY byly oříznány Němcem. Manuálně pracující Němci, především dělníci, přitom dostávali zvýšené přiděly pro těžce a velmi těžce pracující stejně jako Češi.

Danubius zřejmě málo ví o důsledcích okupačního režimu v kultuře. Po celou dobu války bylo zakázáno vydávat, prodávat i půjčovat literaturu anglickou, polskou a židovskou. Po řadu let také americkou a francouzskou, jugoslávskou a ruskou. Tyto zákazy se vztahovaly i na celou další tvorbu, zejména na hudbu a film. Naopak okupační úřady prosazovaly povinné přednostní vydávání německé literatury, hraní německých filmů a her, německé hudby v rozhlase, v divadlech i na koncertech. Nacistická propaganda po celou dobu mluvila o evropském a světovém poslání německé kultury

a umění. Vše mělo zdůvodnit, že velký německý národ smí kráčet přes existenci jiných národů, které se nemohou ubránit. To vše včetně nacistických armád a Wehrmachtsberichtů podmalovávala jako zvuková kulisa hudba Beethovena nebo Wagnerova. Nelze se proto divit, že po skončení okupace chtěli Češi číst, slyšet a vidět něco jiného než to, co museli poslouchat po šest let. Ostatně abstinence trvala krátkou dobu, mnohem kratší než její preference.

Glosa o germanizaci

V roce 1968 se konalo v Mnichově společné československo-německé kolokvium historiků o vzájemných vztazích, kde referovali i západoněmečtí historici. Jörg K. Hoensch o cílech, metodách a plánech Hitlerovy československé politiky, přičemž vysloveně prohlásil, že "po uchopení moci již neexistovaly předpoklady pro skutečné vyrovnání" a končí závěrem, že "Hitler přechodně prosazovanou zastírací koncepci nahradil původní koncepcí násilné revize a nakonec expanzí" /Odboj a revoluce, roč. VI 1968, č. 3, str. 49-82/. Další západoněmecký historik Detlef Brandes referoval o základních rysech německé protektorátní politiky. V počátcích protektorátu formuloval cíle nacistické politiky první říšský protektor svob. pán von Neurath po porážce Francie jako "naprosté včlenění do velkoněmecké říše = zaplnění prostoru německými lidmi". K. H. Frank tento cíl vyjádřil jako "úplnou germanizaci prostoru i lidí", přičemž tohoto cíle mělo být dosaženo "systematicky prováděnou politickou neutralizací a odpolitizováním ... dosáhnout nejdříve politické /duchovní/ a potom i národním asimilace českého národa, tak dojdeme k prvnímu přenárodnění". Detlef Brandes si všímá sociální a národnostní politiky vůči Čechům a přináší mnohé důkazy o germanizační praxi v hospodářství /Škodovka, Zbrojovka, Poldina huť, Vítkovické železárny ad./, o soustavné germanizaci správních úřadů /4000 Němců v německých úřadech protektorátu a 7000 Němců v původně českých úřadech, takže již 22. srpna 1941 mohl protektor Neurath prohlásit: "Čím silnější je německý vliv uvnitř protektorátní správy a čím více německých úředníků vstupuje do jejích služeb teď, kdy protektorátní úřady už neplní jen všeobecné úkoly i pro německé obyvatelstvo, nýbrž také úkoly v říšském měřítku, tím více ztrácí národnostní označování protektorátních zařízení názvem "české zařízení" smysl a oprávnění." Ve škol-

ství Brandes uvádí, jak počet českých středních škol poklesl ze 159 na 118 a počet studentů poté, co pro Čechy v protektorátě byl zaveden numerus clausus, klesl z 84 788 studentů v r. 1940 na rok o 12 000 a dokonce války o 50 000, přičemž i u těch zbývajících byli studenti vyšších tříd nahnáni do oddílů Luftschutzu a Technische Nothilfe k odklizení trosek po bombardování apod. Ve stejné době počet německých obecných škol se v protektorátě zvýšil ze 130 na 333.

"Přenárodnovací" politika třídila Čechy na schopné znovuponěmčení /wiedereindeutschungsfähiger - wdf/ a neschopné znovuponěmčení /nichtwiedereindeutschungsfähiger - Nwdf/.

Součástí germanizačních opatření byly rovněž tzv. zdravotní prohlídky v roce 1941, kdy se zjišťovaly rasové předpoklady pro poněmčení u českého žactva a v roce 1942 začaly být mládeži vydávány místo občanských legitimací tzv. Kennkarten, kdy byla rovněž prováděna tzv. národnostní inventura o rasové způsobilosti. Také pracovní povinnost pro celé ročníky české mládeže v říši a tzv. Kutatorium pro výchovu mládeže mělo vychovávat vybranou část české mládeže v říšském uvědomění a, jak napsal Heydrich Bomannovi, přispět k "poněmčení rasově cenných Čechů" /Odboj a revoluce, roč. VI, 1968, č. 3, str. 22-48/. O tom, jaký byl postoj českého obyvatelstva k okupantům a jejich politice, existuje obsáhlá dokumentace, zejména hlášení úřadoven gestapa, přičemž je příznačné, jak se tyto nálady projevovaly i v době největších německých válečných úspěchů. Tak po pádu Francie, tedy v době, kdy moc Německa byla na vrcholu, hlásí starosta obce Poniklá: "Zdejší Češi, jakož i Češi v přilehlém protektorátním území, dávají svým názorům vyraz částečně veřejně, částečně od ucha k uchu, že sám Napoleon, který ovládl půlsvěta, byl svržen. Ten samý osud stihne v brzké době Vůdce a Velkoněmeckou říši. Stromy, tím míní Češi Vůdce, Nerostou do nebe." /Josef Kmoníček: Příspěvek k dějinám Vrchlabska v letech 1938-41. Odboj a revoluce č. 1, 1968, str. 165./ Nejvýmluvněji o postoji Čechů mluví fakt, že za celou dobu druhé světové války nebyla vytvořena jediná vojenská jednotka, kterou by bylo možné poslat na frontu proti spojencům a to ani do Stalingradské bitvy. Je to úplně unikátní zjev v celé okupované Evropě. Tzv. Vládní vojsko protektorátu - složené z dělesloužících - bylo z části posláno ke strážním službám do severní Itálie, kde se brzy rozložilo a mnozí přímo přeběhli k italským partyzánům.

Slovní hříčka "pro tentokrát" vyjadřovala nejvýstižněji po-

stoj Čechů k okupaci i říši.

Slova o poválečných "výšinech"

Benubius vytýká Čechům poválečné přehazy a výstřelky vůči německému obyvatelstvu. Vzhledem k tomu, že sám prožil válku za jiných podmínek, těžko se dovede vypolet do situace, kdy se provalil šest let strádající hněv z utrpení, ponižování a příkoří, jež muselo české obyvatelstvo snášet zejména v dobách stanného práva /na podzim 1939, 1941 a zejména po heydrichiádě v roce 1942/. Jako student gymnasia jsem v roce 1941 zažil, jak můj spolužák strhl nacistickou vlajku a pošťlapal ji, byl zadržen a zbit skupinou brněnské Hitler-Jugend, předán gestapu a už se mezi nás živý nevrátil. Na shromaždění všech studentů a profesorů musel pak ředitel gymnasia předstírat všítrahu německých úředů, že bude-li se něco podobného opakovat, škola bude zavřena, studenti čáni na nucené práce a profesori do koncentračního tábora. Nelze se divit, že po válce se na tomto gymnasiu nenašel nikdo, kdo by byl proti osudu Němců.

Upalování lidí na kandelábrech, jež Benubius vytýká Čechům by vypádało jinak, kdyby rozebral aspoň jeden konkrétní případ. Čití svědci uvádějí, že jakých okolností k tomu došlo např. na náměstí republiky v Praze 5. května, když byla skupina esesáků vedena do zajetí a jednomu z esesáků, který upadl, vypadly z kapsy plně hrsti ulezených dětských uší. V atmosféře pováleckého města, kdy Praha prošla dny hrůzy z řádění SS, vybijejícího si vztah na civilním obyvatelstvu včetně žen a dětí hnaných v boji před tanky, nemohla taková událost končit jinak než lynčem. Byl to výbuch jisté hrozného, ale pochopitelného lidového hněvu. Uvádějí-li toto na vysvětlenou, neznámé to, že bych učinil svůj kritický postoj k mnohému z toho, co se v prvních týdnech stalo, zejména při "divokých odsunech" a co jsem vyjádřil v triologu k osle do domu v roce 1966.

První poválečné týdny nelze pochopit bez přihlídnutí k tomu, co předcházelo. Území Čech a Moravy bylo ve válečných letech zaplaveno statisíci novými přístěhovalci z říše, kteří přicházeli jednak jako úředníci okupační správy, podléhali sam bylo avakováno značné množství obyvatel z vybombardovaných oblastí říše, po území pohraničí i tzv. protektorátu bylo umístěno mnoho tábo-

ro německé mládeže /tzv. Kinderlandverschickungslager - KLV/, od podzimu se přes toto území valila statistická vlna německých uprchlíků ze Slezska i východního Pruska, přechali tu desetitisíce karpatských Němců ze Slovenska, nikdo je dnes již nespočítá a ze jen odhadovat, zde tedy přešel 1 nebo 2 milióny takových uprchlíků. Ještě po válce byla na Karlovarsku na statisíce takových uprchlíků. Kromě na území tzv. Sudet bylo v pracovních táborech soustředěno z 1. dubnu 1944 celkem 232 tisíce zahraničních dělníků, mezi nimi 64 tisíce Čechů, 46 tisíc Rusů, 41 tisíce Poláků a další ze všech evropských národů /viz Tábory utrpení a smrti, Praha 1969, str. 216/, celé na 70 tisíc válečných zajatců /tamtéž, str. 227-233/ ze všech spojeneckých armád, a v koncentračních táborech další desetitisíce /jen v Terézíně bylo osvobozeno 17-20 tisíc Vězňů/. Ke konci války bylo přes území Čech a Moravy evakuováno v pochodech smrti desetitisíce vězňů z koncentračních táborů vyklíčených před postupem východní fronty. Na zákopové práce byla nasazena v lednu 1945 63 tisíce mladých Čechů. Přes území takto přeplynulé se převálila fronta, kdy na obou stranách byly v pohybu statistické masy vojáků. Během pěti dnů proběhla operace sovětské vojsko zajala 650 400 německých vojáků a důstojníků, kteří byli postupně z území republiky odesunováni do zajateckých táborů v SSSR. /Osvobození Československa sovětskou armádou sv. II, Praha 1965, str. 303./ A po válce se do země vracely statisíce Čechů a totálně nasazení v říši, tiště územím procházely statisíce zajatců ze zajetí, desítky tisíců propuštěných z nacistických věznic a koncentračních táborů. O něco později prošly tiště územím desetitisíce polských Židů, kteří po návratu z koncentračních táborů měli rozvrácené domovy a z obavy před pogromy opouštěli zemi, stejně jako tisíce Židů ze Slovenska.

Kromě v prvních poválečných měsících vyvíjely v pohraničí číveraní a parýznáckou činnost různé, někdy i značně početné skupiny nacistických vukodlaků /Schwarzf/, které byly pro takovou činnost instručovány a cvičeny ke konci války. Celkem bylo takových výcvikových středisek na území pohraničí 13 a bylo nasazeno 114 větších a malých sabotážních /založení požáru, vyhození trati, poškození mostů, telefonního a telegrafního vedení/ a 84 ozbrojených přepadů. Reprožívalo tedy Československo po válce téžnou idylu a anoch z násilností, které se staly, nelze ani přičíst českému obyvatelstvu. Proč, kdo začal bouřit, ten jí také sklídil!

Olova o transferu

Historii přesunu obyvatelstva ve střední Evropě patří jak příchod 120 tisíc německých kolonistů usídlovaných od Bismarckových dob do roku 1916 na Poznaňsku a v zesp. Prusku ve snaze o germanizaci této oblasti, stejně tak jako odchod asi 200 000 Němců v letech 1918-1919 z území obnovovaného polského státu a poté, co další optovali pro říši, došel celkový počet Němců, kteří přesídlili z Polska do Německa v letech 1918-1933 asi 400 000. /Jobst Gumpert: Polen-Deutschland, München 1966, str. 34, 154./

Danubius vysvětluje složité historické jevy paklícem demonizací a personifikací a to je metodologie stejně novádecká nyní jako v 30. letech. Ostatně čtenář má dobrou možnost porovnat tuto dvojitou metodologii, přečte-li si na příslušných stránkách vědeckou recenzi, kterou ke stejnému problému napsal český historik Jan Čern o knize J. v. Brügel: Tschechen und Deutsche. Jak nuancování váží fakta, bere v úvahu složitost situace vnitřní i mezinárodní, protichůdnost jevů kontinuity a diskontinuity ve vztazích česko-německých vztazích z minule i současnosti. Tejně tak by čtenář ocenil nuancovanost historické studie Adolfa Murala, které se zabývá dějinami občanského odboje v tzv. protektorátu a sleduje mj. vyhlásku transferu od momentu vyhození v roce 1939 do hradčanské a dokumentuje, jak výrazně ovlivňovala vývoj názorů v zahraniční odboji. Stejně tak by bylo možné a očkem na stránky časopisů německých antifasistů v Anglii Einheit dokazovat, jak se v tomto prostředí vyvíjely názory na danou otázku - to Danubius nezejména. Lásadu odsunu stanovila z hlediska mezinárodního práva postupimská konference "velké trojky" pro německé obyvatelstvo z Polska, jakož novou hranici určila na Odře a Rize, dále z Československa a Maďarska. Z Československa mělo být odnuto 2,5 milionu Němců, do amerického okupačního pásma 1,75 milionu, do sovětského pásma 750 000, zatímco do sovětského a anglického pásma šel hlavně proné Němců odsunutých z oblastí polských. Danubius se chová ne jako historik, ale jako uherský kortěš v předválečné kampani, když na jedné straně tvrdí, že prý "musí nejnepochybněji přijímat do své zóny vysídlených čs. Němců" / . 111/. Podle výsledků sčítání lidu v sovětské zóně k 29. říjnu 1946 byla tam již tehdy 3 500 000 přesídlenec, z toho 440 000 z Československa - tedy o téměř 100 000 více, než stanovila kvóta dohodnutá v Postupimi. /A. Rohmann, c. d., str. 263/. Pámitky proti "divokým odsunům" vysle-

vovaly sovětské orgány samozřejmě stejně jako americké. Na žádost Američanů měli projit všichni odsunovaní před transferem do tábora karantény, a tomu účelu byli soustřeďováni do sběrných táborů a při odsunu měli povoleno na 1 osobu 1000 Kč a zavezala do váhy 75 kg. Na žádost Američanů bylo zřízeno 75 takových sběrných táborů v Čechách, 25 na Moravě, 3 na Slovensku. Antifašisté neprocházeli sběrnými tábory a měli právo na odvoz nemovitostí. Hlavní vlna odsunu proběhla v roce 1945 do konce října. Po skončení této vlny zůstalo v Československu 23 000 aktivních antifašistů, 32 000 odborníků, 12 000 horníků a 10 000 ostatních, tj. především ze smíšených rodin, kde jeden z manželů byl Čech. Přitom se vynětí z odsunu samozřejmě týkalo automaticky celé rodiny - to jest celkem 124 000 osob. /L. Bořmann, Němci v pohraničí, protokol pléna ÚV KSČ 27.-28. 11. 1946./ A úplně nesmyslné je tvrzení, že odsun postihl i původní české obyvatelstvo. Kdo měl uvedenou českou národnost ne policejní přihlášce a na kmenovém listě /Tscheche/, nemohl být vůbec do odsunu zařazen. Pokud v pohraničí část Čechů přijala po úniku ríšské občanství a nadále uváděla národnost českou, bylo jí automaticky priznáno šs. občanství. Ve smíšených rodinách, pokud jeden z manželů se hlásil k české národnosti, si již jako protektorátní nebo říšský občan, byla jeho rodina automaticky vyřazena z nuceného odsunu. Děti ze smíšených rodin v pohraničí musely, stejně jako ostatní, chodit do německých škol, takže je nesmyslné Danubiusovo tvrzení, že takové děti neuměly německy. Právě naopak, než tvrdí Danubius, mohlo dojít k zařazení smíšené rodiny do odsunu jen výjimečně a na vlastní žádost tehdy, když v rodině převažovala inklinace k německým příbuzným, a pak je nesmysl mluvit o tom, že děti nemluvíly německy. Novin kam se takové kalendářové historky autor chočil, když sám sám o sobě je krajně dramatické a to, co se stalo, zasluhuje vážné zamyšlení a posouzení bez ochotnického trháni opony.

Gloss o antifašistech

Historik, než vysloví soud, má jít "ad fontes". S jakým přesvědčením šel Danubius, když tvrdí, že prý Gottwald vymazal ze svého slovníku slovo "německý antifašista" a pokud ho ojedinelé použil, tak se sázkou publikování: "nad sístilo nahlednout do sborníku Deset let, kde se v projevu z 7. července 1945 málo dočíst "naše

strana se bude stavět na ochranu německých antifašistů, kteří spolu s námi proti Hitlerovi bojovali a spolu s námi trpěli" /str. 305/ a porovnat s četnými polemikami, jaké tento postoj vyvolával zejména v národně socialistickém tisku. Když spojenecká komise v Píjnu 1945 vydala komuniké, ve kterém se nařizuje všem Němcům, kteří se nalézají mimo hranice Německa, toto území opustit, komentovalo to Svobodné slovo 7. 10. 1945 v článku "Odsun Němců součastí kapitulace" tak, že "toto rozhodnutí nejen provádí postupimské rozhodnutí, ale dokonce je předstihuje, toto rozhodnutí mluví jednoznačně o všech Němcích bez rozdílu. Spojenci nedělají žádných rozdíků mezi nacisty a tzv. antifašisty, jimiž se začíná nebezpečně hemžit naše pohraničí. Jak vidět, dalo stanovisko spojenců za pravdu našemu názoru, že musíme vystěhovat Němce všechny na rozdíl proti těm, kteří tento přirozený požadavek nazývají lacinou demagogií." Spor o odsun antifašistů se táhl po celou dobu. Proti odsunu antifašistů se stavěla rovněž sociální demokracie. Přední funkcionář předúnorové sociální demokracie B. N. Foustka napsal článek "Čs. sociální demokracie a Němci a Maďaři" /Právo lidu 2. 6. 1945/ s odvoláním na ustanovení Košického vládního programu o potvrzení, resp. vrácení státního občanství antinacistům a antifašistům. Vyslovil současně zahanbení nad tím, jak úřady druhé republiky po Mnichově vydávaly antifašisty, kteří se po Mnichově utkali do vnitra republiky, přímo do rukou nacistických katků. Tehdejší ministr vnitra dr. Černý svým nečestným jednáním uvalil na celý národ břímě morálního dluhu, "který musí být nyní splacen pozůstalým těch, které on tehdy za věrnost Republice vydal na smrt".

Přes tato stanoviska se prosazoval jiný postoj. Svaz brannosti vydal za předsednictví slovenského státního tajemníka MNO gen. Ferjenčíka usnesení žádající, aby byli vystěhováni co nejdříve všichni Němci, tedy i antifašisté z území naší republiky /KP 17. 4. 1946/. A krátce nato referovalo Svobodné slovo o schůzi Svazu osvobozených politických vězňů v Lucerně, kde došlo ke sporu mezi těmi, kdo stáli na stanovisku, že požadavek odsunu německých antifašistů odporuje Košickému vládnímu programu, a těmi, kdo tvrdili, že žádnému Němci nemůže stačit k pobytu potvrzení o tom, že byl nacisty zavřen, protože každý Němec ať byl od nacistů zavřen či nikoli "za první republiky nebyl ničím jiným než germanizátorem naší země a sloupem německosti u nás a zůstal by jím i v budoucnosti". /Svobodné slovo 24. 4. 1946./

Nakonec spor skončil kompromisem, antifašisté dostali na vy-

branou, zda chtějí zůstat či odejít, někteří zůstali, mnozí z vlastní vůle odešli. Z německých komunistů zůstali Karl Kreibich, F. C. Weiskopf, E. H. Kisch, ale také H. Köhler, mjr. Schramm. Nemyslíme, že kdyby zůstalo v republice více antifašistů, že by politický vývoj probíhal jinak než probíhal, protože i oni se v dalších letech museli rozhodnout mezi tím, být kladivem nebo kováččinou. A kladivo na čarodějnice se našlo i mezi nimi!

Glosa o odsunu z Prahy

Spory, které vznikly kolem odsunu Němců z Prahy v předvolební atmosféře roku 1946, řečnou o postojích a náladách více, než dlouhé teoretické rozklady. Převážná část pražských Němců, pokud na konci války neodešli či přesněji řečeno neutekli, zůstala ve svých bytech a nenosila ani žádné označení jako v jiných městech, zejména v pohraničí /bílý pásek nebo bílý obělník s černým N/. 9. dubna 1946 bylo Národní shromáždění svědkem naléhavé interpelace, kterou ministru vnitra Václavu Noskovi adresovali poslanci národně socialistické strany F. Zemínová, M. Pátková, M. Horáková, dr. Hřebík, Fr. Klátil, J. Firt, dr. Krajina, F. Přeučil, V. Tichota, A. Čížek a druhové. Interpelace tlumočila pobouření obyvatelstva nad tím, kolik zůstalo v Praze Němců žádajících o přiznání občanství. "České obyvatelstvo hlavního města očekávalo, že ministerstvo vnitra dá pražské Němce do sběrných táborů a že tyto válečné ztváře zařadí také do nejbližších odsunů z republiky. Bohužel se tak nestalo ... Protože pobouření obyvatelstva roste, mohlo by dojít snadno k velkým demonstracím ..." A interpelace končila imperativním spelem "Jste ochoten, pane ministře vnitra naříditi vyklizení Němců z Prahy a předání jich do sběrných táborů k nejrychlejšímu odsunu z republiky?" /svobodné slovo 10. 4. 1946 pod titulkem "Němci z Prahy musí do sběrných táborů"/. V komentáři se připomíná, že jde o interpelaci strany, "která nikdy neorganizovala Němce a neměla na německé straně partners, strana, která nevydávala nikomu antifašistické legitimace, má jistě k tomuto činu plnou mravní legitimaci".

Kolem interpelace se vyvinula nechutná tahalice silně předvolební povahy. Vyplývalo z ní však jasně, že nelze dát do táborů ty Němce, kteří mají zařazeno o čsl. občanství, až do rozhodnutí o jejich žádosti. Šlo jednak o 800 antifašistů, asi 9000 Čechů

provádných za Němce, které automaticky s manželem nabýly říšského občanství, 800 Němec provádných za Čechy, které nesetřvaly s manželem v protektorátním občanství a asi 5500 dalších Němců, kteří po zamítnutí žádosti byli nakonec odsunuti. Příznačné je, že Svobodné slovo kritizovalo ministra vnitra i za to, že nevyřídil návrh soc. dem. viceprimátora dr. Pičmana, aby i Němci v Praze byli povinni nosit bílé pásy. "Němci měli být už dávno z Prahy odsunuti ministerstvem vnitra do sběrných táborů a tam vyčkat, jak bude o jejich občanství rozhodnuto...Možná by v Praze dost bytů." /Svobodné slovo 17. 4. 1946./ A to nebudu rozebírat denunční články o pěti Němcích zaměstnaných v Rudém pravu s plnými jmény a adresami /"Kdo nadržuje Němcům?", Svobodné slovo 24. 5. 1946/. Jedno je však z předvedeného jasné, že míra odpovědnosti ministerstva vnitra k německé otázce, jak o ní mluvilo Svobodné slovo 18. 4. 1946, byla chápána právě opačně, než jak se jí snaží pojímat Danubius.

Glosa o tzv. karpatských Němcích

Postrádal jsem v Danubiových tezích zachycení tzv. problému karpatských Němců ze Slovenska. Slovenský historik jistě o této problematice je informován přesněji, než o českých Němcích. Ještě v r. 1890 tvořili v Bratislavě téměř 60 % obyvatelstva, o zbytek se dělili téměř rovným dílem Maďaři a Slováci. Teprve po roce 1918 měla Bratislava slovenskou většinu. Národnostní ostrávky Němců byly na horní Nitře, v okolí Handlové, Kremnice, na Spiši v Kežmarku a Levoči. Po vytvoření čsl. republiky dostali své vlastní střední školy a byli osvobozeni z maďarizačního tlaku. Dokonce byly zřízeny tzv. opakovací školy, ve kterých se mohli naučit spisovné němčině ti, kdo se to v Uhrách neměli možnost naučit. A přesto se v době ohrožení republiky dali pod vedením Karmasína zneužít a podíleli se na rozbití republiky. Na území slovenského státu jich žilo 130 000, rukovali nejdříve dobrovolně, pak nuceně do SS a podíleli se aktivně na potlačení SNP, před frontou většina z nich ze Slovenska utekla do Rakouska i tzv. Sudet a zbývající byli odsunuti. Při sčítání lidu v roce 1950 bylo na Slovensku 5000 Němců.

Glosa o lužických Srbech

Danubius tvrdí, že na odsun z Československa těžce doplatili lužičtí Srbové, kam prý byla dirigována přemrštěná množství odsunutých. U historika se předpokládá, že své tvrzení doloží důkazy, tedy žádné nepodal proto, že žádné nejsou. Kdyby jednou v životě nahlédl třeba jen do sudetoněmeckého atlasu, kde jsou graficky vyznačeny proudy odsunutých do jednotlivých částí Německa, věděl by, že v sovětské okupační zóně odsun z Československa směřoval do Duryňska, Saska-Anhaltska, Meklenburska a ne do východních částí dnešní NDR. Sudetoněmecká statistika to i přesně specifikuje - Chotěbuz 3,3 %, Zhořelec 3,8 %, Budyšín 19,5 % z celkového počtu tamních přesídlenců - zbytek, tj. převážná část z území polských. I tento zdánlivě dílčí problém charakterizuje, jak seriózně pracoval autor s fakty při svých závěrech /viz A. Bohmann, c. d., str. 205-206/.

Glosa o změně národnostní mapy

Změny národnostní struktury za války a v poválečných letech neprožívalo jen Československo a Polsko, ale téměř všechny země střední a jihovýchodní Evropy. Předválečné Maďarsko mělo podle sčítání lidu v r. 1930 480 000 obyvatel německé národnosti, v současné době je jich desetina tohoto stavu. V Jugoslávii žilo před válkou 505 000 Němců, během války mnozí z nich padli, na konci války uprchlo na 350 000 a v r. 1948 jich zbývalo 55 000. Většina Italů z nově připojeného území Istrie, Zaderu se v letech 1945-1947 z Jugoslávie vystěhovala. Značný byl také přesun obyvatelstva ukrajinské a běloruské národnosti z Polska do SSSR /480 000 Ukrajinců, 38 000 Bělorusů a Litevců/. Z území, která připadla SSSR, se po válce přistěhovalo do Polska 2 137 000 Poláků atd. Tyto značné počty obyvatel, přesídlených z jednoho státu do druhého změnilo do určité míry národnostní mapu střední a jihovýchodní Evropy. K těmto změnám patřilo i přesídlení asi 110 000 Rumunů z jižní Dobružky, odstoupené r. 1940 Bulharsku, do Rumunska a asi 60 000 Bulharů ze severní Dobružky v Rumunsku do Bulharska. Podrobnější přehled těchto migrací lze najít v článku Miriam Moravcové: Změny národnostní struktury států střední a jihovýchodní Evropy ve válce a poválečných letech 1945-48 /Slovanský přehled č. 5, 1969, str. 161-370/.

Glosa k Obzorům

Danubius z celého českého národa výslovně exkulpuje jen redakční kruh Obzorů a jeho spolupracovníky, kteří se prý jako jediná zjevně postavili proti transferu v jeho praktických důsledcích. Co říci na tento názor? "Mnoho lidí, mnoho názorů, toto pravidlo platí zvláště pro nás Čechy. Ale v jednom jsme jistě všichni zajedno. Němců máme totiž nadostati dost. Znamená to, že se jich chceme zbavit za každou cenu a definitivně ... Máme oprávněný důvod nepovažovat ~~xx~~ Němce za lidi ... Považujeme je i nadále se stejnou intenzitou za živél nebezpečný, nepřátelský a mravně narušený. Nechceme mít na svém území Němce a slyšíme-li němčinu, máme rudé kruhy před očima ... Němci musí ven a to co nejrychleji ... Můžeme zabavit tento majetek bez nejmenšího ostychu ... I podle mezinárodního práva máme právo k jejich internaci. Zlobí nás, když se místo okamžitého vystěhování Němců do říše vedou sáhodlouhé debaty, co a jak s nimi. Dovedeme být psy jen na sebe a každého jiného, byť by to byl náš největší nepřítel, přímo hýčkáme." /dr. Helena Koželuhová, První kroky, Atlas, Praha 1945, str. 28-31./ Názor vyslovený dr. Helenou Koželuhovou v brožuře vydané v roce 1945 ukazuje jak Danubiův výklad o tom, že celý odsun způsobil Beneš a Stalin, je krajně nehistorický a zamlčuje skutečné postoje i lidi z okruhu Obzorů v roce 1945. Těžko bychom našli výlevy tak šovinistické v paušálně protiněmeckém duchu u Beneše či Gottwalda. Historik se má držet fakt a nestávat se dvorním historikem kohokoliv, ani Obzorů.

Pro osvěžení paměti jsem si znovu již potřetí přečetl první a druhý ročník Obzorů, tentokrát především z hlediska německé tematiky. Pokud jde o vlastní komentáře redakce k této otázce, nelze z nich vůbec vyvodit odmítavý postoj k odsunu jako takovému. Komentář "Hlasy proti odsunu" /Obzory č. 4, 15. 9. 1945, str. 52/ cituje britské hlasy a komentuje je jako "kus zbytečné útlocitnosti, ale také kus pravdy" a končí "nám jde především o rychlost a spořádanost odsunu". Stejně tak v č. 8/1945 "Naším národním zájmem je, aby velká většina Němců se od nás odstěhovala" /str. 116/. Pokud Danubius odkazuje na dopisy čtenářů /zřejmě především v č. 12 a 16/, obsahují kritiky přehmatů z prvních týdnů, ale nelze z nich vyvodit odmítnutí odsunu jako takového. Jiná věc je, jak tato stanoviska byla interpretována v dobové polemice, zejména v Tvorbě a RP, případně ve vystoupení V. Kopeckého. Poté došlo ke změně v re-

ředáci Obzorů, v polovině ledna zmizela v tiráži jména Helena Koželu-
luhová a Bohdan Chudoba jako členů redakčního okruhu. V Obzorech
vyšla v r. 1946 recenze Vercorsovy knihy Moře mlčí, kde autor se
vyslovuje o vztahu Němců k okupovanému národu: "Šlo jim zřejmě
o to, abychom se odcizili a zošklivili sami sobě, abychom si napli-
li na svou podobu v zrcadle svých dějin, abychom sami znečistili
duchovní zdroje svého života, zkrátka stali se pancharty bez vlast-
ního já, bez minulosti, bez duše a beze cti ... Dějiny nás učí,
že národy musejí odpýkávat spáchané viny ... Není jiné cesty ani
pro Němce a Německo" - podepsán český spisovatel Jan Čep /Obzory
č. 8, 23, 2. 1946, str. 126/.

Historik může říci, že polemika Obzory - Tvorba měla v mno-
hém instrumentální charakter a byla součástí probíhajícího a stup-
ňujícího se mocenského zápasu. A to nejen ze strany Tvorby, vždyť
Obzory nikdy nepodrobily kritice za postoje v německé otázce Svo-
bodné slovo či jiný tisk a publikace národně socialistické strany,
ani když Ivan Herben napsal "Český otec, který nevychovává dítě
v nenávisti vůči německé lži - kultuře a nelidskosti, je nejen
špatný vlastenec, ale také špatný táta." /My a Němci. Ďábel mluví
německy, Praha 1945./

Prioritu v odsouzení odsunu nesporně měl ze známých Čechů ge-
nerál Lev Prachala. Počátkem roku 1946 vydal v Londýně prohlášení,
kde tvrdil, že český a polský národ nejsou odpovědny za deportace
Němců, nýbrž vlády, které nevzešly z vůle národa. Prohlášení otiš-
těné v týdeníku Weekly Review podepsali Lev Prachala, Vl. Ležák-Bo-
rin, Václav Míšek, Karel Locher, Jiří Bertl a Zdeněk Sládeček /RP
7. 2. 1946/. Potud tedy retrospektivně k prioritě v odsouzení od-
sunu.

Glosa o kontinuitě diskusí

Danubius vychází z premisy, že to, co nyní považuje za retar-
dační vývoj v roce 1948 a později, má své kořeny v odsunu Němců.
Svou hypotézu nemůže ničím doložit, aby dokázal, že historický
vývoj Československa by bez toho šel jinými cestami. Vývoj NDR
asi se 4 milióny přesídlenců šel stejným směrem, protože byl dik-
tován stejnými koordináty. Danubius se ve výkladu této otázky mož-
ná nepřímo inspiroval u exilového autora Jana M. Kolára /Otázky
české tradice, Lund 1957/. Vůbec si nad Danubiovým výkladem při-
pomínám minulost těchto sporů o minulost. V lednu 1953 proběhla

tsková diskuse v exilu a vyhranily se dvě fronty. Jedni odsun od-
suzovali /Lisický, Příbyl ed./, jiní hájili /Sychrava, Šmutný ed./.
Stránský a Bernadrd usojali kompromisní stanovisko udržet plat-
nost odsunu a možnosti individuálních návratů. A kolem této prak-
tické otázky se strhla hlavní bitva. Přítomný sudetoněmecký soci-
ální demokrat J. W. Brügel tam vystoupil polemicky proti tezi Lva
Sychravy, že Němci by se měli s odsunem smířit: "Proč by se s tím
smířili, když to počinují jedni práves, jiní neprávem, se hroznou
křivdou, a když mají moc sjednat si nápravu ? II. Přátelství se
může vyvinout vždy jen na dorozumění, nikoliv na diktátu a již
vůbec ne na diktátu těch, kteří nikomu diktovat nemohou." /Jero-
slav Stránský: Odsun Němců z ČSR a hlediska národního i mezináro-
dního, I-II, Londýn 1953, str. 37./ Jistě i J. W. Brügel v průběhu
dalších let poznal, že ani nápadní Německo není tím, kdo by v této
věci mohl Čechům či Českoslovenku cokoli diktovat a jistě se ny-
ní můžeme shodnout na tom, že přátelství se může vyvinout jen na
dorozumění, které respektuje zájmy obou partnerů.

Již diskuse o odsunu, která proběhla v roce 1953 mezi exigran-
ty v Londýně, neskončila jako akademické záležitost jakési morální
očisty, ale docela výrazně politické vyústění jak ze strany těch,
kde nutnost odsunu hájili, tak i ze strany jeho kritiků. Karel Li-
sícký přímo vysvětloval smysl diskuse "... při příští úpravě ev-
ropských věcí, od jaké bychom mohli očekávat svůj návrat domů,
Německo bude v postavení zcela nepodobném svému postavení ve Ver-
sailles v roce 1919 ... musíme tedy být přípečně připraveni i na
to, že uspokojivé pro Německo vyřízení kauzy sudetských Němců ne-
bude pouze podmínkou pro upřímnou kooperaci Německa a budoucí úpra-
vou středoevropských věcí, ale může přímo podmínkovat jeho souhlas
s novou úpravou ..." /Stránský, c. d., str. I/33/. Další debatér
dr. A. Příbyl dokonce prohlášoval: "Prote tentokráte zaplať pán
Bůh za ty spravedlivé územní požadavky ..." /tamtéž, str. 38/II/.
Vilém Bernadrd: "Neodůtklivé odmítavé stanovisko k jakémukoli mož-
nosti revize odsunu není vůbec opodstatněno" /tamtéž, str. 35/I/.
Naproti tomu J. Šmutný: "Až pomine dnešní malomyslná doba a vkras-
te sebevědomí v duších, které prošly mnichovskou porážkou a dnoro-
vou kapitulací, přizná že historie dr. Benešovi sjednocení celé-
ho československého národního území v rukách českého a slovenského
lídu za největší životní zásluhu ." /Tamtéž, str. 56/II./ Tyto spo-
ry o hodnocení odsunu se v emigraci táhly po celé 30. léta. Perout-
ka odsun odmítá. Ripko obhajoval stě. V roce 1960 vydala Saša svo-

bedného Československa Memorandum o československo-německém poměru, kde připomněla historické okolnosti, ze kterých vzešlo toto řešení a k požadavku práva na sebeurčení Němců připomněla, že po zkušenostech roku 1938 to nutně znamená nové rozdělení Československa a zničení republiky se všemi důsledky, které jsou hluboce vtištěny do paměti všech Čechů a Slováků ... z tohoto základního důvodu je naprosto nutné, aby západ na svém souhlasu s odsunem německého menšiny a považoval jím otázku sudetoněmeckou za vyřešenou. Avšak také z důvodů taktických musí každý svět odporovat požadavkům sudetských Němců. Jákýkoliv detupek by byl komunistickou vládou vykládán jako obětování národních zájmů zájmům německým a jako nová hrozba národní existence českého a slovenského lidu a měl by katastrofální důsledek na duchu odporu a odboje proti komunismu v Československu." /České slovo č. 6, červen 1960/.

V zahraničí byly vydány dvě publikace českých autorů věnované výhradně problému odsunu. Benešův spolupracovník Jaromír Šmutný vydal studii "Němci v Československu a jejich odsun z republiky" /Londýn 1956/, v které bezeschytku obhajuje postoj a postup prezidenta Beneše v této otázce. V roce 1964 vydal v exilu Jiří Fiala soc. demokrat Bedomír Luža historickou monografii "Odsun sudetských Němců" /po anglickém vydání později vyšlo rozšířené české vydání/. Autor vychází z názoru, že řešení německé otázky po roce 1945 vyplývalo z tehdejší situace a odpovídalo jí. Soudí, že k odchodu Němců z Československé republiky došlo ve třech vlnách. V první vlně to byl živelný útek exponovaných a kompromitovaných nacistů, kteří utkali před příchodem fronty do Německa. V druhé vlně šlo o tzv. neorganizovaný odsun zdola, při němž docházelo k výstřelkům. Třetí vlna, největší, proběhla jako organizovaný odsun v důsledku rozhodnutí Postupimské konference. Bedomír Luža polemizuje se sudetoněmeckými politiky, kteří tvrdili, že při odsunu mělo v Československu přijít o život 300-500 tisíc sudetských Němců. Kriticky analyzuje toto tvrzení a dokazuje, že do tohoto počtu /tzv. Vertreibungsverlust/ byli zahrnuti i padlí a zajetí vojáci Wehrmachtu a SS a dokonce i českoslovenští občanské lidové povstání, kteří se při sčítání lidu v roce 1930 hlásili k německé národnosti, a nicméně někteří na prahu války emigrovali. "Tristatisíc obětí nikdy neexistovalo, značný počet je jich dosud naživu a ostatní vyvraždili nacisté v plynu." /B. Luža: The Transfer of Sudeten Germans, New York 1964, str. 300./

K tomu lze dodat, že 18. července 1945 byl proveden soupis

vývalých československých státních příslušníků německé národnosti, a to při výdeji potravinových lístků na 2. období. Z osob, zanesených v kmenových listech domácností pro výdej potravinových lístků, chybělo 485 tisíc mužů ve vojenské službě /kromě zajatců a nezvěstných nezjistitelný počet padlých/. Lze tedy říci, že se před zpočetím organizovaného odsunu na československém území podle tohoto statistického soupisu nacházelo 1 014 400, mužů, 1 561 600 žen, tj. celkem 2 576 000 Němců. /Zpráva stát. úřadu statistického předsednictvu vlády 16. 10. 1945./ Když už diskutujeme o morálních stránkách odsunu sudetských Němců, nemůžeme ztratit ze zřetelů tyto skutečnosti a bezhlavě přispívat k insinuacím, které mají celý český národ zatížit vinou za smrt několika set tisíc Němců, zejména když jde o počty naprosto absurdní.

Použil jsem záměrně obšírnější citace dobových výroků a stanovisek. Pokud se mi zdálo, že doba se za uplynulých dvacet-dvacet pět let změnila, mohu přitakat jen z části, protože tyto problémy mají svou dějinnou i politickou kontinuitu, jak o tom svědčí Denubiňův dopis ve Svědectví č. 54, další materiál ve Svědectví č. 45, který mluví o nutnosti "mravní revize odsunu", jakoby takové problémy bylo možné odbyt revizí v oblasti morální bez politických důsledků. V č. 46 Svědectví Štenář z Londýna už mluví o vhodnosti revize bez omezení na mravní stránku problému.

Skutečnost, že současné hranice Československa jsou garantovány mezinárodními smlouvami a dohodami, není důvodem k tomu, aby-chom je sami uváděli v pochybnost nebo slovně podmínovávali neuvážlivými a nezodpovědnými gesty. V době, kdy i list s liberální povětí, západoněmecký Der Spiegel si dovilil napsat v komentáři o doznělých i skutečných územních nárocích a výbojích komunistických států o současném Československu "stejně bezstarostně restaurovala komunistické Praha svůj mnohonárodnostní stát po českých primátech" /č. 9, 26. 2. 1979, str. 116/, najde přece zdaleka a vůbec jen o diskusi etického rázu.

"Bezvýhradné uznání našich západních hranic" je premisou všech polských úvah doma i ze hranicemi v poměru k NSR a Německu vůbec. Poláci doma i v zahraničí trvají na hranici Odra-Nisa a respektování národnostního statu quo, který vznikl na jejích území po II. světové válce, kdy odešlo 3,5 miliónu Němců a bylo odsunuto dalších 3,5 mil. Přesto vycházejí z reality potvrzené závěrečným aktem v Helsinkách. Zapomínat při těchto diskusích na

to, že se dotýkají osudů téměř 3 miliónů lidí, kteří nyní žijí v našem pohraničí, je přinejmenším stejně na povážanou jak z politického, tak z morálního hlediska. Nedbat v těchto diskusích toho, co tvoří národní zájem Čechů neméně jako státní zájem Československa, by znamenalo sebevražedně si zaputovat instinkty sebezáchovy. Robert Kslívoda ne náhodou v roce 1968 připoměl základní axioma českých dějin "Čechy jsou nedělitelné" /Dějiny a současnost Č. 6, 1968, str. 11/.

Zarážející je, jak Danubius nechápe, že svým nastolením problému odsunu v době, jak ho nastolil, implicitně nastoluje možnost jeho revize až po revizi hranic. Motiv takového jednání Danubius nesdílí, ale lze ho vyčíst z dopisu redakci Svědectví /č. 54/, kde v přehodnocení problematiky odsunu vidí cestu k zahraničně politické reorientaci Československa na záp. Německo. Jeho teze rozvíjejí tento problém stejným směrem, ale před závěrem jakoby se nejednou zarszil a možné na zásah redakce narouboval jiný závěr. "Uchovávat si čistý štít k obou susedom, mať v pohotovosti obe alternatívy spolupráce s oboma veľmocami, risiac sa ich vzestupom či poklesom." Danubiovo tvrzení, že "německá karta" je historicky vzato jednou ze dvou alternativ české nebo československé zahraničně politické orientace nemá žádnou oporu v novodobých dějinách. Od Palackého dob byla česká politika "austro-slavistická" ve snaze čelit tlaku císařského Německa i carského Ruska.

Když se okolo roku 1866 pokusil exilem unavený a zklamaný revolucionář J. V. Frič hrát německou kartou s Bismarckem, byl to trapný debakl. Druhý pokus Háchy, Berana a dalších po Mnichově vydatil do 15. března 1939. Je proto nehistorické mluvit v tomto smyslu o dvou alternativách české nebo československé zahraniční politiky. Navíc je to úvaha, která nijak neodpovídá realitickému vyžlení západoněmeckých sociálních demokratů a liberálů, kteří odmítají jako nerealné iluze podobné úvahy. "Neexistuje možnost znovusjednocení. Žádná nebude existovat, pokud bude trvat sovětské imperium - a je třeba velmi pochybovat, kdyby se násilnou explozí rozpadlo, jak mnoho by zůstalo z obou německých států ke sjednocení. Vzhledem k této skutečnosti nevede ani krátká, ani dlouhá cesta k německé jednotě. Všechno ostatní není víze a le iluze." /Theo Sommer: Die nationale Einheit: Visionen und Illusionen einer unerwarteten Debatte, Die Zeit, 8. 12. 1978./

Gloss o českém netopýru

Současné diskuse o tom, jak nám odešel v tom, či onom uškodil a zkomplikoval život dost nebezpečná v důvodu, že v jiném smyslu češi prožívali totéž dilema i předtím. Nejvýstižněji snad to vyjádřil Karel Havlíček ve svém článku Slovenská politika: "Ať si se v Čechách a na Moravě sebe více snažíme, ať si dobučeme sebe více svých přirozených práv naspět, přece se nikdy již nemůžeme dopracovati k úplně vyšší jinych samostatnýchsrotoch: ta třetina Němců v zemi bude věčněm závislá, která nás strhne s každého vyššího národního vzletu, nejvyšší část všech našich veřejných a národních záležitostí musíme přece jenom vésti privátně sami a veřejná reprezentace zemská tuč-si na sněmích, tuč-si v nejvyšších třídách, tuč-si v českéli, nebude nikdy jen naše, aťrá vláda je na polovic, ve všem, co se ve jménu země bude dít, na věčné časy jsme již odsouzeni býti rozdělení, býti netopýři." /T. G. Masaryk: K. Havlíček, str. 120./

Gloss o moralizování dějin a etice historika

Historik si pochopitelně kladé otázky morálního rázu, ale nemůže se omezit na moralizování dějin. Kdyby tak postupoval, mohly by se mu celé dějiny lidstva jevit jako jeden řetěz zločinů proti lidstvi. Když Jan Herben se zabývá "ukrutstvím Kelišských a zvláště Táborů" podotýká "Ovšem, že krev tekla. Války se nevedou v rukavičkách ..." /Umilitství a utrpení, Praha 1926, str. 106./ Také v hodnocení Calvinova zjevu a jeho činnosti lze najít hranice a uplacení inkvizicí, historik tyto jevy zaznamená, ale i evangelický teolog J. L. Hrončák nakonec musí hodnotit jako historik "kdo však chce jen trochu rozumět tomuto Calvinovu zápasu, nechť vezme v úvahu osudovost a nebezpečnost doby, ve které Calvin působil reformační osudovost a nebezpečnost doby, ve které Calvin působil reformační církev!" /Calvin: Marínál a reformatör, Praha 1936, str. 31./

Nemusím býti apologetem odešnu již proto, že jsem se na jeho prozření a provedení nijak nepodílel, ale jako historik jsem povinován vidět historické jevy v jejich dobové podmíněnosti. To jsem chtěl připomenout i Benutiovi. Vždyť k pochopení ovzduší

války stali předist aspoň jeden román německého antisemisty Stefana Heyna, třetí scéna líčí, co se dělo po osvobození koncentračního tábora Amerišany /str. 543-556/. A budeme-li chtít slušit o morálních problémech doby bezprostředně poválečné, těžko se vyhneme rovněž posouzení tří pogromů v srpnu a září 1945, které proběhly v Prešově, Bardejově a Topoľčanech proti Židům vracejícím se z koncentračních táborů, kdy je pogromisté týrali a ohrožovali na životech, skandující: "Hitler žije, Židov bije."

Knoutkova morálita by možná byla o něco přesvědčivější, kdyby i tyto jevy zachytil a připomněl. Co ho přede vším oslabuje, když kritizuje nedostek morální odvahy jiných historiků je to, že sám vystupuje pod pseudonymem a k svému dílu se nezná. To je z hlediska etického - problém.

Glossa proti apriorismu

Hejzma právník stejně jako Ladislav Hejčánek, přesto mne zarážil jeho exkurs do oblasti práva, když se dovolává zásady, že trestný čin musí být souzen podle zákona platného v době, kdy byl spáchán. Kartes pers byl vyřízen mezinárodní tribunál v Norimberku a všechny soudní rozsudky proti válečným zločincům, neboť až na zanedbatelné výjimky byly spáchány podle platných předpisů říše uplatňovaných na všech okupovaných územích Evropy, a museli by být rehabilitováni všichni, kdo pílili jen rozkazy stávající moci. Jistě, že to L. Hejčánek tak nemyslel, ale tento jeho nevhodný příklad svědčí o nedomyšlenosti a apriorismu jeho postoje. Pokud jde o obžnatví čs. Němců, zaniklo po nacistu u těch, kdo byli v Sudetech, po 19. 5. 1939 u protektorátních Němců a jen u karpatkých Němců to byl po válce právní problém vzhledem k tomu, že 14. března nebyli obžnatví slovenského státu a jejich postavení po válce bylo na rozdíl od sudetských nejasné. Spojenci také po válce vycházeli z toho, že jsou obžnatví Německa a ne Československa, což bylo respektováno i v dohodě mezi ČSR a SSSR.

Kádrová kontinuita mezi těmi, kdo působili při odsunech a později v táborech 50. let nebyla personální, strážní službu při odsunech měly jednotky armády, jejichž mužstvo se po skončení základní služby vrátilo do občanského života, důstojníci a větší částí museli po únoru svléknout uniformu, podobně jako bývalí četníci a policisté, soudcové a prokurátoři zase taláry. Opravdu

Je vidět, že Wejrdánek není historik, když vyslovuje svůj úsudek o dějích, aniž by zkoumal, byť pozitivisticky, fakta. Ale s apriorismem nikem nedojdeme, ani v pohledu na dějiny, ani jinak.

Closa do budoucnosti

Události spjaté s nacistickou okupací se budou stále více vzdalovat do dějin, stejně jako odstup. Jsou to události nejzajímavější a nejtragičtější ve vzájemných česko-německých vztazích. Střihl jsem mezi ty lidi mladá poválečná generace, kteří nechtěli ulpívat na minulé, ale hleděli najít nové kontakty a možnosti překonání vzájemných "ressentiments" až po normalizaci vzájemných vztahů, a to v době, kdy to nebylo moc populární ani dole, ani nahoře. Sasazoval jsem se v roce 1968 rovněž za navázání diplomatických styků s SR - za podmínek, které by nepoškodily naše národní a státní zájmy. Možnost rozvoje takových styků je však jen tehdy, nabudou-li vyvolávající důchodová revize. Prof. Reinhold Krautmann - německý bohemista - v roce 1947 napsal úvahu o cestě jedného národa, kde konstatuje, že výrokem dějin, proti němuž není odvolání, se české země stala vlastnictvím Čechů "My Němci uznáme tyto skutečnosti jako konečné a navážeme na nové důchodní a politické základně spojení ..." /K. Beneš, Pražiti, 1948, str. 136-137./ Vase práce, když před soudem pronášel závěrečné slovo jako bývalý sudetoněmecký poslanec v čs. parlamentě, vyslovil přání, aby se ze vzájemných obětí "konečně zrodilo povojnové soužití - jeť se nám, šel, nepodařilo uskutečnit ve společném státě - soužití německého a českého státu, které přece budou sousedy" /tiskopis, str. 132/. Vasey káysí fakt výstižně: "Zástanec dobří přátel Němců, ale jak říká sám: Šmec Jdrei Gottfrit von Leit", tj. po česku "š pán, ty pán."

Závěrem

bych chtěl ocitovat slova českého historika Jana Křene, který u nás první veřejně vyslovil soud o složitých okolnostech odstupu - má je priorita v této věci přisuzována naprávem. Chci bych jistě toto své uvažování ukončit i proto, že přesně vyjadřují i můj postoj: "Vystěhování milionů lidí a míst, kde po staletí žili, bylo

jistě zákrokem přiměřeným kruté a dravé době války a boji na život a na smrt. Ani zemím, které touto cestou řešily problém ohrožení své státní a národní existence, nepřineslo toto řešení jen zisk a prospěch ... Podobné nucené přesuny milionových mas, které s sebou nesly rozkotení jejich existence, asi sotva kdy budou patřit k nejasnějším výkonům vyspělé evropské civilizace a nové generace na ně budou pohlížet s pocity nacionální vítězoslávy ... Budou je přijímat v jejich nejkutečnější a podstatné dimenzi - jako tragickou dějinnou nezbytnost, které k dnešku a budoucnosti promluví tím nejsamozřejmějším a zároveň nejhumánnějším poučením - nechť se toto válečné a poválečné utrpení jich neopakuje, nechť budoucí generace už nikdy nejsou postaveny před podobnou tragickou nutností ..."

F. S.

Glosy přijala převážná část těch, kdo je četli, kladně, oceňovali znalost tematiky i vyváženost soudů historických, dr. Hejdaňek jim vytkl nedoceňování morálních faktorů a hledisek v historii. Historik se v tom asi nikdy zcela neshodne s etiky či teologi. Dva anonymové, kteří nijak nevyvrátili žádný z věcných argumentů glos, je raději obešli, spíše "cum ire et studio", než bez hněvu a zaujetí.

Odsun "původního" českého obyvatelstva. Při odsunu se nehledělo na původ český ani německý. Pro svůj "německý" původ nemohl být odsunut nikdo z Čechů, stejně jako český původ matky Konráda Henleina by tohoto sudetoněmeckého předáka neuchránil před ničím, kdyby se na konci války nebyl odsoudil sám, když spáchal sebevraždu. Rozhodující bylo kritérium, k jaké národnosti se kdo hlásil v roce 1930 a jak se choval v letech okupace. Byl malý počet osob české národnosti, které se po roce 1938 "daly k Němcům", přihlášily k německé národnosti se všemi z toho plynoucími výhodami ze války a negativními důsledky po válce; bylo s nimi jednáno jako se zrádci. Naopak ti obyvatelé republiky německého původu, kteří z odporu k nacismu se v letech ohrožení přihlásili k české národnosti, dostali po válce bez obtíží osvědčení o československém státním občanství a nikomu nespáadlo připomínat jim "nečeský" původ. K omylu mohlo těžko dojít vzhledem k tomu, že za okupace bylo zavedena přesná registrace obyvatelstva, každý musel mít poli-

cejní přihlášku s údaji, ze kterých bylo možné přesně zjistit národnost, dále dospělá měli občanské legitimace či jiné průkazy totožnosti /Kennkarte/, pracovní knížky a navíc každý musel být zanesen do kmenového listu některé domácnosti pro výdej potravinových lístků - s výrazným označením národnosti T nebo U nebo J. Navíc německé orgány zřídily tzv. německý národnostní katastr od roku 1939, kde bylo přesně zaneseno v kartotéčním listu, kdy se dotyčný přihlásil k německé národnosti, ve kterých nacistických organizacích a v jakých funkcích působil. Takže v této věci se nemuselo dbát na dohady a fámy, ale byly po ruce jednoznačné důkazy, nepřipouštějící dvojí výklad.

Náložnější byla věc se smíšenými manželstvími. Němka provdaná za Čecha, pokud se společně nepřihlásili k německé národnosti, byla po válce bez problémů. Češka provdaná za Němce, byť s ním nebyla říšskoněmeckého občanství, byla z odsunu vyňata. Již první směrnice z června 1945 stanovily, že "Němce, žijící ve smíšeném manželství s osobou národnosti české jest vzítí v ochranu", což se týkalo i dětí /viz směrnice ZAV v Preze z 12. 6. 1945/. To se týkalo naprosto většiny smíšených manželství, kdy byli vyňati z odsunu. Byly samozřejmě i případy komplikované, kdy manžel byl úředníkem gestapa, příslušníkem SS, blockleiterem SMDAP, jenž svou činností podléhal trestnímu stíhání podle retribučních dekretů prezidenta republiky o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomáhačů, pak bylo proti němu zakročeno stejně jako proti Čechům, na které se takové stíhání vztahovalo neméně. Když vyšetřování prokazovalo vinu a byl odsouzen a zařazen do odsunu, nemohla být česká manželka zařazena do transportu, pokud si sama nenapsala prohlášení, že se považuje za Němku a děti jsou německé národnosti. Jinak mohla svého manžela následovat jako Češka sice transport na normální cestovní povolení vydávané příslušným ONV nebo OKK. /Viz směrnice AV z 11. 6. 1946, kde je vyvýtlen postup při odsunu jednoho z manželů ve smíšených manželstvích./ Znovu podotýkám, že naprosto většina Němců ze smíšených manželství nebyla odsunuta!

Nikdy jsem neslyšel ani nepsal o kolektivní vině celého německého národa nebo všech Němců. Jako historik chci připomenout, že nic takového není napřesáno ani v Košickém vládním programu, ani v prohlášení tří velmocí z Jalty či Postupimi. I ten Stalin věděl, že Hitlerové přicházejí a odcházejí a německý národ zůstává. Příznačné v této otázce je polemika kolem Rivaldových "Třech Němců",

kdy již zmíněný prof. Jäckel upozorňuje na Diwaldovu smyšlenku a připomíná, že tezi o kolektivní vině lze odvodit spíše ze stuttgartského "vyznání viny", vyloveného německou evangelickou církví v říjnu 1945!

Nemám nejmenší důvod měnit svůj názor jak na odsun, tak na excesy, ke kterým došlo při divokých odsunech v prvních týdnech po válce, jak jsem se k nim vyslovil v triologu Hosta do domu v r. 1968. Nemohu však akceptovat výklad, jaký k odsunu dělá Ernst Frank /bratr K. H. F./: "Asi 10 000 odbojných Čechů, kteří byli většinou udáni Čechy, kteří byli pro říši, našlo smrt. Teprve, když Sověti stáli před Prahou 9. května 1945 vypuklo povstání Čechů. Po uzavření klidu zbraní vyhladili okolo 240 000 bezbranných sudetských Němců a 250 000 německých vojáků." /E. Frank, K. H. Frank státníminister im Protektorat, 1971./ Ernst Frank o německých mrtvých říká, že je vyhladili Češi nikoli Stalin, Beneš či Gottwald. Tvěří v tvář takovému nehoráznému obvinění, výmyslů a stonásobným nadsázkám, které slouží difamací Čechů jako národa, je historik povinen oddělit skutečnost od výmyslů, pravdu od nepravdy. Politováníhodné excesy, ke kterým došlo po skončení bojů a v dalších týdnech, nikdo soudný nehodlá hájit, první je odsoudila vláda. Nemůžeme se však chovat jako středověcí flagelanti, sebeumráčkovsky na sebe brát větší kus viny než odpovídá skutečnosti a dobově podmíněné míře historické odpovědnosti. Třistaletý spor mezi irakými evangelíky a katolíky, nebo staletý spor mezi katolíckými Basky a Španěly tvoří velmi krvavou historii snad na důkaz toho, že ani křesťanská morálka národy před excesy nijak nechránila a nechrání, když mají na vybranou mezi starozákonním "oko za oko, zub za zub" a "nastavením druhé tváře". - Historik není flagelant, ale vědec.

25. 4. 1979

Luboš K o h o u t : Kritické poznámky k tezím "Danubia"

Evropský dopisovatel "Hlasu Ameriky" p. J. Daněk uvedl /22. II. t.r./ rozsáhlý výtah z tezí "Danubia" k problematice odsunu Němců z Československa po skončení druhé světové války a předeslal, že jde o dílo předního čs. historika. Dovolují si nesouhlasit a naopak ztotožňují se s meritem glos k "Danubiovým" tezím, jež napsal Milan Hübl a také s jeho příkrým soudem, že nejde o kvalifikovanou historickou studii, nýbrž o politický pamflet /dodávám, že s velice negativním dopadem na myšlení politiky angažované čs. veřejnosti; protože pak byla "Danubiova" studie jak "Rudým právem" /19. II./, tak čs. rozhlasem /o něco později/ spojována s prací Charty 77, jde o vážnou diskreditaci jinek pozitivního úsilí Charty 77/.

Ztotožnění se s meritem Hüblovy kritiky doplňují vlastními poznámkami k "Danubiovým" tezím:

1. K Hüblově výtce, "že autor, který dovede omluvit to, že Rakousko nebylo s to vyřešit svou českou otázku za sto let, by chtěl po Čechách, aby vyřešili německou otázku v 10 letech" doplňují: problém českého národa v Rakousku byl problémem malého národa obklopeného ze tří stran německým živlem, soustavně odnárodněňovaného /viz výsledky sčítání lidu za Rakousko, viz problematika těžkého zápasu za zrovnoprávnění češtiny v úředních jednáních, viz těžký zápas o české školství aj./, pro nějž vítězství centrálních mocností nad Dohodou v první světové válce mohlo přinést jen prohloubený odnárodněňovací proces. Naopak, německý problém v Československu po první světové válce byl problémem dříve privilegovaného národa, který v demokratických poměrech republiky uchoval nedotčenu svou síť školství, včetně vysokého, svých kulturních zařízení i své právo na takové zastoupení v úřadech a institucích, které odpovídalo jeho početnosti. Probíhalo-li jisté počešťování českého pohraničí /uznává kupř. dr. Beneš/ bylo tomu tak nikoli na základě počešťování Němců, nýbrž na základě české migrace při hledání práce /kupř. Mostecko/.

2. Požadavek práva německých obyvatel českých zemí není na odtržení od Československa a připojení k Rakousku nebo Německu, úspěšně realizovaný nacistickým Německem v r. 1938 vznikl, jak upozorňuje Hübl hned druhý den poté, kdy byla, 28. října vyhlášena

že. samostatnost. Čeští Němci /od Langmana až po Seligera/ předložili tento požadavek mírové konferenci s výslovným odvoláním se na Wilsonových 14 bodů. Dr. Beneš sestupující Československo odvolával hranice nového státu správně ne pouze argumentem historickým /jak požadoval Kravář/, nýbrž také s především argumentací o tom, že ani v ohledu vojenské bezpečnosti, ani v ohledu ekonomické životaschopnosti nového státu a českého národa v něm, není právo německého obyvatelstva Čech na sebeurčení realizovatelné.

Podává tudíž: Realizace práva na sebeurčení českých Němců z nevě, jejich odsun z Československa byl - po střetlivém válečném poučení - aktem národní a státní sebeobžehy Čechů a zároveň nezmenší ochrání existence německého národa a státu. Byl smutným, ale nutným řešením, k němuž¹⁸ bylo řešení alternativní. Danubius alternativní řešení doporučuje s Brügelův pokus o alternativu v úvodu k "Danubievým" textům vůbec nedává garancie neopakovatelnosti se chová, 19. března 1939 a tím i neopakovatelnosti ochrání smutné existence českého národa a státu.

"Danubius" bez jakékoli proměnné nebo dokumentární základny tvrdí, že aktivních pronacistických živlů mezi německým obyvatelstvem českých zemí /kteří měli být potrestáni, snad i odsuneni/ bylo ledva 10-15 % a myslím, že uvádí cifru 100-200 tis. lidí. Ono i to by bylo dost, když se by se to sama nasátla třemi /tedy s rodinné příslušníky/. Benešovo a komunistické přijetí vyhlášky "kollektivní německé viny" legalizuje autor tvrzení, že právě tak Beneš učinil s neznalostí praktik totalitních států, které dokázaly vytvořit dojem, že s politikou jejich vládních špiček souhlasí skoro sto procent obyvatelstva. Nověji dokonce o tom, že Čeští Němci byli Hitlerem znásilněni s vůle a názory /a hlavně činy/ nevelké menšiny mezi nimi byly vydávány za vůli a činy téměř všech českých Němců. Je rozdíl od "Danubia" vs. již nežádající adepty historické vědy, že každý průměrný středobškolský student, le benleingovská sudetoněmecká strana ve svobodných, demokratických čs. volbách r. 1935 získala více než milion hlasů a sešit volebního mechanismu, byla by první stranou čs. parlamentu /takto 44 mandátů proti 12 agrárních/. Sociální demokraté, vedáni jakobci i němečtí komunisté se rázem stali mezi německým obyvatelstvem českého pohraničí ministurní menšinou. Zkrachovaly v echy pokusy strany německých komunistů prorazit mezi československými Němci alespoň záročky protinacistického odporu, když už se odboje. A co více. Českoslovenští Němci měli nejen hlavní podíl, při realizaci stup-

útočinu se protičeského teroru v "Protektorátu", aťbrá poté, kdy tento teror s taktických důvodů sešel slábnout /po porážkách na frontách/ docházelo z prostředí českých Němců jak říjících v pohraničí, tak říjících v "Protektorátu" k dosti masové kritice tohoto zlevení v teroru a k požadavkům jeho vystupňování.

4. "Deunelius" tvrdí, se rozhodujícím iniciátorem a teoretickým zdůvodňovatelem transferu byl dr. Beneš, vedený pocitem advety se rozvíti čs. státu, který však nerozbili sudetskí Němci, ale jeho před způsobem rozkladem versailského systému a ustupováním západ. velmocí před Hitlerovou agresivitou. Náznaky doma prý nebyly rozhodující. Proti autorovi, který právě v tomto bodu snad nejvíce v sobě potlačil historika a vystoupil jako politický pamphletista poznámenská: sdílivým a historickým faktem prvořadého významu je skutečnost, že ani v značně nesvobodných volbách již po nástupu k moci v lednu 1933 nezískal nacionismus sám /ze Hugenbergu/ poleviční podporu obyvatel říše, zatímco pro krátkozrací vidění, nacionalistické chápání národních německých zájmů získal podporu více než 90 % německého obyvatelstva Čech a Moravy, které tím současně přijalo nacistickou ideologii i praxi ze svou a opustilo. /pokud kdy vůbec zastávalo/ myšlenky demokracie a socialismu. Karlovarské vozy sudetských požadavků nesměřovaly, jak je to notoricky známo /i "Deunelioví"/ k realizaci práv německé menšiny v Československu, nýbrž byly /poslány dopředu/ s ktem rozvíti republiku. Československou republiku rozbili /a tím ohrozili samu národní existenci českého národa/ ve své črtivé většině německí obyvatelé českého pohraničí ve službách nacistického Německa, samozřejmě v důsledku sebevražděné politiky západních čs. spojenců.

Iniciativa, teoretické zdůvodnění a praktické provádění myšlenky a neustálosti mírového a demokratického soužití českého a německého národa v Československu, to vše nemůže být ličeno jako "prvotní hřích" ani Beneše, ani domácího odboje. Autné prvenství v tom má Hitlerovský nacionismus a jeho více než 90 % podpora německým obyvatelstvem českých zemí. /Teoretická a hlavně praktická/.

Votřní česká reagance /spostání domácí, benešovská a komunistická zahraniční/ byla teprve následnou reagancí na německou praxi v českém pohraničí i v "protektorátu" a říši. Na vše to hrázelo, se dělali nacisté v okupovaných zemích. Jilně se zde uplatnil jistě i ten prvek "advety", zejména odsouzeníhořných metodách odsunu Němců z Polska i Československa, ale především, alespoň u

odpovědných politických špišek londýnského, moskevského i domácího odboje bylo poznání, že po dlouhodobých historických zkušenostech, vrcholících léty 1933-1945 nemá zvolený postup jinou alternativu, než boj o akt odvaty, ale o akt národní a státní sebeobraně. Pokud pak jde o tuto otázku iniciativy v myšlence transferu Němců z Československa, pak prvnství má jednoznačně nikoli Beneš, ale spontánní rezistence domácího, českého obyvatelstva a jeho odbojových složek. Cituji z "Odboj a revoluce /Káše vojsko, Praha 1965/: "Na jaře a v létě 1941 dochází mezi německým obyvatelstvem v ovládnutém pohraničí k dalšímu zesílení nacionalistických nálad a k upěvňování vlivu fašistů ... Zesílení "sudetského" šovinismu se odrazilo především v rostoucí nespokojenosti a "poselým" tempem germanizace české menšiny a ve volání po tom, aby byla urychlena /Benšleinovo heslo úplného poněmčení Sudet/ ... Obdobný vývoj se projevoval ve vztahu sudetských Němců k řešení české otázky v tzv. protektorátu. Plány organizovat "český prostor" osídlení zasedlé části Čechů byly na "sudetské" straně přijaty s nevrátností jako nedostatečné a Benšleinovští nacisté stále naléhali, aby byl zaveden tvrdší kurz ... Jak ovlivnil Heydrichův teror druhou sdělněnou stranu, tj. české prostředky? ... Všeobecně lze říci, že tehdy nejvíce definitivně převládlo hledisko tvrdé, nelitostné odplaty ... Ještě do léta 1941 byly v českém odboji skupiny, které odmítaly zaujmout vůči Němcům nacionalisticky nediferencované stanovisko. Nejvýraznějšími reprezentanty tohoto proudu byli komunisté přesvědčení, že mezi německým lidem, jenž má silné socialistické a revoluční tradice, dojde k diferenciaci ... K nim měly velmi blízko i levicové, demokratické kruhy českého odboje, které nestrácely naději, že alespoň část německého obyvatelstva se distancuje od fašismu a rostoucímu protiněmeckému nacionalismu se snaží čelit. Heydrichův příchod a podpora, které svojí tvrdým opatřením mezi německým obyvatelstvem dostalo, znamenalo v tomto ohledu prudký zlom ... Tyto změny se odrážely i v české emigraci ..." /str. 186-188/.

9. "Danubius" naprosto neoprávněně spojuje Stalinovy /tehdy neznámé, dnes známé/ postupy vůči některým malým národům SSRS /Tatarům, volžským Němcům, Kalmykům aj./ se zrodem a realizací tzv. spálenky o putování odsunu Němců z Československa. Ignoruje přitom rovněž všeobecně známý fakt, že londýnské emigrační vláda v čele s Benešem dosáhla nejprve toho, že v průběhu jednání o odvolání Molotova v červenci 1942 vyslovila anglická vláda zásadní

souhlas s myšlenkou odsunu s pojem i toho, že v červnu 1943 při Benešově návštěvě v USA souhlasí s myšlenkou hraničního transferu i vláda americká, posledně pak i sovětská. Při svém vykonstruování spojení nespojitelného řídí se zřejmě "Danubius" parafrází hegelovského "tím více pro skutečnost".

4. Nezanedbatelná je i to, že část německého demokratického odboje - sociální demokraté, vedení Jakucha, drželi od začátku války velmi dlouho názor, že budoucnost "sudetských" Němců se spjete s velkým revolučním Německem, opustili dříve hájenou půdu čs. republiky /resp. znovu se k ní přihlásili až příliš pozdě/, československá výraz i protestem proti anglickému odvolání Knichova.

5. Nemohu si odpustit ani poznámku "danubijského" typu. "Danubius" vedeš linku "Obzorů" v pohledu na německou otázku po r. 1945. Již už redakce "Obzorů" odsouzením nehumánosti odsunu sledovala sebe vznešenější cíle a činila tak coby nesporně chvályhodné, musím zdůraznit, že, jak praví Goethe: "šedivá je veškerá teorie, žití strom se zelená". V československé "žití strom" byl opravdu zelený, tedy konkrétně agrárnícký. Vlastně část redaktorů a je zpracovávajících lidoveckých poslanců zivěrnili náležitě myšlenky Obzorů asi do té podoby: nášpek bychom měli provádět nehumánní odsun Němců, když máme nedostatek pracovních sil. Bohu u nás dělají kočí a sluky, samozřejmě bez jakýchkoli občanských práv, nějaký ten švaneček se pro nás vždy najde, a ostatně pomínka stárne a některé německé mladice nejsou k zahození ... Nepatří k činům, za něž bych se jako komunistický funkcionář styděl, pokud jsem proti této československé názoru v lidoveckém rouše ostře vystupoval ...

6. Souhlasím s Kúblem, že "Danubiovy" také jsou korpuzem proti orientaci sociálně demokratické "Gestpolitik", proti orientaci i jiných německých liberálů s demokratů. Jsou dokonce proti Německu, jejichž základní dokument Charta 77 přijímá jako celek za svůj v prvním prohlášení. Objektivně sdílují "Danubiovy" teze v řešení česko-německé problematiky československé, ke konfliktu, nikoli dopředu, k tolik šedivému, pro oba národy, pro střední Evropu, pro vše míru, demokracii i socialismu, míru, dohodě, k rovnoprávné a plodné spolupráci na ekonomické, politické i kulturní poli.

Objektivně napomáhají čs. vládní protichartovské propagandě mezi obyvatelstvem /kterou bych nepodceňoval/, sdílují pozitivní vliv Charty na český národ. Trásejí rozkol do řad Charty v pohledu na stále živou nezávislou sílu. Ze jím znovu vyslovit politování nad tím, že vládní při své krátkovrakosti rozbili

známenitý tým pro studium dějin II. světové války a občojé, schopný "sine ira et studio" a na vysoké vědecké úrovni zkoumat a interpretovat nezkresleně naše nedávné dějiny, v tom i německou otázku, schopný spinit ona křivená konstatovanou výzvu od oradu, národní i etickou.

Ladislav H e j d á n e k : Dopis příteli

/ 3. řada - 1.79, dopis č. 4/44/

Milý příteli,

ani se mi už nechtělo o tom psát, ale teď se vše rozrůstá a tak nic jiného nezbyvá. Dne 7. února ráno, několik minut po sedmé hodině, pro mne přijela na pracoviště bezpečnost. Písemného neměli zase nic, ale oznámili mi, že jsem předveden, důvod mi bude sdělen na místě, tj. v Bartolomějské ulici /to jsem ovšem poznal, až když jsme tam přijeli, cestu jsem byl na rozpacích, protože jsme jeli neuvěřitelnými oklikami - teprve dodatečně jsem se dověděl, že na Balašence prasklo vodní potrubí a celá ulice byla zaplavena vodou/. Krátcetě, co jsme dorazili, byli jinými příslušníky přivezen Rudolf Battěk; viděl jsem ho, on mne nikoliv. Pak mne převedli do čekárny, kde už seděla Dana Němcová. Bylo zřejmé, že jde o větší akci. Když mne zavedli do druhého patra do jedné místnosti, dlouho se nic nedělo. Ještě po třech hodinách nebyl zahájen žádný výslech. Protestoval jsem a žádal jsem předvedení k náčelníkovi, abych mu tlumočil stížnost. Jeden z příslušníků StB, kteří se stíhali v mém hlídání, odešel, ale brzo se vrátil a sdělil mi, že s náčelníkem mluvit nemohu. Pak sedl ke stroji, založil papíry, napsal nacionále a konečně i první otázku. Přečetl mi ji nahlas, vstal a odcházel se slovy, abych si razoval odpověď. Kategoricky jsem žádal, aby výslech okamžitě pokračoval a chtěl jsem nadiktovat odpověď. I to bylo odmítnuto; sám prý si svou odpověď asi tak hodinu promýšlet. Ze všeho bylo zřejmé, že předmět výslechu je jen záminkou /ažco podobného se stalo již víckrát, proto jsem se v tom rychle orientoval/. Tím údajným předmět výslechu byl, jak se v průběhu jednání ukázalo, Lanubiánův článek o odsunu Němců z našeho státu po skončení poslední války. Článek vyšel ve Svědectví, které jsem neznal. Po jistých průtahích a váhání mi pracovníci bezpečnosti poskytli xeroxovou kopii a tak jsem si článek přečetl; času jsem měl, jak už řečeno dost, protože výslech se kromobyčejně protáhl /zápis by ukončen po 10. hodině, ale propuštěn jsem byl až k osmé hodině večer. Z průběhu výslechů jiných předvedených bylo zřejmé, že pracovníci StB měli nějakou nesprávnou informaci, že toho dne má dojít k jmenování

nových mluvčích a předání funkcí; možná, že tímto divným způsobem tomu chtěli klást překážky. /K předání funkcí došlo druhého dne podle původního úmyslu./

Všechno se zdálo nasvědčovat tomu, že text o odsunu Němců byl pouhou záminkou k celé akci. Dne 19. 2. vyšla pak v Rudém právu poznámka Karla Douděry "Pozoruhodná souhra", kde dává - způsobem sobě vlastním - do souvislosti jakousi bezvýznamnou kampaň, připomínající "vyhnání milionů Němců z jejich domoviny", a působení "skupinky, která si říká Charty 77". Spojovacím článkem je onen svrchu zmíněný článek ve Svědectví, jehož autor prý je "podle tvrzení západoněmeckého tisku" signatářem Charty 77 /Douděra ovšem nřívě ngramotného názvu "člen skupinky"/. Zase celkem nic zvláštního; takové poznámky se moc nečtou, a pokud je někdo čte, tak spíš pro zábavu z drbů, které se tam objevují. Opět by vlastně nebyl důvod, proč se tím nějak zabývat. Ale 22. 2., tj. tři dny poté, byl evropským dopisovatelem Hlasu Ameriky uveden čisti široký výtah z Danubiova článku, o kterém se prý zmiňoval jako o novém dokumentu Charty /sám jsem to neslyšel/. Pracovníci StB se valice zajímali o to, zda se připravoval v Chartě dokument o Němcích; bylo znát, že celou věc považují za vhodnou příležitost k diskreditování Charty 77 a vůbec hnutí obránců lidských a občanských práv. Potvrzoval to i závěr Douděrovy poznámky v Rudém právu. Přesto mi vůbec nenapadlo, že by bylo zapotřebí se celou záležitostí důkladněji zabývat; eventuelní pokus o tak nevynalézavou, ba hloupou difamaci mi připomínal jeden z mých předchozích výsledků, kde se pracovníci StB pokoušeli dávat do souvislosti případ jakési skupiny mladých lidí z Prahy 10 fašistické povahy /měl jsem ovšem dojem, že to byla záminka zcela vymyšlená - a také jsem se v tom smyslu vyjádřil/ a Chartu 77, protože se u hochů údajně našly nějaké dokumenty Charty.

Waprostu jiný dojem z celé věci měl ovšem doc. Milan Hübl a brzo po něm i doc. Luboš Kohout, kteří považovali za nutné vypracovat kritické poznámky k Danubiovu textu /což je ovšem jejich věc a mají na to plné právo/. Připouštím, že jsem eventuální politický význam policejní skce i Douděrovy poznámky podcenil, i když ani dnes nevidím, v čem. Připouštím také, že jsem možná chybně považoval za zanedbatelnou i zmíněnou relaci Hlasu Ameriky /asi proto, že jsem ji sám neslyšel/. Až dosud jsem se také setkal se verušennými reakcemi na záležitost s otázkou odsunu, s Danubiovým článkem a svýmýslem o úmyslu u publikovat v této souvislosti nějaký chartov-

ní dokument výhradně u několika lidí, náležejících do okruhu blízkéhooběma uvedeným historikům, a nikde jinde ať už u chartistů, ať zejména mimo Chartu/. Stalo-li se toto téma něčím aktuálním a šíře diskutovaným mezi signatáři Charty, pak to je /po mém soudu pochybná/ zásluha docentů Hübla a Kohouta. Tvé ~~známé~~ poznámka v posledním dopise, v níž mne žádáš o objasnění, jak k tomu ke všemu došlo, je jenom dalším dokladem správnosti mého hodnocení, neboť Tvůj zájem byl vyvolán Hüblovými glosami k Danubiovým "Tezím" /Kohoutův text jsi ještě nemohl znát/. Musím ovšem připomenout ještě jedno: pověsti o tom, že se připravuje dokument Charty 77 o odsunu Němců, se v jistých kruzích šířily ještě před oficiálními výsledky a před Douděrovou "poznámkou", v Rudém právu. Jenom na mne se obrátila řada signatářů, kteří tím byli značně vzrušeni; ovšem jsem to samozřejmě dementoval. A nyní jsem se v Hüblových "Glosách k Danubiovým tezím o vysídlení Němců" musel dočíst, že Danubius prý se Hübl na jednom místě "neprávem dovolává", neboť "mu nemůže být utajenou jaký krajně ošáctavý postoj" Hübl "zaujal k úvahám, aby takové teze byly vydány jako dokument Charty 77". To je sice řečeno s vynalézavou opatrností, ale chce to vyvolat dojem, že se podobný dokument opravdu připravoval a že doc. Hübl měl příležitost se proti tomu stavět. Prohlašují tedy, že takový dojem by byl zcela mylný.

Udivuje mne, že doc. Hübl považoval zmínku o sobě v Danubiově textu za tak nebezpečnou, že se uchýlil k podobným formulacím; neméně mne udivuje, že při takovéto příležitosti sahá dokonce k tomu, že Danubia označuje za "jakýsi opožděný výhonek" jisté "tendence, která se projevila v době Pražského jara". Ačkoli Danubiovi vyčítá, že se "zpronevřuje vědecké metodologii", sám se dovolává západoněmeckých socialistických autorit, od nichž "tato tendence dostala svůj díl kritiky při 10. výročí roku 1968". Vůbec je zřejmé, že neprotestuje proti Danubiovu textu z důvodů vědecko-kritických, nýbrž především politických. Mate mne jen, že ty důvody nejsem schopen nahlédnout. Stejnou nervozitu pozoruji v textu doc. Kohouta /ačkoli by si přál zkoumání "sine ira et studio", nezůstává u suše odborné kritiky, ale nechává jako centus firmus svých poznámek zaznívat apologii odsunu jakožto "aktu národní a státní sebezáchovy", k němuž neexistovala alternativa. Také Hübl opakuje závěr své disertační práce, že "to bylo tvrdé, ale nutné opatření", a soudí, že nebylo možné jiné, optimálnější řešení. Ten apologetický tón mne mate, protože vyvolává nutně u mladších nebo historie ne-

znalých čtenářů, že to jsou především komunisté, kteří jsou za odsun odpovědní a kteří jej nyní musí tak nervózně bránit. Ve skutečnosti byly důvody, jež vedly tehdejší komunistické vedení k přijetí plánu odsunu, spíše všechno možné než marxisticky zásadové - a také je pěkná řada předválečných komunistů nespoklka, a buď sama opustila komunistické řady anebo byla vyloučena. Žádná politická linie v této zemi nemá tolik možností navázat na kritický vztah k odsunu mezi vlastními členy jako právě komunistická. Kdybych byl komunistou, cítil bych se oprávněn vidět v souhlase s odsunem /tak jak byl prováděn podle plánu, tedy nikoliv s divokými odsuny/ jednu ze složek deformované a velmi zhoubné stranické politiky, která otevřela stavidla záplavě i pozdějších nezákonností padesátých let atd.

Nejsem ani politik, ani historik, nehodlám se pouštět do posuzování otázek, v nichž se necítím kompetentní. Když jsme se však už ocitli náhle uprostřed rozhořčené polemiky, bylo by dobře nechat hlavy trochu ochladnout a pokusit se pokračovat rozumnou a věcnou diskusí. Formulace, jako že není správné "mistrovat historii" nebo že "co se v historii stalo, nemůže se odestat", poněkud zavádějí, neboť jsou jen poloviční pravdou. To, co se v dějinách stalo, je pro přítomnost významné a vůbec skutečné jen potud, pokud je ožívováno a aktualizováno trvajícím reagováním živých. Dějiny nejsou samozřejmostí, ale někdo si je musí osvojovat. Z minulé, tj. již neexistující přítomnosti /bývalé přítomnosti/ se v tekoum reagování musí stávat přítomná, aktualizovaná, tj. naše minulost. Dějiny spočívají v tom, že nově přicházející generace nevázuje na generace svých otců a dědů, a při tomto navazování jsme vždycky postaveni před volbu, na co budeme navazovat a jak na to budeme navazovat. Záleží přitom vždycky také na porozumění minulosti, na její interpretaci a tudíž i na jejím zhodnocení. V tomto smyslu pak minulost není nikdy docela hotová, daná, ale ještě stále nabývá /nebo může nabývat/ nových kontur, nových rysů, ještě pořád se "stává", "děje". Pojetí dějin jako toho, co se jednou provždy stalo, a toho, co se nyní děje /rovněž jednou provždy/ a toho, co se - zase jednou provždy - stane v budoucnosti je mylné a zatížené pozitivismem. Dějiny se celé dějí, stále dějí, a to ve všech svých složkách, a proto také to, co se už stalo, je pro nás vždycky výzvou, abychom to buď upevňovali a udržovali živé, nebo abychom to oslabovali a nechali propadnout zapomutí. Svým navazováním můžeme něčemu z toho, co se stalo, přidávat na váze a důležitosti,

ale můžeme také naopak vylehčovat a ubírat tomu na síle, již to svírá náš život.

Odsun Němců je historickou skutečností, která poškodila náš vlastní národní život. Možná, že mají pravdu ti, kteří trvají na tom, že to byla nezbytnost, nedovedu to posoudit. Ale jedno posoudit dovedu: že je to kus naší minulosti, která nás dodnes tíží a která na nás ještě dlouho bude ležet jako balvan. Nejde o to, že by se nám to mohlo někdy v budoucnosti vrátit, ono se nám to již vrátilo a vrací, neboť jsme tu poškodili také sami sebe. A to poškození se nespraví samo, ale musíme pro to něco udělat.

Jedou ze základních počínání toho, abychom sami ozdravěli z toho, co jsme odsunem na sebe vzali, je otevřený a pravdivý pohled na to, co se stalo. Musíme učinit konec vši apologetice, musíme celou tuto záležitost odtebuizovat a připustit, že nejenom sám odsun, ale také to, co mu předcházelo, a co k němu vedlo, je v jistých ohledech zaviněno také z naší strany. To neznamená exkulpování všeho toho, co prováděli Němci, i to musí být jen přesněji a lépe viděno a uchopeno. Pravdivé vidění toho, co se stalo, je důležité nejen pro naše ozdravení, ale také pro ozdravení jejich, a ani nepotřebují ozdravení lépe než my. Obě strany musí však začít s kritikou u sebe, bez ohledu na to, že je to nepopulární, nebo ještě spíše právě proto, že je to nepopulární.

Uvedu jen několik málo aspektů odsunu a vůbec celého tzv. řešení německé otázky v našem státě, ať už odsunu předcházelo anebo následovalo po něm, o nichž po mém soudu nemůže být pochyb, že měly velice problematický charakter, a které - opět po mém soudu - nemohou obstát při všestrannějším posouzení a zhodnocení. Na prvním místě je třeba uvést aspekt právní, neboť ten zatížil krajně neblahým způsobem naši společnost na celé desetiletí do budoucnosti. Již Benešova politika, ale potom i celá komunistická politika následující doby nepřestaly usilovat o mezinárodně právní odčinění mnichovského diktátu a o potvrzení neplatnosti mnichovské smlouvy "od samého počátku" /ještě se pamatujeme, jak byla nalezena formule tzv. nulity/. Z právního hlediska však byl odsun Němců založen na principu, který byl s oním úsilím o smazání platnosti mnichovské dohody ve flagrantním rozporu. Jestliže československý stát mezinárodně právně nepřestal po mnichově existovat a jestliže jeho zákony nepřestaly platit, pak Němci nepřestali být československými občany. Přesto se s nimi po válce nejednalo jako s československými občany, tj. nepřiznalo se jim právo individuálně hájit

proti obviněním ze zločinů a trestních činů na řádných soudech. Poukaz na technickou neproveditelnost takového postupu v době, kdy soudy byly už i tak zavaleny obrovskou agendou prostě neobstojí. Stejně jako Němci se provinili proti státu i proti lidskosti mnozí neněmečtí občané, nevyjímajíc samotné Čechy a Slováky. A přece postup vůči německým nebo slovenským kolaborantům, konfidantům a zrádcům byl naprosto odlišný od postupu vůči Němcům. To nebylo jen několik ojedinělých výstřelků, nýbrž oficiální program, jehož důsledkem bylo hrubé porušení struktury právního státu a právního stavu republiky ze naší strany. Tento fakt musí být podroben kritice, ale kritice musí být podrobena i právní koncepce, která stála za ním. Především to je neudržitelné a přímo nemravné pojetí tzv. kolektivní viny, jde však také o porušení staré právní zásady presumpce neviny, která byla ad hoc zaměněna svým opakem, tj. presumpcí viny. V neposlední řadě je pak nutno uvést odsouzeníhodné porušení zásady, že trestní čin, musí být souzen podle zákona, platného v době, kdy byl spáchán a nikoliv podle zákona, který byl dodatečně vyhlášen. Okolnost, že v nejednom z uvedených ohledů nešlo o československou zvláštnost, nýbrž o obecněji uznávané a sdílené přístupy, nemůže být omluvou, nýbrž nanejvýš jakýmsi vysvětlením spádu událostí.

Je nepochybné, že právní povědomí občanstva, tak i soudců /i prokurátorů, obhájců, politiků atd./ bylo tím vším hrubě narušeno a že se tím přivodil takový vznik trhlin v právním řádu, který byl fatálním průlomem nezákonností, jež potom zavalily celou společnost v padesátých letech. Nebyl to však jediný směr útoku na život společnosti. Uvedu ještě druhý, po mém soudu neméně významný, zůstan při těch dvou, i když by bylo možno jmenovat řadu dalších.

Odsunem Němců bylo poškozeno nejenom právní povědomí, ale sám národní charakter české společnosti /úmyslně nechávám otázku slovenské společnosti stranou/. Pamatuji se, jakým otřesem pro mne bylo, když jsem se v prvních dnech pražského povstání náhle ocitl na rohu Mezibranské ulice a Václavského náměstí tváří v tvář české bestialitě, kterou jsem do té doby považoval za vyloučenou. Nejde mi však o podobné výstřelky, nýbrž o něco, co mělo podstatně významnější společenský charakter. Už bylo zhájeno znovu školní vyučování a žáci z Kladské ulice i studenti ze Slovenské ulice na Vinohradech denně chodili kolem improvizovaného malého "tábora" zajistěných Němců, pamatuji se zvláště na Němky ostříhané dohola, některé s nepluvňaty v náruči, ranami poháněné do nesmyslného klu-

su v kole, jež neměly opustit. Setrvalo to dlouho, ovšem jen tam v Kladské ulici v parku. Běly tábor byl odsunut z našeho dohledu, spojen s jinými ve větší však přetrval. Byla takových táborů hodně, daly se tak věci oklikou. Běly se pod dohledem, za asistence a z iniciativy našich českých spolupoděků. Již už se zastihli na své dřívější pohledy, až už si tak chtěli přisvojit zásluhy, jistě by zakryli svou předcházející slabost a neříkají kolabantskou minulost, nebo aby jen dali průchod svým psychologickým deviacím - vtiskovali nové zlo do života naší společnosti, ztížili národní budoucnost obrovskými břemeny, postkravili sečinnější evropský život vinami, které mají destrukčně důsledky /i když ne snadno vystopovatelné/. A tito lidé vytvořili základnu pro zformování zahrnutých a vzájemně propojených skupin, dlejších gangů, které po provedení odsunu našly nové uplatnění v táborech pro příslušníky vlastního národa, kde se mohli vyřadit po nepřítelích národních se nepřítelích třídních a politických. Jsem si jist, že padesátá léta by vypadala počítatně jinak, kdyby naše národní společnost dříve hned od května uplatnila větší rezistenci vůči nákerce nacionální nenávisť, hned z největší částí vyprovokované nacionální nenávisť německou, ale proto nikoli ještě méně odporu a nebezpečnou, tím méně omluvitelnou. A zůstane skvrnou na politických vůdcích poválečné doby, že učinili tak málo pro to, aby se všem těm zrádnostem a nezákonnostem i bezprávím učinila všem přítrž a zůstane memento, že zlo, jež byla postavena hned od počátku hráz, se rozrostlo takovou měrou a proniklo do všech úrovní společnosti tak všude, že postihlo nakonec i lidi nejvyšší postavení a vnitřně oslabilo i vnějšně zotročilo i řady vítěze a vládců poškozující a deformující i ty nejvznešenější principy a ideály a zvelušující usilí o novou, spravedlivější společnost horami nových nespravedlností.

To všechno a mnohá další musí být pověděno, když povedeme rozhovor o odsunu. Nelze se omezovat na jednu, např. politickou stránku věci, ale je třeba se zabývat s veškerou vážností i otázkou zvrhnutí, práva, společenskou /sociologickou/ atd., atd.

Tvůj

Ladislav Nejdomek

Praha 10. 3. 1979

A. V. /Bina/ : Děs pro pana Vaculíka například včevci
/misto fejetonu/

Ze zájmu jsem si přečetl polemiku E. Šubla s Benubiovými závěry o vysídlení československých Němců. Zejména proto, že toto problematika už byla obsažena v Příbramově stati, také v rukopise o roce 1968. V tomto smyslu je také polemikou proti českým autorům. Konečně, že se o německé, co nás dlouho trápilo diskutuje Milan Šubl ve svých prvních glosách /napsal ještě delší/ práce:

"A úplně nesmyslné je tvrzení, jakoby odsun postihl i původní české obyvatelstvo. Kdo měl uvedenou českou národnost na policejní přihlášce a ve knenovém listě i /Tscheche/, nemohl být vůbec do odsunu zařazen. Pokud v pohraničí přijala část česká po Smíchovu říšské občanství a následně udělila národnost českou, bylo jí automaticky přiznáno čal. občanství. Ve smíšených rodinách, pokud se jeden z manželů hlásil k české národnosti, ať již jako protektorátní nebo říšský občan, byla rodina automaticky vyřazena z nuceného odsunu. Děti ze smíšených rodin v pohraničí museli stejně jako ostatní chodit do německých škol, takže je nemyslné Benubi-vo tvrzení, jakoby takové děti naučily německy. Právě naopak než tvrdí Benubi, mohlo dojít k zařazení smíšené rodiny do odsunu jen výjimečně a na vlastní žádost tehdy, když v rodině převažovala inklinace k německým příbuzným a pak je nezbyl mluvit o tom, že děti ne mluvily německy. Nevím, kde na takové kelendářové historky autor chodil, když téma samo o sobě je dramatické a to, co se stalo, zasluhuje vážné zamyšlení a posouzení bez ecbotnického trháni opony."

Jak vidět, Milan Šubl si nevybírá příliš slova o Benubi-ovi dokazuje řadu nesmyslů a naseri-ování ochot-ictví. Věc je skutečně vážná. Podívejme se tedy, jak je interpretuje Šubl. Cituje poměrně dosti z literatury, které podporuje jeho tvrzení. Kde, že nachl po Šterniku Estice moravské, ve kterém v roce 1963 brněnský historik Jaroslav Kljnský napsal o odsunu brněnských Němců /na základě archivních dokumentů/ toto:

"Jedním z prvních škod Národního výboru bylo také zajištění brněnských Němců, jichž bylo koncem války ve městě kolem 60 000

/pozn. 8. 34: statistika ke dni 1. 1. 1945 napočítala 38 375 Němců, bezpečnostní referent SS sluší o 65 000! / Před příchodem Sovětské armády však všichni říšští Němci a mnoho Němců brněnských - zejména muži - uprchlo ze strachu před spravedlivým hněvem českého lidu. Po osvobození přistoupil NV k jejich soustřeďování. Němcům byla dána lhůta do 5. května, aby se hlásili u Národní bezpečnosti a byli pak přikazováni na odklizevací práce.

27. května podal náměstek předsedy vlády Klement Gottwald na zasedání Zemského národního výboru podrobný výklad o rozdělení Němců do jednotlivých kategorií podle druhu provinění i o zpusobu, jak s nimi naložit. Podle těchto směrnic /podtrhl 2. 3./ prováděl pak NV úplný zajišťování Němců a jejich majetku.

Rozhodného řešení ládal zejména Závodní výbor a dělnictvo Zbrojovky. Na jeho návrh rozhodl NV ještě Brno i Zemský národní výbor okamžitě řešit situaci vyvezení /podtrhl 2. 4./ Němců z města. 31. května ze asistence zbrojovkářů opustilo Brno asi 20 000 Němců. Byli dovedeni nejprve do Hajhradu a odtud až do Rakouska. Práceschopní muži byli soustřeďováni v Saloměřicích a asi 1500 osob - hlavně osoby, jejichž záost o zrušení německé národnosti byla u SSN bylo propuštěno domů. Tímto způsobem bylo Brno zbaveno podstatné části německé menšiny.

Na základě rozhodnutí Postépišské konference, která schválila odsun Němců z ČSR, připravoval pak NV úplné vyřešení německé otázky v Brně. V Saloměřicích bylo zřízeno středisko pro odsun Němců, z něhož odjel 30. března první vlak, v němž byl 1201 Němec. Podle pokynů kontrolních komisí pro odsun byli Němci vybaveni prádlem, šatstvem a jídlem a lékařsky vyšetřeni.

Po tomto transportu pak následovalo v průběhu roku 1945 ještě 11 dalších, vesměs do amerického okupačního pásma. Celkem bylo odsunuto tímto způsobem na 7000 brněnských Němců /pozn. 8. 40: Celkový počet Němců, odsunutých z saloměřického střediska činil 13 000/. Pokud jde o brněnské Němce, byli odsunuti podle těchto kategorií:

1. Rodilí Němci - 1581 osob.
2. Manžel roden Němec, manželka původem Češka, přihlášená za Němku - 7001 osoba.
3. Manželka roden Němka, manžel Čech, přihlášený za Němce - 254 osob.
4. Jeden je rodilý Němec, druhý zůstal Čechem - 1161 osob.
5. Ostatní, původem Češi, např. vdovci - 1639 osob /podtrhl

Z. V./.

Odsunuti byli i ti, kteří byli potrestáni za členství v nacistických organizacích beláren do deseti roků. - Po ukončení odsunu zůstala jich v Brně 1500. Historický úkol očistění našich zemí od fašistické páté kolony byl tak v Brně spiněn." /Jaroslav Mlýnský, Boj za uskutečnění programu národní a demokratické revoluce v Brně v letech 1945-1946, Sborník Matice moravské, roč. 82/1953./

Milan Hübl obvinil Benubie z nezpyalů, když tvrdil, že odsun postihl i původní české obyvatelstvo. Mlýnský dávno před Benubiem i Hüblem dokázal, že organizovaný odsun zasáhl převážně smíšená manželství a ty Čechy, kteří měli německé partnery: ano, ve fázi organizovaného odsunu /jak to bylo ve fázi divokého odsunu raději opominout/ vyvezli z Brna i ty muže, jímž se zachtělo německých žen, i ty ženy, jejichž zalíbení padlo na muže německé - i když je předtím povolal sám na věčnost. Tanto osud více než půlročního tisíce brněnských vdovců by mohl být vědním tématem pro pero pana Vaculíka, on by už věděl, co s tím.

Milan Hübl má skutečně v jedné pravdu: téma samo o sobě je krajně dramatické a nutno jej posuzovat bez ochotnického trháni opony. Ukazuje se však, že teď toutle oponou trhá on - a pořádně. Na třech místech dokázal Benubiovi "nezpyaly" slovy, na což jsme my, Čičkové, kabrněšci. Fakta se už nějak upraví ...

Ale jak počítám, tak počítám, stále mi to nevychází. Tak prosím, počítejme spolu: v divokém odsunu na konci léta 1945 bylo "vyvedeno" /ten kolega Mlýnský ale umí nuancovat slova, že ano? Připomíná to Benešovo "vylikvidovat"/ z Brna 20 000 Němců. Ve 12 transportech v roce 1946 jich vyvezli 1037. Když odpočítáme ty, kteří zůstali /1500/, ne s ne najít těch 31-36 000 Němců z města Brna. Knapka se počali šlovířkovat? Utekli snad všichni před 84? Anebo byl jejich osud jiný?

Jestli si Milan Hübl najde čas, tak se může vypravit s moravským patriotem panem Vaculíkem z Brna směrem na Rajhrad a na moravsko-rakouskou hranici. Jestliže poputují po trase "vyvedených" brněnských Němců a zeptají se pamětníků, najdou sem tam i hrobečky i větší hroby podél silnice, prostě - nač si nalhávat - výsledky našeho pochodu sarti, a pořádného. Levět dní poté, co šéf KSČ Gottwald vytyčil směrnic, komunisty ovládaný národní výbor zbrojovky vydal sborně s vyváděli. Doslova. Historicky. Tak, že se nemůžeme dopočítat brněnských Němců.

K tomuto dědictví, se vědne Hüble, nebude hlásit. Ani ke způso-

tu, jehož jste použil, jak to všechno vysvětlovat a - zaskumflovat. Když to budete dělat tak jako Vašek Král, s nímž se ostatně v tomto jediném shodnete, nečivte se, že nám budou do této problematiky sestrovat slovenští nebo i američtí historikové. Zejména Váš tón připomínající reziduua bolševických diskusí, je k ničemu. Amsteraky jsme trhali oponou historie dost dlouho, ještě když jsme sloužili rasismu a schvalovali zlo. Snad po těch zkušenostech a křivdách bychom měli být moudřejší. Nebo snad ne? Co vy na to, pane Vaculík?

1. 4. 1979

Luboš K o h o u t : "Dopisy přáteli"

/1. řada - 1979, dopis č. 4/44 dr. Hejčáka/

V. Moravský charakterizoval metodu "reflektoru", bojně zastoupenou mezi novodobými historiky i historizujícími filozofy:

"... pronikavě se osvětli malá část rozesthlých souvislostí, ale vše, co by je mohlo vysvětlit a zařadit a co by mohlo vytvořit i protiváhu k zshrzené části, se ponechává ve tmě: takže se zřetelně říká pravda, neboť ty věci nelze popít, a přesto je vše zfalšováno, neboť k pravdě patří celá pravda a nálezitý posr jejích částí." /Podtrhl L. K./

Metodu "reflektoru", jejíž součástí bývá často dílčové "přikládování" prsoují nejčastěji /také v Č.S.R./ "čvorní historikové" s poměrně parující moci: lskují, falšují, zamlčují, modelují, hobují i destilují dějinné fakty a jejich odborné a publicistické hodnocení a interpretace. Čtější tak z historie udělat slušku stranických, či jiných politických, kulturních i ideologických cílů dneška. Metoda "reflektoru" vystupuje takto ruku v ruce s politickým presentismem a pragmatismem; jde o spojitý náboj.

Proti této "nádobě láh" - eticky vzato - neuvrvenosti, usilují historikové, boční toho jasně, o uchození, pokud možno, celé pravdy, o nálezitý posr jejích částí, o eliminaci mnohdy krátkozrakého a gnoseologicky omezeného politického pragmatismu. Namozřejmě, že i "reflektor" i komplexní vícefaktorový pohled na- jí na štendářskou i posluchačskou obec, každý sui generis, pa- degický vliv.

x

V pohledu na problematiku odsunu většiny děmoů z Českosloven- ska se valně existují, spolu s suraceni s přechody, dva názorové protipólové, ale metodologicky shodně reflektované a presentis- ticko pragmatické pohledy:

1. Prachu již omšely a vcelku pozitivně k širšímu náboru in- klínující částě s evropské nacionalistický, který je "čvorním" ve většině evropských států, porobených kdysi zcela nebo zčásti nacismem.

2. Neoficiální, již "nečvorní" /zapíší pámbch/, ale v náro-

dě a jeho jedné politické straně nezanechává zástoupení německonacionalistický, aš nacistický/někdý ovšem s ojedinelými stoupenci mimo hranice německých států/.

- Ten první reflektor osvětloval po skončení války aš dočas všechny neoporné, protože v evropském svědku odborně prokázané, krůzy nacistického panství v porobené Evropě. Jeho politické přesvědčení stoupenci /tři v č. 88/ stále označují jakoukoliv, i vědecky fundovanou, kritiku slovenakých, ale i jiných následných excesů, zejména při hromadných odsunech Němců z Polska a ČSR, se ztotožňují se autorem kritiky a druhým reflektorem, se čistě čistilist "becherovského revanšismu", ba fašismu. Reflektore R. P. P. Ponděru, proti jehož poznámce v R. P. jsem protestoval a jenž přisoudil stať Desubia v "plátku, jehož v peřici vydává v. Tigrid" iniciativně a inspiraci Charty 77, řadím k stoupencům tohoto reflektoru.

- Ten druhý reflektor avíti směrem opačným. Vědky osvětlení je ve zbatělé, nemravném alibismu a amoralismu zločinců, jejich praktických pomahačů a jim více či méně přítkávajících sympatizérů. Je nejpronikavější a ve skutečně nezávadné podobě se osvětlují všechny následné antihumanismy, ješ nejen nacistické, ale, šel, vřetěmově německé, ředění vyvolalo a šivilo. V nejhorší podobě se prostě furor teutonicus popře a jeho konstatování se představí jako šidlo-bolševicko-plutokratický výmysl. V německonacionalistické variantě se osvětlí pronikavě jen šinnost a odpovědnost několika či skupiny "politických zooliků", kterých se jinak dobrý národ bál, kteří národ zadavil a jejichž rozkaz byl nucen plnit pod hrozbou strašných sankcí. Německý národ ve své šrtivé vřetěmově nenese za nacistické zločiny žádnou odpovědnost, snad jen nevelký jeho zlozek. Štéma nucenosti reflektoru prolíná v rozličné šife výsledka, že pokud tu byly německé bestiality - působené vřetěmovou jen na rozkaz - zavinili si je ti, kteří se stavěli na hraně i jiný odpor, nechápající oně všeobecné šetřecí heslo: "Deutschland sieht an alien Fronten für Europe."

Obě protikladné reflektory mají svoji kvantitativní i kvalitativní stránku, vždy a přítomně nábojem štické povahy.

Kvantitativní bilance reflektoru druhého je, šik prvnímu, vcelkem zřetelná: přes padesát miliónů šrtivých druhá světová válka, z toho asi polovina zavržděna mimo fronty /mezi nimi asi 10 miliónů oběšanů Š. P., a miliónů Poláků a šidů. Po ší milióny v hrázových koncentracích. Štovy miliónů šolanů představuje vřetěmová výroba a šíšení materiálních šetků, šbecný průdký šstup, šrtiva do

značné míry obecně uznávaných morálních kritérií. /Kterdím, že ne vznik války se vylučný vliv politika německé vládní garnitury; jde ovšem o primární, nikoli totální odpovědnost./

Kvantitativní bilance prvního reflektoru, pokud viz, nebyla ani stopou druhého, seriózně zpracována v evropských měřítcích. Lze ovšem se stoprocentní jistotou konstatovat, že v poměru k bilanci reflektoru se představuje politicky miniaturní slaneček, eticky ovšem^{ne}žanadbatelný.

Kvalitativní bilance druhého reflektoru: Nlo o žesově primární, agresivní činnost většiny jednoho národa /dokud se vítězilo, participovalo na ni odhadem 50 % národa - 1 38 - 1942, 43/, činnost totálně antihumanistickou. Při dosažení cílového se předpokládalo - se souhlasem této většiny - že český národ bude ze 40-60 % rasově čistých asimilován, pokračem, ze zbytku nečistých a rebelů měla část opustit tento prostor, část čekat smrt. Ostatní národy Evropy měly sloužit jako novodobí stroci "errenvolku".

Kvalitativní bilance prvního reflektoru: následný, obranný, rovněž eticky žanadbatelný, ale jen slonky evropských národů zachvátivší antihumanismus. Příkladovali jini, příkladují také: když se protijeli jugoslávci i jini partyzáni a žestých obklíčení, nezděke povraždili zajetce. Na fašskou zprávu, že Heydrichovi vrazi měli jakési napojení do Lidie, následoval obecně známý osud jejich obědů. Akci řídil karlovarský Němec, pro jehož partaj bylo ve svobodných čs. volbách odevzdáno přes milion hlasů a jehož válečnou práci sdělením i činností podporovalo drtivá většina českých Němců /stejně jako tomu bylo u drtivé většiny slovenských Němců ve vztahu k Slovenskému národnému povstání/.

Vývoj obou reflektorů, pokud jde o vliv na obyvatelstvo /healovité/

Až 1. Poněkud deformovaný pozitivní vývoj z větší části sčběru. Gottwaldovské /jistě obecně správné/: Žení Němec jako Němec, pragmatickopoliticky vztahováno jen na obyvatelstvo NSR, vzhledem k příbuznosti vládnoucích režimů. Nčasné pozitivní posun myšlení lidu, který to pojmal šifěji než vládci. /Karikaturní podoba této positivity: Českosádek se pochachtilával nad válečnými filmy NSR - tak vlastně toho Hitlera položil na lopatky německý odboj/. Potem vývoj k diferencovanému pohledu na NSR, zejména čít Ostpolitik, ve vládní propagandě i v myšlení lidu /více/. Prvé dočasné zveličování politického vlivu a významu ortodoxně nacistického, do jisté míry německonacionalistického reflektoru na myšlení západoněmeckého obyvatelstva. Čas od času, obyčejně kolem výročí, propagandis-

ticksé ofenziva, využívací /či vyvolávací?/ poplašných a - zejména pro obyvatelstvo pohraničí - působivých fám o návratu pomsty-
lačných Němců. Neplněn, ale i z důvodů od 2/, soudný postulat
všech, kolego Hejdnáku, dosud do diskuse vatoupivších, aby se
osvětlila i kvalita a kvantitativní stránka české viny a odpovědnos-
ti za konfliktní stav, přičemž pouze kritické Danubie zdůrazňují,
že ve všech podstatných souvislostech a s konkrétně historickým
přístupem, v česko-německé poloze. Pokud zajisté trvá český nacio-
nalismus, má výslovně obranný charakter, motivovaný vládně přiži-
vovaným, ale z nacionalistických německých kruhů infikovaným stra-
chem před znovunávratem furor teutonicus, zaklitým spiricky celou
starší žijící generací, s níž se, jistě v poněkud deformované po-
době, seznamují i generace mladých.

Ad 2. Těž pozitivní vývoj, vždyť se proměnila vládní politi-
ka zásadním směrem, s důrazným akcentem na mírový, demokratický
vývoj národů a států střední Evropy, na překonání konfliktů minu-
losti i dneška. Společenským silám, hájícím tuto politiku, je po-
třebné v "duchu Helsinek" všestranně jít z české strany vstříc.

Snad to byla chválná politická motivace Danubiovy iniciativy?
Ovšem, udělal kavalířské gesto; šel, ze cenu totálního diskvalifi-
kování se, jakožto nereflektorového HISTORIKA /v čem, to dokazují
texty jeho oponentů, zejména Růble/. A co horšího; svým reflektorem
pomohl právě se aktivizujícím německonacionalistickému reflektoru
/snad nejvíce tezí o znásilnění většiny českých Němců Hitlerem
a ještě více totální bagatelizování kvantitativní i kvalitativní
stránky nacistického panství nad Evropou. Nesprávným, ba nepravdi-
vým pohledem na německou stránku česko-německého konfliktu nahrál
představitelům českonacionalistického reflektoru. Zahraniční i
vnitřní reklama Danubiovy textu, spojující jej s iniciativou Char-
ty 77, těžce poškodila pověst Charty, zejm. v polském i pokrokově
německém prostředí tím, že čestí velký počet Danubiových formací
pomáhá německonacionalistickému reflektoru.

Vždyť vývoj německé občanské renesance od reflektorového pohle-
du ve směru širšího záběru neprobíhá bez urputného, a ne vždy a ve
všem vítězného zápasu pozitivních sil. Ten v mnohém nepřekročil
zárodečné stadium. Agresivní, někdy fanaticky nacionalistické síly
v oblasti ekonomické, politicko-správní, kulturní i v hromadných
sdělovacích prostředcích využívají svých pozic i při ovlivňování
veřejného mínění. Kupř. v právě probíhající diskusi k americkému
filmu o nacistických zvěrestech se projevuje nesporně pozitivní

trend v názorovém tříbení, ale v dost zárodečném stadiu. Diskuse, žel, je doprovázena i zlověstnými nelegálními akcemi nediskusní povahy. Nesahu neupozornit na masové, převážně negativní působení válečné "hrdinské" a špiónážní memoárové, jakož i vysloveně bračkové literatury a kultury. A co je nejdůležitější: uvnitř jedné politické strany NSR i mimo ní existuje frakce, legálně organizovaná, jež formuluje i propaguje, ve slysu nacionalistického protipolského a protičeskoslovenského reflektoru, rozličné varianty pověstného "es Kommt der Tag".

Uzavíráme konstatování, že na české straně vývoj reflektorového vidění zkoumané problematiky prošel rychlejší a hlubší změnou v pokrokovém, komplexnějším směru, než na straně německé. Pokud tento český vývoj není dovršován cílovým, žádoucím pochopením vlastního přínosu při rozvinutí konfliktu, je tomu tak vzhledem k německému opoždění téhož. Každý pokus, a Danubiův zejména /objektivně podpořený svérázným Hejčánkovým morálně absolutistickým, nehistorickým presentismem/ o nějaké eticky kavalírácké, politicky krátkozraké, profesionálně podprůměrné gesto, nemůže v žádném z výše uvedených ohledů pomoci plodně dobré věci přiblížení se tří národů střední Evropy a překonání starých konfliktů.

x

Z pozic dosud řešeného, přistupuji k pohledu na Hejčánkův "Popis příteli". Poslední větou textu se dr. Hejčánek přihlašuje ke komplexnímu nereflektorovému metodologickému přístupu, což vítám. Ale i touto větou, hlavně pak celým "diskusí skládajícím" textem favorizuje právně etický a morální přístup proti přístupu politickému, a dodávám, konkrétně historickému. Nesouhlasím při přijímání globálního, nereflektorového přístupu, favorizují v jeho rámci druhé dva a proti právně etickému i jiné další. Diskutujeme o době válečné a těsně poválečné, kdy tekla krev miliónů. Politika je především mocenským vztahem, který vždy představuje jistou kvalitu i kvantitu násilí jedné skupin nad druhými, všude, na celém světě. One kvalita skvantita násilí se zajisté může vlivem morálních faktorů modifikovat, sniž se faktor násilí zcela vyloučil. Válka je pokračováním politiky jinými, supernásilnými, krvavými prostředky. Odtud má priorita politického přístupu k diskutované otázce oproti právně moralistní prioritě Hejčánkově.

Etický a právně etický přístup dr. Hejčánka bych favorizoval jen tehdy, kdyby tu existovalo souručenství Spojených států evrop-

přátele své ..."!

Morální absolutismus by v pohledu na třicetiletou válku hledal, namísto smysluplného, leč marného, úsilí Komenského nějakou mírovou variantu vymanění Čech z rakouské dominance, vylučující švédské vraždění v Čechách. /Dle Polišenského klesl jen v Čechách bez Moravy počet obyvatel z 1,700 tis. na méně než milión./ Pro-nikavé /a na "vznešené" city lidí působící/ světlo tohoto murali-zátorského reflektoru by se zaměřilo na české stavovské původce války, kteří do ní startovali trestným činem pokusu o vraždu Mar-tinice a Slavaty, potom pod Thunem ohrožovali Vídeň a antihumánně podněcovali, zejména J. A. Komenský, válečnou litici, aby nakonec sklídili hubené a amoralní výsledky v podobě "Cuius regio, eius re-ligio".

Ale dost historického vtípkování nad vážnými věcmi dneška, kdy v rovině etické probíhá spor mezi humanismem konkrétním, spje-tým s rozpory tohoto světa a humanismem abstraktním, teoreticky nad rozpory světa povzneseným, prakticky však na ně působícím.

x

Dr. Hejdánka považují za neogomatického žáka Masarykova, leč v poslední době přestávám některým jeho etickým a politickým názo-rům rozumět. Je jistě daleko hlubším znalcem sporu Masaryk-Tolstoj, než já. Zdá se mi však, že zejména posledním textem opouští prvé-ho a podporuje druhého z nich. Domnívá se, že jeho etický absolu-tismus a puritanismus, hlásaný v kontextech, jež vidím, působí ve prospěch či v neprospěch oněch krajních reflektorů? Soudím, že, že ve prospěch. Německonacionalistický reflektor získává jeho tex-tem ostruhy a oficiální český reflektor profituje u zbytků obran-ného českého, zejména pohraničního nacionalismu. A že by na tom všem profitovala Charta 77? Slouží to snad oně Ostpolitik, jež počítá s dlouhodobými evropskými mocenskými konstantami a nehoďlá koketovat s utopiemi smalrikovského střihu?

Domníval jsem se /prosím za prominutí, že vůči marxistovi užívám marxistické terminologie/, že známé Masarykovo "Ježíš, ne Caesar" a "Tábor je náš program" chápe, spolu se mnou, jako dialek-tickou jednotu protikladů, jako cosi cílového, ve smyslu neustálé-ho přibližování /čeho se dosahuje někdy i oním Táborem. Že podobně chápe konflikt třeba mezi "Českou otázkou" a "Světovou revolucí". Že pokud jde o Masarykovu politickou praxi, chápe dialektiku promě-ny Masaryka - demokratického reformisty vůči Rakousku, který chtěl

z Rakouska utvořit mezinárodně spravedlivé souručenství odpůrců pruského pangermanismu i politicky reakčního Ruska, v Masaryke, demokratického reovlucionáře, který poznal, že vítězství centrálních mocností by znamenalo triumf pangermanismu a porážku, snad záhubu, české věci. Shodně s jedním Hejdránkovým "Dopisem příteli" jsem soudil, že Masaryk podmiňoval prosperitu nového státu mírovými a demokratickými vztahy v celé Evropě /nikoli úžeji, jen v Evropě střední/ a že nedocenil, zejm. v sociální otázce, hloubku trvajících hlubinných rozporů v evropském, ba světovém měřítku; že se mylně domníval, že světová revoluce x r byla v r. 1918 vítězně zakončena. V diskusi jsme se neshodli jen v jednom: dr. Hejdránek, v rozporu s historickou fakticitou /citoval jsem mu "Světovou revoluci"/ soudil, že úsilí Masaryka o samostatný stát český či československý, bylo úsilím, zaměřeným na upevnění a nikoli rozbití podunajského soustátí.

Citujeme učitele proti žákovi:

"Starý, staletý německý nápor na východ měl být dovršen konečným podmaněním východních národů, v prvé řadě slovanských ... Mně samému bylo jasno, že nemohu a nemám setrvat ve službách Rakouska Uherska ... Podobný osud a stejné nebezpečí odkazují nás k úzkému přátelství s našimi sousedy na východě, ale i na jihovýchodě ... osud našeho národa přímo logicky je spjat se Západem a jeho moderní demokracií." /První prezidentovo poselství r. 1918/. Teď: čelit pangermanismu a po rozbití rakouského státu k tomuto cíli dosahovat sblížení národů a států východní a jihovýchodní Evropy, posléze se zaměřit na realizaci demokratické a národnostně spravedlivé celé Evropy. Přimlouvám se za realistickou a dialektickou kontinuitu odkazu tohoto politika /předpokládající dlouhodobé, vícegenerační úsilí/. Realismus spatřuji v tom, že jsme východní součástí evropské /i světové/ superstruktury, jež může pozitivně evolucionovat, ale je těžko měnitelná katastrofickou cestou bez válečného konfliktu, jenž by znamenal konec všech struktur i superstruktur. Usilujeme tedy, spolu s jinými, mocnějšími rozumnými faktory světa o pozitivní mírovou ecoluci evropské superstruktury! S vědomím, již empiricky potvrzeným, že "inter arma silent" netoliko "musse", ale i demokracie, slušné mezilidské mezinárodní i mezistátní vztahy. Nekoketujeme ani na Východě ani na Západě se studenoválečnými silami! Bojujeme proti nim.

Dialektickou kontinuitu spatřuji v tom, že překonáme Masary-

kovu slabost v nedocenění významu sociální otázky v Evropě i ve světě přijetím myšlenek demokracie v socialismu, asi tak, jak to kdysi formulovala s polemickým hrotem proti nedemokratickým prvkům Říjnové revoluce v Rusku revolucionářka R. Luxemburgová /zevražděná klikou, blízkou pozdějším nacistům/: socialismus zůstává jen natolik socialismem, nakolik je demokratickým. V souladu s řečeným negujeme dialekticky i Masarykův výrok o osudové spjatosti našeho národa se Západem! Jsme v rámci východní části evropské superstruktury a nechceme být politickými fantasty, nýbrž realisty. Chceme-li v demokratickém i socialistickém směru měnit dnešní východoevropskou ~~existenci~~ realitu, pak se k realizaci tohoto cílového orientujeme v rovině teorie a praktické politiky pouze a výlučně na takové síly Západu, které jsou připraveny, schopny a jednají ve směru utvoření demokratické i socialistické Západní Evropy, schopné silou příkladu i jinak napomoci /mj. politikou détente/ dialektické negaci dnešní reality na východě, rovněž v demokratickém a socialistickém směru. Evropa nové podoby by mohla napomoci celosvětovému, nikdy neukončitelnému desalienování člověka a společnosti. A marxistům, kteří ještě inklinují k leninismu, bych připomněl, že by to i byla svérázná dialektická negace /a evoluční negace/ onoho Leninova známého z "Dětské nemoci levičáctví v komunismu", kdy zdůrazňuje, že v Rusku je snazší, než v Evropě, začít socialistickou revoluci, těžší bude vybudovat socialismus, kdežto v mimoruské Evropě je tomu naopak. Ale vítězství socialismu v Evropě bude znamenat, že Západ může Rusku, v tom momentě všestranně zaostalému, dopomoci k socialistické přeměně.

Ale, proboha, nenegujeme antidialekticky Masarykovu conditio sine qua non demokratického a mírového vývoje.

"Náš poměr k Německu upravíme podle toho, jakou ono zahájí politiku. Zachováme se korektně; přejeme si, aby porážka pruského agresivního militarismu byla vítězstvím německého lidu, aby si německý lid zvykl uskromnit se na vlastní národní síly, aby zanechal své výbojné politiky východní a věnoval své síly a schopnosti mezinárodní organizaci národů a člověčenstva. To je mnohem větší a vznešenější cíl, než cíl pangermánský." /Tamtéž./

K našim českým Němcům:

"Nám je těžké zapomenout, že naši Němci a Němci v Rakousku vůbec přijímali nelidské krutosti rakouské a maďarské soldatesky bez protestu, nám je těžké zapomenout, že naši Němci dávali nejzuřivější kontingent pangermanismu. Ale přesto je přijmeme rádi,

jestliže se rozhodnou ke spolupráci ... Americká republika podje-
la se raději občanské války, než by připustila secesi svého Jihu.
by nikdy nepřipustila secesi našeho uničeného severu." /Podtrhl
L. K./

Tu secesi jsme nechtěli připustit, ale připustil ji krátko-
arský svět našich přátel a spojenců. Byla provedena násilím a
potom byla v důsledku toho ohrožena existence nejen našeho, ale
i jiných národů Evropy, zejména slovanských. Je tudíž přirozené,
že přímus třídy mezi náky NISTRA smýšlel takto:

"Němec je 80 milionů a malý československý národ nemůže žít
se stálým nádeckým revolverem na prsou. Pokud si čeští Němci ne-
uvědomí, že čs. národ nemůže politicky žít se stálou jejich hroz-
bou, že mu v časem okamžiku rostou stát a zničí tak nezbytnou
podmínku jeho národní existence, nebude dohody a bude boj, bude
usilování o "einseitige Machtlösungen"... Hitler pak tu "ein-
seitige Machtlösung" proti celému ostatnímu světu prostě násilím
provedl, máje ideově situaci dostatečně připravenou. Bude-li se
opakovat hlásání těchto pro nás stát nemohoucích doktrin, bude se
opakovat i Hitler, třeba v nové podobě a také nová světová válka.

Ríkalo se tomu "právo národů na národní jednotu", ale výsle-
dek toho byl - ať byl chtěn nebo nechtěn - politický germanismus,
který je vlastním otcem nacismu. Princip teritoriálního a kolek-
tivního "selbstbestimmungsrechtu" pro národní menšiny nebo slovy
národů, které své národní státy už mají, je politický dynamit,
který prostě snemžní všem státům a národům ve střední Evropě ži-
vot a existenci v míru vůbec. V tom souhlasil prezident Beneš už
na poslední konferenci mírové a Lansingem proti Wilsonovi a sta-
novisko to také uplatňoval. /Paměti, str. 468-470./

Také: "Takové pojetí sebeurčení a priori ničí sebeurčení de-
seti milionů československých a znemožňuje vůbec existenci samostat-
ného státu československého." /Podtrhl L. K. a k němu se v minu-
lém textu připojil L. K./

x

Detailnější pohled na polemické části Hejdrákovy textu proti
Renušiově kritice:

1. Neodpovídám na poznámku na téma "jedna paní povídala";
což se musel vyložit tak, že s ní závažně nesouhlasím, protestuji
a když byla v této zemi poněkud jiná situace, spustil bych sta-
vidla výmluvnosti.

2. Konstatují, že nikoli pochybnou zásluhou Danubiových oponentů se rozvíjí, bel, na půdě Charty, diskuse, která patří mimo ni. Fakt: Již týden před stětí v B. P. z 19. II. se v "Hlasu Ameriky" objevuje péči p. Daněka poznámka o současné aktivitě Charty i o tom, že součástí této aktivity jsou také Danubia, k nimž byla na stě vyslýchána řada chartistů; vzpomínám, že uvedeno bylo kol. Battěka. Na můj písemný protest proti poznámce red. Doučery, odpověděl K. D. rovněž dopisem, mj. "jestliže jsem dal autora článku z Tigridova svědectví do spojení se signatéri Charty 77, učinil jsem tak na základě článku Překysela Janýra, otištěného ve Frankfurter Rundschau dne 14. II. 79, který dokonce uvádí, že na poseda stroji vyhotovené opisy tohoto článku 'jdou nyní u Čechů a Slováků, hlásících se k Chartě z ruky do ruky'."

22. II. spojuje s činností Charty Danubiův text v Hlasu Ameriky p. Daněk, uvádí dlouhé partie /příčasně pečlivě ponechává jen protikomunistické partie Danubiova výletu do historie a vylučuje jakoukoli zmínku z bojných antibeneševských výpadů autora/. Píší K. P. protest proti jedné části Doučery poznámky, žádá /přiznává nervózní formou/ mluvčí o česanti všemi žádoucími směry, píše svůj text k Danubiovým тезис /tvrzení o jeho nervozitě by mohl dr. Hejčánek dokázat být jen jedinou věcnou kritikou jednotlivých bodů/. Nepochybují o tom, že jeden přítel dr. Hejčánka a jistě i více desítek lidí nepřed šetle Hüblovu kritiku a potom se těžalo, oš jde. Ale kolik tisíc, desítek tisíc, a navíc o kolik víc lidí u nás i v zahraničí spojuje nyní Danubiův text s aktivitou Charty, dementovanou zatím jen osobou jednoho z mluvčích, navíc v relativně privátním "dopise přáteli"? Cui prodest?

3. Poznámku k "apologetice odsunu", jakož i k redným alternativám toho, co se fakticky udělo: "Demokracie je diskuse", pravil výše často citovaný, a diskuse má své pravidla, mezi nimiž na prvním místě stojí příkaz: buď se polemizovat se skutečnými názory diskusního partnera, a, řečeno terminologií jinou, "neprosluviš křivě-proti bližnímu svému". S pozitivním konstatují: celá dílka nervózní Hejčánkovy polemiky, a zejména věta: "Kdybych byl komunistou, cítil bych se oprávněn vidět v souhlase s odsunem, /tak jak byl prováděn, podle plánu, tedy nikoli s divokými odsuny/ jednu ze složek d-formované a velmi zlobné stranické politiky, která otevřela stávilka záplavě i pozdějších nezákonností padesátých let stě.", podceňuje Danubiův kritický názor, který ve svých textech a vůbec, nezastává.

1/ Oba shodně soudí a odvodňují, že k principu odsunu převážné většiny německého obyvatelstva z Čs. neexistovala reálná pozitivnější alternativa. Nejsou v tom spologety procesu odsunu ani v jeho plánované, ani v neplánované podobě. Nejsou spologety, nýbrž k argumentaci používajícími hostiteli shodného rozhodnutí Čs. i polské politické reprezentace tehdejší doby, stvrzeného valonskými rozhodnutími a v podstatě prováděného i technicky na základě mezinárodních dohod vítězných nad nacistickým Německem. Danubiinů skutečně alternativní řešení nepodává, Brügel to konstatuje, podává právně etické alternativy, které přijímá i dr. Hejdišnek. K tomu: oba by měli více docenit tu technickou stránku případných soudů a présumpcí nevinny. Přiznává-li jen Danubiovi, že viniků bylo 350-500 tisíc, kolik soudů by se vytvořilo, kolik svědků/ a kde by se vzali, když krtví nemohou podat svědectví/ by bylo při présumpcí nevinny potřebných, kolik nepřítelů vinných by to odneslo a kolik nacistických zločinců by se zachránilo?

Ale to není podstatné. Podstatné je, že po tom všem, co předcházel, nebylo prostě souhlasit Čechů v tomto prostoru s většinou z německého obyvatelstva možné. Švýcarsko tu vzniknout nemohlo: jen aréna nepředstavitelných, snad krvavých konfliktů. Danubiovi pravdivé i nadsazené příklady i příklad Hejdišnekův, vše morálně odsouditelné, to jen potvrzují. Hejdišnekova poznámka o Slovácích, že měl být brán jiný metr, shodně s dočasnou argumentací W. Jaksche, prováděná nesrovnatelně /stačí, aby se dr. Hejdišnek i jiní seznámili s touto citovanou maketou "Odboj a revoluce" a s příslušnou dokumentací v Pamětech/.

2/ Oba Danubiovi kriticky soudí, že při procesu odsunu došlo k politováníhodným, odsouzeníhodným antibumšnickým aktům z české strany /osobně se zejména rozhořčují nad tím, kolik majetku si všichni mohli odnést, aj./. Jejich křivka a následky v rozličných směrech /také v oblasti morálky a charakteru národa/ zdaleka nebyly, ovšem v kontextu s jinými faktory, prozkoumány, a nejméně Danubies, a že teprve, opět v kontextu s jinými faktory, musíme splnit onu shorenou konstatovanou, výzvu odbornou, národní i etickou. Já dodávám poznámku o kvalifikovaném týmu, jenž by ji mohl splnit. Vzdor otevřenosti mnohého v této oblasti, oba jednoznačně odmítám antibumšnickost z české strany, a zejména Hejdišnekův shodný názor, "je třeba se zabývat s veškerou vážností i otázkou mravní", přitakávám mu, ovšem se zdůrazněním komplexnosti přístupu k problematice. Hejdišnekův text je - věřím, že nedoznalé - unfair a fauluje, pokud

neznačuje nejen antihumanismus Banubiových oponentů, ale i spjatost tohoto antihumanismu s antihumanismem 50. let. Žel, na tom základě by se podezření z antihumanismu mohlo prodloužit až do současných postojů Banubiových kritiků v jiných otázkách ... ?!

Lze jistě nejen připustit, ale i tvrdit, že obecný morální úpadek i úpadek právního citění přispěl i k jistým podobám hrůz 50. let, v některých státech později odsouzených. Ale víc ne. Ten, kdo tvrdí více, neodvážel odpovídat na otázku, proč negativa všude, ve všech zemích "soc. soustavy", i v těch, které divoké odsuny a vůbec odsuny Němců neprováděly, a míra byla rozličná. Zde zase nestačí ten právní etický reflektor, ale musí být podán vícefaktorový pohled, který pokud byl již podáván, ukazuje daleko vážnější význam jiných, než etických souvislostí.

K té věci i uvedené formulaci textu dr. Hejčánka mohu jen dodat, že je velmi rád, pokud nemůže přispěchat na pomoc Guttenberg, který by vděčně přijal produkt probuzeného /či upozorněného / svědomí.

Komunistický postoj v celé věci odsunu převážně většiny německého obyvatelstva ČSR se opravdu změnil. Původní představa o revolučním východisku z války vyvrácená marně Benešem Švercovi onís: Když vstoupí ČSR do války nerozhodne Stalin, ale Hitler, se bleskově shromáždila pod vlivem rozpoutaného "furor teutonicus" na frontách, a hlavně v okupované části ČSR. Postupně se hromáždila, žel, i představa o revolučním vystoupení německé dělnické třídy ke konci války a k urychlení konce. Bení k nectí těm, kteří věrní internacionalismu, myšlence práva národů na sebeurčení, dostali se do konfliktu s Hruškovým pořádkem konkrétně historického přístupu. Pohlédnu-li kriticky na svůj text, pak se divím, že mne i Hůble dr. Hejčánek považuje /spolu s dojmem mladých lidí z mého textu/ za beránky, kteří snímají hříchy jiných ze odsun a přejímají je pro bežná oficiální politiky ČSČ na sklonku války. Spíše by mne totiž mohl kritizovat ze to, že coby "reformní komuniste" z doby "pražského jara" ve svém textu až příliš hájím politiku demokratických složek odboje, v čele s budoucími nebo stávajícími národním socialisty a socialisty demokracie na špičce s dr. Benešem. Nemozřejmě, že nejsem moc rád, kdyby tento dojem vznikl a soudím, že Benešovi spolupracovníci a obdivovatelé, číelí nyní v exilu, by měli také nějak přerušit onen stereotypní a již nudný alibismus a antibenešismus, který naplňuje /vím z doslechu, nemá příležitost číst/ stránky houběrou kritizované tiskoviny/.

K upřesnění: hájím politiku tehdejší celé /i Šrámkovy/ politické reprezentace. Pokud jde o politiku komunistů a Beneše, pak soudím, že šlo o to, že obě strany neuznávaly vyhlásku kolektivní odpovědnosti celého německého národa, přičemž komunisté více akcentovali obranu antisemitů a socialistů, dr. Beneš při naznačování tohoto akcentu více zdůrazňoval /projev v Mělníku/ nezpronevřít se husáckému očkaru Masaryka při nerovinném odsunu.

x

Navzdory tomu, že - opakuji - nerad "příkladem", končím příkladem a proti zvyklostem citátas, vlastně přílohou.

1. Červenec 1941, Hitler u Smolenska, 300 km od Moskvy, židovští obchodníci, převezení již z města do své rodné obce před definitivním "ausrodiere". Mí z nich, Ferenc, Poláček, Solner, spolu se mnou s otcem, s dnes nepředstavitelným radostným pohnutím poslouchají moskevský rozhlas, oznamující, že ve směru Jelaja-Jarcevo provedla Rudá armáda protinúder a postoupila o 20 km ve smolenském směru. Po té zprávě vyslovují víru, že do dvou měsíců tu Rusové budou a oni do plynu nepůjdou. Nemyslel jsem si to, a tak jsem jen cizí souhlasného zamumlal. Do bezmocného breku jsem se dal až když odešli. Navzdory, jak se ukázalo za další, nevím, zda 2-3 měsíce. Již jsem se s nimi nestýkal, protože nás - bona fide - upozornil na možnost koncentráku /v naší obci byli také Němci/ vrchní četnický strážmistr.

Závěry jsem udělal tyto. Nacismus musí být roztřesen. Mimo jiné proto, že vytvořil situaci, kdy soužití 3 miliónů Němců s Čechy se ukázalo nemožným. Potom jsem viděl i to, co dr. Hejdránek, ba více, a bylo mi z toho stejně tak smutno, jako jsem i jiným. A udělal jsem závěr, že se nesmí připustit další válečná běsnění a že většinový odsun Němců je zlem, ale napravitelným. Zplynování těch tří a dalších miliónů evropských Židů je zlem nenapravitelným. A přijímám to, co k věci řekl:

2. Prof. Reinhold Trautzmann: "Cesta jednoho národa", Leipziger Zeitung, 17. ledna 1947: "Hned zpočátku se choi ohradit proti námitce, která má být snadno vznesena: že nejsem humanita."

Každý, kdo si v hrůzách válečné a poválečné doby uchoval zdravý cit, ví, že pro většinu lidí je trvalá ztráta domova pramenem stálých, často nesnesitelných bolestí a útrap, ať jde o samy kořeny našeho bytí v rodném kraji, ať o navyklou, často zděděnou práci

v místech našeho mládí nebo o hluboké vztahy k předkům a příbuzenstvu. To všechno dobře vím. Také chci představit i to, že je vznesenou povinností ostentních kulturních národů, aby sebrány, pokud to je v jejich moci, smutným a tragickým přesunům národů znemožněním válek. Neočekávám - to by bylo nad lidské síly - že ti, kteří jsou osobně postiženi, budou schopni klidně a bez vášně přemýšlet o své/m osudu. Tím spíše je úkolem jiných, podívat se jasně a bez romantiky pravdě do očí.

Je jisté, že pro budoucnost nové Evropy je odsun německého obyvatelstva nášim léčivým a posilujícím ... opravdová konsolidace Československa ze vlivu německého, vlivu - alespoň převážné většiny sudetských Němců - nebyla možná.

Čechové obnovili v zimě 1918-1919 v příkladném pořádku a plánovaní svůj stát: pokud došlo k přehmatům, nestály za řeč, zvláště měříme-li je tím, co se stalo za Hitlera. Německé školy a školy vysoké zůstaly, německí dřevníci byli bez přezkoušení převzati. Svou umírněnost a toleranci k národu zcela bezbrannému usilí však Češi těžce zapletit ...

... nad majovitou ležel hustý závoj zaskupenosti a nadcházejícího neštěstí. Bylo Hitlerovým osudem, aby toto neštěstí přivodil a dovršil, aby se jeho přičiněním započal bouřlivě probíhající vývoj, který nikdo z Čechů ani v nejočekávanějších snech nemohl tušit a který stál za všechny oběti: je to vybudování ryze slovenského státu.

... vše, co v 19. a 20. století Češi v poctivém a tvrdém boji na německých vydobylí, ztratili po katastrofě na Bílé hoře 8. listopadu 1938 ... Ale nyní Češi a Slováci dozráli a výrokem dějin, proti němuž není odvolání k vyšší instanci, se jejich nádherná země stala jejich vlastnictvím.

Pro Evropu to vše znamená, že velké obtíže, skrývajících mnohá nebezpečí, byly odstraněny, a to tvrdou, avšak nutnou operací ...

Večtí také jako protivník včerejška, tak vítěz, přispějí v budoucích desetiletích k zacelení hluboké jizvy. Ve svobodné, sebevědomé a opravdově demokratické Evropě je jistě k tomu dosti příležitostí." /Beneš, Paměti, str. 334-337./

Žine ira et studio
/k Hüblovým glosám/

1. Metoda diskuse

Správná, třídně uvědomělá, bolševická, merr-leninská diskuse nenechala nikdy z protivníka kámen na kameni. Generace, vyškolené zejména na Leninově a Stalinově polemické břitkosti si osvojily tuto metodu ve své spíše politické než vědecké práci a účinně ji používají dodnes. Protivník neměl v ničem převahu, prostě byl likvidován jako třída.

Názorně nám tento způsob diskuse připomněl Milan Hübl ve svých Glosách k tezi o vysídlení československých Němců. Autorova díla, mající vědeckou ambici, označuje za politický pamflet, za politické uherské kortesství, primitivismus, kalendářové historky, ametérismus, ochotnictví apod. Ze jeho textu - podle vzorů výše uvedených - nenašel slova pravdy. V tomto Milan Hübl zůstal věrný svým vzorům. Závažnější je však, jiné věc.

Milan Hübl psal své glosy /první dokončil, jak uvádí 4. února, druhé 7. března 1979/, kdy od poloviny ledna 1979 probíhalo intenzivní vyšetřování o autorství tezí. Začalo vyšetřování J. S. Májka a Šimona, kteří se k autorství nevyjádřili, přes desítku dalších, z nichž někteří uvedli jednoho autora, ale scházeli jim důkazy o tom, jak autor teze psal a rozšiřoval. Vyšetřování bylo vedeno na základě paragrafu o poškozování zájmu republiky v cizině, ačkoli Státní bezpečnost nezodpověděla bližší nikomu, jak může historický text, zabývající se obdobím 1945-1946, poškozovat zájmy ČSSR v roce 1979. Vyšetřování pokračovalo ještě v březnu 1979 i poté, co Milan Hübl dokončil druhou část glos.

Všem vyšetřovaným byl předložen elaborát o dvou huestě psaných stránkách ve formě dopisu /bez podpisu/, s označením "Milý příteli". V textu je vyjádřen ostrý nesouhlas s posledními činy Charty 77, s to s přijetím dokumentu o atomových elektrárnách, o občanech cizího původu s důrazně je zejména odmítán pokus přijmout dokument s problematikou vysídlených československých Němců. První dva dokumenty jsou stručně komentovány, dvě třetiny komentáře jsou však věnovány odsazení přípravě třetího dokumentu, ze jehož autory jsou

označení P. Uhl a V. Heval a "bývalý slovenský historik" J. Mlynárik. Autor z pozice Charty 77 odsuzuje toto počínání jako maření Helsinských dohod.

Text "milý příteli" se shoduje se všemi argumenty M. Hübla, které na četných místech pronášel od začátku prosince 1978, i pokud jde o obsah i pořadí a proporce problémů. Nejsem žádné důvody podezírat M. Hübla z autorství textu "milý příteli", ačkoli mezi chartisty se stalo zvykem vyměňovat si podobným způsobem názory či protesty. Je spíše pravděpodobné, že na místě účinného odposlechu byly jeho argumenty zaznamenány a textově zpracovány, takže mají charakter odborné argumentace historiky poválečných čs. dějin.

Výše uvedené skutečnosti připomínáme ze dvou důvodů:

1. Ve svých glosách M. Hübl zná autora tezí: hned na str. 2 /I. glosa/ uvádí, že autor tezí neal dostatečnou znalost ze studia pramenů, protože se zabýval jiným regionem, "a že v době okupace nežil v českých zemích; protože "nezažil na vlastní kůži okupační režim" /str. 6, I. glosy/. Identifikačních poznámek je ještě víc.

Nutno se tedy ptát: jestliže Hübl zná autora tezí, jeho práci i jeho dřívější život, může potvrdit, že ho viděl teze koncipovat, psát a rozšiřovat? Odkud ho zná a proč se ho snaží identifikovat v době, kdy se intenzívním vyšetřováním snaží o totéž policie? Mělo by účinněji diskutovat o problému samém, o jeho podstatě, bez ohledu na to, kdo teze napsal? Nutno se ptát, zda si M. Hübl nezamýšlí dobu, jestliže svým zaníceným polemikem ohrožuje někoho, kdo pro vyslovení historického argumentu je stíhán pro poškozování zájmu republiky v cizině. Když M. Hübl své glosy psal, vyšetřování intenzívně probíhalo a M. Hübl o něm nemohl nevědět. Proč tedy tato "neopatrnost"?

Už se zde ukázalo, kam vede osobnostní nebo osobní pojetí diskuse, která nesíří k jádru věci, ale k autorovi. Tato chyba krásy v metodě diskuse může vést také k politickým hloupostem.

2. Na str. 2 /I. glosa/ M. Hübl uvádí, že autor tezí se ho "tedy neprávem dovolává na podporu svých velmi zjednodušujících tezí nedbajících historických okolností a souvislostí, v nichž myšlenka transferu vznikla a uskutečnila se". A pokračuje: "Udivuje mě to tím více, když mi nemůže být utajeno, jaký krajně odmítavý postoj jsem zaujal k úvahám, aby takové teze byly vydány jako dokument Ch 77."

Tento logický nonsens není zajímavý tím, čím je /jak mohl autor tezí v době, kdy je psal - což muselo být půl roku nebo rok předtím, než byly v prosinci 1978 uveřejněny - vědět, že M. Hübl nebude s nimi souhlasit?/, ale tím, proč právě policie z pera M. Hübla musí být informována, že se Charta 77 zabývala tímto tématem a že problematiku vysídlení, jako porušení lidských práv, chtěla zahrnout do svých dokumentů? Musíme se zeptat: Přijala Charta 77 nějaký podobný dokument? Pokud víme, nepřijala žádný podobný dokument a žádný podobný dokument neexistuje. Je zde nějaká potřeba vynášet navenek vnitřní diskusní záležitosti Charty 77? Pak se nestačíme divit, odkud policie bere své fundované vědomosti o hnutí Charty 77, jestliže se o tom takto navenek bezstarostně píše, aniž by si autor uložil jakoukoli kázeň.

M. Hübl jako bývalý člen tuze organizované organizace ví, že za podobné lapsusy by měl nepříjemné oplétačky a byl by volán k pořádku. I když Charta 77 není a nechce být žádnou organizací, a už vůbec ne "demokraticky centralizovanou", není také holubníkem, ve kterém je tolerováno vše.

Toto je druhá chyba krásy v Hüblově metodě diskuse: obcházející hlavní problém diskuse, zatahuje do ní věci, které jsou již skutečnou politickou hloupostí. Takovéto jevy vznikly zpřetlaku nesushlasu M. Hübla s autorem tezí, resp. s těmi, kdo se k nim vyslovili pozitivně. Takové nevěcné pojetí by se nemělo vyskytnout ve společenství, které je obklíčeno; a také se nepíše rok 1967, aby se ve veřejné diskusi mohlo říkat cokoli.

Vyslovujeme názor, že při přímě věcné diskusi, které vylučuje snahu zasažít protivníka by nedocházelo k činům na pokraji denunciací. Bolševický způsob diskuse v dané situaci k tomu nutně vede.

2. Problémy diskuse

Co vyvolalo takovou nelibost M. Hübla?

Už v první větě glos /I./ uvádí, že autor tezí "jako slovenský historik vyslovuje morální odsudek českého národa za transfer sudetských Němců ...". Stručně řečeno, autor tezí se ztotožnil s tou částí německé historiografie, která za vysídlení československých Němců obviňuje celý český národ a svaluje na něj odium kolektivní viny. A teď si "slovenský historik" dovolí něco podobného vůči "českému

národu". Nezaňme nás ani tak nacionalistický tón, tak podivný u internacionalisty a marxisty-leninovce, jako fakt, že říká nepravdu.

Každému čtenáři, který si jen zběžně přečte teze je jasné, že jejich ústřední ideou je princip kolektivní viny, který se prosadil jako určující při vysídlení čs. Němců, a že hlavní argumentace tezí je zaměřena proti tomuto principu, resp. jeho důsledkům pro národní společenství. V tezích se jasně mluví o politické zodpovědnosti prezidenta dr. Edvarda Beneše za prosazení transferu, mluví se o faktické odpovědnosti vlád Zđ. Fierlingera a Kl. Gottwalda, ministra vnitra Noska, pohotovostních pluků Svobodom armády a revolučních gard / RG / za barbarské uskutečňování vysídlování /zejména v divoké fázi/, proti kterému se podléze musel postavit i sám prezident, když viděl, kam se došlo v realizaci jeho plánu. Kde tedy autor tezí mluví o českém národě jako takovém, o celém českém národě a jeho zodpovědnosti za tyto činy? Naopak, je to bolševické myšlení, které automaticky každou vládu ztotožňuje s národem a naopak. Ale je to dobré pro utilitární politiku, pro vědu nikoli.

Jestliže autor též vyslovil názor, že je chybné obviňovat všechny sudetské, resp. československé Němce za rozbití ČSR a vznik II. světové války, svalovat na ně kolektivní vinu, zdůraznil také, že je nesmyslné a hloupé na základě kolektivní viny odsuzovat za vysídlení celý český národ.

Čtenář Hüblových glos snadno zjistí, že Hübl se principu kolektivní viny jednoduše vyhnul. A tím obešel hlavní smysl tezí.

Na škodu svých glos, obsahujících cenné postřehy a odkazy na literaturu, Hübl v nepřímé shodě s názorem policie /což je vidět na více místech/ uvádí, že teze mají současný, aktuální politický dosah, ačkoli byly napsány jako historický text, retrospektiva událostí z před 30 lety, z doby, kdy už jedna generace vymřela. Nutno zdůraznit, že autor tezí - na rozdíl od M. Hübla - nikdy politické ambice neměl a tudíž si nemíchal historií s politikou a politiku s historií. Proto je nepsanou zlovolností nebo tvrzením na pokračování policejní maršruty Hüblovo tvrzení, že autor tezí "svým nastolením problému v téže době, jak ho nastílk, implicitně nastoluje požadavek jeho revize až po revizi hranic." To si skutečně dosud nevymyslela ani policie; tuto expertizu by mohl vyslovit snad Václav Král.

Soudný čtenář se v tezích ničeho podobného nedoče, protože

Jestliže autorovi tezí šlo o něco, tak právě aby se vyhnul podobným zobecněním, resp. aby komukoli zavedl záminku k politickým spekulacím /i když si byl vědomý, že zneužívat lze všechno/, protože problém vysídlení čs. Němců striktně chápal jako historický fenomén, jako problém etický, s kterým je nutno se i na této straně hranic poctivě a důsledně vypořádat. Je mu proto irelevantní, jak tyto snahy posuzuje špička německých politiků od Brandta až po F. J. Strausse, nebo od soudruhů Husáka a Brežněva. Je už na čase přestat míchat historii s politikou, udělat z historie služku politiky; historii patří její výsostné, autonomní místo ve vědeckém poznání společnosti se všemi jejími gnoseologickými a axiologickými aspekty. A pokud jde o vysídlenou civilizaci, jejíž část /do 30 let/ se už narodila v novém domově a druhá část /narozená po roku 1918/ většinu života prožila mimo svoji starou vlast, sotva se lze domnívat, že by prohnílý kapitalismus vyměnila za bolševický ráj. Nicméně, i když tyto tendence jsou, pochopitelně jinak formulované, autor tezí nemá s nimi nic společného a také mu nemohou zabránit, aby se dané problematice nevěnoval jakožto problematice striktně historické. Proto autor tezí českému národu nenabízí žádnou iluzivní nebo iluzorní orientaci, nevytahuje žádnou "německou kartu" /všimněme si terminologie současné politiky/, jde mu prostě o vědecký problém, ať se to M. Hüblu líbí nebo ne.

M. Hübl nebyl jediný, kdo v roce 1968 zaujal k transferu negativní stanovisko. Už od poloviny 60. let se ozývaly hlasy, jasně se distancující od transferu. Byl však jediný, který tento názor publikoval, i když to v současnosti zlehčuje. Jestliže po 10 letech M. Hübl změnil stanovisko a transfer schvaluje, je třeba tuto skutečnost studovat z hlediska vývoje jeho samého, ne však z hlediska posuzování problému. Možná, že za 10 let bude mít názor zase zcela jiný. Možná, že ho bude zjímat, že jeho kritika transferu v roce 1968 vyvolala pobouření v Ústředním výboru Svazu protifašistických bojovníků a připravovalo se důkladné přešetření názorů soudruha Hübla. Tanky toto vyšetřování přerušily. Dnes se koná jiné vyšetřování a M. Hübl zde sehrává zajímavou roli.

3. Problém svědomí

Je neseriózní předpokládat, že autor tezí úmyslně, nebo i ji-

nak zkoumáje problematiku násilí německého fašismu a nacismu proti českému národu a proti Č.P. Tato problematika byla zpracována ve stovkách monografií a syntéz, v tisících studií a článků a je obecně známá. Nic, co vzešlo z fašistického totalitarismu a násilí proti lidskosti a humanismu nelze omítnout, a autor tezí to také neomlouvá. Avšak co zcela vypadlo z našeho pohledu a co se nám udržovalo na pár odstavců bylo naše díst na brutalitě, naše pochody smrti, naše koncentráky, náš gestapismus. Shodou okolností, když ministr spravedlnosti dr. Prokeš Vrtna přišel v r. 1947 s problémem gestapismu, byly to komunisté, kteří na něj odganizovali nálepku postron, takže se musil s touto problematikou našeho příspěvku k fašismu a násilí rychle poroučet. Po únoru 1948 se již o gestapismus neomluvalo, byl zakřiven v praxi.

Je vlastností vědecké diskuse se neopakuje již docela, ale nevynechává se předcházející znalosti a přichází s tím, co je nové a co považuje za nutné říci. Když se budeme do nakonec zabývat nálepkou, které bylo na nás spáchané a zapomeneme na násilí, které jsme my spáchali, budeme se pohybovat v bludném kruhu jednosmernosti, neschopní se na sebe pravdivě podívat. Ta druhá důležitá část poznání pravdy - audiatum et altera pars - jistě nám neuniká, zůstane kořistí jiných, kteří na ni budou poukazovat tím více, čím méně v nás bude ochoty vypořádat se s ní poctivě. Jestliže se mluví o dorozumění národů, tak zde Helsinki mají plnou oprávněnost.

Konec, jak se ukazuje, Milan Růhl se ve svých glosách přiklání k pojetí vysvětlovat převážně jen německé násilí, přičemž naši brutálnosti zlehčuje. Obvinil autora tezí z ochotnictví, kalendářových historek apod. když ten tvrdil, že odsun postihl ve své iracionální době také původní české obyvatelstvo - Čechy, kteří si vzali za druhé Němce, a jejich děti. Podle Růhla se nic takového nedělo. Zbytečně tím zlehčuje své texty, protože už starší čes. historiografie dokázala, že odsun postihl české obyvatelstvo, a to ve značné míře, že princip sníženého mandátství mnohde neplnil a vyštěhovali i vdovce, kteří kdysi měli za druhé Němce či Němky. Když se Růhl tolik dovelává důkladné četby Obzorů, je tam nejasně na pěti místech /do května 1946/ poukazováno na vyvážení dětí, které neustály německy, protože výchova v rodině byla převážně česká a opelňuje se na veřejnost, aby se s tím přestalo.

Shodou okolností Růhl v posuzování problému se dostává do pozice A. Novotného, který v odporu k rehabilitacím velkého procesu uváděl, že si tož oběti vlastně způsobily smy když roztáhly kolo,

Ješ je pak rozčrtile. Ano, pokud jde o Němce, Šublovi je jasné: "Prostě, kdo zasel bouři, ten ji také sklídl!" Proč tedy tak málo šel na podobný argument Sovětského i na jeho slova, zda součro- ai znají Ruska a raději ať ho nechtějí poznat? Proč se tehdy ne- věnovali zděraznění činné ale kaicín a jemu podobní, ale vehement- ně bojovali za důslednou rehabilitaci? Vždyť z logiky stalinismu zcela jasně vyplývalo, že šlo o "tragickou dějinnou nezbytnost", o "tragickou nutnost", jakpak by se jinak zdůvodňovalo zesilování třídního boje? Šubli tedy na tuto logiku "dějinné nevyhnutelnosti, nutnosti" a bojoval zaniceně proti zločinu, justiční vraždě, bez ohledu na to, co oběti této vraždy předtím vykonaly proti lidskos- ti, v zájmu ale. Nakonec na vlastním osudu poznal, že rehabilito- vání, alespoň někteří nebyli lidmi beránci a násležitě se mu odě- nili. Onad z toho vyvedl ve svém hodnotovém systému nějaké závěry.

Ano, z tehdejší Šublovy činnosti jasně vyplynulo: i při vědo- ai příčin, ješ vedou k tragédiám, proti zločinu je nutno bojovat za všech okolností důsledně. Aby se již nikdy neopkovalo. Zločin, který se vykonal na převážně většině československých Němců bez dostatečné specifikace a potrestání aktivistické části fašistů a nacistů, kterých zločiny se schovaly pod perrou univerzálního tree- tu vynucení, je nutno také pro naše svědomí, naše duševní zdra- ví a pro naši budoucnost odhalit, aby se již nic podobného v histo- rii národa neopkovalo. Ke rozdílu od J. Šfene /z r. 1967/ nevidí- me v transferu šs. Němců "tragickou dějinnou nezbytnost", ani "tragickou nutnost"; plně však odlišne jeho poselství, aby se toto utrpení již neopkovalo. Důsledně odhalení příčin tohoto utrpení - na jedné i druhé straně je /pokud jde o historii a historiiky ja- ko takové/ nejlepší činností možností, jak předejít podobnému násilí, ano, aby se již nikdy neopkovalo.

A v tom hledá autor tezi o vysídlení československých Němců východisko, do tohoto závěru jeho šelí vyznívá.

Abychom však neopkovali ani vlastní chyby a hlouposti, jichž jsme se v historiografii v minulosti dopustili bezpočet, je pořád nutno připomínat si Tacitova "sine ira et studio", ať už na výsled- ky našeho studie je jakýkoli názor. Plně vyjadřujeme přesvědčení, že historie sama ukáže, kde jsou hodnoty, vyzdvížené v stickém záj- mu o poznání pravdy a kde pohodnoty s utilitaristickými politický- ai ambicemi.

Autob. K o n o u t : Čtyři kritické poznámky k textu
 "Danubie"
 /rekapitulace diskuse/

Od dob pohledohorakých prožívá intenzivní germanizace českých
 zemi. Čechi se brání a vědomí, že jde o svou národní existenci.
 K spojení s Rakouskem a Německem říká Masaryk: "Centrální moc-
 nosti, vedoucí pruský Německem, domáhaly se panství nad starým
 světem, nad Evropou, Asii, Afrikou ... Starý, staletý německý ná-
 por na východ měl být dovršen konečným podmaněním východních náro-
 dů ... podmanění evropského východu by mělo za následek podmanění
 západu i celého světa." Sliklik - tímto plámem nastupuje naci-
 smus /s s filosofií "Herrenvolku", plavé bastie, jež má vládnout
 světu. /s řídí křikavá moc číselní cestou. Ve svobodných čs. vol-
 bách získává přes milion hlasů čs. Němců. Třetina většiny Němců jej
 - souhlasem i válečnou praxí - podporuje. Podí se plán na asimila-
 ci 40-60 % rasově čistých Čechů, vysídlení a povraždění ostatních.
 I plán na zotročení evropských národů. Plánějí plány dopředu probí-
 haly /75 milionů povražděných mimo fronty, miliardy trýsnutých
 v koncentracích/. Nacistické vítězství ve válce by znamenalo plnou
 realizaci plánů a jejich schválení 1939 s Němců. Myšlenka a pra-
 ve ne pouze odsunu, ale i fyzické likvidace národů střední Evropy
 je tedy nacistické, německé proveniencie. Národy ČSR a národ polský
 na tomto nákladě chápou odsun Němců jako nezbytný obranný akt ná-
 rodní a státní bezpečnosti a když nastal nutný přitomek prvek po-
 msty se utrpení/. Tak to chápou i politikové, bez rozdílu straní-
 ké příslušnosti, ostatní národy Evropy a světa, tedy i politikové
 "velké trojky". Odsun většiny německého obyvatelstva schvalují po-
 stupnické dohody velmocí po zhodnocení jak politické, tak i morál-
 ní stránky věci.

Od 14 let později publikuje pseudonym Danubius, údajně přední
 slovenský historik a signatář Charty 17, text proti odsunu Němců.
 K jejich propagaci se vytváří přepestrá koalice: od pracovníků
 státní bezpečnosti ČSR, přes P. Janjra ve Frankfurter Rundschau,
 A. Bouděru v KP, až k J. Bažkovi v Mianu Ameriky. Režisérskou disku-
 se k Danubiovi na půdě Charty je vyvolána skutečností, že mluvčí
 Charty, dr. Rejšánek a V. Naval nedávají spojení činnosti
 Charty s Danubiovým textem.

On tvrdí Danubius? léta 1933-45 byla pouze krátkým negativním extempore ve státních čs.-německých vztazích. Německý národ byl ve své většině nacismem znárodněn. Žla jen o nerealizovatelné protičeské plány nacistických špiček. Č. R. nerozbila německé menšinu ve slibech Hitlera, nýbrž rozklad versailleského systému s Hitlerem; takže odsun je protihumanním aktem pomsty Beneše, který se spřáhl se Stalinem. Musí se odčinit, protože potřebujeme proměnit zahraničně politickou orientaci.

Můži napsal slovy, kde věcně ukazuje na poslabenost Danubiova textu v ohledech odborně historické, politické i etické. Řádky na Douděrovi demontují spojení Danubiova textu s činností Charty. Douděra poukazuje na zdroje své informace. Píše text vlastní kritiky Danubia, kde mj. říká: "Silně se zde upletl i jeden prvek 'odvety', zejména v odsouzeníhodných postádech odsunu Němců z Československa a Polska, ale příslušní, alespoň u odpovědných politických špiček londýnského, moskevského a ženevského odboje, bylo poznání, že po dlouhodobých historických zkušenostech, vraždících léta 1933-45, nad zvolený postup jinou alternativu, že nejde o akt odvěty, ale o akt národní a státní sebeobžoby." Obs Danubiovi oponenti nezlehčují morální stránku odsunu, jak naprovdívá tvrdí dr. Hejčánek; odsun chápou jako zlo, nezbytné v dané evropské situaci, zaviněné črtivou většinou německého národa, zejména s možných vel alternativních.

Vyslovují politování, že k uvedeným faktům a argumentům se dr. Hejčánek vůbec nevyslovil; zato štoci proti závěrům z nich. Jejich smysl nepřipustně zkracuje a zatažňuje. Vyslovené pragmatisko-politicky sahá k vlastním nezodpovědným závěrům, že kritikové Danubia jsou politickými a etickými pragmatiky a cyniky v pohledu na nedávnou minulost, na něž třeba dávat pozor i v budoucnosti. Přitakání realizovanému principu většinového odsunu Němců vydává za schvalování všech antihumanismů, jež odsun doprovázely. V rozporu s obsahem textů obs, Můla a Kobouta, vydává je za politicko-pragmatickou obranu pouze komunistického počinu v souvislosti s odsunem. Ve skutečnosti tyto texty zdůvodněně vysvětlují, proč se všechny odpovědné politické špičky všech spojeneckých států vyalevily pro odsun. Obvinění z pragmatismu opírá i o fakt, že zejména já doporučuji přístup globální, vícefaktorový, namísto přístupu reflektorového při zkoumání nedávné politické historie a v rámci globálního přístupu preferuji proti nerealistickému přístupu politický. Z toho vyvozuje, že Danubiovi kritikové neuznávají takové morální

principy politiky, které třeba číst číj se co číj. Uznává-li dr. Hejdrnek spolu s masarykem, že "demokracie je diskuse", že se pak má základní pravidlo: buď se polemizovat se skutečnými a ne vyfiktivovanými náscery druhé, měl by také uznat, že svým zásahem do diskuse se naučkal být jeho dobrým nákem.

Na rozdíl od Janubia, který přičinil souvislosti odsunu lidí nepravdivé, dr. Hejdrnek se jimi vůbec nezabývá. Četne má vřka, že nedal metodologicky přednost politickému přístupu. Z pozice morálního absolutismu a puritanismu léme měl nad počínáním vlastního národa a hlavně jeho vůdce. Ve vlastní národ, jeho vůdce a interpretu jejich počínání řůble a Kabeuta se obaňuje vlastně jenom proto, že se chovali a chovají adekvátně chování všech nacismem porobených národů, že reagovali následně, nemělo zlem na primární, nenapravitelné zlo. Teprve je i slyal náho příkladu z druhého textu. Dr. Hejdrnek se rozhořčuje nad excesy, doprovázejícími odsun. Jdílím s nim toto rozhořčení, ale posáhne mu zároveň k širšímu morálnímu záběru, když říká tu radost tří lidí, kteří u nás vyslechli rozhlasovou zprávu o širším postupu Rusů, těšili se, že do dvou měsíců tu bude buď zima, oni do plynu nepůjdou. A potom spolu s milióny dalších šli. A říká, že to bylo zlo nenapravitelné. Ano nepochybné zlo "odsaunové" bylo zlem vynuceným. Vynutilo si je ono zlo nenapravitelné. Zároveň však toto odsunové zlo bylo východiskovým dobrem pro všechny čtyři národy, Čechy, Slováky, Poláky i Němce. Kdyby totiž dr. Hejdrnek, když už zvolil chybný etický reflektor, zamířil jej aspoň univerzálně na celou Evropu té doby, nemohl by se dopustit objektivní ontietičnosti záměrně proti vlastnímu národu /i přesto, že by chybně nedal prioritu přístupu politickému/.

Zebož politická a morální situace Evropy se války, určená "furoribus teutonicis", znemožnila variantu "švédčiznačství", postulovalou dr. Hejdrnekem. Vše národnostní problémy dočasne nevyřešily třeba Británie, Belgie, Španělsko. Když dr. Hejdrnek tvrdil, že v severním Irsku a nebo Baskicku nedochází takřka denně k hrůzným antihumanismům /v Británii dokonce na základě středověce chápaných stíhání katolíků a reformovaných, náboženskými to bratry dr. Hejdrnka/ Jak by asi vypadal po skončení války ten "švédčiznačství" pokus ve střední Evropě a hluboký šfikopem zejména mezi Slovany a Němci, vyellaný milióny úrtvel a plynových komor a šibenic? Vážně myslí Janubius či Hejdrnek, že kdyby politika první republiky v národnostní otázce byla vzorová, nešli by čeští Němci s Hitlerem, neroz-

bílí by republiku s genocidními následky pro Čechy?

Ještě slovo Benešových "Pamětí":

"... definitivně se rozejít! ... bude to pro obyvatelstvo sí-
ce těžké krize ... bude to však pořád lepší a lidsější řešení,
nežli nové nelidské masakry - poválečných výbušných občanské vál-
ky a brutální pomsty a pak znovu další stileté národnostní boje,
jež by byly stále se opakující překážkou sociálního a hospodářské-
ho pokroku lidstva ... "/ano, toto je politický i etický, konkrét-
ně historický a futurologický přístup; kritika Hejdrákovy "právně
etické" varianty, jež objektivně volá po "homo homini lupus". Po
takové variantě, která by nejen zanechala negativní stopy na ná-
rodním charakteru, ale poznamenala by každodenní chování, jednání
národů, permanentně se střetávajících v konfliktech/.

"Předložil jsem otázku hned ze svého pobytu ve Washingtoně
prezidentu Rooseveltovi /červen 1943 - pozn. L. K./, který mi teh-
dy svůj souhlas také okamžitě dal, dodávaje, že to, co vyvolalo
takovou katastrofu, kterou způsobil světů knichov, musí být odstra-
něno, definitivně a jednou provždy." /opět Benubius uváděn z ne-
pravdy; ze Stalinem jede Beneš až o půl roku později. I dr. Hej-
drákovu přibývá starosti: Roosevelt - další gramsciovec, cynil-ex-
komuniste; což ovšem platí i o Churchillovi, který si v odsunovém
sprintu velké trojky vybojoval první místo/

"Takové pojetí sebeurčení a priori ničí sebeurčení deseti mi-
liónů Československá a znemožňuje vůbec existenci samostatného státu
Československého ... Veliké a osudové kapitoly našich národních
dějín, které tolikrát v nich rozhodovaly o celém našem osudu - a
byla by v našich dějinách aspoň dvakrát zavinila naši národní
smrt - byla tím konečně uzavřena." /podtrhl E. B. pro všechny ty,
kteří nechápeou nutnost konkrétně historického přístupu při reali-
zaci práva národů na sebeurčení i pro ty, kteří by uzavřenou ka-
pitulu chtěli znovu otvírat s negativními následky pro všechny
národy Evropy/

"Jsou věci, práva a principy politické morálky, které se ni-
kdy, ze žádnou cenu, ani ze cenu jakýchkoli, až předpokládaných,
až skutečných, oportunistických výhod, ani pod nejkrajnějšími
hrozbami a nátlakem - neobětují. Takovým právem a principem byl a
je pro nás náš jednotný národní stát. Podpis, vzdávající se svobo-
dného státu a umožňující protektorát český a slovenský, neodůvodní,
neospravedlní a neomluví nikdo, nikdy a ničím." /Paměti, str. 89./
/podtrhl E. B. také pro nás; tento princip počítá, kolego Hejdrá-

ku, mezi ony, jichž se v politice držím děj se co děj. E. B. pod-
trhl i pro G. Černíka a F. Colotku, kterým jsem připomenul v plá-
nu ÚV KSČ poté, kdy čtyři poslanci NS /mezi nimi tři chartisté/
hlasovali proti kodifikování "dožesnosti". Považuji za své právo,
morální i politickou povinnost vnést tato slova do tváře, tentokrát
Danubiovi a jeho podporovatelům doma i v zahraničí/.

Řekně: Qui prodest Danubius?

Zkreslení příčinných souvislostí odsunu provádí HISTORIKA ne-
odstojnou politicko-pragmatickou apologétiku vůči příslušnému,
kvantitativně i kvalitativně rozhodujícímu nacisticko-německému
počinání. Objektivně pomáhá západoněmeckým apologétům nacismu.
Historii postavil do služeb směrůlní politiky dneška. Jak by vy-
padalo v praxi jeho "odčinění" odsunu?

1. znovupřísun Němců do pohraničí, skruzáše s 3 milióny Če-
chů, jejich odsun do vnitrozemí, tříčlenná státní federace s Němci
Silezijská do Reichu? T. Unichov. Odtržení českého pohraničí, při-
pojení k Reichu, pingl pro Čechy nebo status menšiny? To je nějaké
humánní řešení? Trigrif tiskne Danubia v době, kdy vlivem přízni-
vých momentů se český protiněmecký nacionalismus redukuje bez Hej-
dánkovy "mea culpa" pouze na strach před znovunávratem Němců spolu
s návratem "furer teutonicus". Staví se snad Danubius proti "nebez-
pečí odjinud", které zjišťuje ing. Uhl v poznámce proti Danubiovým
kritikám? Kdo má zájem zvyšovat tento strach u českého obyvatel-
stva? Odpověď dávs kupř. časté vysílání čs. televize /které
není vždy bez příznivého ohlasu širší v řajnosti! / Danubiův text
vychází pár měsíců před 40. výročím 15. března. Douděra píše po-
známku 19. II. Charta si ještě zašije svízelo z toho, že se zavčes
nedistancovala ... a teď tak konečně učinila.

Působením jiných příznivých momentů se zmenšuje i vliv němec-
kého protislovenského nacionalismu. S potěšením jsem třeba zazna-
medl, že soudní oavobození lékaře, a dozorců jednoho z táborů,
kde zahynulo čtvrt miliónu lidí, doprovázela rozhořčená kritika
většiny západoněmeckého tisku. Tento tisk mj. upozorňoval, že řada
možných svědků z těch, kteří přežili tábor již zemřela. Zbývajících
byli uráženi a i ironizováni edvokáty i obžalovanými. Takže: každý
ví, že obžalovaní jsou zločinci, ale byli uznáni za nevinné, pro-
tože chyběly dostatečně pádné důkazy ... Fiat iustitia ??? ... Da-
nubius vychází v době, kdy se němeští apologeti nacismu dostávají
do tísnivé obrany. Mj. pod vlivem znamenitého amerického filmu o
nacistických zvěrstvích. Brání se plibistickým poukazováním na ná-

sledné moralismy zlomků národa, dříve porobených nacismem, kvantitativně i kvalitativně nepatrně v poměru k německým. Pád věřím, že nedávajná, ale nicméně jím Danubius v alibistickém úsilí přichází na pomoc. Žel, v poněkud jiné podobě i dr. Hejčánek.

Není také tajemství, že pod vlivem 30letého vývoje východní a střední Evropy se venku i doma občas najdou lidé, orientující se politicky nikoli na demokratické a socialistické síly západu, ale spolupracují se stoupenci německého nacionalismu /zejm. v CSU/ k proměně mocenského statu quo v Evropě. Ten je ovšem marnitelný nikoli na základě realizace "amerikismu", občasné to nemoci různých blouznivců našich a zahraničních bor, nýbrž na základě války, jež by ovšem zničila všechny struktury i superstruktury. Koalování tohoto druhu objektivně nepomáhá jen zostření mezinárodního napětí a tím oddělení západního vnitřního demokratického procesu v zemích Evropy, ze nějž, svým způsobem, bojuje i Charta 77. Tedy řečeno etickým slovníkem, dr. Hejčánek, orientuje se Danubius - věřme, že n. l. - na velké zlo, škočící humanizací Evropy v mezinárodních a vnitrostátních polohách. /Vahrévající mičůdu na nohu všem evropským nacionalismům./ Dr. Hejčánek se vzpěčuje podříditi svoji filosofii politice a naopak, z této neušlechtilé snahy obviňuje Gramsciho /nepřesně interpretovaného/ z Danubiovy kritiky. Pokud při zkoumání politického jevu odmítl prioritu politického přístupu, byl potrestán tím, že jeho moralizující přístup nahrál špatné politice.

Komplexnost proti reflektorovosti chápou tak, že 1. při zkoumání dějinného procesu mají vzájemně kooperovat pracovníci rozličných společenskovědních disciplín, přičemž kvalifikovaný historik coby syntetik poznatého, nemůže^{ne} přiblížnout v pracovním badatelském procesu k politické, právní, etické, sociologické, ekonomické i jiným stránkám; 2. pracovníci každé jednotlivé společenské vědy musí dbát o komplexní, nikoli reflektorový profesní záběr. Když tedy Mühl či Kohout postulují prozkoumat i morální důsledek politického aktu, jímž je odsun Němců, musí přednostně pohlédnout na politické i morální procesy, výsledky a důsledky války jako celku. To nedělal Hejčánek a to dělá špatně a navíc jen částečně Danubius. Koncepte komplexního přístupu je na práci filosofa - etika neméně náročná, než na práci politologa či historika. Přednostně zajisté musí objasnit politicko-etické principy a cíle, s nimiž účastníci do války vstoupili. Spolu s historikem a politologem či právníkem nemůže dospět k jinému závěru, než že hlavním viníkem války byl na-

cismus. Teď hledá jeho filosofické i sociologické kořeny. Jakkoli, že drtivá většina vzdělaného národa s bohatou plejádou humanistických filosofů se vnitřně po jistý period ztotožnila s teorií i praxí nacismu? Proč ztroskotaly demokratické a komunistické orientace? Jak za války probíhal antiněmecký myšlenkový proces v mozcích všech evropských národů, tedy i českého, proč musely ztroskotat snahy demokratů a komunistů o doferencovaný přístup národů k národu německému, proč ztroskotalo ono mé "vnášení morálky do politiky, které je vždy těžké a v době války téměř nemožné?" Teprve nakonec je možná tázat se na to, nač se táže dr. Hejdránek přednostně a nutně odpovídá špatně: na míru a projevy poklesu morálky evropských národů a též národa českého, jaké jeho části a posléze jak se to promítlo do evropských i našich dějin poválečných.

Odsoudit nebo schválit princip odsunu většiny německého obyvatelstva z prostoru ČR a Polska pak možno jen s úvahou všech základních politických, právních, ekonomických, morálních, psychologických, sociologických i jiných faktorů pro i proti. Já soudím, že Benešovo politické i současně etické zdůvodnění odsunu je přijatelným východiskem pro další bádání komplexní. Nemyslím, že pro tuto budoucí práci jsou přínosem příspěvky Danubis i Hejdránka, pravím proto že oba, zejména Danubius přimísili /ač vehementně popírají/ příliš mnoho pragmaticko-politického /a špatně politického/ do svých soudů. Splnit onu Křeneš, Hüblem a Kohoutem postulovanou výzvu odbornou, národní, etickou - toť úkol budoucnosti.

x

Tímto textem jsem, doufám názorně, prokázal, že všichni aktéři diskuse, každý svým způsobem, vetoupili též jako političtí pragmatici, ať si to subjektivně přiznávají a uvědomují, či nikoli. Zároveň ovšem přitakání dr. Hejdránkovi k názoru, že v politice platí, či by měly platit jako závazné určité principy morální povahy, které je třeba držet děj se co děj. V textu uvádím a zdůvodňuji politické principy, jež ve zkoumané problematice zastávám děj se co děj. Kdyby dr. Hejdránek nepředpojatě četl můj druhý text, byl by tam našel jasně vyjádření hlavních principů, či cílů, jichž v politice chci dosahovati: v souladu s citovanou H. Luxemburgovou usiluji o demokracii v socialismu. O stát Čechů a Slováků v mírovém, demokratickém a autenticky socialistickém evropském soustátí. Přitom se ovšem snažím spojit politickou axetickou prin-

ciplnost s nevyhnutelným pragmatismem v praktické politice dneška i dohledného zítřka. Příkladem takového spojování je opětně Hejdrův učitel Masaryk. Jeho vůdčím politickým principem za války bylo dosáhnout státní samostatnosti v rámci mírového a demokratického uspořádání Evropy. Přichází do Ruska za bolševické revoluce. Legie žádá - dnes mimořádně aktuální - aby se nevměšovaly do vnitřních ruských věcí. Vmísily se. Masaryk neprotestuje. Využívá intervence k zvýšení prestiže odboje v očích Dohody. Jeho spolupracovník Štefaník zavírá volené legionářské delegáty do vězení, protože v intervenci nechtějí pokračovat. Masaryk mlčí. /Amorální pragmatik? Exkomunista?/ Masaryk podřizuje v praktické politice jeden princip druhému, který považuje za vyšší. Zdržují se morálního soudu...

"Homo" zajiště není pouze "politicus", jak správně říká dr. Hejdrův; ale vstoupí-li na terén politiky, musí se podle toho chovat. Masaryk byl stoupencem práva národů na sebeurčení jako Beneš a jako jsou i jiné podobě marxisté. Právě proto schválil, když české vojsko na sklonku roku 1918 udělalo rázný konec pokusu o odtržení pohraničí. A přesto ani dr. Hejdrův nepopírá, že Masaryk byl velkým politikem, principiálním politikem, humanistou. Proč totéž politické chování o necelých třicet let později odsuzuje u jeho filosofického a politického žáka? Proč totéž odsuzuje r. 1979 u Danubiových kritiků a zdroje takového počínání, univerzálního u všech politiků, přisuzuje výlučně "jednomu z možných vidění marxismu a marxistů"?

Tvrzení o bezzásadovém etickém a politickém pragmatismu zpochybňuje budoucí postoje politického směrů, k němuž patřím. Znamená jsem to poprvé u druhého jeho dopisu k Tesařově polemice proti Hájkovi, jenž v uděleném interview vyslovil názor, že vzhledem k mezinárodnímu kontextu neměla eventuelně obnovená sociální demokracie místo v politickém systému demokratizujícího se Československa. V období "pražského jara" šlo reformním komunistům o demokratizaci a socializaci společnosti a jejího politického systému. Ovšem se stále přítomnou pragmatickou úvahou o limitech, v dané situaci nepřekročitelných. Řada lidí, s nimiž jsme se nyní sešli v Chartě tehdy odpovídala "nechceme demokratizaci, chceme demokracii". Byl jsem spolu se Sarkovským, Krieglem, Hájkem, Dübalem, Literou, Lisem, Slavíkem, Šimonem a mnoha dalšími mezi těmi, kdož nežádali, aby se demokraté vzdali svých politických zásad a principů, ale aby je v zájmu společné věci neprosazovali za každou cenu,

aby pragmaticky stále přibližovali k situaci, za níž jejich principielnost by mohla být té společně věci až zbytečná. Mnozí z nich - byl - odpovídali tvrzením, že jde o "figl" polovnitřníkovských stalinistů, kteří stále nadzírají následky jense proto, aby se mohli napuštět dočet k moři, po níž přehnou a pak a-kroutili krkem každému demokracickému pokusu. Což, po zkušenosti nesmírně trpké, že vývoj šel se proudem ním, kteří jase byli politicky principielní i realiticky pragmatičtí. Kdo demokracistů opoenci byli pouze politicky a eticky principielními utopisty /zdráhá se užít hejčánkem parafrázovaný výrok A. Švehly/.

Na lyndřovských schůzích i při svých výdomostech se kupř. zrušení cenzury největší zásluhu J. Hendrych. Na jejím obnovování na počátku léta 1968 pak O. Černík a J. Rusák. Svobody tisku bohatě využila řada československých agentů Charty, kupř. nedávno mluvčí V. Kaval, ve snahu výše řečeného. A také stejného směrem využívali svobodu tisku i ti, kteří podepsali "antichartu" - "otola, Holub a jiní nebo učinili pokusů jinak. Vládní a reformní komunisté, nebo snad všichni výše jmenovaní, byli stoupenci jistě počety cenzury ... Kdo měl pravdu? Kdo se choval morálně? Kdo se choval neeticky? Kdo objektivně hájil princip demokracického a autenticky socialistického vývoje? Každé s vytrvalostí hodnou lepších věcí tvrdohlavě usilovat o dosažení všeho pozitivního nejednou, abychom patně solidizovali volné MČR - ano, jsou věci, principy a zásady politické morálky, které se nikdy nepouštějí. Ale současně se musí kvalifikovaně hájit a prosazovat, aby zvitězily. Chci tak jednat i do budoucna. "Historie" je "magistr" - Ale musí se v ní umět šití abychom se, řečeno slovy Varsovy, nedostávali paranojně do sousedství svobody vládky ať po jejím pohřbu!

P. V. V tomto politicky principielním i neeticky pragmatickém dělení bych rád vedle sebe uvítal onoho dr. Hejčánka, který jinými svými texty připěl nikoli nevýznamně tomu, aby do nepolitického společenství jednou Charta 77 proniklo politicky neúřadé vyhlášení.

Titulní strana knihy : Několik poznámek k Janušíkově knize "Teze o vysídlení československých Němců"

1. Pro historiografii nemůžeme existovat tak. I otázky uzavřené politiky ovlivňují ještě dlouho stavění v historiografii. Ne-
máme rozhodně dotaz, že velké kvantum německých prací s odstupem od
na české straně napětím protivnímu. Příznaky tohoto stavu jsou
především v tom, že československá vláda velmi málo učinila
o umění kultury německé, jako i o umění německých hranic v so-
vě Evropy. Tak by byla postupovala kterákoliv československá vlá-
da. Podpisání keltského závěrečného akta byly tyto snahy koru-
novány úspěchem. Vlastní hranice v české době je politicky uzav-
řena. Politické zábrany v přístupu k tomuto tématu padly, což
je pro historiky volné.

2. Osobní lidství odstupu bylo u nás považováno legendou:
Ale o historické vztahy českého národa v tisíciletí toji
a toci. V zájmu trvalého důvěry soustavy národa je na čase
tuto legendu přehodit a nahradit ji historickým zpracováním. Ho-
mušel, Janušíovy teze ano zklamaly. Některé historické studie, kte-
ré by se zabývaly bez apriorických předpokladů poznáním motivů jed-
nání některých z této přírody českého národa, nepatří ani legendu.
Některé hlavních výsledků tisíciletého zápasu s nepochopitel-
ně brutální, s nerozumem rozhodnutí československých i spojeneckých
státníků. Historické studie přitom předpokládají potřebnou
profesionální dravost a to se v těchto Janušíkově - který se označ-
uje za historika - neprojevuje. Projevuje pozoruhodně slabou znalost
všechny věcí. Jinak by jednání s německými obyvateli nemohlo přirovná-
vat k fašistickému jednání se Židy a při pátrání po příčinách
odstupu by si musel všimnout několika faktorů: vyhánění polské
a koridory, transferu Němců z jilmů Tyrol, skutečnosti, že po-
sledovek odstupu Němců se poprvé objevil v domě českého občana
atd.

3. Hlavní metodologickou slabinou Janušíka je jeho snaha mo-
delizovat dějiny. Často přesahujeme historiku, někdy toho jas-
ně, který by měl být brutální, která se po 2. květnu objevila, ze-
virel od něho ji dokonce schvaloval. Ale vezmeme-li se dané ob-
době dějin, tedy konkrétně se ptáme: proč a jaké byly obecné
lidstvo a etnickou etickou odpověď "neexistuje", museli bychom odstu-

dít i ty, kdo se se zbraní v ruce postavili proti fašismu. Víš, že to Janubius nechce. Ale chtěl jsem mu ukázat, kam by dovedla jeho metoda. Ti, kteří "objevili", i ti, kteří jen trošili - nejen ti, kteří střítili příbuzné a přátele, ale i ti, kteří na pražských ulicích plynali smradem popravy ze doprovodu veselé hudby - jsem lidé z masa a kostí a bylo by iluzorní očekávat, že na barbarství budou reagovat naprosto účelně. Když Janubius vnoval patřičnou profesionální pozornost prvním měsícům po . květnu, musel by uznat, že ona brutalita proti Němcům byla spontánní a že shora, zejména ze strany KSČ, byla brzděna.

A před českými historiky stojí dnes jako jeden z nejdůležitějších úkolů zpracovat dějiny Česko-německých vztahů. Najde zde také jen o akademickou zálibnost, jde i o korekturu pohledu na tuto stránku dějin v myšlení lidí. V představách průměrného Čecha jsou Němci země oblastí ovládanou - dnes i v minulosti - Němci. Ne ptáku: "A co německé obyvatelstvo?" bychom asi slyšeli odpovědi, jako "Ti se sam přistěhovali" nebo "to byla menšina". Ve stínu zůstává skutečnost, že můžeme-li dovozovat existenci českého národa od 10. století, pak od 11. století, tj. po 700 let byly historické země vilmvistickou oblastí a se bylo podivné - i když se to tak dělo - mluvit o menšině v ČSR, když Němci byla více než "lováci. Osoba vidím ve vydání tohoto stoletého soubití tragédií. Souznívám - stejně jako u ostatních událostí dějin - její historickou nutnost. Ale odpovědnost padá především na německé fašisty.

To jsou mé osobní názory jako člověka, který sam dobu prošel a jako historika, i když nejde o tak málo výkrmu. Brzkoumat věc sine ira et studio, avšak alternativy a třeba i proměnit správné soudy - to vše ještě před československými historiky stojí. Obstojí-li i v tomto směru, přispějí k dalšímu útoku protiněmeckého nacionalismu a říkají i zasloužený respekt na české straně. Je ze toho však docela dost času loven metodou.

Jiří Horák

Josef Váňa

Bedřich Uhlík

Bojnar Frolík

Kienovsko

/ Svědectví 38/1976, str. 383/

V několika posledních číslech Svědectví vyšly články a dopisy z pera anonymních autorů žijících v Československu a píšících pod jmény Jan Příbram a Emanuel. Tyto články se zabývaly dvěma: s Československém odboji za druhé světové války, o porážce Československých demokratů v roce 1948 a o odsunu německé menšiny z Československé republiky. Nás bychom zaslali do potřebného rozboru těchto dvou, sledujeme je v mnoha jiných číslích historicky nepřesné, nepodložené nebo dokonce skreslené. Vzhledem různým událostem je často vyňat z historických a politických souvislostí. Krvaví soudy postrádají objektivitu, která je v psaných složitých otázkách, týkajících se ideálů, činů a samotné existence Československého lidu, naprosto nezbytná.

Jako členové redakční rady Svědectví pokládáme za svou povinnost se od těchto dvou veřejně distancovat, aby naše sdělení nemohlo být vykládáno jako souhlas s jejich obsahem a závěry. Většinou událostí, jimiž se zmíněné články zabývají se již dostalo důkladnějšího a lepšího zpracování a bezohledného lze o nich říci, že třeba říci o to dokostlivěji ohledem na historické skutečnosti a o to dokostlivěji péči o krvaví spravedlnost.

Jako si všichni obzvláště citlivě postavíme Československa v rámci Evropy a světa, jím bylo toto postavení ztíženo Mnichovem, německou okupací, držením nacistickou válkou a jejími důsledky. Proto pokládáme odsun německé menšiny z Československa za definitivní řešení velice bolestné a traumatické otázky v zájmu bezpečnosti a zdraví celistvosti Československého státu stejně jako v zájmu nerušených přátelských vztahů mezi Němci a Československem a v zájmu evropského pořádku a míru.

Československý odboj za druhé světové války a odraz Československých demokratů mezi založením republiky v roce 1945 a komunistickým pučem v roce 1948 není třeba opírat legendami, ale je historicky nepodstatitelně jejich existenci brát v potaz a je-

jich dšili sledovat spšsoben, jakým tak čini člénky Příbrenovy
a Benubiovy.

15. února 1972

Lepšie E. kúži P. Vagrichovi

/vychovávateľ 15/1973, str. 384-385/

Vily Pavlo!

Keď som čítal knihu chutí, myslím, že som sa mohol venovať diskusiám s autory niekoľko článkov v vychovávateľstve, ktoré prinášajú našu prácu a poloprácu a často bez ohľadu na skutočnosť diskutujú o slovách učiteľov a nástavy našej pedagogickej histórie. Bezohľadnosť pramení tu z mnohých nepochopení, povrchnosti a tendenčnosti, ktoré sa skrývajú pod zvláštnymi frázami. Keď sa nie v poslednom rade vychovávateľstve ani triť rokov môjmu osobnému poznaniu a výskumom na návštevu k P. V. V. /vychovávateľ 17, str. 384, tak je mi ťažko nájsť niečo nové, čo sa zde v našom časopise "bullažiti" nestali býti lejno.

O možnosti našeho časopisu som písal už dávno svoj názor, že sa nemáme báť diskusií o obsahových problémoch našej výchovy a prípravy. Často sme boli s našimi názorami vo veľkej menšine zde veku. Avšak nemyslíme, že musíme byť kontroverzní so každou stranou. Podmienkou diskusie, jak ji vidím, je aby sa opírala o fakty, byla vedena vážnym tónom, snahou o objektivitu, byla pozitívna, a aby žurnalistická šablóna, flagelantství, zaujatost, křivdění snaha o veľkorysú interpretáciu bez ohľadu na historickú situáciu nenahradzovaly nedostatky analýzy faktov a základných historických metód. Každý začínajúci študent dejín musí vidieť, že nelze vykládať dejiny ex post, že je třeba uchovávať si kontextu doby, kdy se přichodily. V určitých omezeních je tedy možno říci, že musíme pozorně studovat fakta, než je začneme vykládat.

Možno, jistě, mají rozdílné názory na domácí odboj nebo na odboj, ale není možné zastat kolísavě a narušovat to jedním dechem morálním osvědčením. Tak P. Vagrich má v republice k dispozici značnou literaturu o našem odboji, a jistě má možnost nabýdnout se zprávy o podstatě domácího pramene a literatury o realizaci v okupované Evropě. Místo toho, aby sebral fakta o tom, o čem píše, tak prostě veľkorysú náš domácí odboj likvidoval - jistě šin, za který by se nacističtí okupanti v žádné zemi nemuseli stydět. Mnoho k tomu došlo, že ani Adolf Hitler, J. M. Frank, ani německí Gestapo nesdíleli názor této "studie", která svou ignorancí hra-

Je do rukou všem našim kolatorantům. Kdybys přeložil slohové cvičení p. Vřibrama do angličtiny a zbavil je tak téžtu výmluvnosti, tak by mu to v každé lepší univerzitě na Západě vrátili s žádostí, aby svoje tvrzení také doložil. Je to tedy žurnalistická verze, neinformovaná, která s fakty nemá moc společného. Je to spíše vyplácnutí jazyka než kousnutí do problému, stých použil tvé terminologie. To lze také říci o některých článcích o odsunu. Obecně je dnes uznáno právě mladými německými historiky, že odsun nelze izolovat jako české specifikum. Odsun byl součástí historické situace a politiky spojenců, kteří vedli letenskou bitku proti německému civilnímu obyvatelstvu a vydolovali zásadu kolektivní viny (např. 20/), abych poukázal na dva aspekty této politiky. /Vlastě si vzpomínáš, jak já si pochvaloval ve vysílání z Londýna tuto tvrdou koncepci moderní války:/ naše zákonodárství ani praxe ale kolektivní vinu neuznávaly. Vy v odboji jsme s Němci s kukuškami spolupracovali. Tak to byl dřevěný německý automobil s ptáci a kukuškami, který odvezl ode mne v 1945 do Prahy kpt. J. Hechanského a jeho vysílečkou.

Je ale zajímavé, a říká to moc o naší povaze, že u Poláků ani dnes není onoho nahistorizovaného tušení do prasu, ačkoli Poláci vyměnili část německé obyvatelstvo s židmi, kterým nesporně Německo patřilo. Simptodem, nevidíš jsem, že bys kritizoval Israel za jeho politiku odvety. Nebo "quod licet Levi non licet Novi"? Žáď bych zde uvedl malý příklad tvého tendenčního moralizování, který považuji za typický. Opravdu nikdy jsi si nemohl ujit příležitosti poukázat na to, že se u nás po květnu 1945 několik německých nemohl hrst Beethoven. Já to vždycky považoval za bláznost, a to i v době, kdy bys ve vysílání z Londýna /a byl to fašistický exil, co?/ kdybys byl v té době v Liepait? domě, pravděpodobně bys netiskl vývedy p. Vřibrama/ hlásal, že se musíme zásadně odklonit od kultury Goetha a Schillera. Ale o to nejde. Jde o to, že ty víš velice dobře, že ve státě Israel se německí skladatelé nahráli až do návštěvy F. Adenauera. Já podnět chápu ohledně naší a izraelské veřejnosti, i když jsem je nikdy nesdílel. Ale jak to, že ty k tomu přišel a že ti to nevadilo? Jakké máš potom ale morální právo kritizovat český národ či některé jeho činitele? A vůbec jaké máš právo k morální pomě jako TGM, který nechce kolem otáček kroužit, ale do nich kousat, když v otázkách redigování Svědectví asi chodíš na besedu s duchem Alexandra Macha, blábně si nebláhá paměti ty jsi práce zavedl censura do Česopisu, který jsme spo-

lečtě zakládali.

Příklad. Kdy Princeton University Press vydala v 1973 "The
Jury Case, 1910-1988", která jsem redigoval společně s kolegou
Kestevenem, tak jái nejčivně napsal, že vědectví bude samozřejmě
knihu recenzovat. Když jsem se 28 na to ptal v Paříži v 1976, tak
jái mi stročně oodmíl, že recenze ve vědctví nebude ... a basta.
To jái už věděl, že Princeton vydal studii o pferou o fakta. A
to si nevonošlo. Neonoš jsem na to čile nenslýchál, nenošvá je
vcelku irelevantní jestli vědectví tuto knihu recenzovat bude
či nebude. Čekám konečně skoro rok na Tvou odpověď na můj protest
proti nedemokratickému a autoritativnímu spůsobu, jakýs jednáš
s redakční radou. Ve vědctví ja to totiž dnes poznalu jako v Su-
ckově ČČ, kde právo a povinnost rady je ... čist. A to víš
dobře, že vědectví není Tvým soukromým majetkem, ale patří české
a československé věci, a že každý člen redakční rady uznává a
vždy uznával Tvoje napocagtné zásluhy na vytvoření tohoto dnes
nejlepšího čs. časopisu. Právě proto ale, Pavle, přestože me ob-
střinčovat býdlai legly, v počatstě jde o to naučit se ve vě-
dectví rozlišovat mezi tím, kdy autor kousne do problému anebo
vyplácne jazyk či plivne anebo si řihne.

Jakub bysli přál, mčleš tento čopis uvěřejat - bez cenzury
ovšem. Předpokládám, že bude mít vždy možnost na Tvou případnou
repliku také odpovědět.

S pozdravem Tvůj

Adair Luze /New Orleans/

Kopie V. Brzobohádě P. Hgřidovi
/Svědectví 38/1379, str. 106/

Milý Pavle,

Jako člen rožské Svědectví jsem Ti již před časem psal, že asociativních článků o našem národě už vyšlo víc než dost. Jako člen tohoto národa jsem kritický k našim nedostatkům. Bedomníváš se však, že jsou specificky české. V každém národě najdeme mravní a politické doliny a výšiny. Avšak každý národ, na rozdíl od národů velkých, se nachází ve své vlastní biologické situaci. Taková situace nám hrozila za druhé světové války. Nacistickou okupací jsem prožil dom. V květnu jsem byl na barikádách. Na Pankráci jsem viděl hromady mrtvých žen a dětí, které ustupující SS odhazovaly zabíjely ručními granáty v přítilateckých krytech. A ano, viděl jsem - jak o tom Danubius píše - upálit gestapáka na kandelábru. Přiznávám se, že v oné nepřekonatelné, emocionální atmosféře jsem necítil, co vím dnes, že se staly věci, jež se stát neměly. V tomto kontextu jsem pozukoval i odsun. Byl výsledkem situace nikoli jen specificky české.

Ze nás už vyrostly a nás i v Německu další generace, jež nelze činit odpovědnými za naše činy, dobré i zlé. Váš dojem, že tón některých článků v posledních číslech Svědectví a některé reakce na ně, publikované jinde, nejsou pokusem o objektivní historické hodnocení, avšak znahou tuto bolestnou záležitost minulosti vnést na politickou platformu dneška. Některé články chtějí své apriorní a anoviska odůvodnit k tomu vybranými příklady, než aby byly objektivním pokusem historického hodnocení s přihlédnutím ke všem aspektům věci. Mohu klidně reagovat na klíčový tón J. B. Brügla, avšak těžko na agresivní tón Danubia. /O článku Přítrava v 33. čísle Svědectví jsem Ti napsal, že říká více o osobě autora než o materií./

O otázce odsunu se v poslední době začlo opět dost psát a začíná se znázorňovat rozdíl /ne vždy a dobrý/ úmyslem/ mezi otázkou, jak byl prováděn a otázkou jeho revize. V tomto bodě plně souhlasím s prohlášením svých kolegů, že "pokládám odsun německé menšiny z Československa za definitivní řešení velmi bolestné a tragické

ká otázky v zájmu bezpečnosti a dzenní celistvosti Českosloven-
ského státu, stejně jako v zájmu nerušených přátelských vztahů
mezi Německem a Československem a v zájmu evropského pořádku
/a národnostního pořádku, čoděvám já/a míru".

Dominává se, že smyslem našich dějin není neustálý boj s Něm-
ci. V naší tisícileté historii byly periody, kdy jsme s nimi ži-
li jako rovný s rovným v mírovém soutěžení. A nebyly to nejhorší
periody. Dědlostí poslední doby, zejména doba poutavání, vytvo-
řily příznivé podmínky k sblížení s Německem, jež kroje a bude
brát vedoucí úlohu na evropském kontinentě. Je v našem eminent-
ním zájmu styky s nimi pěstovat a rozvíjet jako součást úsilí
vrátit se do kulturní a politické oblasti západní civilizace,
kam svou tradicí patříme. Nestěhuje si to litření starých, vět-
šinou zabojených ran.

ilán Przorád /New York/

20. března 1979

Dopis Zé. klynáře redakci Svědectví

/Svědectví 58/1979, str. 386-405/

Vážené redakce:

Příspěvek autora, krátkého pseudonymem Danubius /"Tezy o vysídlení československých Němců", Svědectví 57/1978, str. 109-122/ vyvolal, jak se zdá, reakci zcela mimořádnou a různě motivovanou. Tak z Prahy se doviďáme, že "dne 7. února 1979 předvedli orgány SNB řadu čs. občanů, při čemž některé z nich zadržovaly od časných ranních hodin až do 22 hodin"; týkalo se to více než desítky signatářů Charty 77 nejroznějšího politického zaměření a "všichni byli vyslýcháni na Danutiovu práci" /viz Sdělení č. 74 VONS, vydané v Praze dne 12. 2. 1979/. Kři dny před tím píše v Praze historik Milan Hůbl své "Glosy k Danubiovým тезисům o vysídlení Němců" a v jejich úvodu prohlašuje, že to dělá proto, aby "nášorně předvedl, jak jeho /Danubiáv/ selektivní přístup k faktům a apriorismus úsudků se zpronevřuje vědecké metodologii". Na konci Hůblova textu se však dočteme, že "Danubius nechápe, že svým nastolením problému odsunu v té podobě, jak ho nastolil, implicitně nastoluje poselství jeho revizecsů po revizi hranic". Po přečtení hůblova textu si osobně myslím, že rozhodujícím podnětem k jeho napašni nebyla ani tak péče o vědeckou metodologii, jako spíše obava, že Danubiovým článkem se tu diskuse dostává na jakási politické zcestí, před níž se chce Hůbl čtenáře ochránit. Podobně, jak se mi aspoň zdá, jsou motivovány i některé reakce na Danubiovy teze v československém exilu: i tedy je znát strach z toho, že někdo nedomyšleně vypustí dělna z lahve - a kam až to pak povede? Do toho všeho 19. února přichází v lučím právu pan Jaral Fouděra se svou troškou do mlýna pod anochaliovým titulkem "Pozoruhodná shoda" /bez čtení lze vytužit, že to jde o tečné rejdy anonymního Danubia, chartistů a revanšistů, k nimž dobře režírované a koordinované/.

Čeho a proč se tu tak různí lidé bojí po pětatřiceti letech? Odpověď na tuto otázku považují v zepočatá diskusí za důležitější než to, zda ten či onen dílčí fakt v souvislosti s odsunem Němců z Československa je nebo není zcela správně zachycen a interpre-

tován. Nejsem historik a nemohu ani nechci posuzovat takové pasáže Hüblových "Glos", v nichž se vede spor o různé dílčí otázky /například o roli sudetoněmeckého obyvatelstva za Rakouska, o loajalitu téhož obyvatelstva vůči československému státu do roku 1920, o osudu Čechů, kteří zůstali po odtržení Sudet na tomto území, o přidělech potravin pro Čechy za protektorátu, o důsledcích nacistické okupace pro českou kulturu či o názorech lidí z okruhu Obzorů na odsun Němců apod./. Myslím si však, že i kdyby ve všech těchto dílčích sporech měl Hübl proti Danubiovi pravdu, přece to ještě neznamená, že má pravdu v celkovém hodnocení Danubiovy stati jako "politického pamfletu", který je nutno politicky odmítnout. S takovým celkovým zhodnocením Danubiovy stati nesouhlasím a pokusím se vysvětlit proč.

Loni v únoru jsem na setkání ve Frankenu podepsal spolu s několika dalšími lidmi z exilu prohlášení, hodnotící význam února 1948, v němž se mimo jiné píše: "Únor 1948 ... byl vítězstvím totalitního principu, který ... vylučuje stále další a další skupiny občanů z demokracie, staví je mimo zákon a nakonec činí bezprávnou celou ovládanou společnost. Po roce 1945 byly nejdříve v Československu postaveny mimo zákon milióny občanů německé národnosti a princip odplaty zvítězil nad principem spravedlnosti a práva. Po únoru 1948 byli mimo zákon postaveni občané, v nich diktatura viděla politickou opozici proti komunismu; v dalších letech pak to byli všichni, kteří kriticky vystupovali vůči vládnoucí totalitní moci - až nakonec po srpnu 1968 to spolu s ostatními občany byla i velká část komunistů samotných" /viz Svědectví 56/1978, str. 545/.

Nevěnoval jsem pozornost tomu, že pražská placená propaganda vyvozovala z mého podpisu pod tímto prohlášením jakési moje spěšné svědectví se "sudetoněmeckými revanšisty" a mezi řádky i moji ochotu k revizi československých hranic: oficiální propaganda nemohla přece zanedbat tak svůdnou příležitost. Obvinění, že někdo, kdo se režimu nelíbí, chce "prodat Sudety Němcům", patří k běžné výzbroji politické propagandy od roku 1948, vyskytovalo se v inace novaných politických procesech padesátých let stejně jako v proslulé "bílé knize", kterou o srpnových dnech roku 1968 vydala "tisková skupina sovětských novinářů". Po prohlášení z Frankenu mne však zaujalo, že i z okruhů zcela jiných - totiž z oněch kruhů politické opozice v Praze, k nimž patří i J. Hübl - jsem dos-

tal vzkaz v tom smyslu, že snad^V otázce odsunu Němců není formulace prohlášení správná. Také od některých přátel v exilu zazněly už tehdy podobné hlasy. V neveřejných diskusích o této věci jsem uznal, že v prohlášení z Frankenu je měla věc formulovat tak, aby bylo jasné, že odsun Němců nebyl ještě plodem komunistické totalitní diktatury, nýbrž znamenal jen zásadní a vážné porušení základních principů právního státu /místo důkazu o konkrétní vině jednotlivců byl uplatněn princip kolektivní viny a odplaty/. Mělo se tu také jasně vyjádřit, že to všechno - včetně mezinárodního sankcionování odsunu - bylo důsledkem předchozího popření spravedlnosti a práva nacisty.

Těmito výhradami však trvám na tom, že ve svém základním smyslu je prohlášení z Frankenu správné a že stejně správná je i každá snaha dále diskutovat o tom, jaké důsledky pro morálně politický vývoj Československa mělo toto popření zásad právního státu vůči čtvrtině občanů tehdejšího Československa. Danubiovy teze považuji za součást takové snahy a v tomto smyslu tedy i za něco, co nejenom nelze politicky odmítnout, nýbrž co naopak je nutno politicky přivítat, aniž se tím ovšem vylučuje meritorní, věcná kritika a diskuse o různých autorových postupech a názorech. Hüblová kritika Danubia je však jen zčásti takovou věcnou kritikou; ve své druhé části je jen skrývanou sice, přesto však popuzenou politickou reakcí, která se vlastně snaží odmítnat potřebu takových přístupů k problému, jaké Danubius především uplatnil, tj. přístupů morálně politických.

"Jako historik - píše M. Hübl, - jsem nepovažoval ani v roce 1968 a nepovažuji ani nyní z profesního hlediska za správné mistrovat historii, radit zpětně jejím hlavním aktérům, co měli a co neměli dělat, už vzhledem k tomu, že co se v historii stalo, nemůže se odestát a navíc není ani v českém ani v polském zájmu, aby se to s odsunem odostálo." Nejsem historik a proto tedy nikoli z hlediska "profesního", nýbrž z jakéhokoli představitelného hlediska také odmítám "mistrovat historii, radit zpětně jejím hlavním aktérům, co měli a co neměli dělat". Ale to přece vůbec nevede logicky k závěru, že bych nemohl říci, co tito aktéři udělali dobře a co špatně. Samozřejmě, že "co se v historii stalo, nemůže se odestát". Ale to přece neznamená, že co se stalo, nemůže být kritizováno - mimo jiné také proto, aby se to už neopskovalo. Co pak je v něším zájmu, to už je otázka z docela jiného koše: je to otázka nikoli po minulosti, nýbrž po současnosti a hlavně pro

budoucnosti. A není tu práce jen jediné alternativy, "aby se to s odsunem odložilo" v tom smyslu, že by se minulé nášli obě ve svých důsledcích napravitelné novým náletem. Je to práce ještě důležitější, "aby se to s odsunem odložilo" jakási morálně politická, aby "se to s odsunem" na obou stranách vyjasnilo a zjednotilo s hlediskem, které se vrací po pěticetiletých letech a které sebou uvolní otázku o tom, co bylo v minulosti špatné a co se do budoucna nemá už nikdy přenášet.

Ze se tu nejedná o bezpečí je to jediný problém svého druhu v moderních dějinách Evropy nebo dokonce světa. Úspěch z jiných aspektů nepředstavuje podobné problémy i současnosti - ty i spravedlnost v jiných částech světa než ve střední Evropě. Jde to o problém nálezu vůči velké skupině lidí v rozporu se zásadami spravedlnosti a práva, podle zásad odvozených z kolektivní viny. Na takových případech bylo bohužel v době druhé světové války mnoho. Nacistický útlak celých národů až po genocidu Židů. Dvacetáky, které se, zásadně vzato, neměly řídit principem "oko za oko, zub za zub", ale práce se jim řídily: například masové zabíjení civilního obyvatelstva, jako jiné i masové nálety na nevojenské cíle atd. A s pokračováním jiného světa: akce "čistění boje" v Indii v letech kolektivizace, stalinistický teror proti miliónům v říši ČCHK a imitace toho pak v zeměch tzv. lidové demokracie. Izraelsko-arabské konflikty, v nichž princip odvozu platí velmi často dodnes.

Ve všech těchto případech platí, že "co se stalo, nemůže se odložit". Navzdor však všude: variace otázky, zda k vůli tomu musí minulost stále sčítávat tabu, zda není bezpečí podmínkou lepší budoucnosti, aby se jednou jevilo takto, co bylo v minulosti špatné, kde a v čem do budoucna musí platit jiné zásady než kolektivní vina, odvěta, pomsta atd. Jak jinak by se mohlo stát jako národ vůbec vyrovnat s nacistickou minulostí? Problémy, které ještě letos vyvolával televizní seriál "Holocaust", ukazují zice, že i tehdy není vyrovnání bezvýhradně zakončeno, zároveň však svědčí o tom, že i v jiných než otázkách a věcech nemožno odložit o minulosti, právní hodnocení této minulosti, např. vede a vstet nastává. Měla by snad být rovněž tak překonána princip odvozu třeba světové vyrovnání egyptsko-izraelské? Aniž v nejmenším podceňují význam docela jiných než morálních sil právě v tomto konkrétním případě, práce jen musí uznat, že i odvěta k sevržení principu odvozu se tu musila mobilizovat a uplatnit. A z pokračování jiného

všechno, co zděračňuje Jan Ábra v recenzi brüselovy knihy "Tschechen und Deutsche 1939-1945": udomu Němců po roce 1945 není jen kolektivní vývoje izolované nahližených česko-německých vztahů. "Jako celá jejich evoluce byla propletena s veškerou středoevropskou a moine širší problematikou, tak také jejich dobové katarze ve formě nacistických plánů na vyhazování Čechů a české odpovědi v podobě transferu je nepochopitelná bez těchto souvislostí, zejména bez oné atmosféry ve světě, s níž vyrostly doktriny o bezpodmínečné kapitulaci, rozdělení Německa, kolektivní vinně německého národa atd. Problem transferu zatímco výdecky nevyřešený, nezahrnuje-li jeho počátky také širší dimenze historické, není-li zároveň interpretován jako ztroskotání dávnych představ o německé roli ve střední Evropě a stejně tak představ o organizaci demokratického a rovnoprávného a klíči malých národů v prostoru mezi Německem a Ruskem" - viz Svědectví 17/1976, str. 188/. Při tom všem však - pokus nepochybně uhýbat před pravdou - nemáme nikdy zapomínat, jak Jan Ábra výslovně zděračňuje, že "vyrovnaní se s touto otázkou je záležitostí s nadčasovanou potřebou našeho vlastního národního vývoje". Jakkoli tedy Štůl nazývá ve svých "Glosách" Ábra svým kolegou a v poslední větě se hlásí k jeho pojetí věci, liší se od něho velmi podstatně právě zcela viditelným přesířáním této potřeby.

Činites-li princip kolektivní viny, nemohu ovšem ani český národ jako celek vinit z toho, co se stalo s Němci v Čechách po roce 1945. Už z tohoto principiálního důvodu /a navíc ovšem z řady důvodů konkrétně historických a politických/ nepochybně ani já podobně jako Štůl s lacinými dvakrát banálními o tom, jak by Češi "od novotného po vesuliku, od Štrougala po Čouka" museli počkat před husy na kolena a prosit je, aby navrástali jejich zem všem Němcům, kteří "si vyberá ož úroky ze to, čo im Česi/urobili" /viz Svědectví 34/1977, str. 376/. Ne též takového chápání věci by seva byla moine překonat minulost jak na české, tak na německé straně. Ačkoli tedy v této věci výtýkám Štůlovi neomluvitelný primitivismus myšlení, nemohu zároveň takový šudek vztahovat na základní závěry jeho "Terzi", jak to ve svých "Glosách" dělá Milan Štůl. Ještěže Štůlovo tvrzení, že "způsob uskutečňování transferu se všetečnou brutalitou mal pro povojnový československý vývoj značový význam, který je česal obecně bagatelizovaný", považují za opravné. "Ze transferu došlo k nevidanému ne-

rušení hodnot, hodnotových systémů a civilizačních věcí. Tato síť hodnot vycházela z nemoty a nerespektování práv lidské osobnosti, jejích důstojnosti a svrchovanosti, chápání člověka jako člověka" /viz Svědectví 57/1978, str. 119/.

Lysák, že Kubl škrteleje Danubiovy názory, když v "Glose závěrečné" tvrdí, že Danubius "nemůže ničím doložit, ... že historický vývoj Československa by bez toho /= bez odsunu Němců/ byl jinými cestami". Jistě že něco takového nemůže Danubius doložit; jenomže Danubius ani podle svého názoru netvrdí, že bez odsunu Němců by nemohlo dojít k únoru 1948 a že by Československo neupadlo do područí Z.S.S. Tvrdí jen, že odsunem Němců se už v roce 1945 předurčila závislost Československa na Rusku, že "západní německé alternativy spolupráce, sdílení, garancie toho transferem zničené" a že vše se vsadilo jednoznačně a "na věčné časy" na orientaci východní, proruskou. Pouklesím však a Kubl, že Danubiovy názory sázely na možnost Československa brát v roce 1945 také německou kartu, "ať v pohotovosti oba alternativy spolupráce s obou velmocemi, řídicí se ich vzostupem či poklesem" jsou zcela subjektivní autorovu odhadem, nikoli důkazem, že podobná možnost opravdu tehdy reálně existovala. Jenomže, znovu opakuji: nejde o to, říci zpětně německým politikům, co měli nebo neměli dělat, ale jasně říci po více než třiceti letech, zda to, co udělali, bylo správné nebo ne a proč. Podotkla-li Danubius v tomto smyslu výsledek jednoznačně proruské orientace po druhé světové válce jako krach, dokumentován naposledy v srpnu 1968, pak má podle svého názoru na takové hodnocení právo.

Pokud jde o vliv odsunu Němců na další vývoj politického klimatu v Československu, nelze ovšem podceňovat ani to, na co upozorňuje J. V. Brügel: "od upírání základních lidských práv skoro čtvrtině obyvatelstva ke konfliktaci všech práv všemu obyvatelstvu je poměrně malý krok" /viz Svědectví 57/1978, str. 104/. Také v tomto smyslu těžko sice dokazovat, ale těžko také popírat, že odsun Němců byl svého druhu "školením" pro akce masově uplatňované následně proti velkým skupinám občanů po roce 1948.

Ale zpět k základní otázce: Deho a proč se bát v diskusi o vysídlení Němců z Československa? Jak už jsem řekl, nemyslím, že bychom se měli bát přiznat si chyby i viny, které máme z té doby na svědomí. Proto i jestliže není kolektivní viny, je a má být cosi jako kolektivní národní svědomí - a právě toto svědomí je nespor-

ně odsunem čísel zastíženo. Kdo stále ještě nenašel ani odvalu otevřeně o tom hovořit, ten má i osobní podíl na tom, že tato záležitosť národních svádění se po třicet let příliš nemění. Naopak, kdo takovou odvalu našel a nachází, ulévuje navenek celonárodním svádění. Jak už ale řečeno, není česká národní svádění záležitosť jediným subjektem v mezinárodních ani v současných, která se podobnými problémy musí sebekriticky zabývat. A už proto není důvod k žádným zvláštním strachům: nestane se nám nic jiného než všem ostatním, kteří se požívají na svou vlastní minulost bez příkres a iluzí a musili uznat, že je obtížná hříchy.

Učte nejmenem z hlediska národních svádění, ať už ani z hlediska politického se mi zdá, že vskúsi o morálně-politickém vjanech odsunu Němců mluvit coí ohrozit. Pokud jde o státní hranice, jsou politicky garantovány nyní jak smlouvou mezi Československem a NDR, které uzatvárají neplatnost vichova a předválečné i současných hranice, tak také Helsinskými dohodami z roku 1975. Pokud jde o to, zda se v Německu mohou nebo nemohou dostat snad znovu ke slovu politické síly, obdobně těm, jež v minulosti ohrožovaly národní a státní suverenitu českých a slovenských a zde takové síly nemohou snad dosáhnout garance své zrušení - to je vše jak národně, tak celkově evropské vývoje. Nezapomínejte, že v dějinách nikdy nic pojištěno, mimo jiné - jak jsme se názorně předváděli - ani to ne, že místo ječné hypoteticky předpokládání agrese se neobjeví reálné nepředpokládání agrese odjinud, se strany, kde se hledala garance suverenity. Při pohledu na současnou Německo i současnou Evropu a zejména s ohledem na dosahovaný stupeň integrace evropské Evropy se výrazně odrazí domněnka, že se tu jako reálné politické možnosti rozvoje obnovy kdyby tradiční nacionalistické agresivní velmocenské politiky německé. Navíc, že tyto historicko-politické skutečnosti, jež jsou výsledkem vývoje posledních třiceti pěti let, mále jakoli negativně ovlivnit otevřeně nižším rozvojem diskuse o odsunu Němců a Československa. Uvedil jsem proto důvod názor, že panující svou státní vlastně nastoluje požadavek revize hranic. Tato logika úloha vyvolávání je toho rodu, jako standardní komunistické argumentace, podle níž požadavek nedělitelnosti politických svobod a práv v dnešním Československu je požadavkem návratu ke stavu společnosti roku 1938. Takové logice vůbec nevadí, že požadavek nedělitelnosti politických práv - i kdyby byl realizován -

přece nemůže změnit jako kouzelným proutkem dějiny a nenastolí poměry z roku 1938, nýbrž dá jen dnešním lidem možnost hledat demokraticky cesty z dnešní reality. Podobně i Šublova obava mi připadá stejně^{ne}odůvodněná: jakkoli otevřená kritika odsunu nemůže přece vytvořit stav z doby před rokem 1945. Může jen znamenat, že na obou stranách - české i německé - se vzájemné vztahy, soužití i spolupráce v současnosti a budoucnosti budou už řídit zásadně jinými principy než vztahy v roce 1945, že principy, na nichž byl založen odsun, budou do budoucna vyloučeny ze vztahů mezi Čechy a Němci. Pokud však se minulost zcela z dnešních hledisek nevyjasní, bude naopak zdědě z minulé působit i do budoucna. V tomto smyslu souhlasím s Danubiem, že "vysídlení čs. Němců" je iba německá tragédie, ale je to i tragédie naše. "Řeč o jejích následcích se musíme vypořádat především sami v sebe a pro sebe. Co je německé - v zlu i dobru - necháváme Němcům. Naši vinu musíme s plnou odpovědností riešit my, ak sa nechceme dočkať ďalších opakujúcich sa dejstiev tejto tragédie".

Čde se mi dokonce, že - viděno psychologicky - je Šublova obava před "revizí hranic" přímým důsledkem působení nečistého národního svědomí, podobně jako jsou obavy nositelů diktátorské moci před pomstou těch, jimž bylo ukrivděno, vlastním psychologickým motivem řeči "restaurování kapitalistického vykořisťování" čtyřicet let poté, co šední "soukromokapitalističtí vykořisťovatelé" jako reálná sociální síla v Československu už neexistují. Jsem proti tomu, abyom se s nimi neustále strášili narážkami s prakticky nemožnými důsledky, k nimž by dálejší nižší neomezované kritické hodnocení odsunu Němců z Československa mohla vést. Považuji naopak takovou diskusi za jednu z podmínek překonání zštěžle totalitarismu ve všech hlavních otázkách, zdaleka ne jenom v otázce českoněmeckých vztahů.

Zbývá snad jen pokusit se odpovědět na otázku, čeho se v souvislosti s Danubiovými tezemi bojí dnešní husákov režim. Něčeho se jistě obává, neboť sotva lze mít ze to, že to potrá po autorovi proto, aby ho upozornila na prohřešky proti vědecké metodologii. Myslím, že mezi diskusí o odsunu Němců a mezi zájmy současného normalizovaného režimu existuje přinejmenším dvojitá souvislost. Je to především tzv. "realistické" politické nazírání a dále pak bezpodmínečná tabuizace "výsledků druhé světové války".

Dokud lidé uvažují jenom a výhradně o tom, co kdy v minulosti bylo politicky reálné a politicky nereálné, je všechno vlastně v pořádku. Neboť pak se lidem zdá, že to, co bylo politicky reálné, bylo vždy také bez debaty správné a dobré. Usmíle se však začíná debatovat o tom, že něco snad i bylo v určité době jediné politicky reálné, že však to zároveň bylo nedobré, nesprávné a špatné - cítí se současný režim v Československu znepokojen.

Podobně je řím celkem klidný, dokud se český a slovenský člověk spokojuje s názorem, že to, co dnes existuje jako "sféry vlivu", je nezměnné a bude trvat na věčné časy, neboť to je nezměnitelným výsledkem druhé světové války. Lidé takto uvažující si řeknou: ať už bylo, co bylo, nemá se nic dělat, pouhý pohled na mapu ukazuje, jak slabí jsme na to, abychom cokoli změnili. Dokud lidé v Československu uvažují takto /a dokud navíc mají podvědomý strach z nějakých změn statu quo, živý mimo jiné i špatným svědomím např. v otázce odsunu Němců/, uvažují vlastně tak, jak si to přeje režim, uvažují podobně jako třeba Alois Indra a vlastně i Gustav Husák. To nemá proto důvod, aby se jejich způsobem myšlení znepokojovala. Jestliže ovšem to začíná vyšetřovat, kdo začal řídit nějakou myšlenku - je to neklamné svědectví, že šiferní myšlenka toto neškodné schéma rozrušuje. Také Danubiovy teze tak působí, neboť nastolují otázku nikoli po tom, co bylo kdysi reálně možné, nýbrž otázku, co se po letech z tehdejších reálných možností jeví jako nesprávné a zhoubné z hlediska určitých zásad politicko-morální povahy i z hlediska dlouhodobých národních zájmů a potřeby.

Se rozdíl od toho všeho se Hüblový óvsky o tom, co je a co není realistické ve vývoji dnešní Evropy, omezují podle svého soudu příliš představou, že dnešní status quo je perspektivou "na věčné časy" a blíží se tak nechtěně koncepcím oficiální ideologie. Hüblov například píše o problému sjednocení Německa: "Neexistuje možnost znovusjednocení. Jádno nebude existovat, pokud bude trvat sovětské imperium a je třeba velmi pochybovat, kdyby se náhlou explozí rozpadlo, jak mnoho by zůstalo z obou německých států ke sjednocení. Vzhledem k této skutečnosti nevede ani krátká ani dlouhá cesta k německé jednotě. Všechno ostatní není víze, ale iluze" - Theo Sommer: Die nationale Einheit - Visionen und Illusionen, Die Zeit 8. 12. 1978. Danubius tedy českému národu nabízí orientaci, kterou sociální demokraté, liberálové a demokraté v západním Ně-

necku samotném považují za naprostou iluzi. To snad ani nepotřebuje komentář!

Myslím, že komentáře vyřezuje však Hüblově sebevědomá, byť ve skutečnosti ničím nepodložená, jistota, a níž jednu extrémní novinářskou inkonzistentní formulaci jediného autora vydává za důkaz, co "demokrate v západním Německu samém považují za naprostou iluzi". Běže se mi, že mnohem blíže skutečnému německému názoru na problém rozdělení Německa jsou slova spolkového kancléře Helmuta Schmidta, který o rozdělení Německa nedávno řekl: "Je to něco, co musíme brát vážně, co však nikterak nelze považovat za věčné" /viz Spiegel 3, 1977, str. 34/. Názor, podle něhož je jen jediná alternativa - buď brzo sovětské impérium se svou sférou vlivu v dnešní své podobě, nebo se rozpadne "násilnou explozí", tj. v atomovém následném konfliktu - to je názor zcela jednostranný, velmi chudý na alternativní představy. Aby jen takhle zjednodušeně lidé viděli možnou budoucnost, na tom mají ovšem zájem především dnešní vládní v Moskvě; politicky myslící lidé si však dovedou představit i jiné alternativy. Mezi těmito dvěma krajními možnostmi leží totiž celá škála možných situací, z nichž některé se rovnají stavu, kdy bez atomové války a ve svém vlastním velmocenském zájmu bude sovětské impérium nuceno měnit způsob a sféry své vlády ve světě, například i ve střední Evropě a hledat tedy jiné, svoobodnější formy evropského uspořádání než jsou dnešní. Celé "Ostpolitik" je ze strany NDR dlouhodobě namířené k podpoře takových forem vývoje i pokud jde o perspektivu Německa. Ize se přitom, zde představy těch či oněch politiků jsou v této věci reálné, zde jsou škodlivě opatrnické nebo jindy naopak škodlivě hazardérské, ale nelze rozbočně tvrdit, že Německo /a myslím, že nejen "západní"/ žije s perspektivou věčného rozdělení, neboť vychází z představy, že věčná je moc a sláva Moskvy v její dnešní podobě.

Vycházíme-li tedy z jiných alternativ, než jaké jako jediné možné prezentuje štanovi Milan Hütl, patří i diskuse o česko-německých vztazích k temátu, jež - přes dnešní zdánlivou otečenost od problému "realpolitiky" - mají už dnes a budou mít tím spíše zítra i praktický politický význam. Znovu však při této příležitosti zdůrazňuji, že odmítám primitivní, v zásadě socialistické úvahy Danahlovy, jaké v této souvislosti vyslovil zejména ve svém dopisu ve Svědectví 34/1977. To mne však navede k souhlasu s rovněž primitivními, jen zdánlivě "realpolitickými" závěry Hüblovými. Zdeněk Mlynář /Videň/ 5. 4. 1979

Petr Uhl : Spor historiků o vysídlení německého obyvatelstva z Československa po druhé světové válce

/Svědectví 56/1979, str. 405-406; přetisk z Informace o Chartě 77, roč. II /1979/, č. 4, 7.-22. 3. 1979/

Vše začalo tím, že v 57. čísle časopisu Svědectví vyšla historická práce na toto téma; jejím autorem má být slovenský historik, který použil pseudonymu Danubius. Danubius je odpůrcem vysídlení. V prosinci 1978 v lednu 1979, kdy o publikaci eseje ve Svědectví neměl v opoziční Praze dosud nikdo potuchy, rozšířila se po bytech některých signatářů Charty 77 fáma, že mluvčí Charty 77 chtějí vydat Danubiův text /který snad několik jednotlivců již znalo/ jako dokument Charty 77. Byla to opravdu fáma a natropila moc škod. Mluvčí to neměli nikdy v úmyslu, byť by to bylo jen proto, že Charty 77 je společenstvím, bránícím lidské práva v současnosti. Ale důvodů pro nevydání jakéhokoli textu na toto téma /nejen tedy Danubiovy statě/ měli mluvčí více.

Dne 7. února 1979 provedla potom Státní bezpečnost sérii výslechů, jejichž smyslem bylo zanést do řad signatářské obce rozkol a případně vyvolat i desolidarizační postoje vůči tomu, kdo se kryje pod pseudonymem Danubius. Nepodařilo se jí to. Průběhy výslechů /viz Sdělení VONS č. 74 v Informacích o Chartě 77 č. 2/ vyzněly i v tom smyslu, že případná kampaň proti Chartě 77, již by mohla být "německou otázkou" diskreditována, není dobře možná. V té době byl znám již seriózní hlas z druhé strany, z tábora těch, kteří vysídlení německého obyvatelstva považují za historicky nutný a ospravedlnitelný akt: byly jim "Glosy k Danubiovým tezím o vysídlení Němců", které 4. února 1979 napsal historik Milan Hübl. Do "diskuse" se zapojil také Karel Douděra z Rudého práva, které 10. 2. 1979 otisklo jeho poznámku; Douděrovou snahou bylo zdiskreditovat Chartu 77 aspoň u čtenářů Rudého práva, když na více nebylo. O žádosti o tiskovou opravu, kterou napsal do Rudého práva historik a politolog Luboš Kohout jsme referovali v minulém čísle Informací o Chartě 77. Luboš Kohout napsal také dne 1. 3. 1979 "Kritické poznámky k tezím "Danubia", v nichž se staví na pozici Milana Hübla a dále je zajímavým způsobem rozvádí. Sám Milan Hübl napsal takřka současně - 7. 3. 1979 - ještě "Dodatečné glosy k Danu-

biovi".

Otázka vysídlení německého obyvatelstva po druhé světové válce jistě nepatří k nejpalčivějším problémům dneška. Je však zajímavé, že na vysídlení jsou v čs. společnosti nejrozumnější názory. Diskuse historiků, která zejména Hüblovým příspěvkem získala úroveň odborně fundované polemiky, by měla jistě pokračovat. Měli by se v ní vyjádřit i politici i sociologové a další odborníci. Ale také ostatní, ať ti nejstarší, kteří byli tehdy u toho, nebo lidé mladších generací, z nichž někteří ani nepřijímají zásadu "oko za oko, zub za zub", již se řídili jejich otcové a dědové, ani se necítí ohroženi ve své národní existenci, zvláště ne ze strany Němců, a přirození státní existence, pokud ji přijímají pozitivně, vidí ve světle posledních třiceti let odjinud. Je docela možné, že na základě takové diskuse - jejímž optimálním doplňkem by měl být, bohužel nerealizovatelný - sociologický průzkum - by i závěry historiků, zastávajících se v podstatě vysídlení vy-
padaly trochu jinak.

V Praze, 20. března 1979

Petr Uhl

Dopis M. Luži Ladislavu Hejčánekovi

Pan
Ladislav Hejčánek
P r a h a

Milý pane kolego Hejčánek!

Přečetl jsem si váš dopis z 10. března s překvapením, které se brzo změnilo v rozpaky a podivení. Zrazil mne sice jako váš karatelský tón, a sice odlišné zněky a národního charakteru, přičemž připomínáte, že normalizační káň současně sociálních věd a tedy také ne historiografie.

V dopise vyjádřte odůvodnění nové válečné situace a splikujete se na takto izolovaný historický jev absolutní morální kategorie. Vaše výhrady posila vás vedla k domněnce, že zlí Češi, tento prase-rod, se dopustili v r. 1945 zločinů, které přine vydala ve složit-ný stalinismus. Domněnka působila léta jako profesor moderních ev-ropských dějin na přední americké univerzitě a byl jsem od počátku důstojně našeho domácího odporu proti německé okupaci, nemohl souhlasit s Vaší argumentací. Jistou totíž nejsem Češi ná-rodem vyvoleným, pak se ne můžu vztahovat všeobecně historická kategorie a nelze jejich dějiny odřízt ex post národní měřítka sedmdesátých let.

Socialismus zanechal v okupované Evropě krvavou stopu, která vyvolala ve všech okupovaných zemích v konečném období války serií rentů a Československo nebylo výjimkou. Němci tedy aplikovali Vaši monstrózní tezi na ostatní okupované státy. Surovostem Vaše teze neobstojí ani v případě Německa a Rakouska, kde bývali nacisté po válce představováni konsolidační element. V Chorvatsku nebylo bestiality, která by nebyla spáchána v masovém rozsahu. Ale nikdo ani nespolehlivě vytvářet teorii národní viny a poskvrně-ní. Souděte proto intelektuálně, kteří bez ohledu na historické skutečnosti by se snažili dokázat, že vlastní národ vyšel z války morálně méněcenný a s polkozeneým charakterem, zatímco oslepen a vnějšně zotročen. A Chorvaté měli vedle maršála Tito také fašistu

Revalice. Ještěbně tuže asi podivení našich polských přátel nad
tím, že by padesáté léta vypadala podstatně jinak, kdyby polské
národní společnost dovedla po osvobození uplatnit vůči rezisten-
ci vůči nauce nacionální nenávisti, která byla stejně odporná
jako nenávist německá. Nazismus ale najde vždy do jedné roviny
s reakcí oběti, a padesáté léta najde vykládat z průvodních jevů
konce světové války. Pravděpodobněji by již byla teze, že bez
Hitlera by asi nikdy nedošlo k událostem padesátých let, ale tam
už ti naši nemohou hrát důležitou roli méněcenného národa. Ve
Francii bylo po invazi zabito přes 40 000 osob, z velké části ko-
laborantů. V národně osvobodenecké válce v Jugoslávii se likvido-
vali bez milosti příslušníci protivného tábora. Pro nás nepřed-
stavitelné ukrutnosti byly rutinou. Byla to ale partyzánská Jugo-
slávie, která se postavila proti stalinismu v r. 1948. Stejně tak
francouzská rezistence úspěšně hájila demokratické zájmy. Nelze
tedy spojovat revoluční nášili s náš se stalinismem, simplifiko-
vat a lacině generalizovat. Pokud bych sledoval Váš argument do
důsledku, pak by národní budoucnost našich amerických a britských
spojenců musela být deformována částí neuváženou bombardování ná-
meckého civilního obyvatelstva. Bojím se ale, že kdybychom měli
více takových kazatelů jako Vy, že by pravděpodobně spojenci ni-
kdy nešli ani vést válku, natož ji vyhrát.

Stejně tak nebylo u nás více denunciantů, kolaborantů a ce-
lá té nebranky, která se v prvních poválečných měsících dopouště-
la zločinů a rozkrádala pokroky. Rovněž nás Jene a Jugoslá-
vií, Belgií či Francií, kde desítky tisíců bojovaly na straně na-
ciismu. Francouzská milice byla stejně tak brutální jako SS a chor-
vatské četáři si v níčem nezdala se speciálními oddíly SS. Niko-
ho ale naneštědne promítat tyto průvodní jevy nacistické války do
poválečných dějin těchto zemí. Přechází meze mého pochopení, proč
se musí někteří naši intelektuálové veřejně tužit do prsou a bít-
vat!

Ve své podstatě byl odsun konečným bodem nacionalistického
období česko-německých styků. Ve třicátých letech u nás nacismus
ve formě ADF postupně převzal tradiční formy velkoněmecké ideolo-
gie z. k. rasismu, a rostl i čs. demokracie a zájmy Protektorá-
tu bylo pro převážnou většinu sudetských Němců logickým vyústěním
dějin styku s českými národy. Je náhodou blahopřání v prosinci
1934 vedoucí představitel sudetských organizací bývalému říšské-
mu protektorovi E. von Neurathovi u příležitosti jeho propuštění

z vězení, "jako jednomu z mužů, kteří se pokoušeli o smířlivost a vyrovnání", na něhož "se bude mezi vždy vzpomínat v dějinách styku německého a českého lidu". Nelze z houně nikdy učinit akce-
mit a v našem případě se debata o kontinuitě či diskontinuitě ně-
meckých dějin stala bezpředmětná: oba autoři rozhodnutí Adolfa
Hitlera z roku 1940 o asimilaci a likvidaci českého národa se jme-
novali K. von. Neureth a K. H. Frank - fakt dobře známý pisatelům
blahopřejných telegramů a oslavných článků. Specificky české trauma
o zániku českého národa, které pronásledovalo předbřeznové bu-
ditelské generace, bylo po roce 1939 sdíleno v českém prostředí,
které předem vidělo, že národní existence byla v případě německé-
ho vítězství zničena. Počmínsky jazykově a politicky utlačovaného
národa, ohrožovaného zatčením a popravami tisíců pochopitelně za-
vedly demokratický odboj k spontánnímu přijetí myšlenky odsunu.
Byly to sociálně demokratické skupiny kolem Petičního výboru "Věr-
ní zůstaneme", které tento požadavek formulovaly v rámci programu
"Za svobodu", přijatého ostatními odbojovými skupinami. Při vytvá-
ření tohoto programu byly nejvýšeňšími podložími vzpomínky na roz-
bití republiky a demokracie henleinovci. Frankova politika národ-
ní represe a teroru a přiblížení se většiny sudetoněmecké skupiny
k nacistické politice národního útisku, ponížení a asimilace. V lé-
tě 1942 důvěrné zprávy SD popisovaly výlučně, jak heydrichiádý
a lidice byly přijímány soukmenovci se "zadostiučiněním". Po roz-
hodného roku 1945 tak vstupoval národ poučen strašnou historickou
alternativou, že nemůže ze žádných okolností připustit možnost ná-
rodního vyhlazení. Tvrdá spojenecká politika bezpodmínečné kapitu-
lace a retribuce, pochody smrti, brosečné popravy a zločiny usta-
pujících jednotek SS vytvořily atmosféru národní revoluce, která
byla podhouba pro některé politováníhodné právoční jevy pokvítno-
vé doby. V červenci potadasské konference vítězných velmocí roz-
hodla o odsunu, který ve své organizované fázi byl prováděn se
plné podpory amerických a sovětských dředů. Odsun tak byl součást-
í politiky Spojenců a důsledkem hitlerovské agrese.

Od samých počátků vlastní odpovědnost za nacistickou minulost
byla provázena totální indiferencí většiny předstevitelů sudet-
ských Němců. "Zářící hvězda sudetského nřmectví", univ. prof. dr.
Herbert Gysarz, považoval v roce 1951 henleinovské hnutí, "so volk-
streu, wie menschheitsglaublich, so universell national wie voll
sozial und konstruktiv europäisch ... wohl nie hat eine in die
Oberhand gelangte Volksgruppe die unterlegenen Nachbarn rechtli-

cher behandelt, man darf wohl sagen, anständiger behandelt, als die sudetendeutschen ihre Anrufer seit 1938". Pan Toni Berger, který je dnes hlasnou troutou sudetoněmeckého knuť, naxněl naďj-něji 3. listopadu 1974 v Souhém Blánu na titulní stránce orgánu knuť: "Před 40 lety vytvořené Československo bylo sílem láf a legend, produktem hotových skutečností ... které se rozpadlo při první ztěládovací zkoušce v roce 1938/39 ... tento stát nebyl vybojován vlastním dailím ... byl vytvořen ... jako francouzský se-telit". Ani Hitler, ani Henlein nebo Frank, ale "marasmus Francie" sničil republiku, jejíž demokratický systém byl "krvím ošterea jak Československa předválečného, tak i poválečného". Dás mluvčí sudetackých lánčů, poslanec Dr. G. Necher, si přispišil vzpomenout šedesátého výročí republiky: "Jako Němci ze sudetského území by-chem vši dnes připomenout pravdu a udlostech, které ... 38. říj-na vytvořily základ láf, jež způsobila miliónové utrpení a bídu. Toť láf se nazývá Československo." Dle samorostlí šéologové jsou členy předšachniciva Společnosti pro spolupráci s národy Česko-slovenska, které neďavno ze přitornosti pana Bergeta hostila dva členy charty, jejíž jste mluvčím. (pravdu, trapná to podivná)

Dva apodiktické tónce - se jistě chápnu, že rozumíte všemu lépe než my ostatní sartalpici - kritizujete také právní aspekty odzenu, retribuce a pojetí tzv. kolektivní viny. Uznáváte ovšem, že nejednou tu našlo a šs. zvláštnost, ale přesto dovolujete, že u nás nové právní koncepce přivodila vznik trhlín a fatální průlom neshodnosti. Zechávám stranou skutečnost, že rok 1945 vydáváte sokoďná se rok nulový a že tedy eskulpujete nacismus a jeho zlo-činy. Trádnost nacistické politiky a neslýchané miliónové vraždy a zločiny postavily vítězné mocnosti před praktickou nutnost při-jat nové právní zásady. Kdyby tak neudělaly, zetiřily by svou bu-doucnost obrovskými třemery. Chápaly, že je zásadní rozdíln mezi nemovými vrsky a jejich posuchaři a oběťmi. Tato zákonačratví na-přijalo tzv. kolektivní vinu vši Němců a výslovně lavořilo o ně-meckých antifašistech. Upokovalo pouze zácedy přijaté spojenci - tšaky se ŠS, ŠSAAF, Vočobrány, ŠOV, Vlakky, Šlinkovy gardy, Švatoptukovy gardy atd. Přičetl jsem se znovu náš šakrat, ale text načíní rozdíln mezi Čechy a Němci, jak tvrdíte vy. Šepek mnozí Němci byli propuštěni dříve než Češi. Še zajímavým dotovým šokla-tem, že při debatě o retribuci sepi. Š. Churchill uvěřoval o alter-nativě, že by se prostě hlavní viníci bez soudu pověšili. Šojín se uvěřovat a všech morálčin rozhořčení, kdyby podobný názor vy-

alevil nějaký čs. politik. Jo by se asi naše národy proklely do
desátého pokolení. Osobně jsem přesvědčen, že norimberské zákono-
dárství stojí na vratkých nohách, ale dobře nevím, jaké byla alter-
nativa. Stejně tak se mi protivily útoky proti civilnímu obyva-
telstvu. Zastával jsem názor, že vítěz má ukázat velkomyšlnost
a že jsme sáli k sarti odsouzené sudetoněmecké politiky omlést-
nit a odsunout.

Tam kolego Bejdsánku, nalijsme ve vzduchoprázdnu a často nej-
lépe míněné mravní rozhořčení s rádcy absolutní morální floskule
mohou vésti k opaku toho, co sledujeme. Sepřítel jsem ven bořit
základy naší republiky. Mě se stejně jako Vám protiví
všechno zbytečné násilí a brutálnost. Jsem také plně porozumění pro
to, že od nás byl pro postižené krutým neštěstím a přel bych si,
aby k nám nikdy nemuselo dojít. Dívám-li se na poslední dvě sto-
letí našich dějin z dnešní perspektivy, domnívám se, že nemáme
vítěšného okolu před námi než vytvoření úzkého přátelství s němec-
kým lidem a německou demokracií. Chci věřit, že doba nacionalis-
tického zločtu je pro naše mladé generace natrvalo za námi. Nechci
ani tvrdit, že jsme nedělali chyby v naší německé politice, i když
stav našich aktiv od roku 1980 je daleko vyšší než se asi domnívá-
te. Ale politika usmíření a spolupráce předpokládá, že nezapomen-
eme na nedávno nám připravovaný úkol a že se nebudeme dívat na slo-
žitý historický proces černobílými brýlemi absolutních principů,
ale že přihlédneme k realitě politického a společenského dění.
Jen tak pomůžeme vytvořit šťastnou budoucnost pro oba naše národy
a obhájíme náš společný stát.

S pozdravy

Váš

Václav Luža

10. dubna 1979

Informace : Německé obyvatelstvo v některých zemích střední a východní Evropy

Polsko:

Německé obyvatelstvo, usazené v Polsku jako výsledek stálého německého kolonizačního úsilí v oblastech, ležících východně od /posouvajících se/ německých hranic nebylo příliš početné. V r. 1921 mělo Polsko 27 000 000 obyvatel /5,2 % Němců/, r. 1931 31 19 000 obyvatel /741 000, 2,3 % Němců/. Počátkem r. 1946 bylo v Polsku /v důsledku posunu hranic a válečných ztrát/ jen 23 895 tis. obyvatel, z toho 2 08 300 Němců. Z nich bylo 751 000 Němců /1,4 %/ z území Polska ve starých hranicích a 1 036 400 Němců /42,3 %/ na územích, určených k dočasné správě Polska do uzavření mírové smlouvy s Německem, což představovalo 9,6 % všeho obyvatelstva.

Na základě Postupimské dohody z r. 1945 bylo rozhodnuto o odsunu Němců z Polska, který byl proveden v letech 1946-1949 a týkal se 2 275 000 osob, vysídlených takto:

1946	1 532 000
1947	538 300
1948	42 700
1949	61 400
celkem	2 274 400

Nicméně v 2. pol. 70. let bylo v Polsku ještě cca 250 000 Němců, z nichž podle dohody Gierka-Schmidt z r. 1975 se jich má ročně vysídlňovat 25 000 do BR. Za toto řešení obdrželo Polsko mj. úvěr ve výši 1 miliardy DM ze výhodných podmínek. V letech 1970-1977 se vysídlňovalo 120 000 Němců z Polska do BR.

Maďarsko:

Německé obyvatelstvo přišlo do Uher jednak v období středověké kolonizace /lasové do Transylvánie/, jednak v 16. stol., kdy bylo usazováno Jerií Terazií a Josefem II. v neobydlených oblastech Banátu a Bačky /Ůvábové/. Trianonským mírem se počet Němců v Maďarsku značně snížil, protože Transylvánie připadla Rumunsku, většina Banátu rovněž Rumunsku a Jugoslávii a většina Bačky rovněž Jugoslávii.

V r. 1930 bylo v Maďarsku 479 000 Němců /5,5 % obyvatelstva/.

Po zvětšení maďarského území v r. 1941 připadlo Maďarsku 35 000 Sasů v sev. Sedmihradsku, dále 20 000 Švábů a 30 Němců z Bačky, takže jejich počet činil 720 000 /4,9 %/ podle maďarského jazyka a 533 000 /3,6 %/ podle národnosti.

Po skončení války byli Němci v Maďarsku zbaveni všech občanských práv a byla jim konfiakována půda a další vlastnictví zemědělského obyvatelstva. Na základě Postupimské dohody bylo v období 1945-1949 /léto/ odsunuto ze země 240 000 Němců /podle některých zpráv jen 170 000/. 25. 3. 1950 byl odsun oficiálně uzavřen. Sčítání lidu v r. 1949 vykazovalo jen 22 455 Němců, ale v r. 1955 se podle neoficiálních údajů udávalo 220 000 Němců v zemi, v r. 1956 dokonce 300 000.

V současně době /r. 1979/ žije v Maďarsku 200-220 000 Němců, hlavně v oblasti Pécsu, Győru, Soproně, Budapešti. Mají vlastní týdeník, 20 německých klubů, vysílání v rozhlasu i televizi, 3 gymnázia a jedno čistě německé gymnázium v Budapešti. Němci v Maďarsku žijí relativně spokojeně, nechtějí se vystěhovávat do ESR, protože mohou velmi benevolentně tuto zemi i Rakousko navštěvovat v rámci maďarské liberální cestovní politiky.

Jugoslávie:

Podle maďarského jazyka bylo v r. 1921 v Jugoslávii 505 000 Němců /4,2 % obyvatelstva/, v r. 1941 na celém teritoriu rozdělené Jugoslávie 467 000 /2,3 %/, v r. 1948 - 55 000 /0,4 %/.

Na Němce v Jugoslávii se ustanovení Postupimské dohody nevztahovalo. Rozhodnutím Antifašistické rady národního osvobození Jugoslávie z 21. 11. 1944 byla Němcům odňata všechna občanská práva a tím byl uveden do pohybu proces, který vyústil v jejich násilný odchod ze země, především z Banátu a Bačky /území, která byla vrácena Maďarskem Jugoslávii/, kde bylo nejvíce německého obyvatelstva.

Rumunsko:

V r. 1939 žilo v Rumunsku 745 000 Němců /4,1 % všeho obyvatelstva/, kteří se usazovali v zemi, především v Sedmihradsku a Banátu, jako kolonisté již od středověku. Německý odhad pro tento rok je o něco vyšší - 800 000. Od r. 1940 se začal jejich počet snižovat, a to z několika důvodů: Po uzavření smlouvy mezi SSSR a Ně-

meckem v r. 1939 následovala dohoda mezi ESFR a Rumunskem z 28. 6. 1940 o odstoupení Besarábie a sev. Bukoviny Sovětskému svazu. Z těchto dvou území bylo odsunuto 95 000 + 90 000 Němců do Říše. Následovala okupace sev. Sedmihradska Maďarskem /30. 6. 1940/. Pod jeho nadvládou se tak dostalo 35 000 sedmihradských Sasů, odsunutých po r. 1945 z Maďarska do Rakouska. /Asi 10 000 se jich vrátilo zpět do Rumunska./ Před připojením již. Dobružské /6.-7. 9. 1940/ k Bulharsku bylo z tohoto území odsunuto do Říše 15 000 Němců. Jejich počet se dále snižoval během 2. světové války rekrutováním k německému Wehrmachtu /1943/ a v lednu 1945 deportacemi na nucené práce do SSFR.

Po skončení války nedošlo v Rumunsku k žádnému odsunu německého obyvatelstva, ani k nějakým výstřelkům proti němu. V r. 1956 bylo v zemi 385 000 Němců /2,2 % všeho obyvatelstva/ - asi 160 tis. Sasů v Sedmihradsku, 180 000 banátských Němců, zbytek je roztroušen po celé zemi, mj. též v hlavním městě Bukurešti. V r. 1966 jich bylo 376 752 - úbytek je způsobován vystěhováváním /spojováním rodin, asimilací/ a přír. úbytkem.

Němci v Rumunsku mají vlastní noviny a existuje výuka němčiny na školách. Tužší vnitřní politika vlády jim neumožňuje příliš velký rozvoj, cestování do SSFR je téměř nemožné.

Baltské země:

Proces usazování Němců v baltských zemích trval několik staletí. V Estonsku v r. 1934 16 346 obyvatel /1,5 % obyvatelstva/, v Lotyšsku v r. 1935 62 144 obyvatel /3,2 % obyvatelstva/ a na Litvě v r. 1923 29 231 obyvatel /1,4 % obyvatelstva/, dohromady celkem 108 231 Němců.

Po uzavření sovětsko-německé smlouvy v srpnu 1939 došlo na základě německo-estonského a německo-lotyšského protokolu z 15. a 30. 10. 1939 k přesídlení Němců z těchto dvou zemí, ke kterým se později připojili i Němci z Litvy. Toto německé obyvatelstvo bylo usazeno jednak v záp. části Polska, v rozšířené bývalé provincii Poznaňsko, která byla od Polska oddělena a nazývána Vatheland, jednak v záp. Prusku. Odsud pak přechalo v lednu 1945 před postupující sovětskou armádou na západ.

Celkově uvádějí západoněmecké prameny, že ze zemí střední a jihovýchodní Evropy a z baltských zemí uprchlo nebo bylo odsunu-

to 12,5 miliónu Němců do Německa a Rakouska.

Srovnání s Československem

V Československu žilo v r. 1930 14 729 000 obyvatel, z čehož bylo 3 318 000 Němců./22,5 % všeho obyvatelstva/. V letech 1945-1946 bylo odsunuto 2 256 000 Němců. V r. 1950 zůstalo v ČSR 165 tis. Němců /1,3 % ze 12 338 000 obyvatel/, do r. 1970 klesl jejich počet dále na cca 80 300. Zatímco se u ostatních uváděných zemí jednalo skutečně o m e n š i n u /Polsko - 2,3 %, Maďarsko - 2,5 %, Jugoslávie - 4,2 %, Rumunsko - 4,1 %, Estonsko - 1,5 %, Lotyšsko - 1,2 %, Litva 1,4 %/, pak téměř čtvrtina populace Československa, tvořená Němci, vypovídá o podstatně jiném charakteru německého problému pro ČSR. Při odsunu Němců dle Postupimské dohody šlo v případě Československa o odsun celé kompaktní populace několika generací - usedlé v zemi po sedm století - z více méně uceleného území, patřící odjakživa k českému státu. V případě Polska se odsunovalo obyvatelstvo z území, které Poláci nově nabylí jako kompenzaci ze území ztracená na východě ve prospěch SSSR. Jednalo se tedy o obyvatelstvo, které z největší části nepatřilo k Polsku, a nadto z území, které náleželo k Polsku ve středověku /a pak patřilo po staletí k českému státu/. Odsun Němců z Maďarska nebyl jednak úplný a byl početně celkem zanedbatelný.

B o h e m u s : Stanovisko k odeunu Němců z Československa

Motto:

Svatopluk Čech: Modlitby k Neznámému /1896/

Na řipu

...
Když hledím tam v ty hory odrodilé,
čím luzněji mne vábí do svých krás,
čím známěji mi kynou tvary milé,
jichž modral se již hochu v dálce pás,
tím hlouběji se bolest v srdce vrývá,
že pro nás ztraceny; že předků krov
tam hostí cizince a neozývá
se jejich stráž již echem českých slov,
že tam nás vítá zléstí zarputilé,
kde leckde neoschl ještě český rov.

A přece kdyby náhle jakýms divem
nás k výši vznesl nové moci vznik
a já zde viděl v ruchu bojechtivém
spět k horám těm svých bratří zbrojný šik,
by násilím je znovu opanoval
a jak nám soupeř činil po sta let,
jej moci umlčel a v pouta vkoval
a cizoty tam všechny znaky smet' -
tu na ně, přísahám při bohu živém,
bych zvolal hlasem kárajícím:
"Zpět!

Ne moci, nucením! Necht' v úkor práva
nám urváno zde mnoho - prost je vin,
kdo v roli zděděné zde sárvává,
řeč otce svého chráně, věrný syn.
Zde činí dobře, minulosti vinu
kdo křivdou přítomnosti oplácí?
Již pánem jiný lid v hor těch klínu -
zpět od nich již, necht' srdce krvácí.
Či maďarské vás pěstí vábí sláva,
jež v bratrů hrob nám Tatry obrací?" --

...
Ale! v dáli slunce k západu se chýlí,
plá Hasenburk tam jako rudý skvost
a zponenáhle hora hoře sdílí
všech podvečerních barev čarovost.
Však i v mé duši zjasněné se hraní
sen vábivý tím skvoucím preludem:
že v době oné příští jiných zbraní
bez bojů, jež nám byly osudem,
jen silou lásky své a pilnou dlaní
hor těchto krásných opět dobudem'.

...

Úvod

O moralizování dějin

Když se před časem objevil Danubiův článek o odsunu Němců z Československa, nebyla o kritickou odezvu nouze. Mnohé námítky vyvolávaly pochybnost o tom, zda si jejich ústoři uchovali klidnou mysl. Opakovaně se však ozývala jedna, která stojí za povšimnutí: Danubiovy rektifikace jsou údajně moralizováním dějin; a to prý je - sniž bylo uspokojivě vyloženo proč - nepřipustné.

Pozastavme se u tohoto sousloví, třebaš bylo užito spíše jako heslo než jako výsledek poznání. Kritikové dávali přednost slůvku "moralizovat" před výrazem "vynášet mravní soud". Oba výrazy nejsou totiž zcela synonymní. Ten první má o konotaci navíc: Zní poněkud hanlivě a jakoby nás tím chtěl nutit, abychom přijímali označovaný fakt s neúctou. Zřejmě proto, že moralizování má být sice vynášením mravního soudu, ale za okolností, které činí toto počínání pošetilým buď proto, že tu chce někdo soudit něco, co takovému soudu zásadně nepodléhá, anebo proto, že ten, kdo tu soudí, není k tomu kompetentní.

Možná, že Danubiovi kritikové neuvážili právě tento významový posun. Nevyjádřili se, nakolik se cítí být dítkami své doby, která vychází vstříc pochybnostem, zda má mravní soud nějakou "reálnou" platnost, zda mravní normy, jimiž se takový soud řídí, "skutečně" existují, zda nejsou pouhou fikcí či přinejlepším jen užitečnou konvencí, jejíž praktičnost má své meze a která by případně mohla vypadat i jinak.

Chceme se vyhnout nečelosti některých Danubiových kritiků a nechceme tedy zamlčovat zkušenost dospělého člověka se sebou samým: Ten přece ví, že si může počínat nejen účelně či neúčelně, ale i mravně či nemravně, a je alespoň někdy schopen - třebaš ne pokaždé ochoten - v tomto smyslu sebe sama hodnotit, a to i do minulosti. Stejně tak ví, že může tímto způsobem hodnotit i svého bližního, a činí tak často ochotněji, třebaže je to nesnadnější, protože potřebná znalost všech důležitých okolností je obtížnější dostupná.

Nezamlčujeme tedy náš předpoklad, že totiž člověk je bytostí, jejíž chtění, rozhodování a jednání je mravně relevantní. A nejen jako subjekt svého jedinečného individuálního života, ale i jako aktér dějin. Nevíme, proč by neměl podléhat mravnímu sou-

du třeba německý nacista, všichni nacisté právě tak jako jejich odpůrci, jako český nacionalista, komunista, ba i ten zvěčnělý "malý český člověk", pokud ovšem tento typus není jen tradovanou fikcí. Nevíme, proč by onomu soudu neměli podléhat všichni lidé in concreto, kteří tím, že žili tak či onak svůj život, tvořili účastně či neúčastně české nebo kterékoli jiné dějiny, kteří koncipovali, prováděli, měřili, obhajovali či kritizovali včas nebo nevčas jednotlivé akty těchto dějin nebo jim prostě nevěnovali pozornost. Takovým aktem může být i odsun Němců v letech 1945 až 1946.

Dějiny jsou samozřejmě víc než suma mravně relevantních lidských činů. Protože však člověka nepokládáme za absolutně determinovaného živočicha, nespátřujeme ani v historickém procesu pouhou obdobu procesu přírodního. Pokud tak někdo činí, bylo by ctí jeho důslednosti, kdyby vymýtil ze svého slovníku i ze svých úvah pojmy jako humanita, demokracie, svoboda apod. Nám toho není třeba. Proč bychom tedy nemohli vynášet morální soud nad dějinami? Ti, kdo se rozhodli, že tak činit nebudou, nemají žádný přesvědčivý důvod žádat totéž po nás. Protože neznáme pohnutky, které je vedly, nemůžeme toto jejich předsevzetí soudit. Je chálýhodné, vyplynulo-li z askeze, kterou si pokorně uložili. Je přijatelné, vyplývá-li z metodické skepse; ta by však měla být jen provizorním stavem jejich mysli, pokud chtějí, aby jejich počínání dobralo smyslu. Bylo by odsouzeníhodné, kdyby jejich předsevzetí bylo důsledkem toho, že se zdráhají soudit samy sebe.

Chceme-li přihlížet i k etickým kritériím v takové věci, jakou je odsun Němců, musíme očekávat nejen věcné námitky, ale i odpor iracionální povahy, jemuž lze čelit nejlépe tak, že se jej pokusíme demaskovat předem.

Zcela primitivní nevůli projeví ti, jejichž vlastenectví doznalo úpadku tak hlubokého, že z něho zbylo takřka "puďové" protiněmectví. I ono bývá ve víru všedních starostí zapomínáno a dokonce ani nebrání podléžavému postoji k dnešním Němcům, jsou-li vzorem konzumního životního stylu nebo majiteli žádané konvertibilní měny. Probouzí se však ve vši palčivost, je-li aktualizován ani ne tak věkovitý problém česko-německý, jako spíše rozpadlá identita těchto pochybných vlastenců. Jde o úpadkový projev dávové psychologie racionálními argumenty neovlivnitelný.

Nelibost obdobně zarytou pocítí ti, kdo se na koncipování a provádění odsunu sami nějak podíleli, případně ti, kdo se s oněmi

a nějakých důvodů ztotožňují. Jde o hlas špatného svědomí a je jen na těchto lidech, zda jej budou zpytovat nebo umlčovat.

Stolení mravní problematiky odsunu může vyvolat prostý nebezpečný strach: připustíme-li, že šlo o akt eticky zavrženíhodný, neměli bychom dojet, že by jej bylo záhodno odčinit návratem odsunutých Němců? Práve na vlast zajisté nelze nikomu upírat. Návrat Němců /kolik by se jich opravdu chtělo vrátit?/ by však podle oficiální propagandy musel nutně vést ke změně státních hranic, tedy k ošleštění našeho území do protektorátních rozměrů. Tato zjednodušující a zneužitelná teze opomíjí řadu významných předpokladů. Především, že jakýkoli skutečný oddělení odsunu Němců se může zabývat jen demokraticky zvolená reprezentace českého národa /reprezentující koneckonců i ty ustrojené/ a že i celkové evropské poměry by musely projít podstatnými změnami; že tato reprezentace bude muset sledovat i skutečný životní ráj našeho národa, resp. státu, neboť oddělováním jedněch klivě nelze páchat klivdy nové/např. nový odsun, tentokrát českého obyvatelstva/. Ani ten nejrigoróznější etický imperativ přece neukládá se pokání čim rovnající se ohrožení vlastního života, ne-li nebezpečí. Respektujeme však nezapomenutlivost a nedodáme-li se, že ve svobodné střední Evropě zavládne pozitivní mír bez upřísněného česko-německého usmíření. Klivdu spáchanou odsunem Němců z republiky lze sprovodit ze světa jedině její následným oddělením. Není naší věcí určovat jeho formy. Od toho je /resp. má být/ etická politika. Ustrojeným tak zbývá dvojitá možnost: buď si přiznat, že i český aloupec česko-německého dělování není vyrovnán, a nebo se přidat k těm, kdo umlčují špatné svědomí a chtějí by o celé problematice raději mlčet.

Zdejší vládnoucí kruhy nebudou dvakrát o odsunu Němců nadšeny, protože jsou nuceny zásadně odmitat jakoukoli kritiku poválečného státu quo ve střední Evropě. Specifickým jevem však bude nevdle těch, kdo byli kdysi součástí ideologického operátu vládnoucí moci, a nik se pak rozešli z důvodů sice zásadních, ale ne zcela důsledně pojatých a domyšlených. Mnozí z nich se dosud hlásí k tzv. referenčnímu komunismu. Ines moci ním najdeme nerlivé strážce metodologické čistoty vědeckého uvádění bezohledně pozitivistického střihu i rozhodně odpáree "moralizování ději". Přitom sám jev komunistického hnutí v českých dějinách, jeho příčiny, proměny i důsledky /včetně samotného referenčního komunismu/ zůstává neobjasněn, třebaže právě tito lidé - díky svým

jedinečným předpokladem - by se toho mohli a měli zhostit. Nelze se tedy ubránit podezření, že ohovají jistou nechuť k důsledné sebeanalýze. Pokud je tato domněnka správná, lze očekávat, že s podobnou nechuť budou reagovat na revizi těch otázek, které budou - třeba jen nepřímo - poukazovat na problematickou úlohu komunistických intelektuálů v našich novějších dějinách. Odeun Němec je jednou z nich. Zcela obdodatné důvody může mít nevlídná odezva ze strany exilových předmnorových politiků či publicistů /historiků/ pokud nepřekonalí ideová východiska, jímž byli poplatní v letech 1945-1948.

Úvahy o odeunu Němce mohou konečně vyvolat rozmanitě odetinnou nechuť širokého publika z toho prostého důvodu, že téma samo bylo více než třicet let taku a že spousta lidí /z mladších generací močnā všichni/ nevědí, oš tehdy vlastně šlo. Vždyť leccos pořádně neví ani leaktéř profesionální dějepisci. Postupně zdroje traktují téma odeunu jen velmi povšechně, balustristické díle se jej dotýkají jen výjimečně a i pak jen parafrázuji pohled, jaký kdysi volil v "Nástupu" episovertel Václav Řezáč. Obyvatelé pohraničí se k ošehávanu tématu vrací neradi, protože by se museli potýkat s problémy, s nimiž by si nevěděli rady, a stejně tak spravičla učiní příležitostný návštěvník pomezních hvozdč, narskili v zapadlé končině na zarůstající rozvaliny horské vsíky, kostelíky či božích muk. Není radno smýšlet se nad podivnými osudy drvoštěpů a pasekářů očačků ze Šumavy či z jezerického pohorí, kteří močnā jen několikrát za celý život opustili katastr ročnā obce a přesto museli pykat se cizí hřích, a nichž měli potuchu jen nejasnou nebo řádnou. A což teprve jihomoravský pochoď sarti nebo masokr v severočeském hránām šlezni! Bylo toho všeho příliš mnoho a lze pochopit, proč se oš toho českýmal redějí odvrací.

Přesto jsme rozhodnutí svou mysl neodvracet. Rudetským Němcem se stala krivda. Předtím se ovšem čila krivda Čechām. I když by se zajičtā chtělo smazat tou dřívějši tu pozdějši a spatřovat v eně odčinění této, není to močnā. Zralé a kultivované mysl totiž máte připustit, aby se a fakty řádu grovního zacházelo jako se závadām při fyzikálním pokusu. Proto ani počet rudemrājčů p-dílych na našem území nemůže být přesvědčivým zdůvodnām toho či enocho aktu sovětské zahraniční politiky vůči Československu. - Rozumět sobě, svým vlastním dějinām, předpokládá rozumět

i jejich temných stránkách. St. jně jako žádáme po Němcích, aby nezapomínali na svědectví, které napáchali jejich soukmenovci ze nacistické éry, cítíme povinnost přiznat zlo způsobené příslušníky našeho vlastního národa. Pokud setrváme při nepoctivé vědeckém domácíu účetnictví, nemůžeme žádat poctivost od těch druhých.

Ostatně: mravní soud, dokonce i mravní soud nad ččinami, je činnost praktická a proměřená. Morální kodex totiž sleduje jistý účel, jímž je lidské sebezáchrana. Jde jen o to, jak rozumět "sobě" i té "záchrana".

1. Z historie česko-německého soužití

Období kolonizace /13. století/, kdy čeští panovníci zvli německé obyvatelstvo k osídlování po raničských oblastí a k budování královských měst i ve vnitrozemí tvořili Němci neoddelitelnou součást obyvatelstva českých zemí. Materiální a duchovní hodnoty, vytvořené na českém území, byly výsledkem součinnosti obou národů již od dob gotiky /Petr Parléř, Heinrich von Freiberg, Petr Žitavský/, nastupujícím humanismu /Jan ze Středy - Johann von Neumarkt/, Jana z Žatce /Johannes von Saaz/, před drážďanské mistry na levém křídle husitství, Jana Němce ze Žatce /Johannis de Saaz Teutonicus/, Benedikta Bieda /Bejta/, Hanse Spiessse, Mistra litoměřického /Hanse Elfeldera/, český novoutrekvizismus datující v Českou konfesi a Maještát, ke stavovské konfederaci, k baroknímu umění /Kryštof a Kilián Ignác Dienzenhoferové, Ferdinand Maximilián Brokoff, Matyáš Braun/ a k osvícenství /Antonín Šporký August Gottlieb, Meissner, Bernard Bolzano, Karel Jindřich Seibt/. Součinnost se neprojevovala jen v těchto oblastech, kde je nejprokazatelnější, ale i ve všedním životě lidí.

Zroveň je třeba konstatovat, že tato spolupráce, jejíž přirozeným základem i motivem bylo společné sdílené prostředí, v němž oba národy žily a proměňovaly je, vedlo k asimilaci jedněch s druhých. Oba národní celky si do značné míry zachovaly svou svébytnost a nadále se lišily kulturně, materiálně i sociálně. Měly i různé politické koncepce. Počínalo tudíž ke konfliktům, které v různých dobách nabývaly na intenzitě a nesmířitelnosti. Snad základní jejich příčinou byla okolnost, že čeští Němci byli jen malou částičkou jednotného německého světa, politicky,

administrativně i konfesijně nezitím uschopnětěně rozděleného, nicotně pro Čechy stěle hrozivého.

V husitské době se sociální napětí a rozpory víry projevíly nejmarkentněji v naciální podobě. Na české straně bylo také dříve zformováno jazykové pojetí /středověkého/ národa. Episkopové výpravy proti katolickým Čechům byly v jeově podobě prošívány jako boj Čechů s Němci. Na druhé straně německé reformace o sto let později mohla Lutherem navázat přímo na Husa a přihlásit se k české reformaci. Izolace českého pokusitického utrakvistu byla tak prorazena a Češi a Němci se "srovnali" v reformaci vife. Do dalších sto let již šlechta a měšťanstvo společně vedle sebe bojovaly za stavovské svobody proti habsburskému katolickému absolutismu, vytvořily stavovskou konfederaci /včetně Lužic, Slezska, rakouských zemí/ a zvolily německého /falckého/ knížete českým králem. Jejich vůdci pak společně zahynuli na staroměstském popravišti nebo byli donuceni odejít do exilu.

Ve dvou stoletích násilná rekatolizace, postupného omezování státoprávních norem samostatnosti království českého, znamenala germanizace jako součást osvicenských snah Marie Terzie a Josefa II. racionalizovat chod státního aparátu včasně ohrožení samé podstaty českého národního života. Toto ohrožení paradoxně přispělo ke vzniku onoho hnutí mezi zbytky českých vzdělanců, které označujeme jako národní obrození. S tím však posléze vzniká i nový, moderní nacionalismus. Ještě Bernard Bolzano, "dvojazyčný" Čech, vycházející ze stanoviska zemského patriotizmu, cítil odpovědnost za Čechy i Němce ve společné vlasti - v českém království a pracoval pro to, aby byl vytvořen český politický národ z obou v Čechách sídlících "jazykových kmenů".

Ale spontánní přijetí Herderovy romantické jazykové koncepce národa jak Němci, tak Čechy /Jungmann/ a vlastní průběh národního obrození způsobilo, že se dosavadní více doujazyčná, ovšem v mnohem jednotná společnost v českých zemích stále více rozpádala. Současně s tím vznikala moderní český národ, který nutně pak stál ve stále ostřejším protikladu k obyvatelstvu mluvícímu německy. Češi a Němci se jako nevočeté, zvěsk v politickém ohledu ve vývoji opožděné národy konstituovaly v duchu nedostatečně státoprávní ideje přírodně pojatého národa, vymezeného jazykem jako postačující, ale zároveň i nejvyšší hodnotou. Tato vylučná, romantická koncepce národa, prosedivší se zhruba na východ od

Rýns /na rozdíl od civilnější koncepce státně politických národů západní a severní Evropy jako souhrnu občanů/ v mnohem předurčila budoucí forcování států v této oblasti. Nakonec v nich nemělo být místa pro národy mluvící jinak než národ "většinový". Tak se nenápadně otvírala cesta vedoucí od ke zručenostem vyplývajícím z této koncepce národa, včetně teorie a praxe "Heim ins Reich" /domů do říše/, přesídlování "Volksdeutsche" /simoříšských Němců/, "Endlösung" /konečné řešení/ i odsunu českých Němců. Bylo v ní totiž zpravidla málo místa pro "pouhé" občany.

Německé obyvatelstvo se v českých zemích dlouho národnostně vyhraňovalo, zůstalo nicméně bez významnějšího politického a kulturního centra a jako celek tíhlo zprvu nikoli k Německu, ale k Vídni. Silné národní povědomí u českých Němců vzniklo až mnohem později.

Rozdíl oproti Čechům byl v tom, že čeští Němci se nepovažovali za národ či "kmen" sui generis, že české Německo nebylo specifickou historicko-kulturní individualitou. Pokládali se prostě za Němce, za součást širšího celku, zprvu rakouskoněmeckého, později velko- či všenněmeckého. Toto tíhnutí působilo ostatně i u rakouských Němců, i když nikoli všeobecně /1848, 1918, 1938/.

Je pošetilé přit se o to, zda český nacionalismus vyvolal nacionalismus německý, či zda tomu bylo obráceně. Společné jazykové založení obou těchto nacionalismů potencevalo jejich netolerantní výlučnost.

Devatenácté století, zejména pak jeho druhou polovinu, vyplňovalo bojovné úsilí těchto dvou skupin o získání hegemonie v českých zemích. Početnější a rychleji přibývajících Čechů postupně nabývali převahy a u Němců se v důsledku toho vytvářel jakási obranná psychóza /"Abwehrpsychose"/, ať i proto, že Češi si - sprvu samozřejmě, později sebevědomě - o soběvali zvláštní nárok na celé Čechy, že si v "zemi, již čelí jámo", cítili být domácní pány, starousedlíky, zatímco Němci tu pro ně začínali být v jistém ohledu lidmi druhého řádu. Podle českých představ byly Čechy Čechům vlastní v jiném smyslu než jí byly Němcům. I v tomto století existuje sice řada pokusů o nalezení modu vivendi, ale i poslední z nich - punktsce v r. 1891 - stroskotaly ať i proto, že české buržoazie byla již tak silná, že se v tomto prostoru nepotřebovala dělit o moc a hospodářské pozice. Neustálé boje a šarvátky mezi Čechy a Němci v českých zemích způsobily, že se propast mezi nimi

stále prohlubovala. Těžko bylo možné najít společnou platformu, na jejíž základě by došlo ke spolupráci.

Nicméně četní představitelé německé kultury v českých zemích v polovině devatenáctého století /Ludwig Ruppert, Alfred Meissner, Moritz Hartmann, Karl Egon Ebert, Anton Springer, Uffo Horn/ podporovali - přinejmenším v počátcích - česko-německou vzájemnost.

I v druhé polovině devatenáctého století si udržovala německá kultura svůj původní násek a evropský standard, zatímco česká kultura měla až do dvadesátých let devatenáctého století nacionálně omezený, provinční charakter.

Německá literatura v českých zemích v devatenáctém a dvacátém století vydala své nejvýznamnější plody v díle Adalberta Stiftera, Karla Postla, Marie Binerové-Bachenbachové, Berty von Suttnerové, Karla Krause, Paula Leppina, Reinera Maria Rilke, Maxe Brode, Franze Kafky, Franze Werfela, Oskara Baumana, Johannesa Urzidila, Ernesta Weisse a socialisticky orientovaných Egona Ervina Kische, Rudolfa Fuchse, Ludwiga Windera, Luise Fűrnberga a Franze Karla Weiskopfa. V Čechách, resp. na Moravě se v tomto období rovněž narodili slavní představitelé rakouské a německé vědy a kultury - Johann Gregor Mendel, Sigmund Freud, Gustav Mahler a Edmund Husserl.

Česká politika 19. století se neorientovala na vytváření samostatného státu, ale hledala možnost prosadit české národní zájmy - nepřiliš vynalézavě a jen s průměrnou či podprůměrnou energií - v rámci habsburského monarchárodnostního soustátí. Národ proto nebyl veden k tomu, aby se stal skutečně politickým národem, národem občanů, kteří by byli přístupni komplexnímu chápání a řešení problémů země, jež obýval společně s Němci. Požadavek samostatného státu vytyčil teprve Masaryk v r. 1913; důvody, které ho vedly k orientaci na rozbití Rakouska-Uherska a požadavku samostatnosti byly kromě měnící se konstelace světových sil také mravní povahy. Komspolitické vyčkávali; nejednou byli nicení - a častěji se jen domnívali, že jsou nucení - veřejně dezavovat jedinou nosnou sílu nastávající československé státní myšlenky - masarykovu zahraniční akci. Plán řešení česko-německého vztahu česká politika nepřipravila.

Československá republika vznikla v situaci mimořádně pro ni příznivé v téměř maximalistických hranicích, a to za použití dvou zcela neslučitelných zásad: zásady historické kontinuity zemí Koruny české a zásady sebeurčení národů ve smyslu státoprávní. Po-

litikové však v této chvíli neosvědčili dosti prozíravosti; přijali územní rozsah, který byl nezbytný pro životaschopnost státu, ale nepřijali závazek z toho plynoucí: koncipovat národnostní politiku takovým způsobem, který by přál harmonickému soužití národů a předešel vnitřním napětím a odstředivým tendencím. V rámci ČSR se tak ostlil ze zcela rozdílných důvodů Slováci a Němci, vedle Poláků, Maďarů a Rusínů. Toto "smíšení ohně a vody" navytvářelo kritickou situaci jen do té doby, dokud trvaly mocenské důsledky první světové války. Další vývoj evropské situace obnažil tradiční necitlivost k národnostní problematice v českých zemích, nyní ze strany české politiky.

Masaryk si byl sice vědom osudové závažnosti řešení problému česko-německého soužití v novém státě a mnohokrát na ně v obecné rovině poukazoval. V rovině prakticko-politické jsou však známy jen jeho úvahy o nutnosti vytvoření jiné státní hyrny, peněz s dvoujazyčnými nápisy aj. Na druhé straně Masaryk proslul nešťastným výrokem, že Němci k nám přišli jako osmágeranti a kolonisté, a že tudíž nová republika je především státem Čechů. Neurčitá představa Československa jako jakéhosi národnostně spravedlivého "středoevropského Švýcarska" zůstala tedy chimérou.

Výsledky první světové války znamenaly pro české Němce zásadní změnu v jejich dosavadním postavení: stali se náhle z vedoucího národa ve státě nařto ještě poraženého ve válce, národem menšinovým. Němci se v posledních dnech Rakousko-Uherska pokusili řešit poměr k Čechům tím, že náhle akceptovali heslo o sebeurčení národů a osmsostatnili se ještě před vyhlášením Československa.

Češi odpovíděli mocenským zábořem pohraničí, zdůrazňující, že z hlediska další životaschopnosti státu "Čechy jsou nedělitelné". Teprve na podzim r. 1919, po podepsání st. Germaínské smlouvy, uznávají němečtí politikové realitu Československé republiky a přicházejí z Vídně do Prahy. Náhle se domáhají účasti na ústavních pracích, avšak Češi je odmítají, tvrdíce, že ústava je aktem revolučním, na který mají Češi jako vítězná strana vylučné právo.

Ústavu z r. řířř 1920 pak Němci dlouho neuznávají. Němci tedy byli vyloučeni z možnosti podílet se na budování základů nové republiky. Nebyl jim přiznán statut národa, tím méně národa státního, státoetvorného. Němcům byla přidělena - jen jako jednotlivcům-občanům, nikoli jako kolektivu-národu - pouze jazyková práva; požadavek autonomie byl stroze odmítnut. Takové řešení měla zdůvodnit teorie českoslovakismu, prohlášující "československý" ná-

rod za státní a německý toliko za národnostní menšinu. Český nacionalismus dočasně triumfoval - také ovšem nad národnostní aspiracemi slovenskými.

Následovala řada opatření v ekonomické oblasti /pozemková reforma, měnová reforma, nostrifikace akcií/, která byla zaměřena především proti Němcům a měla všeobecně posílit české pozice. Teprve v r. 1926 se podařilo v praktické politice získat Němce /kromě malého počtu nacionálů/ pro aktivní politiku.

Brzy po nástupu nacismu /není náhodou, že kolébkou nacionálně sociálního hnutí bylo i severočeské pohraničí a Jihlavsko/ se Němci opět postavili do zásadní opozice vůči Čechům a československému státu. Nehleděli řešení na půdě demokracie, ale jejich politikové postupně propadali totalitnímu nacionalistickému světovému názoru. Neorientovali se na hledání způsobu soužití, který by odpovídal zájmům obou národů, ale naopak vyvolávali stále se stupňující napětí, zamlčující přitom vše pozitivní, co i jim přinesla československá demokracie. To bylo zřejmě selhání německé demokracie. Důsledkem jejich součinnosti a říší byl zprvu Mnichov, konec první republiky a posléze plány na tzv. Endlösung.

Mnichov byl zřejmě výsledkem německé rozpínavosti a dokladem morální zchvatlosti západních demokracií; měl však být zároveň i mementem pro nás: neměli jsme se téžat, zda jsme učinili opravdu všechno, abychom problémy soužití s Němci v jednom státě vyřešili demokraticky? Nepřicházely Benešovy návrhy pět minut po dvanácté? Nemělo se s něčím podobným přijít už ve dvacátých letech? A koneckonců: je cesta, na kterou jsme vykročili od národního obrození skutku tou správnou cestou? Monstrózními zločiny a selháním jiných cítili jsme se však zřejmě zbaveni povinnosti kritické prověrky vlastních postojů, činů či opomenutí.

2. O povaze druhé světové války

Druhá světová válka, vyvolaná rozpínavým německým nacismem, nabývala postupně stále zřetelněji protiněmeckého /na úkor svého antifašistického/ charakteru. Není nesnadné takový posun akcentu vysvětlit, pochopit. Tím se ovšem ještě nevypořádá s dlouhodobými riziky "protiněmečství".

V plánech Spojenců se stále více prosazovala myšlenka jednou

provždy skoncovat s Německem jako s něčím, co představuje a bude představovat fatální nebezpečí pro mír. V době válečných operací se Spojenci m lo zamýšleli nad praktickým problémem , jak toto "německé nebezpečí" odstranit, aniž by bylo nutno sáhnout na podstatu německého národa, co učinit, aby z německých postojů byla napříště vyloučena agresivita. Málo se zamýšleli nad problémem budoucí demokratizace Německa, protože převažovala jednoduchá představa o tom, jak z "pozice síly" jednou provždy bude s Německem skoncováno jako s velmocí. Německo přestalo být chápáno jako možný perspektivní partner při poválečném řešení jeho vlastních či světových problémů a začalo se na ně pohlížet jako na bezprávný objekt. Výrazem toho byl i požadavek "bezpodmínečné kapitulace" /základní jednání s Němci, ani s eventuální "povstaleckou" vládou/, vytyčený v roce 1943, který vlastně znamenal, že Německo, ať si bude počínat jakkoli, je zbaveno všech práv, že je možno s ním nakládat výlučně z pozice síly. Tehdy se též rodily plány na jeho úplnou reagrarizaci, neboť v průmyslu se zjednodušeně viděl zdroj agresivity, a také plány na jeho rozbití do několika států či seskupení. Takové postoje a představy svedčily o tom, že Spojenci /zvláště USA/ si s problémem Německa nevěděli rady a že se dali unést pomstychtivostí s cílem likvidace Německa. Odtud, z těchto rozpačitých reakcí rodily se vyslovené i nevyslovené teorie o kolektivní vině Německa, tj. všech Němců, na válce, na nacismu a všech jím spáchaných zločinech. Zejména národy, které si hitlerovci porobilý, ovládla protiněmecká nenávisť a osud německého národa po válce jin byl lhostejný. Teorie kolektivní viny padla na úrodnou půdu. Tyto skutečnosti umožnily, aby se uplatnil onen nedemokratický, ba nehumánní přístup, který byl pak aplikován např. při odsunu, přístup, předpokládající nikoli trest za prokázanou vinu, postihující tedy koneckonců jednotlivce, nýbrž akceptující slepou pomstu vůči všem členům kolektivu jen proto, že jsou právě příslušníky kolektivu: že mluví stejným jazykem jako skuteční viníci. Jeden ze základů civilizovaného světa, zásada o presumpci nevinu /tj. předpoklad, že do té doby než v řádném soudním řízení bude prokázán opak, tj. vina, je nutno pohlížet na obviněného a obžalovaného jako na nevinného se všemi důsledky/ byla tak popřena. V tomto protiněmeckém postoji se projevila zajisté vysvětlitelná, nicméně tragická devalvace hodnot, způsobená válkou. Krutý boj s nacismem poznamenal i jeho odpůrce - i oni byli zasaženi a jejich lidství vážně zraněno.

O Německu a německém národě rozhodovaly tedy po r. 1945 vítězné mocnosti, jež k poraženému státu přistupovaly se svými vlastními hledisky, a shodovaly se v tom, že pouze jim přísluší, kam usměrní politický vývoj ve svých sférách rozděleného Německa.

Odsun německého obyvatelstva z Československa je z tohoto hlediska součástí této celkové atmosféry a obecné linie vítězných mocností; jinak by ani nemohl být uskutečněn.

3. Vlastní vznik plánů na odsun

Napjatý, dokonce i otevřeně nepřátelský poměr mezi Čechy a Němci byl dovršen nacistickou okupací a terorem za druhé světové války. Mezi českým obyvatelstvem narůstal strach a úměrně tomu i nenávisť k Němcům, která dosáhla svého kulminačního bodu. To vše posilovalo nálady, vyúsťující v plány na nějaké pokud možno také definitivní vyřešení česko-německých vztahů, a to pochopitelně ve prospěch Čechů. Pro Čechy se po prožitku protektorátních dějin jevílo další soužití s Němci jako nemožné.

Už v počátcích okupace, tedy již v době, kdy mezitím nebylo zkušeností s bezprostředním nacistickým běsněním, objevují se v domácím i zahraničním odboji úvahy o radikálním zmenšení počtu Němců v českých zemích - teď ovšem ještě v závislosti na míře jejich viny; ty se pak postupně konkretizují v myšlenku odsunu jako definitivní formy mocenského řešení česko-německého problému, tentokrát zase z české strany. Postupně - jak se blíží konec války - jsou opouštěny realističtější a tedy méně maximalistické představy o tom, že např. odsun asi 1-1 1/2 mil. Němců bude kompenzován odstoupením některých částí území ve prospěch Německa, že bude přinejmenším u větší části Němců spojen s náhradou za zanechaný majetek /počítalo se asi s dvaceti tisíci Kčs na osobu/, že bude vytvořeno oddělené území /župy, kantony/ sice v rámci ČSR, avšak s autonomním statutem, a to tam, kde je největší hustota německého obyvatelstva a že do tohoto území, nikoli tedy jen do Německa, budou pak odsunuti méně provinilí Němci z ostatního území republiky atd. atd. Komunisté původně s evidentně "netřídní" myšlenkou odsunu nesouhlasili, ale od chvíle, kdy ji přijeli/když předtím dal odsunu požehnání i SSSR/ stali se jejími energickými zastánci a později vykonavateli. Je pozoruhodné,

že všechny zbylé /tj. po válce povolené/ české politické strany v obsazené republice se dohromady shodnout právě jen na řešení německé /a slovenské/ otázky; český nacionalismus tak potvrdil svou vitalitu a sklon k nedemokratickým řešením i v nových podmínkách. Česká společnost, přijímající tak plán odsunu, se tímto způsobem také exkulpovalo ze svých vlastních nedostatků - byť si to třeba i neuvědomovalo. Čeští nacionalisté však ovdělili mocíou prezírovat, protože nepostřehli, že mnozí nakonec budou sami likvidováni prostředky, které obhajovali či alespoň tolerovali, když se používaly proti Němcům.

Důsledky protičeské protektorátní politiky nacistů na jedné straně a protiněmecký zahrocený nacionalismus českého národa se projevil hned v létě 1945 v tzv. divokém odsunu, v nekontrolovaném řádění mnoha příslušníků revolučních gard v pohraničí, i v pozářích v tzv. sběrných táborech. Tedy nejen samotným přijetím problematické zásady řešení německého problému masovým odsunem, ale i ve způsobu jeho provádění se odhalily zákl. základy naší demokracie, i neschopnost české politiky řešit česko-německý problém jinak než tím zřejmě nejzvrhlejším způsobem, tj. zbevením se Němci. /Stranou necháváme takové trapnosti, jako bylo psaní slova Němec s malým n či nenávidné výroky nejen politiků, ale bohužel i představitelů české kultury./ To všechno nebylo pouhá pochopitelná reakce nacionistické složiny, to bylo také truchlivé vyústění onoho stálého vývoje poměru obou skupin obyvatelstva v českých zemích, které si ze základní kritéria národně bytí zvolily /výlučnou/ ideu jazyka, která se v okamžicích pro vzájemný vztah rozhodujících stávala dominující a desintegrací. činitelem.

4. Provedení odsunu

Náhlá odsunu jako trestu dle souvisí s teorií či spíše s předpokladem kolektivní viny německého národa na zločinech německého nacismu. Základ kolektivní viny, umožňující trestání celých skupin, kolektivu, národa za zločiny spáchané jednotlivci, byl i tito jednotlivci zdaleka netvořili zanedbatelnou menšinu, je však zcela nepřijatelná avš moderní době ji praktikovaly jen totalitní režimy - a i ty jen zřídkakdy otevřeně: správně racionaliz-

zovaly svou praxi nějakým ideologickým posvěcením. Praktické sankcionování této teorie západními demokraciemi /až to byl právě Roosevelt, který v r. 1941 prohlásil: "Civilizované národy přijaly již dávno zásadu, že nikdo nesmí být potrestán za činy jiného člověka."/, byl váhavý, postupný a vysoce vzrůstající domácí kritice, avšak o celkové úpěch demokracie, nicméně právě tento postoj Západu pomohl vyhlásku transferu u nás realizovat.

Transfer, který se stal oficiálním programem státu, znamenal přitom vážné narušení samotné právní jistoty jeho občanů: protože předešlá vnějšková kritéria vymezená, navíc velmi početná skupina občanů se nemohla bránit vůči ²⁰vládnímu zásahu do svého života normálními způsoby, tj. před soudem apod. A českoslovenští Němci byli přece československými občany, trvalo-li se nakonec důsledně na právní kontinuitě republiky, nepřihlíželo-li se tedy na dočasné, právě ve smyslu poledávku kontinuity neplatné přijetí říšskoněmeckého občanství Němci /ti pak ovšem nemohli být československého občanství "dodatečně" zbaveni dekretem z 8. 8. 1945/. Právní vědomí dostalo tak v poválečné republice hned zpočátku hlukovou trhlinu a tu pak bylo možné - v padesátých letech - už jen rozšiřovat, resp. přerušovat pozornost soci nebrzděnou už právně, na další a další skupiny obyvatelstva. Je-li prolomen princip, může už jen na více méně nevhodných okolnostech, kdo bude příští obětí zvěle.

Třeba však říci, že vývoj situace na konci války a po ní dával nejspíše jen málo praktických možností řešit německou otázku zásadně jinak než odsunem. Nikdo z odpovědných politiků se neomluvil nejen postavit brázu sovětskému "demokratě", ale ani ho brzdit, usměrňovat, poukázat na jiné možné východiště. Všeobecné náladě pro odsun podlehl téměř celý národ. Zůstává smutnou skutečností, že československé politické reprezentace, včetně vůdců demokratických stran, všech "dědiců masarykovské první republiky", nejen že nebránily nehumánním metodám, avšak tzv. divokého odsunu, ale i mnohým jiným svým nacionalisticky vyznělými projevy napomáhaly.

Ani česká kultura nebyla schopna upozornit na neblahé důsledky tohoto rozhodnutí pro český národ a především pak ²¹řizko oně nevýhodné zkušenosti zacházení s bezprávnými lidmi, nebyla s to varovat před důsledky nacionalismu odsunem ještě recitovaného, a to nejspíše proto, že je ani nepoznala. Naše demokracie se nauč-

zala schopná, ba vůbec ochotná řešit německý problém jinak, než tak, jak je to z hlediska krátkozrakých rájmů moci najpobednější, a jak to přitom najrychleji vychází vstříc náladám davu. Neodhodlala se jim postavit, třeba tu byly v záce neodolitelné hodnoty práva a spravedlnosti, pro který rozšířený, ano - i spravedlivě rozšířený - dav neměl dosti smyslu.

Odsun ně byl ve veřejnosti pocítován jako cosi tragického, co se volně zdá být politicky z hlediska bezpečnosti státu nevyhnutelné, ale co je nicméně zlem.

Kakalecs nacionalistického a především protiněmeckého smýšlení českého národa ze války měla své pochopitelné, zjevné, bezprostřední i skrytější historické příčiny; jen o těch druhých je možno vést spor. Obhajoba národních rájmů po válečných zkušenostech byla silně oprávněná; závažným nedostatkem však bylo, že nebylo dostatečně vyvážena zdůrazněností, vyplývající ze sebevědomého přesvědčení o síle demokracie, což se ostatně projevilo i v některých politických programech odboje. Česká společnost neměla dosud dostatek pozitivních zkušeností, poznatků a konkrétního zážití fungující demokracie, a to nejen jako prostředku a nástroje, ale i jako cizí hodnoty a smyslu politického života. Společenské vědomí rozvrácené válkou tento stav odráželo a zkraslovalo jej ještě přetvářkou utrpení.

V souladu s rozhodným odmitn tím principu kolektivní viny netvrdíme, že na transferu nason stejnou vinu jak český národ, tak jeho političtí představitelé. Český protiněmecký nacionalismus a slabost demokratické tradice však byly nezbytnou podmínkou, aby političtí vůdce mohli nejen prosadit, ale vůbec proklamovat a pořádat odsun. Pokud se Českoslovenští oběsné dopustili na německých trestních činn, měli za ně nést právní odpovědnost. Soudíme, že tyto činy zdaleka se neobájí a nezajší vysvětlit nebo omluvit tím, že šlo o pouhou pochopitelnou reakci na předcházející bestialitu nacistů, i když právě takto se tehdy argumentovalo. Z hlediska kolektivní psychologie národa bereme také v úvahu, že se do těchto činn promítlo nejen všechno posílení a urážky předcházejících let, ale i špatné svědomí kolaborantů, trapné zážitky vlastní zbabělosti, horlivá snaha získat si "zásluhy" v poslední chvíli, když už vše bylo rozhodnuto a tak se "očistit" před ostatními. Nepodceňujeme ani hluboký strach, který ve vědomí národa způsobila československá vláda tím, že akceptovala podmínky mnichovské dohody a tak statisícům odchodícím mužů vzala možnost

postavit se nepříteli tváří v tvář.

Nejzávažnější je však skutečnost, že žádnou jinou možnost než odsun nikdo nehlídal. Nad to byl i důsledek autoritativního postavení dr. Beneše v čs. politice, který se postupně stal hlavním prosekrovatelem a zdůvodňovatelem odsunu. /České Němce označil za první viníky války, za viníky za útlak i okupaci; devadesáti procentům českých Němců kladl tuto vinu, sedadesát procent Němců označil za bohaté a za nacisty a jejich odsun pokládal za prvořadý, ačkoli po březnu 1939 ještě prohlásil eventuelní odsun za nemorální. Zastával se nakonec o nejradikálnější, maximální řešení./ A tak nebyl nikdo, kdo by se pokusil navrhnout alternativní řešení německého problému, jehož podstatou měla spočívat ve vytvoření podmínek pro morální prokázání individuální viny či neviny na zločinech proti českému národu. Antifasistům mělo být o větší vstřícnosti a menší lícovrnosti umožněno podílet se na budování státu a na odhalování viny a neviny; členy KS, SA, NSDAP bylo možno internovat a postupně soudit; v oblastech s většinou německého obyvatelstva mohla být dočasné suspendovány občanské práva ap. Takové alternativní návrhy mohly být ještě v průběhu války reálné, neboť se mohly opřít o demokratické síly v západních zemích. Po válce, když odsun byl schválen i velmocmi, mohly mít svůj význam morální, tj. prokázaly by, že aspoň někteří představitelé českého národa si byli vědomi neblahých následků i chybných východisek odsunu. Kdykoliv v budoucnosti bylo by pak možno na tyto alternativy navázat jako na kladnou tradici v řešení německého problému.

Celkově se zdá, že česká společnost nebyla způsobilá a snad ani ochotná vůbec rozpoznat, že odsun byl řešením nedemokratickým. U smutné myšlenky odsunu jako trestu převažuje problém německé viny, ale i odpovědnost za řešení česko-německého problému ne někoho jiného, tj. jinam, kam byli odsunuti a zbavuje zdánlivě - český národ a jeho politickou reprezentaci jakékoli další odpovědnosti. Zachovala si česká společnost aspoň zbytky vůle a schopnosti pohlížet na německý národ diferencovaně, rozlišovat zločince, zneužitě, zkompromitované - tedy i vlastní oběti německého národa? Ke konci války obecně propadla heslu "Dobrý Němec - zlí Němec" a vyhovovalo jí pohodlné teorii kolektivní viny německého národa na válce. Demokratická hlediska se vůči Němcům neuplatnila. Pokušel se časový odstup, který umožnil hlubší poznání funkce vlastního totalitního státu a jeho odstroj spo-

české manipulace a osobní zkušenost miliónů oklamaných a zneužitých vyzývá k nutnosti soudit německý národ jako celek, vystavený svého času totalitní moci nacismu, se spravedlivějším a adekvátnějším nadsledem.

5. Důsledky

1. h i s t o r i c k é

Čsoun chtěl vyřešit, a to také konečným způsobem, otázku společného soužití Čechů a Němců na půdě historických zemí Čech a Moravy, které trvalo sedm století. Český stát, po celý středověk i novověk tedy dvojjazyčný, a jako Československá republika stát početných národnostních menšin, z nichž právě největší byla menšina německá, se stal po r. 1945 homogenním národním státem Čechů /a Slováků/ a změnil tak zcela svůj dosavadní charakter. /Tu musíme připomenout, že nacisté sami předtím zlikvidovali další hospodářsky a především kulturně vyspělou etnickou skupinu Litovského obyvatelstva, kdysi rovněž neodštělitelnou komponentu českého a německého života./

2. p r á v n í

Po mnoha desetiletích trvání právního státu, který umožnil kultivovat a upevnit právní kulturu celých generací českého národa, přivedl Uničov a nacistické okupace bludské spechybnění právních jistot. Jakmile nastaly po skončení války možnosti je regenerovat, přichází čsoun jako další zásek do právních jistot obyvatelstva a narušuje právní základy republiky. Čsoun sankcionoval projevy vůle nejen proti kterémukoli jednotlivci celé jedné skupiny obyvatel republiky, ale i proti této skupině jako celku. Stěvil tak cestu nezákonnostem pozdějších let, na které česká společnost tak těžce doplatila. Učinil tak z vyhoštění miliónů lidí, po staletí usídlených v zemi, nebezpečný precedens pro budoucnost.

3. e t i c k é

Čsoun narušil dosavadní platné, i když ve válce bojujícími

strannými rozkolísané mravní hodnoty a civilizační vazby, neboť se uděl na pozadí výslovně či mlčky akceptované zásady kolektivní viny, zásady, kterou musíme vždy odmítat. Umožnil v nebývalém rozsahu státem zaštitěné kořistnictví jednotlivců a skupin v pohraničí.

Zatížil mravní konto českého národa do budoucnosti a poškodil počínající budování avšakného života v obnovené republice.

Jevy důsledky odsun významně demoralizoval znechou čest českého obyvatelstva. Ti, kdo jej fyzicky prováděli, jím zůstali trvale poznamenáni, neboť se přiučili mravně neodůvodněnému násilí, které už nebylo možno odčinit. Ti, kdo se ujali konfiskátů, se z valné části nensučili a bezprávně nabytým jměním hospodařit a nensáli ani vřelý vztah k přírodě a krajině nových domovů. Nebyli schopni vytvořit byt jen lokální hodnotou kulturu včetně kultivovaných sousedských vztahů. Společnost, která se v pohraničí komplikovaně etablovala, měla proto zárodky destrukce ve svém základě. Zevláš tam nekultivovaný mrav, což napomáhalo destrukci vztahů i ve vnitrozemí. Noví obyvatelé nedokázali a sjejmě ani nechtěli klást živelný odpor vůči necitlivým vlivům a zásadám byrokratického politického a ekonomického řízení. Protože odsun postihl bolestně /lecko i na životě/ mnoho nevinných lidí, stal se zdrojem hořkosti. Ne tom nic nemění, že většina vysídlených lidí už po několika letech přestala považovat svůj osud za tragédii, ba naopak.

4. p o l i t i c k é

a/ vnitropolitické

Odsun, který prosadili svorně představitelé všech českých politických stran /v neposlední řadě též proto, aby se nestal jen věcí komunistů a nevydal jim zcela do rukou tak atraktivní lákadlo pro masu obyvatelstva - konfiskáty, pozemky, domy atd./ se ukázal z hlediska občanských stran kalkulací naprosto chybnou. Ze země odešlo zámožné obyvatelstvo i vyspělé dělnictvo, tam. vrstvy, valící tradičně konzervativní a reformistické strany. Občanské a demokratické síly tak samy přispěly - v slepém sledování bezprostředních politických zisků - k oslabení vlastních pozic, což záhy pocítily.

b/ zahraničně politické

Odsun znemožnil navázat spolupráci přiměřeně včas po skončené válce s jedním z německých států a přispěl k odkladu normalizace s ním až do sedmdesátých let. Tím tedy vlastně evropská alternativa české politiky byla s konečnou platností eliminována ve prospěch východní orientace. Jednoznačným garantem odsunu se ochotně stal SSSR a čs. politika, počínaje Benešem, nemohla dosti konsekventně hledat jiné zajištění suverenity ČSR v poválečné Evropě než na Východě.

γ. ekonomické

Odsun zničil obrovské materiální hodnoty v čs. pohraničí, na léta ochromil některé odvětví tradičního a vysoce prosperujícího lehkého průmyslu /textilního, sklářského, bižuterie/, jehož odborníci i dělníci odešli a založili tato odvětví na druhé straně hranic. Znamenal ztrátu statisíců pracovních sil. Způsobil obrovské ztráty v půdním fondu /zpustnutí půdy, luk/ a v bytovém fondu /zánik celých vesnic, devastace měst/. Kulturní krajinu Sudet proměnil odsun místy v zjizvenou poloprázdnou pouštinu, víceméně extenzivně obdělávanou vykořeněnými osídleními. Z někt. rychlen se čs. pohraničí nevzpamatovalo dosud a některé následky budou nejspíše - z ekologického hlediska - neodčinitelné!

Odsun tedy znamenal vážné hospodářské oslabení republiky, následující bezprostředně po šestileté okupaci, a tím zvýšil i její hospodářskou závislost na cizí pomoci.

δ. sociologicko - populační

Odsunem odešla z ČSR několikamiliónová populace vyspělého obyvatelstva, jejíž úbytek se podařilo populačně vyrovnat až po třiceti letech. Repromyšlené, nicméně bezskrupulózně sociálněk. prosazované pokusy "dosídlit" poloprázdné pohraničí vedly k několika vlnám řízené migrace /Maďaři, Slováci, Němci, volynští Češi, Rumuni, Řekové, ba i Svatáci/, které způsobily další destabilizaci pohraničí a znamenaly narušení organického života obyvatelstva v celostátním měřítku.

7. k u l t u r n í

Odsun zbavil oblast českých zemí, rodiště české a německé kultury jedné z jejích komponent, ochudil ji tak a zneškodnil vzájemné ovlivňování. Nevrožitivý rozchod s Němci i pohrdnutí němcinou uzavřely českou mysl německé kultuře, která zdaleka nebyla jen nacionalistické a nacistické. Česká kultura tím omezila svou vnímavost jak pro to, co bylo v německé kultuře prvotního, tak i pro to, co nám právě ona zprostředkovala. Přestala se např. studovat německá odborná literatura, která tradičně - byť neokázale - vyplňovala citelné mezery v literatuře české. České myšlení ztratilo tradiční spojení s německou idealistickou filozofií a duchovědou, snáze propadlo mlékmu pozitivismu, pozbylo tím účinné resistance, aby se pak o to bezbranněji podalo ideologickému glajchšaltu, jemuž jej podrobila moc totalitního státu.

a. Závěry

V přístupu české společnosti k odsunu německého obyvatelstva poznáváme tudíž z nepříjemně intimní blízkosti některé její rysy. Rozhodující roli tu sehrála především nezrelost, zejména politická: nedostatečná zakořeněnost a zkušenost s demokracií, s tedy nedostatečná důvěra v ní, kterou se nepodařilo překonat a pozdvihnout celkovou úroveň citění, myšlení a jednání české společnosti na vyšší, tehdejší problémům odpovídající stupeň. Byla tu také trpká zkušenost z šesti let okupace, kdy národ na vlastní kůži poznal dosud nejtěžší nacionální tlisk a účinnost totalitního tlaku. Toto všechno dalo vzniknout a živilo neblahou teorií o kolektivní vině celého německého národa na vzniku násilné expanzi nacismu.

Během okupace byl národ programově ponižován a měl být germanizován; vzhledem k úrovni české resistance vyústilo až při ukončení války toto ponižení v emocionální projevy uvolačné nenávisi. Docházelo tedy i k pochopitelnému kompenzování dřívějších komplexů, z čehož tehdejší česká politika, jakkoli rozrůzněná, hodlala bohužel profitovat, slibujíc si zároveň pošetile, že od nynějška se společnost bude vyvíjet na nových zdravých základech ... Jako by nebylo nebezpečnou iluzí, že v politice je možno žít s čistým stolem.

Nejame zřejmě mezi demokraticky smýšlejícími českými intelektuály sami, kdo soudí, že odsun německého obyvatelstva nelze v perspektivě širšího dějinného pohledu pokládat za šťastnou, ba ani za nevyhnutelnou událost. Spíše je třeba na toto řešení hledět jako na tragédii, kterou bude přinejmenším třeba teprve přesně vylíčit.

Neboť je to přece tragédie, když národy, které dosud po staletí žily společně a mnohé spolu dokázaly, byť v soutěži, ba i ve vzájemných konfliktech a střetech, musely se rozejít. Rozmanitost lidského světa, rozmanitost tolerujících se kultur, tradic i ras, tato naděje - hráz postupující všeobecné nivelizace utrpěla i u nás ve prospěch tendence k vytváření uzavřených, vzájemně nepřátelských enkláv, které komunikují jen silou či hrozbou síly. Že to měl být rozchod trvalý, je neoddiskutovatelnou skutečností, politicko-mocenským faktem, stvrzeným mezinárodními smlouvami a současným globálním poměrem sil, a proto jakékoli otevření a posléze zevrubné zkoumání problematiky odsunu prostředky, které má k dispozici historik, nemůže samo o sobě tento faktický stav změnit nebo ohrozit.

x

Uzavíráme zatím zjištění, že válka způsobila celkovou dehumanizaci lidstva a v tomto rámci byly mnohdy demokratické principy malovárně opuštěny jako málo účinné. Češi se nikterak nevymкну-li z tohoto obecného hodnotového sesunu, ba využili jej se zaslepenou sobeckostí: "svezli se" s globálním "řešením" německé otázky, jehož principy a provedení je třeba i dnes, když už mnohé rány zahladil čas, alespoň zproblematizovat, ne-li odsoudit.

Odsun německého obyvatelstva z Československa byl tedy výsledkem složité zahraniční i vnitropolitické konstelace sil, která se vytvořila na konci druhé světové války. Čs. demokracie nehledala obtížnější, náročnější a tedy možné i riskantnější cestu odsouzení jen skutečných viníků - zalekla se potíží, které by z dalšího setrvávání Němců v republice vyvstaly, také proto, že neměla žádné pozitivní plány na řešení česko-německého soužití ani po r. 1945, ani předtím. Politické strany místo toho podlehly masové psychóze a daly se - pro masy voličů - populárnější cestou odsunu, konfiskace majetku a půdy, zbavení celé skupiny obyvatel občanských práv. Dočlady z odsunu pro sebe vytlouci politický kapitál. To se však podařilo jen jedné z nich.

S ostatními se už brzy zacházelo podle osvědčeného vzoru: byly "odsunuty" z podílu na politické moci, ze všech důležitějších institucí veřejného života. Jednotlivci - šlo ovšem o milióny - byli "odsunuti" ze svých hospodářských pozic, zbaveni majetku a půdy. Mnozí pak byli "odsunuti" do vězení, do táborů nucených prací, nakonec i komunisté sami.

Toto všechno, co se stalo, je pak příležitostí pochopit, že základní hodnoty demokracie jsou vskutku nedělitelné. Proto jsme toto stanovisko k problému odsunu Němců formulovali.

Obsah

Jan Křen: Odsměšování ve světle nových premis	
Dialog, měsíčník pro politiku, hospodářství a kulturu,	
Ústí nad Labem 1967	
I. část č. 4, str. 1-9	
II. část č. 5, str. 6-10	
III. část č. 6, str. 9-13	1
I.	1
II.	9
III.	17
Wilen Bühl, Jan Procházka, Kost do domu /Vladimír Blažek/:	
Dialog o roce 1945	
Kost do domu 5/1968, str. 22-29	27
Danubius: Mládežnická redakce /Část dopisu/	
Svědectví 54/1977, str. 326-327	37
Jan Křen: Výzva - ale komu?	
Sborník historické studie, Praha, leden 1978,	
str. 222-232	39
Jan Příbram: Příběh s nečekaným koncem /Výňatky/	
Svědectví 55/1978, str. 384-385, 387-389	47
J. A. Grögel: Úvodem k tomu, co následuje ...	
Svědectví 57/1978, str. 103-104	54
Danubius: Tézy o vysídlení československých Němců	
Svědectví 57/1978, str. 105-122	57
I.	57
II.	60
III.	65
IV.	68
V.	70
VI.	71
VII.	73
VIII.	78
Wilen Bühl: Glossy k vysídlení čes. Němců	
Praha duben 1979	79
Glossa osobní	80
Glossa o nostalgické vlně	81
Glossa metodologická	82
Glossa historická	83

Glosa o loajalitě	84
Glosa skupační	86
Glosa o germanizaci	89
Glosa o poválečných "výčinech"	91
Glosa o transferu	93
Glosa o antifasšistech	94
Glosa o odsunu z Prahy	96
Glosa o tzv. Karpatských Němcích	97
Glosa o lužických Srbach	98
Glosa o známě národnostní mapy	98
Glosa k Obzorům	99
Glosa o kontinuitě diskusí	100
Glosa o českém netopýru	105
Glosa o morálnízování dějin a etice historika	105
Glosa proti apriorismu	106
Glosa do budoucna	107
Závěrem	107
P. S.	108
Luboš Kohout: Kritické poznámky k tezi "Danubia"	111
Radislav Hejčánek: Dopis přáteli	
3. řada - 1979, dopis č. 4/44	117
Z. V. /Brno/: Téma pro pana Vesulíka: nepřikleď vdovci	
/Krátko fejstonu/	124
Luboš Kohout: K "Dopisu přáteli"	
3. řada - 1979, dopis č. 4/44 dr. Hejčánka	128
Kina ira et studio /K Bůblovým glosám/	143
1. Metoda diskuse	143
2. Problémy diskuse	145
3. Problém svědomí	147
Luboš Kohout: Třetí kritické poznámky k tezi "Danubia"	
/Rekapitulace diskuse/	150
Miloš Hájek: Několik poznámek k Danubiově článku "Tezy	
o vysídlení československých Němců"	159
Jiří Horák, Josef Jonáš, Bedřich Luža, Vojtěch Povolný:	
Stanovisko	
Svědectví 58/1979, str. 383	161
Dopis R. Luži P. Tigrádovi	
Svědectví 58/1979, str. 384-385	163
Dopis V. Brzobohatému P. Tigrádovi	
Svědectví 58/1979, str. 386	166

Dopis Zb. Mlynáře redakci Svědectví	
Svědectví 58/1979, str. 386-405	168
Petr Uhl: Spor historiků o vysídlení německého obyvatelstva z Československa po druhé světové válce	
svědectví 58/1979, str. 405-406; přetisk z Informace o Chartě 77, roč. II /1979/, č. 4, W.-22. 3. 1979	179
Dopis P. Luži Ladislavu Hejčáňkovi	181
Informace: Německé obyvatelstvo v některých zemích střední a východní Evropy	186
Bohuslav: Stanovisko k odsunu Němců z Československa	190
Úvod. O morální povaze dějin	191
1. Z historie česko-německého soužití	195
2. O povaze druhé světové války	200
3. Vlastní vznik plánů na odsun	202
4. Provedení odsunu	203
5. Důsledky	207
6. Závěry	210